

71 text. ita intellexerunt Petrus, Cyn. Fulgof. & Saly-
cet. & Paul. ibi. Socin. hic num. 71. Bolognet. num. 234.
& plures alii quos refert Conarr. v. resolut. lib. 1. c. 7. num.
6. & Anton. Gabriel. lib. 3. communium. tit. de iure do-
tium. conclusio. 4. & Valasci consiliatio. 3. num. 9. &
Menoch. lib. 3. presumptio. 12. num. 53. Quibus adde Gui-
don. conf. 204. num. 1. Paul. Casser. consil. 383. colum. 1.
versic. secundum lib. 1. Fulgof. consil. 206. colum. 2. & An-
ton. Rub. consil. 70. num. 10. Baptisi de primis. dotatib.
centuria. 1. num. 8. & Antonium Gomez. l. Tauri. jo. nu-
mer. 52. Gabriel. Quemada. quest. 4. num. 5. & receptil-
simam esse sententiam affirmant Bellon. consil. 4. nu-
mer. 7. Phantius de iure dotis. gloss. 10. numer. 3. pagin.
42. Vnde licet confessio facta constante matrimo-
nio, secundum magis communem opinionem pre-
sumatur simulata, & facta animo donandi, ac ob id
neque præiudicat marito, neque creditoribus: ta-
men si constat præfisse instrumentum dotale, in
quo dos promissa fuit, tunc confessio etiam facta
constante matrimonio præsumetur vera. ita vt ad-
uersus eam minime concedatur querela non nume-
rata dotis, vt colligitur ex generalitate d. §. sed quoniam
in fine. Quinimo & iuxta generalitatem illius
text. id procedit, etiam quando promissio dotis, &
confessio dotis receptæ factæ fuerint constante ma-
trimonio, vt hic tradit Paulus ad siem, Nouellis de
dote, 10. part. num. 18. Ruyon consil. 183. colum. penult.
ad finem. lib. 1. Afflicti. decisio. 402. num. 14. Quibus
adde Paul. consil. 313. colum. 1. versic. secundum lib. 2. Ful-
gof. consil. 216. colum. 2. Sequimur id. consil. 22. numero 2.
quidquid contra dicat Socinus, hic num. 102. & Ruyon.
consil. 58. numer. 4. lib. 5. Item cum prædicta confessio
in his terminis præsumatur vera, non solum nocet
bit marito contentis, sed & etiam creditoribus, Af-
flicti. decisio. 402. numer. 9. Bolognet. hic numer. 271.
& alia adducit per Anton. Gabrielem lib. 3. communium,
titul. de iure dotium, conclusio. 4. numer. 2. & asserit rece-
ptam Bellon. consil. 4. num. 7. Mascardus de probationi-
bus, 1. parte, conclusio. 566. num. 9. quidquid leui funda-
mento contradicit Socin. hic num. 95. & Gratus con-
sil. 36. a. num. 1. & lib. 1. & alii quos adducit Mascardus,
72 ubi supra, num. 10. Atque proinde si confectum sit
instrumentum, quo dos promissa fuit marito, & ille
antequam faceret confessionem dotis receptæ, obli-
gavit bona sua creditoribus, sequuta postea cōfessio-
ne dotis receptæ (quæ vera præsumitur) præfere-
da venit vxor creditoribus; quia circa prælationem
hypothece non consideratur tempus solutionis, sed
tempus factæ obligationis, l. 1. super quæstione in pign.
habetur. Nam quamvis text. ille loquatur, quan-
do constat de vera numeratione postea interveni-
ente, tamen idem erit admitendum, quando præ-
sumptio de ea constituitur: quod ita decisum fuisse af-
ferit Afflicti. decisio. 402. a. num. 10. & subscribit Conarr.
resolut. lib. 1. c. 7. num. 6. versic. ceterum, quidquid repugnet
Nouell. de dote 10. part. nu. 18. Ratio autem prædictæ
conclusionis redditur a Cyn. d. §. sed quoniam, in 2. q.
quia in prædictis terminis maritus iam habebat vx-
orem obligatam ex promissione, & præterea iam
fruebatur optatis nuptiis: vnde non est verisimile, qd
maritus animo donandi, vel spe future numeratio-
nis, eam confessionem fecerit, sed potius credendum
est, dotem re vera fuisse numeratam, prout maritus
confessus est, subscribit Roman. consil. 445. nu. 8. Afflicti.
de d. 402. nu. 2. & num. 12. Ruyon. consil. 183. colum. ad fin.
lib. 1. Nouell. de dote, 10. part. numer. 18. Bellon. consil. 4.

num. 7. & Mascardus de probation. 1. part. conclusio. 566.
num. 8. Inuenio tamen, quod hanc rationem impu-
gnat Felin. c. si cautio. nu. 52. de fide instrumentorum, quia
ea admissa, sequeretur, quod omnis confessio facta
per maritum constante matrimonio, præsumeretur
vera: quod tamen repugnat communibus traditio-
nibus. Sed facile respondetur, Cynum & sequaces
non solum fundare rationem in eo, quod maritus
iam fruebatur optatis nuptiis, vt Felin. præsupponit,
sed etiam in eo, quod habebat iam obligatam vxor-
em ex promissione: & ex his simili iunctis colligit
rationem, adeo quod Salycet. d. §. sed quoniam, in pe-
nult. ad fin. existimaverit, quod si præcessit promissio
dotis, & maritus ante consummatum matrimonium
fuerit confessus dotem recepisse, non procedit ille
text. quia credendum est, fuisse confessionem, vt facili-
us optatis nuptiis frueretur: quod & tenet Bald
Nouellis de dote, 10. part. num. 18. ad medium. Ruyon. consil.
183. colum. lib. 1. Sed non placet, quia est contra ge-
neralitatem d. §. sed quoniam, in fine. Satis enim est spō-
sum, cum vellet, posse vt optatis nuptiis, argum. l. pen.
infr. de iuris testam. Illud vique fatendum est, facili-
us procedere decisionem dictæ §. sed quoniam, quando
consummato iam matrimonio facta fuerit confessio,
quidquid contrarium dicat Socin. hic num. 102. Ex præ-
dictis autem colligendum est, dictæ §. sed quoniam, tã-
tum procedere in confessione dotis receptæ, nõ au-
tem procedere in exceptione non numeratæ pecu-
niæ; quia in ea cessat ratio supra assignata, & semper
credendum est, factam fuisse confessionem, vt debi-
tor a creditore facilius consequeretur optatam pecu-
niam: quod ita colligitur ex mente dictæ §. sed quoniam,
quod restrinxit se ad casus ibidem expressos, &
ita Consil. l. si ex cautione fallentia, 15. num. 1. C. de non
numerat. pecun. quidquid contrarium existimaverit;
Bald. Nouellis de dote, 10. part. numer. 18. & hic nu-
mer. 211. Ceterum aduertendum est, quod licet sit
præresoluta communiter sint receptæ, & etiam vera
videantur, tamen illa impugnat Colla, l. si ex cautio-
ne fallentia, 14. numer. 3. & latius fallentia, 15. C. de non
numerat. pecun. motus præsertim per text. l. si. C. de
dote cautio non numerat. ibi. Siue postulatario tantum
requiritur, ex quibus verbis colligit Aretin. l. 2. §. credi-
tum; col. pen. ad fin. supra si certum petat. querela non
solutæ dotis tunc proprie locum esse, quando post
dotis promissionem sequuta est mariti confessio. Se-
cundo adducit text. auth. de temporib. non solutæ dotis,
§. siue autem collat. 7. ab. Siue mulier tanquam dotem of-
ferens: & idem etiam vult Valasci. consiliatio. 6. nu-
mer. 15.

Sed his non obstantibus, non est recedendum à
communibus traditionibus, quæ bene deducuntur à
extera d. §. sed quoniam, ibi. Dotatum instrumentum
rum: nam ea verba etiam verificantur in instrumen-
tis, in quibus dos promissa est, iuxta notata. Lexigere
dotem, supra de iudic. Quinimo in eo sensu assumi, in
d. §. sed quoniam, patet ex eo, qd text. postea facit men-
tionem securitatis receptæ dotis: ergo instrumenta
dotalia debent referri ad ea instrumenta, quibus dos
promissa est, & non ad instrumenta, in quib. maritus
constituit se dotem recepisse; quia tunc frustra tex.
faceret mentionem de securitate receptæ dotis, vt
aduerit Salycet. d. §. sed quoniam, atq; ita text. ille bene
expensis probat communes traditiones.

Neque obstant Collæ rationes, nam ad primam
d. l. si. C. de dote cautio respondetur cum gl. lib. verb.

Et hanc esse communem opinionem asserit Gratus consil. 36. a. num. 17. lib. 1. & esse opinionem æquiorē, quam praxis recepit, asserit Rebuff. 1. tom. ad leges Gallicas, tit. de ebrigraphis, artic. 2. num. 62. ad finem, & Cabellinus milleloquo, 677. ad finem, & quia alias facile cluderetur dispositio iuris concedens maritis consentientibus exceptionem non numeratæ dotis, cum privilegio.

Pro concordia harum opinionum dicendum est, in confessione dotis admittendam esse primam opinionem, quod geminata confessio dotis receptæ excludat prædictam querelam, ea ratione; quia speciale est in confessione dotis, ut includat tacitam promissionem dotis in fauorem illius, qui fatetur eam accepisse, l. si voluntate. C. de dotis promission. Cum igitur prima illa confessio, etiam in se contineat tacitam promissionem dotis, si postea fiat secunda confessio dotis receptæ, reducitur ad terminos, dicti §. sed quoniam, secundum primum intellectum, ut hic aduertit Socin. num. 95. Vnde infertur, hoc casu maritum excludia querela non receptæ dotis, non tam propter geminatam confessionem, ut existimabat Colla, l. si ex caus. 1. a. fulgentia, nu. 4. C. de non num. pecun. sed potius, quia secunda confessio videtur facta post promissionem dotis præcedentem, ac ita fit locus decisionis, d. §. sed quoniam, secundum primum intellectum. Si vero agamus de exceptione non numeratæ pecuniæ, quia tunc cessat ratio, de qua supra verius est, geminatam confessionem pecuniæ acceptæ, non solum non excludere consentientem a prædicta exceptione, imo magis eius intentionem adiuvare; nam ex quo secunda interuenit confessio, apparet tempore primæ non interuenisse solutionem, sed potius factam fuisse se futuræ numerationis. Nunquam igitur potest dici geminata confessio pecuniæ reuera receptæ; vnde nihil impedit consentientem ut prædicta exceptio: ad quod expedit, l. cum fides, cum ibi notari, C. de non numeratæ pecuniæ. Nam probat, quod agnoscens fidem cautionis, excluditur ab exceptione non numeratæ pecuniæ, notat Salycet. l. si ex cautione, num. 18. C. de non numeratæ pecuniæ.

Querunt igitur DD. qualiter quis dicatur agnouisse fidem cautionis? Et Petrus, Cyn. Alber. & Anglibi, respondent, quod dicitur agnoscere fidem cautionis, si soluit partem debiti contenti in cautione, sed si tantum pro eodem debito sapius caueat, vel etiam sapius extra iudicium fateatur se accepisse, non dicitur agnouisse fidem cautionis, & consequenter non excluditur a querela non numeratæ pecuniæ: subscribit Afflicti. decisione 110. in fin. Ergo de mente prædictorum est, quod geminata confessio eiusdem debiti non excludit consentientem a querela non numeratæ pecuniæ. Neque repugnat text. l. cum nauissimus, §. imo. C. de prescriptione triginta annorum, ibi. Ad agnoscendum suum debitum secundam cautionem, qui videtur probare, quod qui fecit secundam cautionem, videtur agnoscere debitum præcedens: per quem text. aduersus so pra allegatos tenuit Bald. dicti. l. cum fides, num. 2. Nam respondetur, quod in terminis d. §. imo, constabat secundam cautionem, vel confessionem, fuisse factam eo animo, ut debitum agnosceretur: nos autem loquimur, quando de hoc non apparet: sed item in dubio; nam tunc non præsumetur secunda cautio, vel confessio facta animo agnoscendi debitum, sed potius causa ostendendi

primam confessionem fuisse factam, spe futuræ numerationis, ut supra dictum est. Et confirmatur, quia dicti l. cum fides, loquitur etiam in casu claro; ut quia dictum est, debitorem solvere illam quantitatem ratione cautionis per eum factæ, ut ibi declarauit Bart. & ex litera colligitur, quod si soluerit simpliciter aliquam quantitatem, non exprimendo, quod eam soluit ratione cautionis per se factæ, & tanquam partem summæ in prædicta cautione contentæ, non videbitur agnouisse fidem cautionis, ac proinde adhuc poterit uti querela non numeratæ pecuniæ cum suo privilegio, ut explicat Salycet. d. l. cum fides. Ang. 89. gela. Arctin. §. idem iuris, num. 38. In fine de exception. notabiliter Colla, l. si ex cautione, 7. fulgentia, num. 4. C. de non num. pecun. Sic igitur & in nostro casu dictum est, quod si secunda cautio, vel confessio expressim fiant causa agnoscendi debitum, siue priorem cautionem, inducatur, d. l. cum fides. In dubio autē hoc non præsumetur, sed potius illud, quod supra tradidimus. Et hæc satis in hac materia.

S Y M M A R I A.

1. Causa primipili, nimis est specialis in fauorem, fisci.
2. Quis dicatur primipilus.
3. Primipilus est officium administrandi.
4. In quibus officiis dispositio in primipilo hodie verificari possit.
5. Que dicatur utilitas publica principaliter.
6. Utilitas fisci non censetur publica principaliter.
7. Quid dicatur fiscus.
8. Fiscus & aerarium publicum differunt.
9. Principes Romani duplex erant: unum habebant.
10. Explicatur d. unica, §. fin. C. de caduc. tollend.
11. Patrimonium principis in quo differat a fisco.
12. Utilitas fisci qualiter respiciat particulares.
13. Privilegia dotis principaliter in fauorem priuatum, fuerunt introducta.
14. Explicatur Bart. hic nu. 25.
15. Alius quando dicatur respicere utilitatem publicam secundario.
16. Faus Ecclesiæ quando sit preferendus.
17. Semper magis privilegiatum præferri solet.
18. Explicatur d. l. C. de secund. nuptiis.
19. Utilitas fisci aliquando priuata utilitatis succumbit.
20. Fiscus non censetur privilegiatus, nisi in casibus iure expressis.
21. Explicatur, l. 1. §. sunt qui putant, infra. ne quid in flumine publico.
22. Qua dicatur dos profectitia.
23. Privilegia dotis concessa, utrum communicentur sibi libris.
24. Privilegia scholaribus eisdem rationibus fuerunt concessa, quibus in dote privilegia mulieribus fuerunt concessa.
25. Non minus interest Reipublice repleti doctis hominibus, quam liberis.
26. Pater utrum cogatur filio necessaria in studio subministrare.
27. Refertur communis resolutio, & defenditur.
28. Pater, ex bonis propriis præsumitur subministrare necessaria filio existenti in studio.
29. Pater non tenetur filio habenti bona, impensas subministrare.

- 30 *Valde donatio facta filio in potestate ex causa studii.*
- 31 *Explicatur l. que pater, §. i. sup. famil. ercisc.*
- 32 *Expenditur l. si extraneus, in fin. sup. de condit. ob causam.*
- 33 *Et notabilis ponitur resolutio.*
- 34 *Pater non potest renovare donationem, factam filio familias ex causa studii.*
- 35 *Scholaris non tenetur conferre donationem ex causa studii, neque in legitimam imputare.*
- 36 *Etiam si res donata ad huc existat.*
- 37 *Scholaris libros sibi donatos non tenetur conferre.*
- 38 *Explicatur doctrina Bart. l. i. §. neque Castrensis, in 2. infr. de collation. honorum.*
- 39 *Libri dati filio eunti ad studium, non censentur castrense peculium.*
- 40 *Donatio facta ex causa studii, non requirit infirmationem.*
- 41 *In donatione propter nuptias requiritur infirmatio.*
- 42 *Quid specialiter induxeris, l. fin. in princip. C. de iure dotum.*
- 43 *Quando in donatione causa mortis requiratur infirmatio.*
- 44 *Explicatur auth. ex fratre filii, §. illud, colla. 9.*
- 45 *Visumque scholaris retineri non potest preteriti debiti.*
- 46 *Cessio actionis quando possit fieri in scholarem.*
- 47 *In potentiorum ratione privilegii non potest cedi actio.*
- 48 *Ac proinde regulariter neque in scholarem.*
- 49 *Explicatur capit. final. de alienationib. indic. muniandi.*
- 50 *In scholari vertitur utilitas publica secundario.*
- 51 *In scholis edificandis agitur de utilitate publica principaliter.*
- 52 *In locutione actum præfertur scholaris.*
- 53 *Dummodo ad ea solita sint locari.*
- 54 *Faber ferrarius potest prohiberi, ne habitet iuxta scholam.*
- 55 *Privilegia concessa magistris, quando discipulis videantur concessa.*
- 56 *Intellectus l. i. C. de excusat. artifice lib. 10.*
- 57 *Privilegium excusans a muneribus publicis, aduersatur publica utilitati.*
- 58 *De causis scholarum, tractatur tempore feriarum.*
- 59 *Quando plures concurrunt, præfertur ille qui præuenit.*
- 60 *Quod tamen eleganter declaratur.*
- 61 *In hac materia semper aptitudo loci, & consuetudo civitatis suspicienda est.*
- 62 *Non exercent officium, privilegia officio data non competunt.*
- 63 *Scholaris vagus, & parum studens, non gaudet privilegio scholaribus concessis.*
- 64 *Quod multipliciter confirmatur.*
- 65 *Et vera ponitur resolutio.*
- 66 *Scholaris domi studentis, & non ingrediens scholam, gaudet privilegio scholarium.*

SEPTIMA PARS Legis I.

In hac septima & vltima parte agemus de oppositionibus & quæstionibus Bartoli. In primis igitur

dum is text. probat. interesse Reipublicæ dotes conservari, atque ob id dotes semper & ubique præcipuam esse opponitur, de l. facit notum, C. in quib. causis pignus, ubi propter debitum publicum fisci, fit exsecutio in dote vxoris; quæ itaque fieri non posset si vera esset regula huius text. & illius ratio. Sed huc oppositioni respondet Bart. hic num. 24. Speciale esse in eo quod debetur fisco ex causa primipili: nam pro eo debito in subsidium fiet exsecutio in dote vxoris, d. l. facit notum, sed pro alio quocumque debito publico, non fiet exsecutio in dote vxoris, d. vxorem, in C. de decurion. lib. 10. & ibi Platea, l. 3. C. de primis, ff. si. Estque communiter recepta hæc Bart. solutio, ut asserunt Negus de pignorib. 4. memb. 3. par. nu. 109. Alcia. de præsumpt. reg. 3. præsum. 41. ad fin. Covarr. res. lib. 1. c. 16. nu. 6. in fin. Et facit pro hac responsione; quia alia multa specialia in debito ex causa primipili, in iure inveniuntur expressa. † Nam licet causa fisci non præferatur causæ dotis anteriori, l. 2. C. de primis, ff. si. tamen si debitum procedat ex causa primipili, causæ dotis in distinet præferatur, l. utilitas, C. de primipili, lib. 12. Item quamvis filius non teneatur pro debitis patris, si eius heres non sit, l. 1. C. ne filius pro patre, tamen si pater sit debitor ex causa primipili, filius tenetur pro eo debito fisco satisfacere, quantumcumque heres patris non sit, l. fin. C. de primipili, lib. 12. Item licet fiscus non possit agere aduersus debitores debitoris sui, nisi debitores sint et ex causa fisci, l. 3. §. multi a. inf. de iure fisci. tamen aduersus debitores primipili, in distinet agere potest, etiam ante excussum principalem, ut colliges ex l. finitores, in C. de compensatio. Denique licet fiscus ante diem non possit exigere debitores fiscales, l. iustas, C. de iure fisci, lib. 10. tamen debitores primipili poterit cogere, ut ante diem solvant, deducto intersticio medi temporis, l. 1. C. de condit. ex lege, adiuncta gloss. fin. & quamvis D.D. extendant illum text. ad quemcumque alium fisci debitorem, ut, si superueniat publica necessitas, cogi possit ante diem solvere, ut per Hippol. sing. 355. Ant. Gab. lib. 2. communium tit. de dilatio. concl. l. 1. nu. 27. Boffium tract. de fisco & eius privilegiis, n. 33. tamen verius est, d. l. 1. specialiter procedere in eo, quod debetur ex causa primipili, ut ex iura constat, & aduertit Cuiacius l. 3. in fin. C. de primipili, lib. 12. & ante eum Cyn. l. unica, §. exactio. 6. qu. C. de rei vxor. actio. Ex quibus cessat dubitatio Nonelli, de dote §. part. priuileg. 27. n. 1. vtrum quod in d. l. 1. disponitur favore fisci, sit etiam admittendum favore dotis? Nam dicendum est, quod cum dispositum, in d. l. 1. non procedat generaliter in debito fiscali, sed tantum in debito fisci ex causa primipili, non debet fieri extensio ad causam dotis; quia causa primipili doti præferatur, l. utilitas, C. de primipili, lib. 12.

Sed videndum est de ratione harum specialitatum. Et Panor. c. ex part. col. ult. de consuetud. duas assignat. Prima est, quod primipilus dicebatur, qui prima pila, id est, tela ferebat in bello; & quia si male administraret hoc officium, hoc cedebat in maximum Reipublicæ detrimentum, ideo constitutum est, ut pro ea culpa etiam in dote vxoris fieret exsecutio. Quæ tamen ratio commentitia est, & minime concludens. Secundam igitur assignat, ideo hoc fuisse constitutum, ut primipilus magis incitaretur ad bene gerendum officium suum, considerans obligationem, & gemitus vxoris, & filiorum, si male administraret, subseribit Ripa, l. privilegia, nu. 44. infr. de primis, creditor. Scd

Sed & hæc ratio nimis vaga est, & quæ concluderet, idem esse admittendum in aliis causis publicis, ultra casum primipili: cuius cõtrarium supra resolvimus. Aliam igitur rationem, non tamen satis aptam, assignat Bolognet. hic nu. 194. & ideo ad explicationem veræ rationis, præmittendum est, quod primipilus dicitur Centurio, qui aquilæ (id est, vexillo legionis) præerat, ut probat. lib. 12. §. part. 2. Et qui in prima acie legionis quatuor centurias gubernabat, cuiusque milites primipilares dicebantur, & in summo honore habebantur: nam semper maximi fuit honoris, primæ exercitus parti præfessilque primipilus tanquam caput, commoda & stipendia totius legionis penes se habebat, ut tradit Vegetius lib. 2. de re militari, cap. 1. & ex eo tradit Alexand. ab Alexand. lib. 1. gentium dierum, cap. 5. Alciat. in rubr. C. de primipilo, lib. 12. Corraus lib. 1. Miscellaneorum, cap. 4. Anon. Augustin. lib. singulari ad Modestinum, pagin. 345. Conarr. resolution. lib. 1. c. 16. nu. 7. & ante col. Lucas de Penna in rubr. C. de viciis, ad finem, C. de primipilo, lib. 12. Gregorius, lib. 6. titul. 9. part. 2. en. glossi. 2. quidquid aliter explicent glossi. & Platea, in rub. C. de primipilo, lib. 12. glossi. l. officiali, verbo, primipili, C. de Episcopis & clericis, & glossi. l. pater, 23. inf. de adimend. legatis. Addit Alciat. in diti. rubric. C. de primipilo, lib. 12. quod primipilo annona quoque militaris cõcedebatur dividenda per capita militum: cui subscribit Pirrhus ibi, & Bolognet. hic nu. 202. Claud. Casareus lib. 1. de iure militari, cap. 22. & Cuiacius, l. 3. C. de cohortalibus, lib. 12. Conarr. resolution. lib. 1. cap. 16. nu. 7. Rota decisio, 812. nu. 31. in 1. parte noni summarum, Ceterum Augustin. lib. 1. Miscellaneorum, cap. 4. numer. 7. id verum esse non credit; quia cura annonæ pertinebat ad præfectum legionis, ut tradit idem Vegetius, lib. 2. de re militari, cap. 9. Ergo non pertinebat ad primipilum: & etiam perstrinxit Antonius Augustinus, lib. singulari ad Modestinum, pagin. 346. ad finem. Sed quidquid ipsi exiliment. annonæ militaris curam primipilo committi, probat, l. 3. C. 7. & l. C. de cohortalibus, libro 12. & clara exprimitur. l. 6. titul. 4. lib. 1. Codicis Theodosiani, dum dicit, Primipilaribus, qui ad pacendos milites solemniter ad lumina destinantur. Neque contradicit Vegetius diti. lib. 2. cap. 9. quia licet dicat, curam annonæ ad officium præfecti legionis pertinere, non ob id negat, nisi administrandi, & distribuendi inter milites, immediate ad primipilum pertinere. Quinimo Alciatus, vbi supra, referendo quendam Græcum auctorem, existimat, militarem annonam primipilum appellari, subscribit Conarr. resolution. lib. 1. cap. 16. nu. 7. multa iura ad hoc inducens: quæ tamen hoc non probant. Quare verior videtur explicatio Lucæ de Penna, l. viciis, ad finem. C. de primipilo, lib. 12. primipilum esse officium administrationis pecuniarum: quia primipilus tanquam caput legionis, apud signa cõseruabat dimidium stipendii militum, Vegetius de re militari lib. 2. cap. 20. & etiam eorum commoda, ut ibi tradit, c. 8. Quod si ea non redderet militibus, vel non distribuere, ut debuit, vel etiam fugisse, non redditis prædictis, tunc & dos mulieris pro huiusmodi debito tenebatur, ut colligitur ex l. officiali, C. de Episcopis & clericis, & l. l. C. de privilegii fisci. Et per contrarium primipilus, qui bene officium gerebat, multa commoda percipiebat, ut tradit idem Vegetius diti. lib. 2. cap. 21. & colligitur ex l. l. C. de primipilo, lib. 12. & l. pater, 23. inf. de adimend. legatis, & l. pater filium, s. tubam, inf. de lega-

ti, 3. Iuxta prædicta igitur dicendum est, ideo dotem vxoris, & bona filiorum obligari pro debitis primipili, quia fraudatio stipendiorum, & præmiorum militum videtur tendere ad euerfionem Reipublicæ: nam milites privati suis stipendiis, signa, & exercitum deferunt, quo vitæ Reipublicæ permanet, & defenditur, & conseruatur, Corraus lib. 1. Miscellaneorum, c. 4. num. 5. & hic 2. lectur. num. 2. Bolognet. hic nu. 202. Siue, ut inquit Alciat. de præsum. regul. 3. præsum. 41. ad finem, cum apud primipilum collocarentur, non solum stipendia, sed & annona militum, magnum periculum totius exercitus vertebatur, si primipilus illa non bene distribueret: & ideo ut metu pœnæ terretus, officio suo bene fungeretur, constitutum fuit, ut pro mala administratione dos vxoris, & bona filiorum essent obligata: quod & probauit Balduin. tractat. de pignoris, lib. 2. column. 4. & Danelius eod. tractat. pagina 578 ad fin. Conarr. resolution. lib. 1. cap. 16. nu. 7. Vnde inferri videtur, quod cum huiusmodi officium hodie non sit in vsu. Paulus, l. 1. post primipil. C. de privilegii fisci, hodie prædictæ specialitates locum non habent. Ceterum Angel. d. l. existimat, etiam hodie prædicta iura prædicari posse in Thefaurario generali principis; vel in eo, qui dicitur puior, exercitus, in quibus videtur militare hodie rationes supra relatæ: & ita etiam Bolognetus, hic nu. 202. in fine, Capicinus decisio, 129. nu. 15. & Perogrino de iure fisci, lib. 6. tit. 6. num. 43. facit. l. officiali, C. de Episcopis & clericis, & docimus supra in prima parte huius leg. ad finem. Ceterum cum primipilus olim haberet penes se stipendia, & præmia militum, quæ illis distribuerebat; & hæc hodie non fiant per prædictos officiales, amplius deliberandum est. Illud vitæ certum est, prædicta procedere, etiam si vxor contraxit primipilum, antequam maritus fieret primipilus; quia adhuc militantes rationes supra relatæ: quidquid repugnet Socinus Junior, hic nu. 261. Item procedere tantum respectu dotis vxoris, in qua facilius admittitur exsequutio propter debita mariti ex ratione, l. doce. C. de renend. Non fiet igitur exsequutio in bonis paraphernalibus vxoris, in quibus maritus solum habet administrationem; nam in illis tanquam omnino alienis, ex causa primipili nulla fiet exsequutio, ut est expresse l. l. C. de privilegii fisci, quam ita intelligunt glossi. Angel. Paul. & Salycet. ibi & Platea, l. vxorem, ad fin. C. de decurio, lib. 10. Bald. tractat. de pignoris, c. 7. col. 4. Corraus hic 2. lectur. nu. 2. facit. l. unica, C. de nullis ex vxoris, lib. 11.

His ita explicatis, vterius aduersus istum tex. dum dicit, inter esse Reipublicæ ut dotes conferantur, opponitur, de l. viciis, C. de primipilo lib. 12. vbi probatur, ideo solum agentem ex causa primipili preferri causæ dotis, quia vilitas publica præfertur priuata: Ergo vilitas dotis non censetur publica sed priuata. In qua difficultate resoluenda, ut clarius procedamus (sequendo ordinem Bart. in præfenti) duo casus distinguendi sunt. Primus, quæ dicatur vilitas publica, & quot modis consideretur. Secundus, in quibus casibus vilitas publica, alii vilitati publicæ vel priuatae præferatur? Et primum casum tractat Bartol. hic numer. 25. Sed ut eius dicta melius percipiantur, pro fundamento præmittendum est, quod lex ciuili prætendit semper utilitatem communitatatis, & etiam singulorum, ut inde etiam resulet vilitas communitatatis, cap. 1. etiam lex 4. distinctione, atque ita habito respectu ad legem ciuilem, bonum pu-

hilem: & priuatum; sunt correlatiua, neque datur unum sine alio: nam si datur bonum commune: ergo & singulorum: & si datur bonum priuatum, habito respectu ad legem, reflecti debet ad bonum publicum, de iure autem lex. 4. dist. in l. i. explicat Bologn. hic num. 191. Quo præsupposito, dicendum est, bonum commune, siue publicum quatuor considerari modis: nam aliquod est bonum publicum, quod æquale esset com. modum communitati, id est, hominibus simul & coniunctim consideratis, vel cõsideratis singulariter, id est, particulariter, & de per se, l. pupillus. 237. §. in unum. inf. de verb. signif. vbi Alei. n. 2. notat illud proprie dici bonum publicum: huiusq; boni publici proponuntur exempla, l. 1. §. huius studii, §. sup. de inst. & iure. ¶ Nam in exemplis ibi propo- sitis, vtilitas respicit omnes coniunctim consideratos: & sic consideratio nem totius Reipublicæ, & explicat Socin. hic n. 55. Item & æqualiter respicit singulos homines, qui separatim considerati, partem inde vilitati conlocuuntur, Bart. hic nu. 25. Bologn. num. 192. Item & secundo modo consideratur vilitas publicas respicit: nam vilitas fisci dicitur respicere bonum publicum, l. cætilus, C. de principio. lib. 12. Et in hoc tantum differre a prima vilitate publica, de qua supra: quia illa æqualiter respicit ciues siue consideratos sub nomine vniuersitatis, siue consideratos separatim, & vt singulos. Hæc autem secunda vilitas respicit principalem ciues in com. & collectiue consideratos: quia per diuitias fiscales defenditur Reipublica ab hostibus, & alia parantur vilitates com. n. 5. non autem respiciunt vilitatem singulorum, æque principaliter, sed tantum in quandam consequentiam, vt explicat Bart. hic nu. 25. Alei. nu. 46. Socin. l. i. nu. 253. Bologn. nu. 192. Alei. l. pupillus §. in unum. nu. 5. inf. de verb. signif. Vnde colligebat Crot. hic nu. 63. quod causa fisci tanquam principaliter publica regulariter præferretur causæ dotis, quæ tantum secundario publica est.

Sed obseruandum, quod dū hi præsupponunt, causam fisci censeri principaliter publicam, id non videtur verum in contrarij videtur probare text. l. unica, §. fin. C. de caduc. tollend. vbi vilitas fisci consideratur tanquam priuata ipsius Principis, non autem tanquam publica, & ibi notant Salycet. & Cornue. vnde & passim iura distinguunt publica iura a fiscalibus, l. 2. §. hoc interdictum ad ea loca. inf. nequid in loco publico, l. in fraudem. 45. §. nec instrumenta. inf. de iure fisci, l. pacta conuenta, §. fin. sup. de contrahend. em. l. publicæ, C. de foris, & totius titulus, C. ne Reipub. vel fisci, agnoscat Alberic. Reipublica, nu. 3. C. ex quibus causis maior. Et vide o. glo. hic verb. & Reipub. (allegando, d. l. unica §. fin. C. de caduc. tollend.) sentit vilitatem fisci non censeri publicam, sed potius priuam ipsius Principis: ¶ vt hic expendunt, Pappalia. num. 33. Ripa num. 112. Quinimo hoc esse communiter receptum a D. D. asserit Claud. hic nu. 39. & pro constanti præsupponit Camillus, hic num. 176. Neq; repugnat textum d. l. vilitas, quia loquitur in casu speciali, quando scilicet aliquid debetur fisco ex causa principis: extra enim eum casum non procedit illius decisio. & consequenter neq; ratio in eo expressa, vt probat. l. 2. C. de princ. fisci, & agnoscat Bart. hic nu. 2. an fin. Alei. de princ. reg. 3. pref. 41. ad fin. Equia eos ratio specialis est: quia debitum principis contrahitur propter principaliter destinata ad stipendia, & annonam militum, vt supra diximus:

vn de merito sic dicitur agi de vilitate publica principaliter, cum in militibus consistat defensio, & cõseruatio totius Reipubl. facti, l. missi. C. de exaltorib. tribus. lib. 2. Quæ ratio cessat in aliis redditibus fiscalibus, in quibus magis videtur agi de vilitate priuata ipsius Principis, d. l. unica, §. fin. C. de caduc. tollend. Inuenio tamen, quod Pappalia hic nu. 33. & Ripa nu. 112. concordant opiniones, quod si inspicimus personam Principis, vilitas fisci dicitur priuata vilitas ipsius Principis: vero respiciamus finem, ad quem hi redditus fuerunt inuenti, scilicet ad publicas necessitates, & defensionem Reipublicæ, vtique hoc respectu dicuntur pertinere ad vilitatem publicam principaliter. Sed non placet hæc concordia, quia secundum eam non quoniam verificaretur, id quod probat, d. l. unica, §. fin. C. de caduc. tollend. Nam si vilitas fisci cõseruaretur publica, habito scilicet respectu ad finem, a quo omnia denominari debent, vt per Traquell. lib. 2. retract. §. 1. gloss. 7. num. 44. Adde, neque esse verum, redditus fiscales ad eum finem fuisse inuentos, vt ex illis incurreret necessitas, bus publicis: nam imò hi redditus per populi Principi fuerunt assignati, vt ex illis honorifice, & secundum dignitatem se & familiam aleret, & alia Principi incumbentia faceret, & vt subditos, & Rempublicam ab hostium incurfu defenderet, vt probat elegans, l. 11. tituli. 28. part. 3. & tradit Lucas de Pena, l. 1. colum. antepenult. post principium. C. vi Regisiana ad nullam obsequia, lib. 11. Roland. consil. 1. numero 118. lib. 2. Cum igitur hi redditus æque principaliter fuerint destinati, etiam ad ea, quæ respiciunt priuam vilitatem Principis, non debent considerari tanquam simpliciter respicientes vilitatem publicam; per ea quæ tradit Bart. Ambrosia, num. 59. inf. de decret. ab ard. facienda. ¶ Ad veram igitur resolutionem huius difficultatis præmittendū est illud, quod dicit gloss. l. in prouincis, verb. fisci. C. de numerat. & atinatis, lib. 12. quod antiquitus consuetudo fuit Romanorum, pecuniam ex tributis habitam in marsupio ad illius ponere: sed si marsupium non sufficeret ad illas capiendas, tunc reponebantur in fisco, id est, in sacro: quod & Imperatores obseruauerunt. Cum autem postea neque facci sufficerent ad capiendas pecunias, repositæ sunt in quadam domo, quæ vocabatur ararium, quia scilicet res, id est, pecunia, in ea reponebatur, quæ gl. traditionem probant omnes ibi, & Cassian. in consuetud. Burgund. rub. 2. in princ. num. 2. Salycet. in rub. num. 1. C. de privileg. fisci. Platea in rub. num. 11. C. de iure fisci. lib. 10. Bassius tractat. de fisco & eius privilegiis, num. 3. Et confirmatur, quia, vt post Hugutionens. tradit Salycet. in rub. nu. 1. C. de privilegio fisci, fiscus idem significat, quod fiscus, & derivatur a fisco fues, quia fisco fuit pecunia: vel appellatur fiscus, quia fidelis custos, vel quasi fixus & firmus, vt etiam tradit gloss. in rubrica, C. de iure fisci libro 10. Ceterum hæc omnia commentitia sunt in certum est, antiquitus Romanos constituisse ararium publicum in æde Saturni, vt in eo publice pecunie reponerentur, vt persequitur Alexand. ab Alexandr. libro 2. gentium dierum, cap. 2. Translato autem Imperio populi in Augustum, remansit nihilominus antiquum ararium, & aliud novum fuit additum, in quo reponebantur pecunie, quæ particulariter ad Principem pertinebant: idque ararium peculiari nomine fiscus appellatum est, vt probat, l. bene a Zenone, C. de quadranti. prescriptio. & coll-

sunt de æterno patrimonio Principis, multum differre a rebus fiscalibus, quæ consistunt in aliis rebus differentibus a patrimonio regni:† quod etiam sentit Alberic. *in rubr. in princip. infr. de iure fisci, Boffius tractat. de fisco, & eius privileg. nu. 3.* Sed verius est contrarium, ex supra traditis, & contrarium resoluit Platæa. *in rubr. nu. 10. C. de iure fisci lib. 10.* inquit, quod patrimoniū Principis nihil differt a fisco, *ut & sentit Seneca lib. 7. de benef. cap. 6. ad finem,* quomodo patrimoniū quod habet tanquam priuatum, differt a fisco, *l. bene a Zenone, C. de quadrienn. præscriptio. explicat. Iafsa. l. 1. post principium, supra de offic. procurator. Celsus, Cassian. in consuetud. Burgund. rubr. 2. in princ. num. 9.*

Ceterum cum hodie Principes non soleant habere prædicta ætaria distincta, sed omnes redditus simul colligantur, & adinuicem confundantur, videndum est, *utrum hodie possit dici, in fisco verum publicam utilitatem principaliter?* Et ego concluderem, quod cum fiscus consistat ex bonis ita confusis, & illa soleat Princeps in publica & priuata commoda cōuertere, is dicitur casus mixtus, ac proinde, si materia sit fauorabilis, vel indifferens, dispositio loquens de utilitate publica, etiam in fisco verificabitur, iuxta regulam, *l. sita scriptum, infr. de libe. & postu. & in specie colligitur, ex l. inter publica, 17. §. fin. in l. ubi traditis per Alciat. nu. 4. infr. de verbor. significat.* Si vero materia sit exorbitans, vel odiosa, contrarium erit dicendum, quia in ea sub simplicibus non continetur casus mixtus, *l. cum passim, §. præscriptio, cum gl. infr. de adulter. l. 1. de iur. i. post legem comminatio, gloss. 1. nu. 71.* Neque est omitendum, quod dum Bartol. & alii supra citati pro constanti habent, utilitatem publicam, quæ in fisco videtur versari, respicere ciues collectiue consideratos; quod verius videtur, eos etiam respicere tanquam singulos: nam si fiscus sit diues, non imponentur collectæ subditis, *Cyn. receptus, l. memorem C. de sacro sacr. Eccles.* Quæ utilitas subditos tanquam singulos videtur respicere: cum & tanquam singuli collectas soluant, *gloss. l. 1. §. quod si nemo, supra quod cuiusque vniuers. nomine.* Item bonus Princeps ex bonis propriis debet succurrere necessitatibus subditorum, *2. Aristotelis libro 4. Ethicorum.* Ergo utilitas fisci apta est afferre utilitatem, etiam in particulari, & ita arguunt Socin. hic num. 57. *Parpalus, numer. 23.* qui relinquunt cogitandum. Ripa autem hic num. 113 dicit, facilem esse solutionem, quod utilitas resultans ex bonis fiscalibus, respicit quidem singulos non tamen tanquam singulariter consideratos, sed tanquam collectiue; & ideo prædicta utilitas non videtur afferre utilitatem in particulari, † *argum. l. tantum, §. vniuersitatis, supr. de rerum distinctione.* Quæ tamen responsio difficultatem non tollit: nam cum propter diuitias fiscales impediatur collectas imponi subditis, quæ vtiq; imponuntur ciuib; tanquam singulis, *Bart. l. 4. §. actor. infr. de re iudicat.* adhuc remanet difficultas. Quare Camillus hic num. 173. respondet, quod fiscus semper præsumitur diues, & soluen do, *l. 2. de fundo dotali, l. 1. §. si ad fiscum, cum gl. 1. ut legat. seu fideicom. nomine.* Castellanus memorabilis. *verb. §. ius 2.* Vnde cum semper diues sit non potest verificari illud, quod propter diuitias fiscales impediatur collectæ. Sed etiam non placet, quia quauis ea sit iuris præsumtio, tamen sæpe euenit, ut redditus fiscales non sufficiant ad subueniendum necessitatibus publicis, & ideo sapius deueni-

tur ad impositionem collectarum, *Lucas de Penna, l. 1. colum. 3. post medium, C. de superindict. lib. 10. Afflict. in rubr. qua sunt regalia, num. 89.* Ac ita constat diuitias fiscales hoc respectu posse afferre utilitatem in particulari. Magis ergo placet solutio Socini iunioris, hic num. 255. quod Bartol. considerat diuitias fiscales per se, & habito respectu ad finem, ad quem fuerint inuenta; non autem habito respectu ad id, quod ex noua aliqua causa contingere potest: nam & hic casus aduentitii non solum esse in consideratione, *l. Iulianus, infr. qui & a quibus,* maxime quando actus suapte natura ad illum casum non est ordinatus *l. non omne, infr. de statu liber. Bart. l. si ut certo, §. inter dum, post principium supra commodat.*

Tertia utilitas publica consistit in dote, quæ principaliter quidem est priuata: tamen quia ad hoc est ordinata, ut ex matrimonio nascatur proles, qua ciuitas repletur liberis hominibus, dicitur utilitas publica, ut colligitur ex illo text. & *l. cum ratio, §. 1. de bon. damnator.* Quæ quidem tertia utilitas publica in ea conuenit cum secunda; quia etiam per homines Respublica defenditur & conseruatur. Conuenit etiam cum prima, quia ex hominibus fiunt Magistratus, & Sacerdotes, in quibus propria publica utilitas consistit, ut hic explicat Bart. nu. 2. *Alciat. nu. 27. Socin. jun. nu. 256. Alciat. l. pupillus, §. munus, nu. 3. infr. de verbor. significat.*

Ex quorum dictis duo colligenda sunt. Primum, quod utilitas dotis principaliter est priuata, & secundario tantum publica, de quo dictum est in prima parte huius legis. † Vnde consequitur, privilegia dotti concessa, principaliter fuisse inducta in priuatum fauorem mulierum: & secundario propter bonum publicum. Contrarium tamen tenet Ripa hic num. 114. considerans Bartol. quidem velle, fauorem resultantem ex priuilegiis dotalibus, principaliter esse priuatum: non tamen inde inferri potest, privilegia dotis fuisse concessa propter fauorem priuatum principaliter, quia imo propter bonum publicum, ut colligitur ex illo text. Sed aperte labitur, quia si privilegia dotti fuerint concessa, & in dote versatur utilitas priuata principaliter, verum est dicere, in fauorem priuatus principaliter, ea privilegia concessa fuisse, ut est expressum, *d. l. assiduis, C. qui postero in pignori.* Secundo colligendum est; quod ut actus dicatur respicere utilitatem publicam secundario, satis est, quod saltem aptitudine ea utilitas publica resultare possit, ut colligitur ex exemplis supra relatis. Quod sane intelligendum est, quando actus suapte natura ordinatur ad prædictam utilitatem publicam: alias non dicitur respicere utilitatem publicam secundario, quantumcunque propter aliquem euentum extrinsecum prædicta resultet utilitas, ut in simili tradit, *Bart. l. si ut certo, §. inter dum, post principium, sup. commodat. & in specie explicat Socin. hic nu. 61. Camillus, nu. 173. in fine.*

Vltima utilitas publica dicitur, consistere in diuitiis subditorum: nam licet hæc utilitas principaliter sit priuata, tamen & secundario dicitur publica, antequam, ut iudice sine quoquo suffragio, §. consideramus collatio. 2. §. fin. *Infr. de his qui sunt sui.* Qualis autem utilitas publica secundario resultet ex diuitiis subditorum, explicat Bart. hic num. 25. Cuius tamen verba sunt corrupta, & debent explicari, prout referuntur per Alexan. hic nu. 44. scilicet, quod resultet utilitas publica, quæ possit verificari respectu vniuersitatis vniuersitatis

diuitiæ non sint aptæ afferre aliquam utilitatem ciuibus in particulari, sed tantum in vniuerso. Quæ verba obſcura ꝑ declarat Socin. *hic num. 61. Ripa num. 177. e. Alciat. num. 48. Socin. Junior num. 256.* quod diuitiæ ſubditorum ſunt aptæ afferre utilitatem Reipublice, & ciuibus particularibus, conſideratis collectiue, & non diſtributiue: nam ſi imminet neceſſitas publica, poterit Reſpublica vti diuitiis ſubditorum, ad eam neceſſitatem publicam propulſandâ, ex quo reſultabit quidem utilitas ciuibus particularibus, non conſideratis diſtributiue & particulariter, ſed conſideratis collectiue. & ſub vniuerſitate. Et declarando hoc modo, ceſſant difficultates, quas circa hoc excitant Imol. *hic num. 12. an ſin. & Alexand. num. 41.* quod propter utilitatem publicam poteſt Princeps auferre res ſingularium, *ſi item ſi verberatur. §. 1. ſupra de rei vend. Item,* quod ex diuitiis particularium, poteſt ſuſtineri bellum ad deſenſionem Reipublicæ: nam reſpondetur, quod etiam ſi caſibus prædicta utilitas reſpicit ciues tanquam vniuerſos, non autem tanquam ſingulos, ſue in particulari.

Sed adhuc aduerſus Bartol. aliud obicitur, quod fruſtra hæc quarta utilitas videtur diſſoluita à tertis, cum in effectum vtrique eadem eſſe videatur. Sed huic difficultati reſpondent Alciat. *hic num. 48. Bolognetes num. 19. 2. ad ſinem.* in hoc diſſerre prædictas utilitates, quod hæc vltima per magis remotas conſequentias tendit ad utilitatem publicam ſecundario: nam dos & matrimonium ſuapte natura ad hoc ordinantur, vt proles ſuſcipiatur, *cap. ſin. de condit. appoſit. Ex quo reſultat ea utilitas publica, de qua in hoc text. & leum ratio. §. 1. infra de bon. damnatorum.* Sed diuitiarum congregatio ſuapte natura non tendit ad hoc, vt inderelutet ea utilitas publica ſecundario, de qua ſupra, ſed directo ad hoc tendit, vt congregentur illis vtatur ad libitum, *ſi in re mandata. C. mandata. per remotas autem conſequentias, etiam ad illud videntur pertinere, vt per illas ſuccurratur publicis neceſſitatibus, l. in ea. C. vt nemini liceat in emptione ſpectare. num. 10. Et eſt ratio, quia nō ſolum nobis nati ſumus, ſed & Reipublicæ. l. 1. §. & generaliter. infra de venire in poſſeſſione. mittend.* Hac igitur de cauſa diuitiæ per magis remotas conſequentias dicuntur reſpicere utilitatem publicam ſecundario. ꝑ Ex quibus colligitur elegans declaratio ad tradita ſupra, quod actus non dicitur reſpicere utilitatem publicam ſecundario, ſi actus ex ſua natura ad hoc nō ordinatur, ſed tantum a cauſa ea utilitas prouenit: nam ex prædictis dicendum eſt, ſatis eſſe, quod ad hoc ordinetur, etiam per remotas conſequentias. Illud ſane aduertendum eſt, hanc vltimam utilitatem publicam procedere, ſi diuitiæ ſubditorum conſiderentur in genere: nam ſi in ſpecie conſiderentur, hæc publica utilitas nihil diſſert à præcedentibus. Si enim diuitias homini cleſto ad Magiſtratum, reſultabit prima utilitas publica, quia diues facilius eligitur ad Magiſtratum, *l. ad ſubenda. & ibi Platea num. 1. C. de decurio. lib. 10. Alexand. conſ. 52. nu. 45. lib. 4. Quod ita in ſpecie ſenſit Bart. hic num. 25. ad hunc modum explicatas per Socinum hic num. 61. P. pal. num. 35. Ripam nu. 119. quidquid aliter explicet Vincen. hic nu. 37. Et hæc de primo articulo.*

Succedit igitur ſecundus, quænam ex illis utilitatibus publicis, alteri præferri debeat? Et pro fundamento præmittendum eſt, bonum ea ratione conſiderari melius & præclarior, quæ eſt communis, & latius patet, *Ariſtoteles 1. Ethicorum.* Atq; proinde bonum quantum eſt communis, debet præferri alii bono minus communis, *bona. 1. de poſtulat. prælator. c. licet. de regulari. l. actione. 66. §. 1. Labeo ſupra pro ſocio. & ibi nota uel. verb. verum.* adco quod bonum publicum minus commune, in comparatione boni magis communis, conſideratur tanquam bonum priuatum, *bona. 1. de poſtulat. prælator. cap. ſcia. 7. q. 1. l. utilitas. C. de primipulo. lib. 12. l. cetera. §. ſed eſt qui. & ibi Paul. & Taſſon num. 3. infra de legat.*

Quo præſuppoſito, ex Bart. *hic num. 26.* in hac materia prima ſit conſuſio. Utilitas publica, de qua *l. 1. §. huius ſtudii. ſupra de uſit. & iur.* tanquam magis communis & latius patens, debet præferri omnibus aliis utilitatibus publicis. Quæ conſuſio communiter recipitur, vt hæc aſſerunt *Ripa num. 10. Socin. Junior num. 259. ꝑ* qui ex hoc inferunt, quod ſi concurrat fauor dotis, & fauor eccleſiæ, debet præferri fauor eccleſiæ, tanquam dignior & communior, *allegat. l. ſunt per ſin. an ſi ſupra de reſcript. & ſimilibus ſuenerum.* Quod ſane accipiendum eſt, quando agitur de Sacerdotibus & eccleſia directo, & immediate: alias enim non habet locum prædicta traditio. Vnde eccleſia agens pro debitis ſuis, non præfertur priuatæ, imo poſtponetur, ſi res illæ ſint priuatæ hypothecatz, *l. eos. C. qui priorius in pignoriſ ſubſcribitur.* quia non inuenitur iure cautum, vt bona debitoris ſint tacite hypothecata ꝑ debitis eccleſiæ. Item neq; reperitur, quod eccleſia circa ſuæ prælationis in hypothecis aliquid habet à priuilegio; & in his terminis procedunt ea, quæ prædictæ conſuſioni obicit Bolognet. *hic num. 109.* Et ſimiliter conſuſio, de qua ſupra, procedit in his, quæ competunt eccleſiæ, vel Sacerdotibus, tanquam talibus: nam in his, quæ eis competunt vt quilibet priuato, tunc prædicti non præferuntur, ſed locum habebit regula *l. verum. §. ſin. ſupra de minoribus.* Prouit in ſimili diſtinguit Carletanus in ſumma, *verb. hæc communiano. cap. 1. verſic. quinto nota. & Nauarr. in manuali cap. 27. numero 119.*

Conſuſio ſecunda ſit, Quod utilitas, de qua ſupra, quæ in ſiſco conſiſtit, non præferetur tertie utilitati publicæ ſecundario, quæ conſiſtit in dote: quia dos & ſiſcus, pari paſſu ambulant. *l. 2. C. de primilegio. ſiſci. Bart. hic num. 26. receptus ex P. pal. hic num. 36. Socin. Junior hic num. 266. Crot. nihilominus hic num. 63.* hanc conſuſionem non admittit, ea ratione, quod in ſiſco veritur publica utilitas principaliter, & in dote utilitas publica ſecundario. Plane utilitas publica principaliter fauorabilior eſt, & potentior, quam publica ſecundario, vt colligitur ex *cap. ſi diligenti de foro competent. ad uel. cap. cum contingat de iure iurando.* Ergo utilitas ſiſci tanquam dignior præferri debet. Sed ſaluando commune, reſpondendum eſt in ſiſco non verti utilitatem publicam principaliter, ſed potius priuatam ipliſus Principis, vel ſaltem mixtam, publicam ſcilicet, & priuatam Principis, vt ſupra probauimus: quæ mixta utilitas non præfertur utilitati publicæ ſecundario: vt probat *quæ. l. 2. C. de primilegio. ſiſci.* ꝑ Si ſane eſſet ararium publicum deputatum ad neceſſitates publicas principaliter, tunc hæc vtrique tanquam dignior eſſet præferenda, ſecundum Croti argumentum,

& est de mente Bolognet. hic num. 196. & probatur l. *utilitas. C. de primipilo. lib. 12.* semper enim id, quod magis privilegiatum est, præferri solet, Bartolus authentic. quas alijones num. 3. C. de sacrosanctis ecclesiis. Iafon Lectera. §. sed est qui. num. 4. infra de legatis. 1. Neque etiam obstat argumentum Iafon. hic num. 36. concludentis, imo causam dotis, favorabiliorem esse, quàm fisci: nam in dubiis questionibus iudicatur pro dote, *in ambiguis, infra de regulis iuris.* Et tamen in eisdem terminis contrarium in fisco observatur, l. non puto. infra de iure fisci. quia respondetur, Communē non dicere, quod in casibus, in quibus dos est privilegiata, censetur etiam fiscus privilegiatus; sed tantum, quod casu, quo privilegiati inveniuntur, privilegia censeantur æqualia, atque proinde inter eos observetur regula cap. qui prior. de regulis iuris, in 6. ut est expressum l. 2. C. de priuilegiis. quia non solum procedit, quando fiscus & mulier agunt aduersus tertium (ut sunt termini illius textus) sed etiam quando inter se contendunt; cum enim paria sint privilegia, obtinebit possessor, §. commodum. Inst. de iur. iudic. & tradit. Saizet. l. 2. num. 3. C. de priuilegiis fisci. Socin. junior hic num. 260.

Sit tertia conclusio, Quod si agatur de iure querendo, utilitas priuata præfertur utilitati publicæ, quæ in fisco veritatur, Bartolus hic num. 26. alleg. l. 1. C. de secundis nupt. & l. unica. §. fin. C. de caduc. tollend. & communiter recipitur, ut assertit Parpalia hic num. 36. Et est ratio, quia Princeps semper debet efugere omnem suspicionem cupiditatis & auaritiæ, l. pen. cum gloss. infra de hered. insti.

Sed circa hæc Bart. conclusionem de duobus est videndum. Primo, *utrum probetur in iuribus per eum adductis?* Secundo, *utrum sit in se vera?* Et in primis quoad l. 1. C. de secundis nupt. aduertendum est, illius decisionis obstat, quod ablatum ab indigno, fisco applicabatur, l. Papinianus. §. meminisse, supra de inoff. testam. ergo idem dicendum fuit in terminis d. l. 1. Sed respondendum est, quod in d. l. 1. aufertur a muliere quasi indigna, propter læsos bonos mores ciuiles, quia scilicet, nuptis ante annum luctus: quod repugnat bonis moribus ciuilibus: & ideo ablatum ex ea causa, non applicatur fisco. Si igitur aufertur ab aliquo tãquam ab indigno, propter verum delictum, tunc fisco applicaretur, l. Claudius. infra, de his, quibus ut indignus. & l. Lucius. §. de iure fisci. & ita Bald. l. 3. infra de testam. Alexan. l. hereditas. num. 4. C. de his quibus ut indignus. Ruin. consil. 16. 2. num. 4. lib. 4. cum similibus, de quibus per Ioan. de Garrib. l. 1. C. de secundis nupt. num. 50. & num. 61. Quibus addere debes, etiam fisco locum fieri, quando quid aufertur propter læsos bonos mores naturales, siue iuris gentium, l. fin. C. de part. aduentu. l. quidam. §. fin. §. de donat. quidquid circa intellectum illorum iurium late insistant, Dec. l. 1. num. 13. C. de secundis nupt. & ibi Ioan. de Garrib. num. 62. Cagn. l. fin. num. 12. C. de part. l. iuxta prædicta igitur ex dict. l. 1. non est colligendum, quod ubi agitur de iure querendo, priuata utilitas est præferenda fisco, imò regula est constituta in contrarium: quæ tamen limitanda est in specie, d. l. 1. C. de secundis nupt. ob rationem supra assignatam, & sic non probat Bartol. opinionem: quam etiam non probat, l. unica. §. fin. C. de caduc. tollend. Nam si bene adertas, ibidē magis videtur agi de iure iam quæsito fisco, quam de iure querendo: nam omnia caduca per legem Papiam erant applicata fisco: & tamen in ipsis caducis Iustinianus præfert utilitatem

subditorum ipsi fisco, ea ratione, quia caduca applicari fisco, nulla iusta ratione fuerat inductum, ut aduertunt Bald. hic colum. 4. ad fin. Claud. num. 39. Zafius num. 41. Vel potius, quia caduca fuerunt applicata fisco propter necessitates bellorum, & non secundum iuris rationes, & ideo sequuta pace debuerunt reuocari, ut constat ex l. unica. princip. C. de caduc. tollend. Atque ita probat ad d. unica. §. fin. quod utilitas subditorum præfertur fisco, in his quæ ad fiscum pertinerent postunt non secundum iuris rationes, sed propter bellorum necessitates, quæ postea cessarunt, ita videndum videatur contineri casus specialis, ut ibi tradit Corne. & Alciat. hic num. 30. probatque ille text. in his terminis, utilitatem subditorum considerari tanquàm publicam, & utilitatem fisci, tanquàm priuatam: & ubi notant Cyn. & Saizet. quia scilicet in prædictis terminis pro priuatis adiunt iuris rationes, & non pro fisco: & ideo utilitas priuatorum in præiudicium fisci consideratur tanquàm publica, ut ibi est de mente Saizet. & Claud. hic num. 39. Parpalia num. 36. Quibus adde bonum text. l. actione. 66. §. Labo. iuncta gloss. verb. verum, supra pro socio. Pro ut contra, quando utilitas fisci est communior, eius collatione etiam dos consideratur tanquàm utilitas priuata, l. utilitas. C. de primipilo, lib. 12. Ex quibus ita explicatis, inferitur annotatio ad tradita per Aymon. consil. 9. num. 38. Hippolyt. Riminald. consil. 39. a. num. 10. lib. 1. dum generaliter dicunt, Principem generaliter velle, utilitatem priuatorum præferri suo fisco: & hæc ratione iubet in dubio aduersus cum iudicari, l. non puto. infra de iure fisci. nam id falsum esse, apparet ex supra traditis, & l. unica. §. fin. loquitur in casu speciali, ut ostendimus.

Inferitur etiam contra Bart. & supra allegatos, in proposito, ita regulam esse constituendam, quod licet agatur de iure querendo: tamē fisci utilitas præfertur utilitati priuatorum, l. 1. C. de iure fisci. lib. 10. Limitatur tamen, si quis puniatur, quia lædit bonos mores ciuiles, l. 1. C. de secundis nupt. explicata ut supra. Vel etiam, quando in fauorem fisci aliquid inductum est aduersus iuris rationes, propter necessitates publicas: nam tunc cessante causa bellorum, priuata utilitas venit præferenda fisco, d. unica. §. fin. C. de caduc. tollend. explicata ut supra.

Quarta conclusio ex Bartolo hic num. 26. ea est, Quod si agatur de iure iam quæsito, tunc utilitas fisci præferenda est utilitati priuatorum, l. penultim. infra de priuilegiis creditorum, & totus titulus infra de iure fisci. Sed obstat l. si fundum. C. qui priores in pignori. ubi in hypothecis fiscus non præfertur priuatis, sed inter eos observatur regula cap. qui prior. de regulis iuris. in 6. Sed respondendum est, conclusionem esse accipiendam, ut in iure quæsito sapius fiscus præfertur priuatis: non tamen semper, & ideo pro regula constituitur, quod fiscus non censeatur privilegiatus, nisi in casibus iure expressis, gloss. l. 1. C. de petitione hered.

† Quinta & vltima conclusio sit, Quod utilitas publica secundario præfertur utilitati mere priuata, authentic. rei qua. C. commissa de legatis, & communiter recipitur, ut assertit Iafon hic numero 38. Et hæc ratio in dubiis causa dotis præfertur, l. in ambiguis, supra de iure dotum. Et pariter, cum etiam in causa studii vertatur publica utilitas secundario: quia interest Reipublicæ, repleri sapientibus hominibus, gloss. fina. l. unica. C. de studiis liberalibus vrbis Romæ lib. 1. Vincent. hic num. 61. Iafon l. stipulatio. §. habet.

Item. infra de noui operi nuntiat. prout causa dotis præfertur utilitati privatae, ita etiam & causa studii. Zafius hic num. 41. Adde tamen, quod magna utilitas privata, præfertur publicæ utilitati paræ, l. i. §. sunt qui putant. infra ne quid in bonis publicis per quam ita concludit Alexand. hic num. 46. Insin num. 39. Ripa num. 111. Alciat. num. 60. Zafius num. 43. Lancelot. Dec. col. penult. post medium. Claud. num. 40. Parpal. num. 38. ad fin. Camillus num. 179. tradit etiam Dec. cap. 3. num. 3. de prebend. & cons. 2. 4. nu. 8. Sed non placet hæc declaratio, cum in contrarium sit regula generalis authent. rei qua. C. communia de legas. & l. vltima. C. de primipila lib. 12. Neque prædictorum opinionem probat d. l. i. §. sunt qui putant, quia loquitur in ædificante in ripa, & sic in suo. §. riparum. Insin. de rerum adiunctis. quo casu licet ex opere facto in re propria, resisteret aliquod paruum incommodum publicum, tolerabitur: quando enim privata utilitas est separata a publica, licet quis propriam utilitatem præfert publicæ, arg. l. præf. C. de servit. prædict. præf. cap. bona. v. verb. communem de posu. l. prælat. & ibi Parpal. num. 11. §. sic cap. licet de regular. Parpal. et finem fide voto. cum similib. de quibus per Ripam hic num. 120. & Bologn. num. 196. Quibus adde Solycet. infra. §. fin. C. de caduc. tollend. ad fin. Unde si in specie d. §. sunt qui putant, illud opus non fieret in proprio, non preceperit ille tex. neque enim in alienum licitum est facere, quod mihi prodest, & alteri non nocet. Aretin. in cons. 30. num. 1. ad finem. Poterit fæ saluare communis traditio, quando privata utilitas omnino exstingueretur, & publica parum læderetur: nam tunc privata utilitas esset præferenda, Parpal. cap. si ad fin. per illum text. de voto. Felin. cap. non nullum in princ. num. 16. ad fin. de re scriptis. Illud certum est, quod possum conferuare meam utilitatem privatam, etiam cum damno & iniuria alterius, cessante dolo, l. i. §. de nequa infra de aqua pluuiæ. l. qui ferandorum supra de præscriptis. verbi videlicet quis fimo supra ad legem Aquilam. Zafius hic num. 44. Cuius adde Bald. l. unica. num. 58. C. de sentent. que pro reo interest. Explicatis oppositionibus Bartoli, iam ad eius questiones deveniendum est.

Quærit igitur primo Bartolus hic num. 27. de qua dote loquatur h. textus? Et cum glossa. hic concludit intelligendum esse, tam in dote profectitia, quam in aduentitia. Sed ad cognitionem terminorum videntium est, quæ dicatur dos profectitia, & quæ aduentitia? Et ex mente glossa. l. 2. §. quod si in patre. verb. profectitia in fin. infra eadem, dicendum est, quod ut dos dicatur profectitia, duo copulative requiruntur, scilicet, quod dos data sit a patre, vel ab alio patris contemplatione; item, quod detur filia in potestate: altero ex his deficienti, improprie dicitur dos profectitia, sequitur Bald. l. unica. num. 3. C. de iure dotium. Parpal. hic num. 37. ad medium. Sed cauendum est, quia Bartolus hic numero 27. sentit contrarium, dum dicit, quod licet nomen peculii non cadat in filium emancipatum, l. fin. §. fin. C. de iusticiis & iusticiis tamen nomen dotis profectitæ cadit in filium emancipatum, dummodo dos data sit per patrem, vel per alium eius contemplatione, l. profectitia. §. perit. supra de iure dotium. & communiter recipitur, ut assertit Bologn. hic numero 201. & latus comprobatur Socinus jun. hic numero 264. Adde Vltianum in Instituti. tit. 6. verificat idem clare resoluens, & Comm. lib. 1. commun. cap. 1. in princ. Alciat. l. unica. 2. num. 58. infra de heredi. institut. Pro resolutione dicendum

est, quod si queratur, utrum dos sit profectitia quoad effectum, ut actio communis sit inter patrem & filiam, iuxta l. 2. §. quod si in patre infra ead. vera sit prima opinio, & ita ut si dos data sit filie emancipatæ, pater in ea nullam habeat communionem, sed in solidum efficiatur filix, l. unica. §. videamus. C. de rei uxoria action. Alexand. d. §. quod si in patre. num. 5. & ibi Vincent. num. 17. Ripa num. 4. Jacob. l. profectitia. supra de iure dotium. Ceterum quoad omnes alios effectus, dos censetur profectitia, si a patre data sit, etiam filie emancipatæ, l. profectitia. in princ. supra de iure dotium. & ideo dos data per patrem filie emancipatæ, tanquam profectitia confertur, l. ad fin. de collatio. doti. l. filia dotem C. de collation. quæ non conferuntur censetur aduentitia, l. fin. C. de collatio. Item dos aduentitia filie non reuertitur ad patrem, sed remanet penes filiam heredem, Comm. lib. 1. commun. cap. 1. in princ. & tamen dos profectitia data per patrem filie emancipatæ, reuertitur ad patrem, si non sit filia solutæ matrimonio, l. ad fin. C. de solut. m. d. i. in fin. Quæ regula etiam locum habet in dote data per patrem filie emancipatæ, ut colligitur ex l. si ubi testib. l. 1. in princ. & l. hamea. 60. infra ead. & l. si filia. §. supra de iur. text. optimus l. pater filie. 71. supra de iur. d. ubi. & ibi notat Fulg. num. 3. Ratio ponitur Lura succurrit. 7. in princ. supra de iure dotium. de quo latius agemus, l. 2. §. quod si in patre. infra ead.

Secundo querit Bartol. Utrum, si similiter secundo nupit, antequam dote repetetur, ab heredi. pater mariti, in hac dote repetenda utatur privilegio dotis repetitionis concessæ? Et Bartolus hic numero 29. concludit, illi competere, & communiter recipitur, ut assertit, Alexand. hic numero 4. Bologn. numero 209. Socin. Junior num. 205. & vide ut text. l. affidus. verbi. ex cap. p. l. qui potior in prioribus. Nam si sibi mortis matris filii, repetentes dotem, habent privilegia doti concessa, quamvis iam eo tempore nulla sit spes futuri matrimonii, a fortiori igitur illa habebit mulier, si secundo nubat. Item mulier secundo nubens, si videtur promittere marito eam dotem, quam prius dederat, l. dotem quæ. 31. supra de iure dotium. Bologn. decis. 17. numero 1. Adeo, quod si illam non tradat, possit a secundo marito expelli a domo, l. final. C. ad Velleianum. merito ergo dotis privilegia et concedenda sunt, eum daret favor matrimonii, ut hic ad. 43. nupit. Camillus num. 174. in fin.

Tertia principalis questio Bartoli est, Utrum mulier sterili competant privilegia doti concessa? Et concludit competere, & communiter recipitur, ut assertit Bologn. hic num. 210. cuius questionis examinatione omittimus, quia de ea late egimus in prima parte huius legis.

Quarta & vltima questio est, Utrum privilegia doti concessa, videantur etiam concessa scholaribus in studio degentibus? Et glossa final. hic sentit etiam locum habere, dum dicit, hunc text. præstare argumentum ad ea, quæ notantur per glossa. unica. C. de studiis lib. 1. ralis. ut hic Rom. lib. 1. quod si liber non potest militare civis scholis, & imp. dicit studia, in quibus versatur publica utilitas, quæ semper est præferenda, & sic coniungendo utramque glossa. aperte de eorum mente est, eundem publicam utilitatem, quæ versatur in dote, videri etiam versari in causa studii. Bartolus hic num. 30. arguit ad partes, sed nos, ut distinctius procedamus, tres in proposito constitimus conclusiones.

Prima est: Causa dotis, & studii æquiparantur, gloss. fin. l. unica. C. de studiis liberalibus verbis Roma. lib. 11. Bartolus hic in fine. Iafin. num. 51. Ripa num. 139. De eius cap. num. 19. de probationibus. & l. fin. numero 19. C. de edendo. Alexand. l. ita stipulatus. numero 28. infra de verborum obligationibus. Romanus consilio 101. numero 12. versic. tertio. lib. 1. quibus addit l. qui filium infra vbi pupillus educari debeat. & æquiparationem l. cum pluribus. §. penult. infra de administr. tutor. Hanc tamen receptam conclusionem impugnatur Bolognet. hic numero 235. e ratione, quia iure id cautum non reperitur, & iura specialia non sunt extendenda ad alios casus. Sed ab his rationibus facile communis opinio defendi potest, si consideres, privilegia doti fuisse concessa propter rationes expressas, l. assiduus. versic. quis enim. C. qui patiora in pignoris. quæ rationes etiam repetuntur in causa studii, ut patet ex authent. hanc. versic. quis enim. C. ne filius pro patre. † Cum ergo in vtraque causa eadem sint expressæ rationes, quod in vna dicitur, satis cautum in alia censeri debet, l. his filius. C. de reuocand. donatio. Item causa studii & dotis æquiparantur, l. cum plures. §. penultimo. infra de administr. tutor. Ergo dictum in vno, etiam in alio censeri debet dispositum, quantumcumque materia sit exorbitans, gloss. fin. communiter recepta. l. si quis seruo. C. de furtis. Ex quibus etiam venit reiicienda concordia, quam inter prædictas opiniones assignat idem Bolognet. hic numero 239. quod ea, quæ conceduntur doti, ex eo, quod sit causa pia & fauorabilis, cōpetant etiam causæ studii, utpote, quod in diebus feriatis procedatur, & breuioribus dentur dilationes: sed alia privilegia, quæ conceduntur doti, tanquam doti, non competent causæ studii, quia hoc casu non inueniuntur dos & causa studii æquiparata: hæc enim concordia ex præcedentibus confunditur: nam imo dos, quatenus dos est, & causa studii æquiparatur, & regulariter privilegia doti, tanquam tali concessa videntur, Des. cons. §. ad fin.

Ex prædicta igitur conclusione ita defensa, inferitur primo, quod si dos, & causa studii concurrant, nulla alteri præferatur, e ratione, quod magis sit privilegiata, ut in simili probatur l. 2. C. de priuilegiis. vnde dum text. dist. l. assiduus. versic. exceptus. probat, causam dotis non præferri alteri causæ dotis, ampliandus est, ut neque præferatur causæ studii per supra tradita, & ita Bart. hic in fin. cum quo alii transcurrunt, ut asserit Camilli. hic num. 189. & Corraf. l. sed. nu. 22. Pontan. num. 7.

Neque obstat, si dicas, imo causam dotis videri fauorabiliorem, quia ex ea potest sequi eadem utilitas, quæ ex studio, scilicet, quod gignantur homines, qui administrant Rempublicam. Item, & alia, quod ciuitas repletur liberis hominibus: quæ utilitas refutatur non potest ex causa studii: & ideo cum duplex ratio vigeat pro dote, præferri debet. cap. 1. de vtriusque & pace. authent. itaq. C. communia. de success. Huic enim difficultati respondet Socin. hic num. 68. quod ex causa studii produciuntur immediate illa utilitas, quod efficiuntur homines docti & habiles ad administrandam Rempublicam: quæ utilitas immediate non refutatur ex matrimonio, nisi interueniat studium. 25. † Planè non minus interfecti Reipublicæ, repleti liberis hominibus, quā gubernari per homines doctos & literatos, cap. cum ex co. de electio. an. 6. cap. fin. de magistris.

Inferitur secundo, quod privilegia doti concessa,

debent censeri tacite communicata causæ studii, iuxta rationes supra relatas, atque proinde prout fauore dotis inducitur tacita hypotheca, l. unica. §. & ut plenius. C. de rei uxoris actio. cum privilegio prælationis, dist. l. assiduus. pariter pro creditis Doctorum, vel scholarium, bona debitorum debent censeri tacite hypothecata, cum prædicto privilegio prælationis: quod aperte sentit Bart. hic in fine. & dum allegat dist. l. assiduus. versic. exceptus. & expressum in Angel. hic in fine. Iafin. num. 51. Ripa num. 139. Alciat. num. 1. quod asserit receptum Boscheus tractatu de legiti. nuptiis. lib. 6. num. 42. Horatius Lucius de priuilegiis scholarium. priuileg. 34. & defendit Socin. Junior hic num. 277. quidquid repugnet Camillus hic num. 190. Paris. num. 218. Bolognet. num. 235. ad finem. Similiter & siante prædicta æquiparatione, prout instrumentum dotis in dubio præsumitur prius factum, ut dictum est in secunda parte huius legis, pariter & instrumentum, in quo continetur debitum ex causa studii, præsumetur anterius, Bald. hic colum. penult. ad medium. Pontan. numero 7. Decius l. fin. num. 19. C. de edendo. & cap. 1. numero 19. de probationibus. Alciat. hic numero 1. & admittit Bolognet. num. 236. Præterea, & ex prædicta æquiparatione consequitur, quod propter patrem inuitus cogitur dotare filios, l. qui liberi. supra de ritu nuptiarum. pariter & filiis studentibus cogetur necessaria subministrare: & ita gloss. l. sed luitianus. §. proinde. verb. filebas, supra ad Macedonian. quam probat Paul. l. Macedonian. num. 3. C. ad Macedonian. asserens se ita consuisse, & teneat ita consulit cons. 242. colum. 2. lib. 2. & idem teneat Inoul. l. quidam cum filium. in fine. infra de verborum obligationibus. & Andr. Sicul. cons. 37. a. numero 26. lib. 2. & esse receptam sententiam asserit Pinel l. 1. C. de bonis materni. 1. parti. numero 55. & late comprobatur Horatius Lucius de priuilegiis scholarium, priuileg. de cōmoxcto.

† Contrariam tamen sententiam, imo patrem non compelli ad subministranda filio necessaria in studio, tenet Bartolus l. 1. §. neque casus. fin. num. fin. infra de collatio. bonorum. & authent. de duobus fratribus. numero 16. an fin. & sequent. Roman. cons. 145. Iafin. authent. ut qua. colum. fin. versic. decimo. C. communia de legatis. Ripa hic numero 140. an fin. Alciat. numero 8. Boscheus de legiti. nuptiis. lib. 6. num. 44. & esse magis receptam asserit Anton. Gomez. l. 7. auri. 29. numero 18. & Gasius de expensis. cap. 3. num. 52. Sed nihilominus prima opinio videtur probabilior per text. l. qui filium infra vbi pupillus educari debeat. ex quo Bald. ibi colligit, quod ille, qui tenetur alicui alimenta præstare, debet etiam ei præstare necessaria ad adipiscendam scientiam, & hac de causa l. de bonis. §. non solum. infra de Carboniano editio. & l. fin. C. de alimentis pupillo præstand. appellatur hanc impensam necessariam: vnde tutor præceptoribus pupillorum tenetur mercedem constituere, l. cum plura. 13. §. fin. infra de administr. tutor. ergo a fortiori pater, prout arguit Bald. authent. ex testamento. num. 3. C. de collatio. Pro concordia amplectenda est resolutio gloss. penult. l. Macedonian. C. ad Macedonian. quod a principio pater inuitus non cogetur filium mittere ad studium; quia nulla reperitur lex, quæ eum ad hoc obliget: imo est in potestate patris eligere officium, cui filium ad dicat: si autem filium sponte misit ad scholas, & is habeat aptum ingenium ad promouendum in scientiis, cogetur pater ei necessaria subministrare, per rationem supra relata: & ita etiam Bald. eodem modo. §. impatori. nu. 7. C. de in-

*Cade in eff. a. f. ant. Die d. fidonatione. num. 40. & in au-
thent. quod locum. num. 7. Cade collat. & conf. 177. & di-
relati per Aym. conf. 125. num. 1. Jacob. l. unica. nu. 92.
Cne licet potior. & Spino in Specul. testam. glo. 18. n.
79. quidquid contrarium esse receptum falso asserat
Antonius Gomez. l. Tauri. 29. num. 18. & Garfias de
expens. cap. 3. num. 32. Quinimo & a principio co-
gendus est pater subministrare filio necessaria, vt fal-
tem addiscat primas literas, & Grammaticam, secu-
dum patris consuetudinem. Bart. l. de bonis. g. non so-
lum. infra de Carbon. edit. & Alexand. hic num. 53. Rip.
num. 140. in fin. la. la. quidem cum filium. nu. 33. infra de
verb. obligat. Gregor. l. 5. tit. 15. par. 6. verb. T las despen-
sas. Padill. auth. res qua. num. 92. C. communia de legat.*

- 27 Tell. l. Taur. 17. n. 115. § Sed est aduertendum, aduer-
sus hanc resolutionem nimis vrgere, quod admissa
prædicta opinione sequeretur, quod fratres mortuo
patre cogentur ex bonis communibus submini-
strare necessaria fratri student; quia obligatio pa-
tris ad eos transire debuit. l. 2. § ex his. 7. de verb. obli-
gat. & tamen contrarium tenet Bar. auth. de duo-
bus fratribus. num. 17. inueniunt fratres ad hoc non
teneri, quia pater ad hoc non erat obligatus, & com-
muniter recipitur, vt a. f. r. Nannarius in manuali. c.
17. num. 16. l. ad fin. Bologn. authent. habita. nu. 267. C.
ne filius pro parte, Præterea videtur ex l. qua pater. § 1.
3. fam. l. ex. Frustra enim Iurecons. recurreret ad
coniecturas, si pater inuitus eas impensas cogeretur
subministrare filio student; & ita, quod pater ad hoc
non possit compelli aliquo iuris remedio, sed quod
tæm ex causa pietatis id debeat facere, tenet Saly-
et. l. Macedonian. nu. 5. C. ad Macedonian. Bologn. d.
auth. habita. num. 266. Neq; in his terminis æquipa-
ratio dotis & impense studii bona est, cum militet
diuerſa ratio; quia pater cogitur dotare filias, ne alias
facile fornicentur in dedecus patris & familie, au-
thentic. de equalit. dotis. g. his consequent. collatio 7. quæ
ratio cessat in filio scholari. Sed concordando o-
pinationes, dicendum est, quod pater filio misso ad
studium, cogitur necessaria subministrare, ne alias
impediatur bonum publicum, & filius cum dede-
core & temporis iactura a studio abducatur. Corra.
auth. ex testamento. nu. 30. C. de collat. Quod tamen
limitandum est, si filius habeat bona, ex quibus ne-
cessaria percipiat; tunc enim non cogetur pater illa
subministrare. Alciat. hic nu. 8. & infra latius dicemus.
Et hac ratione fratres non tenentur fratri submini-
strare necessaria mortuo patri; quia iam tunc habet
legitimam, ex qua possit necessaria habere, l. & fili-
um. infra de munerib. & honorib. Quod si legitima nõ
sufficiat ad perferendum sumus studii, alii fratres ex
legitimis nõ cogentur necessaria subministrare, ar-
gum. l. unica. Cade in off. a. f. sed heredes extranei co-
gentur, ex reg. l. 2. § ex his. infra de verb. obligationib.
& in specie colligitur ex l. & filium in fin. infra de mune-
rib. & honorib. Illud certum est, quod si, dum pater
vivebat, filius in studio contraxit aliquod debitum,
ex communi illud soluendum est. l. 5. vni. § 1. supra fa-
mil. ex. c. r. ad Bart. l. 1. § neque castrense. in fin. infra
de collat. bonorum. & auth. de duobus fratribus. nu. 18. Bo-
logn. d. auth. habita. num. 267. in fin. N. guar. in manua-
li. cap. 17. num. 18. ad finem. † Item, quod licet bona
sint indiuisa, fratres tenentur fratri mittere neces-
saria ad prosequendum studium, ex portione, quæ ad
illum pertinere potest. Garfias de expens. cap. 3. nu. 53.

Præterea, & ex prædictis consequitur, quod pro-

ut pater præsumitur dotare filiam ex propriis bonis,
etiam si penes se habeat bona filiz, l. final. Cade dotis
promissa, idem etiam erit in expensis factis cum filio
in studio; nam etiam ex bonis propriis videbitur il-
las fecisse, quantumcumq; penes se habeat bona pro-
pria filii: quod colligitur ex generalitate, l. qua pater.
51. supra fam. ex. c. & in specie tenet Horat. Lucius de
pauis. scholar. priuile. 16. in § limit. & fent. l. 5. num. 13. p.
6. in sua generalitate. & Ordin. lib. 4. tit. 77. § 5. Et con-
firmatur, quia prout dos in dubio censetur data, vel
promissa animo donandi mulieri, l. unica. § accedat.
C. de res uxoria. actio. ita etiam datum ex causa studii
simpliciter, animo donandi censetur datum, & Rein.
conf. 101. nu. 12. v. si pater et c. l. lib. 1.

Contrariam tamen opinionem, imo, quod pater
habet penes se bona filii, ex illis potius videtur sub-
ministrasse impensas factas causa studii, videtur pro-
bare text. l. final. supra de petiti. hered. & ibi notat Bart.
Alber. in fin. Angel. num. 1. & Paulus num. 2. idem Bar.
l. 1. § neque castrense. num. 8. infra de collat. bonorum. &
tract. de duobus fratribus. num. 16. Paul. conf. 415. num. 2. lib.
2. Angel. Aretin. § fin. num. 12. Instit. de societ. & asserunt
receptum Rip. hic num. 141. Alciat. num. 8. Corra. Inueni-
auth. quod locum. num. 28. C. de collatio. Gregor. l. 5. tit. 15.
part. 6. verb. T las despenſas. Nannarius in manuali. cap.
17. num. 160. ad finem. Bologn. hic nu. 238. Boscheus tra-
ctatu de legitimis nuptiis. lib. 6. num. 4. Garfias Galile-
cus, qui alius refert tractatu de expens. cap. 4. nume. so-
cundo.

Sed his non obstantibus, prima opinio verior est,
ex supra traditis: cui minime obstat dict. l. final. supra
de petiti. hered. quia loquitur in erogatione facta per
patrem in honorem filii, quæ in dubio censetur fa-
cta ex fructibus rerum filii apud patrem existentium;
inde tamen inferri non potest ad erogationem fa-
ctam ex causa studii, quæ longe fauorabilior est. Et
patet, quia decisio dict. l. fin. supra de petiti. hered. non
habet locum in dote data filiz, quæ etiam in illis ter-
minis censetur data ex bonis patris, dict. l. final. C. de
dotis promissa. † & aduertunt Ripa hic num. 141. & Alciat. 29
ciat. num. 8. Corra. dict. l. qui liber. num. 13. ad finem.
Ergo idem recipiendum est in erogatione facta ex
causa studii, iuxta supra tradita. Illud vtique certum
est, quod ex bonis maternis tenetur pater filio mini-
strare necessaria, etiam si per hoc præiudicaret illius
usufructui: vt colligitur ex mente supra rectorum,
num. 26. quod pater ex suo tenetur mittere neces-
saria filio, vt studium prosequatur, quidquid contrari-
um sentiat Garfias tract. de expens. 3. num. 53. Non
autem cogetur ex bonis propriis mittere expensas,
quæ diu superſunt bona materna, vt colligitur ex
mente supra allegatorum, quidquid contrariū sen-
tiat Spino in Specul. testam. et c. num. 10. glo. 18. num. 79. ad
medium. Illud sane verum est, quod licet pater cogatur
dotare filiam etiam diuitem, vt dictum est in se-
cunda parte huius legis, tamen non cogetur submini-
strare filio diuiti impensas in studio, Alciat. hic nu. 8.
Bosch. lib. 6. de legiti. nupti. nu. 44. & diximus supra. nu. 27.
Militat enim diuerſa ratio, quia pater cogitur filiam
diuitem dotare, quia sic nobilioris obsequio nuptias,
& melius tractabitur a marito: quæ ratio cessat in
filio scholari habente bona; & quædam militat diuerſa
ratio etiã in æquiparatis, diuerſum ius constituitur,
Alex. d. in finem. l. 4. ad fin. infra de verb. oblig. Qua et-
iam ratione auth. res qua. C. communia de legat. per-
mittens alienationem rerum fideicommissi subiectarũ,

propter causam dotis, non procedit in alienatione facta ex causa studii; quia militat diuersa ratio: nam pater filiam semper tenetur dotare, pater autem a principio non cogitur filium mittere ad studium, vt supra dictum est: & ita resoluit Padilla *authen. res que. num. 9. l. 1. & Alciat. hic num. 8.* Denique ex prædicta equiparatione consequitur, quod, prout fauore dotis valet donatio facta filiz in potestate, l. *Pomponius. 3. 6. in fin. supra famul. et c. secundum* ita etiam valebit donatio facta filio in potestate ex causa studii: quod tenet Angel. *hic in fine. & Bald. colum. penult. l. fin. ad fin. afferens ita esse communiter receptum, & Cora. l. lect. num. 22. Pontan. 88. & defendit Camill. hic numero 192. Curt. Junior authen. res que. num. 43. Communia de legatis. R. un. conf. 1. 10. numero 12. versic. tertio. lib. 1. Crol. l. frater a fratre. num. 87. supra de conduct. indeb. & ibi Cognol. num. 3. 4. Loaz. l. filius famul. §. d. un. num. 3. 4. & num. 36. infra de legat. 1. Jacob. l. unica. nu. 62. C. ne liceat potentior. & esse magis receptum asserit Gomez. Arias l. Taur. 17. num. 3. 4. & plura refert Turq. tract. de privilegiis pie causa. in præfatione. num. 26. Duenas regl. 87. Horatius Lucius de privilegiis scholar. privileg. 22. in princip. & probat l. fin. tit. 4. part. 5. & ibi notat Gregor. in gloss. fin. & apud nos probat Ordinat. lib. 4. tit. 7. §. 6. & hanc esse veriorum & receptionem opinionem asserit Garfias Gallez. tractatus de expensis, cap. 4. nu. 1. Contrariam tamen opinionem, 30 imo, non valere donationem factam filio in potestate, etiam ex causa studii, videtur probare text. l. que pater. §. 1. supra famul. et c. secundum dum restringit se ad filium emancipatum, per quem post Imol. contrarium tenet Alexand. *hic num. 1. §. 5.* & hanc esse magis communem opinionem, asserit Rip. *hic numero 1. 40. & Alciat. num. 8. & probat Aretin. conf. 18. num. 6. Dec. authen. quod locum. numero 3. & l. si donatione. num. 41. C. de collat. Corra. l. frater a fratre. §. questum. num. 61. supra de conduct. indeb. Bolognet *hic num. 237. Padilla authen. res que. num. 93. Communia de legatis. Andr. Angul. de melioratio. l. 1. gloss. 10. nu. 8. Mencha de success. creatio. §. 30. num. 12. Hippol. R. un. in princ. Instit. de donat. num. 51. 4. qui etiam asserit receptum, & Tell. l. Taur. 17. num. 11. 4. post Jafon. sibi contrarium. l. si licet. nu. 2. C. de collatio. Pro qua sententia adducitur consilium Paul. Castre. *conf. 3. 4. §. 1. lib. 1.* quod illud, quod vulgo dicitur, valere donationem factam filiz in potestate ex causa dotis, d. l. Pomponius. accipiendum esse, quando pater res dotales tradit genero, vel nurui: nā si tradat filiz, vel filio, vt pro se det marito in dotem, vel vxori in donationem propter nuptias, non valebit talis datio, neque dominium in filiam, vel filium transfertur; quia hoc iure cautum non reperitur: & quia cum ante matrimonium neq; dos datur. l. 3. supra de iure dotium. neque potest considerari dotis fauor, & quia alias facile fraudari possit prohibitio. l. 2. C. de inoffic. donatio. *subscriptum Bolognet. hic num. 238. & Rip. num. 141. & alia relati per Tell. l. Taur. 17. num. 79. & l. Taur. 26. num. 1. & l. Taur. 22. num. 27.* Vnde cum datum ex causa studii, tradatur ipsi filio in potestate, non debet valere prædicta datio, ac ita articulus reddit difficilis. Sed inter has opiniones quandoq; concordiam ponit Greg. l. §. 1. tit. 1. p. 6. verb. *Los libros. col. 1. ad med.* Ego autem indistincte primam opinionem veriorē esse existimo, & magis receptā. Neq; obstant rationes contrariæ opinionis, nam ad primam de legat. pater. §. 1. famul. et c. respondet Iaf. *hic in fin. q. tex. ille restringens se ad filium emancipa-****

tum, tantum a contrario sensu videtur probare, aliud esse in filio in potestate, quod quidem argumentum a contrario sensu non est admittere, quando iuris rationes contrarium suadent, iuxta notat. *de contr. titula. C. de Episc. & cler. subscripti Loaz. l. filius famul. §. d. un. num. 37. §. de leg. 1.* Potest etiam responderi, quod in eo text. præcipua dubitatio erat, ¶ *utrum pater mitti imperis filio in scholis degenet, videatur animo donandi eas misisse?* Ideo autem questionem proposuit in filio emancipato, quia in eo maior erat dubitatio, quā in filio suo, cui pater facilius debuit videri donasse: vnde quod textus ille determinat in filio emancipato, a fortiori admittendum est in filio in potestate, vt ibi admonent Alberic. Florian. & Paul. post prin. in n. n. prælectionib. Bald. *conf. 363. verba. in prin. lib. 3. Corra. l. filium. num. 22. 4. famul. et c. Garfias Gallez. tract. de expensis. §. 4. num. 1. ad fin. & infra latius dicemus.* Vel etiam si virgeas, responderi potest, Iureconsulte proposuisse questionem in filio emancipato, & tacite insinuas, aliud esse in filio in potestate; quia quod simpliciter traditur filio in potestate, non censetur illi donatum, sed potius in peculium cōcessum, iuxta notat. *l. si donatione. C. de collat. & plene Tell. l. Taur. 26. num. 1.* Non igitur negat ille text. quod si pater vteretur verbo, *Dono*, vel alias cōstaret de animo donandi, ea donatio valeret, vt in specie aduertit R. *num. conf. 102. nu. 12. vers. præterea. lib. 1.* Sed non placet hæc Ruini solutio, quia ex ea sequeretur, quod datum simpliciter filio in potestate, tanquam datum in peculio veniret diuidendum cum fratribus, iuxta not. *l. certum. C. famul. et c. §. expressit Mencha de success. creatio. §. 30. num. 2. 3.* & tamen in fauorem studii verius est contrarium, vt colligitur ex d. l. que pater. secundū vnum intellectum, & sentit Bald. in addit. ad Bartol. tract. de duob. fratribus. col. 2. ante fin.

Non obstat secundum de consilio Paul. supra relato, quia in primis responderi potest, illud non esse verum, & confundi per l. §. extraneus, in fin. §. de cond. ob causam. vbi probatur, quod si pater donauerit filiz ex causa dotis, & postea matrimonium sequutū non est, poterit tamen filia retinere datum ex causa dotis, si euidētissime constat, hanc fuisse patris voluntatem, vt ibi notant Fulg. *num. 3. Alexand. num. 4. Jafon. num. 16. extollit Alexand. l. 2. §. quod si patris. nu. 1. ad fin. infra eod. ¶ & ibi Vincent. num. 3. Parpal. num. 8. Alexand. l. sicum dotem. in princip. num. 7. infra eod. Jacobin. l. profectus. in princip. num. 8. supra de iure dotium. Curt. Junior authen. quod locum. in fine. C. de collat. quibus adde Socin. *conf. 100. num. 3. lib. 3.* Expende igitur, quod secundum iuris regulas, voluntas patris nō potest facere, quod filius in potestate aliquid proprium habeat, nisi in casu, quo ius specialiter id permittat, Bart. l. 1. num. 10. infra de regulis Catonian. Paul. l. fin. testamento. nomen. 3. infra de vulgar. Arcton. cum heres. 2. notab. §. de acquir. hered. Ergo d. l. §. extraneus, in fine. aperte probat, ius permittere, quod donatum per patrem ex causa dotis filiz in potestate, valeat, quantumcumque matrimonium sequutum non sit, atque ita tex. ille aperte confundit considerationem Paul. Castren. vt in specie aduertit Bapst. l. frater a fratre. num. 124. supra de conduct. indeb. Item expendo l. Gaius. 46. in fin. infra eod. vbi tex. præsupponit, quod filia in potestate retinet dotem datam ab auo, & sic aduertit: ergo filia familias capax est dotis; alias neque dotis aduentitiz capax esset, attento tempore Digestorum, quo filius filiam, neq; aduentitiorū capax erat.*

iuxta

maior dubitandi ratio, ut ibi tradunt Oddofredus, Alber. Florian. & Paul. Castri. Bald. conf. 363. verba in princip. lib. 3. Corra. l. filium quem habentem n. 224. C. famul. ercisc. Nam cum hæ expensæ cedant loco alimentorum, iuxta notat. l. Syrchus. j. de leg. 3. Alex. l. alimentum n. 10. C. de negot. gest. certum est, patrem magis astricūm esse, præstare alimenta filiis in potestate, l. quidam cum filium. & ibi Jafin. 6. j. de verb. oblig. & in specie aduerti. l. Mench. de success. creatio. §. 30. n. 222. Ergo etiam facilius filio in potestate prædictæ impensæ debent censi donatæ: quod insinuat Ordin. lib. 4. tit. 77. §. 5. † Et aduerte, dict. l. quæ pater. esse intelligendam, etiam quando exstant res donatæ, vt colligitur ex eius generalitate; & quia alias parum operaretur specialitas dict. l. quæ pater. cum certum sit, iam consumpta, neque conferri, neque in legitimam imputari. l. ea demum. C. de collatio. l. 1. §. confertur. infra. de collat. bonor. & ita in specie Bal. conf. 21. in princip. lib. 1. Alex. l. si donatio. num. 20. ad fin. C. de collat. Ruin. conf. 101. num. 2. lib. 1. quamuis Alber. d. l. quæ pater. ad finem. intelligat eum rex. de expensis iam consumtis, & quæ non exstant, & etiam Cyn. l. filie licet. ad finem. C. de collat. Paul. l. quibus diebus. §. 1. ad fin. infra. de condit. & demonstrat. l. 1. §. filie cuius. numer. 3. C. famul. erciscund. Corn. a. ubi. ex testamento. num. 51. ad finem. & a. ubi. quod locum. col. 2. in princip. C. de collat. Telliuz. l. Taur. 17. num. 115. Sed prima opinio longe uerior est ex supra dicta ratione: nisi dicas, quod & consumpta teneatur quis conferre, quando ex illis factus est locupletior. Ant. Gom. d. Taur. 29. num. 16. in fine. & tamen scholasticis non confert illa, ex privilegio. d. l. quæ pater. Retenta autem prima opinione, ex ea inferitur, quod libri donati per patrem filio studentī, etiam si exstant, tamen non sunt ab eo conferendi, neque imputandi in legitimam quod tenet gloss. l. filie cuius. C. famul. erciscund. Paul. d. l. quæ pater. num. 1. Cuman. conf. 40. num. 3. Anton. Gomez. l. Taur. 29. num. 17. & Garfias trac. de expens. cap. 4. num. 6. Quam sententia apud Hispanos probat. l. 5. tit. 5. part. 6. & ibi notat Gregorius verb. Los libros. notab. Mateu. col. 3. in 8. lib. 5. ordin. gloss. 2. num. 6. & apud nos Ordin. lib. 4. tit. 77. §. 5. Cauendum igitur est a Bald. l. si donatio. num. 5. & ibi Fulgos. num. 6. C. de collatio. Bald. conf. 21. in 2. d. ubi lib. 1. Corn. a. ubi. ex testamento numer. 51. C. de collatio. Ripa. in quartam. num. 172. infra. ad leg. Falciat. Nauar. in manuali cap. 17. num. 159. Rebuff. de privileg. scholar. privileg. 56. dum considerantes donationem factam ex causa studii, tanquam quamlibet donationem ordinariam, quoad collationem librorum distinguunt, quod si libri sint donati per patrem filio emancipato; quia ea donatio a principio valet, nõ est quidem ei imputanda in legitimam, nisi tempore donationis id sit expressum. l. si quando. §. & generaliter. C. de offic. testa. & tamen quasi valida a principio, sit per ipsum filium conferenda. d. ubi liber. C. de collatio. 37. Si autem facta sit filio in potestate, quæ a principio non valet, id morte patris confirmatur. Lautepen. C. de donatio. inter virum. quasi habeat vim relicti, non est conferenda. l. si donatio. C. de collatio. & tamen quasi relictum ei imputatur in legitimam l. filium. secundum vnum intellectum. C. famul. erciscund. Sed aduertendum est, prædicta quidem procedere attentis regulis ordinariis collationis & imputationis, vt proseguunt Roland. conf. 1. num. 51. lib. 2. Ceterum in nostra materia minime procedunt: nam cum speciale sit, vt donata ex causa studii, non

conferantur, dicendum est, quod licet donatio a principio voluerit tamen speciali favore studii non est conferenda per illum. Bald. in additio. ad Bartol. trac. de duob. fratrib. col. 2. ante finem. Alexan. l. si donatio. num. 20. C. de collatio. Ex quibus venit explicanda distinctio Bartol. l. 1. §. neque castrense. nu. 2. infra. de collat. bonor. nam tractans quæstionem, vtum libri sint conferendi per filium scholarem? distinguit. Quod aut pater emit nomine filii libros, & tamen illi nõ tradidit: & tunc dicit, q. siue filius sit Doctor, siue scholasticus, nunquam ei pater videatur donasse libros; quia vt pater videatur donare, siue in castrense peculium, siue alio modo, requiritur traditio. l. 1. C. de castrense pecul. lib. 12. l. 2. C. si quis alteri. l. si filio. C. de donatio inter virum. & consequenter prædicti libri tanquam bona communia diuidenter inter fratres. l. certum. C. famul. erciscund. & communiter recipitur hæc conclusio, vt asserit Decius. l. si donatio. numer. 40. C. de collatio. Nauar. in manuali cap. 17. num. 159. & ideo l. 5. tit. 15. part. 6. requirit libros esse datos filio, quasi id sit necessarium, vt videantur donati, vt ibi expendit Georg. verb. Los libros & eadem inductione idem probat Ordin. lib. 4. tit. 77. §. 5. † Quod si pater nomine filij emerit libros, & ei tradiderit, videtur quidem illos donasse. l. quæ pater. 38. si supra famul. erciscund. & probat. l. 5. tit. 15. part. 6. & si fuerit filius Doctor, illa donatio efficitur peculium castrense, ex ratione d. fori. C. de advocat. di. uerfor. iudicior. & sic non debet conferri neque imputari. l. 1. §. neque castrense. j. de collatio. bonorum. & idem erit si viuo Patre Doctor efficiatur: argumento l. siue emancipatis. C. de donatio. & communiter recipitur, vt asserit Vinnius libro. 2. communium opinio. 126. Si vero filius sit scholasticus, tunc et libri emti eius nomine & traditi, videtur donati dict. l. quæ pater. Vtrum autem sint conferendi; recurrendum est ad supra tradita. Ex quibus cauendum est ab Angel. l. filie licet. num. 3. C. de collatio. dum dicit, libros traditos, filio, non videri donatos; quia pater id faciat ex necessitate, gloss. l. Macedoniam. C. ad Macedoniam. quæ necessitas excludit animum donandi l. rem legatam. j. de adimenda. legat. consonat traditio Bald. l. Macedoniam. num. 2. C. ad Macedoniam. quam probat Decius. l. si donatio. num. 40. C. de collatio. & Bollognet. hic. nu. 237. id enim ex supra dictis confunditur: nam favore studii semper libri filio censeantur donati. dict. l. quæ pater.

Neque obstat Angel. ratio, quia licet pater teneat subministrare filio necessaria, non tamen ita tenetur subministrare, vt illa libere transcant in dominium filii, sed vel potest subministrare animo donandi, vel repetendi: in dubio autem præsumitur animus donandi favore studii. dict. l. quæ pater. Alii et de præsumptione. regula. 1. præsumpt. 17. in princip. & Horatius Lucius de privileg. scholarum. privileg. 26. & in specie aduersus Angel. tradit. Gregor. l. 3. tit. 4. part. 5. in gloss. final. Adeo quod si pater mittat pecuniam filio, vt ipse libros emat, hæc pecunia censetur filio donata, quia militat eadem ratio, quæ in libris emptis per patrem nomine filii, & ei traditis: vt aduersus Antonium de Brutt. confusio. 38. ad finem. probat Decius. l. si donatio. numero. 51. C. de collatio. Gregor. l. 3. tit. 15. part. 6. in verb. Los libros. † Adde in proposito nouam opinionem Garfias Gallocc. trac. de expens. cap. 4. numer. 7. ad fin. quod d. libri empti filio cuncti ad studium, debent censi eius castrense peculium. Mouetur,

Mouetur quia. l. 5. tit. 4. part. 5. & l. 5. tit. 1. 5. part. 6. conligunt donationem factam scholari. & militi: sed donatio facta militi cuncti ad castra, armorum, vel aliarum rerum mobilium, transit in castrense peculium. l. si filius. C. famul. et c. famul. l. 1. C. de castrenf. peculio. lib. 12. l. 4. cum glossa infra de castrenf. peculio. ergo idem debet dici in libris datis filio cuncti ad studium, quia equiparatione admittit etiam Cyn. l. filia licet. ad finem. & ibi. Angel. n. 2. C. de collat. Sed id falsum esse apparet ex eo, quod nullibi in iure probatur, quod scholarius dicatur habere peculium castrense. Bartolus receptus. l. 1. §. neque castrense. numero. 2. ad finem. infra de collatione bonorum. Neque ea similitudo de milite ad scholarē bona est; quia miles tendens ad castra, miles censetur. l. penultim. infra de milit. testament. Vnde merito ei datum, censetur castrense peculium. Quare ratio cessat in scholari, quia multa contingere possunt, ne fiat doctor, vel aduocatus, argumento §. illud. Institut. de rerum diuisione. & ideo interim non videtur habere peculium castrense. Equiparatio igitur facta per prædicta iura, ita exaudienda est, quod utroque casu valeat donatio, & utroque casu cesset collatio & imputatio, diuersa tamen ratione: nam in milite & doctore cessat; quia donatio transit in castrense peculium, ac ita succedit regula. l. 1. §. neque castrenf. infra de collatione bonorum. & in scholari cessat imputatio & collatio, non ex prædicta ratione, sed specialia fauore studii, dict. l. que pater. & diximus supra.

Ex quibus etiam constat, cauendum esse a Camillo hoc n. final. dum dicit, quod donatio ex causa studii, dicitur donatio ob causam: ergo est in legitimam imputanda, prout & dos eadem ratione imputatur. l. quoniam nouella. C. de inofficiis. testament. Nam dicendum est, attentis regulis communibus, ita esse dicendum, sed tamen non imputari donatum ex causa studii; quia hoc privilegium concessum est scholaribus, dict. l. que pater. §. 1. famul. et c. famul. & supra diximus.

40. † Vltimus ad complementum materiz addendum est, quod prout donatio facta ex causa dotis non requirit insinuationem. l. final. in princ. C. de iure dotum. l. 9. titulo. 4. part. 5. pariter & donatio facta ex causa studii, non indiget insinuatione, iuxta equiparationem de qua supra, & ita Rebuff. de priuilegiis scholarium, priuileg. 6. 4. afferens hanc esse receptam sententiam, & subscribit Duennas regul. 224. in 6. fallentia. & late probat Horatius Lucius de priuilegiis scholarium, priuileg. 23.

Sed est aduertendum, quod Iason hoc n. 52. pro constanti habet, in donatione facta scholari, necessarium esse insinuationem, & ei subscribit Loazet. l. filius famul. §. dicitur. 26. §. de legatis. 1. & comprobat Hippolytus Riminaldos in princ. Institut. de donatione. a numero. 510. & ante eos Iuman. consil. 28. ad finem. Iason. l. 1. in l. lectur. numero. 35. C. de sacrosancti. ecclesius. Pro qua opinione facit, quod omnis simplex donatio, siue certæ quantitatis, siue quotæ partis bonorum, si excedit legitimam summam, requirit insinuationem. l. si quis. §. sed & si quis. C. de donatio. ergo etiam procedet in causa studii, quia non reperitur excepta. Secundo facit auth. eo de consensu. C. de donatione, ante nuptias. dum probat, quod si quis pro marito det uxori donationem propter nuptias, videtur quidem prius donatum marito, & ab eo fictione brevis manus in uxorem translati. l. 3. §. final. C. de donatio. inter

virum. & tamen in hac ficta donatione, quæ videtur facta marito, requirit insinuationem. Et pari ratione, si quid directo detur marito, vt det uxori in donationem propter nuptias, requiritur insinuationem. Parisius consil. 16. n. 27. lib. 2. resoluens quod. l. final. §. 1. C. de donatione, ante nuptias. requirens insinuationem in donatione propter nuptias, hodie procedet, quando prædicta donatio ficta, vel vere prius videtur facta marito, vt conuertat in donationem propter nuptias, subscribit Tellius l. Tauri. 22. num. 25. Et in casu notabili nostro simili tradit Paulus l. 1. num. 2. parte. priuilegio. 48. num. 2. Expende igitur, quod prædicta donatio fit, vt conuertatur in donationem propter nuptias uxoris, & sic videtur fieri ob causam. Bartolus l. final. C. de donatio, ante nuptias. † Et tamen, quia ea causa non respicit vtilitatem donantis, tanquam in simplici donatione requiritur insinuationem: nam vt dicatur donatio ob causam, oportet quod causa respiciat vtilitatem alterius, & non donantis, iuxta ea quæ tradit Paulus l. 1. num. 2. infra de donatione. Aretin. consil. 17. num. 9. Iason. l. inter eos. 2. notabil. infra de re iudicat. Decius l. vt liberis. in fine. C. de collatione. Ergo idem dicendum in dato filijs ob causam studii. Sed his non obstantibus, prima opinio verior est, scholares enim tanquam pauperes considerantur. authent. habita. C. de sacrosancti. ecclesius. Felinus capit. ecclesie. num. 82. de constitutio. Rebuff. 2. tomo. ad leges Gallicas, titulo de donatione. in finem. articulo. 1. gloss. 1. a nu. 26. Duennas regula. 224. in 6. limitat. Ergo nec debet requiri in donatione facta scholari, quæ facta censetur ad piam causam. Neque obstant adducta in contrarium: nam ad primum responderetur, regulam generalem esse limitandam, in donatione facta scholari; quia in ea tanquam facta ad piam causam non requiritur insinuationem, per supra tradita. Et facit, quia scholarius non tantum propter se studet, sed ob publicam vtilitatem, dict. authent. habita. & in terminis l. 5. in fine. titulo. 15. part. 6. Ergo non debet requiri insinuationem, eadem ratione, quia in donatione requiritur insinuationem, quia in ea videtur etiam vti publica vtilitas. l. final. in princ. C. de iure dotum. †

Non obstat secundum argumentum, quia pro eius solutione aduertendum est, quod dos respectu mariti censetur haberi ex causa onerosa, respectu autem mulieris, censetur habita ex titulo lucratiuo. l. final. §. si a sacro. infra, quæ in fraudem creditor. ac proinde respectu mariti dos nunquam insinuationem indiget, ex parte autem mulieris, tanquam in mera donatione, necessaria erat iure antiquo insinuationem Iustinianus noue induxit, vt hodie. neque respectu mulieris necessaria esset insinuationem, & hoc fauore dotis, l. final. in principio. C. de iure dotum. explicat notabiliter Pinellus, l. 1. C. de bonis maternalis. 3. part. numero. 62. versiculo. inferitur. 31. In donatione autem propter nuptias, totum contrarium iure antiquo obseruabatur: nam

si alius daret marito, vt transferret in donationem propter nuptias, tunc cum in persona illius mera esset liberalitas, necessaria erat insinuatio. *l. final. §. 1. C. de donation. ante nuptias.* ex parte autem mulieris non requirebatur insinuatio; quia nulla liberalitas in eius personam conferebatur: nam accipiebat illam pro securitate dotis, & sequuta dote tenebatur eam restituere marito. *cap. fin. de donatio. inter virum.* Et quamvis postea authentic. *et sponsalitia largitas in princip. collat. 9.* constituit in donatione propter nuptias, etiam ex parte mariti non requiri insinuatiōem, tamen postea authentic. *et fratrum filii. §. illud quoque. collat. 9.* constituit ius antiquum seruari, & ex parte mariti requiri insinuatiōem. Ex quo consequitur, quod dum Doctores supra relati dicunt, in donatione propter nuptias hodie insinuatiōem requiri, accipiendi sunt, quando traditio fit marito: qui vero dicunt, in donatione propter nuptias hodie insinuatiōem non requiri, inter quos sunt Decius *consil. 259. numero 3. ad finem.* Duennius alios referens *regul. 224. in 2. limitatio. R. Iuss. 2. tomo ad leges Gallias, titul. de insinuandis donatio. articol. 1. gloss. 1. numero 20. pagin. 370.* accipiendi sunt respectu mulieris: & ita expresse Parisius *consil. 16. a numer. 27. libr. 2.* ita vt merito Bald. in *authentic. eo decursum. numero. 1. C. de donatio. ante nuptias.* tradiderit, hac in re fauorabiliorem esse causam mulieris, quam mariti: † nam pro muliere militat ratio publica vtilitatis, de qua *l. 1. supra eodem.* Quæ ratio cessat in marito: & ideo merito causa mulieris circa dotem dicitur esse fauorabilior, quam mariti. Prout etiam videmus, quod pactum de lucranda dote, vel parte illius, ex parte mariti requirit insinuatiōem: & tamen pactum de lucranda donatione propter nuptias, vel parte illius, ex parte mulieris non requirit insinuatiōem; vt vtrumque probat *de illud quoque. & ibi Angel. post princip. & de ill. authent. eo decursum. C. de donation. ante nuptias. gloss. authent. et sponsalitia largitas. in princip. ver. et apud virum. collat. 9. notat Guido de cessione 225. numer. 2. Antonius de Canario tradit. de insinuatiōe. 2. part. numer. 4. Roland. de lucro dotis, questio. 53; numer. 2. Duennius *regul. 224. in 2. limitatio.* Et circa rationem differentie laborant Oddofredus & Fulgositius *numer. 1. de ill. authent. eo decursum.* tamen ea vera videtur, quod lucrum donationis propter nuptias ex parte mulieris auget dotem, & ideo eius fauore non est necessaria insinuatio. *l. final. C. de iure dotium.* quæ ratio cessat in marito, & ideo in eo obseruatur regula. *l. sanctimus. C. de donation.**

Ex quibus ita deductis constat, prædictum argumentum nobiscum non pugnare; imo retorqueri posse pro nostra opinione: nam prout fauor dotis efficit, ne in lucro donationis propter nuptias ex parte mulieris requiratur insinuatio, idem fauor studii debet efficere, vt scilicet in donatione ex ea causa facta, non requiratur insinuatio. Et confirmatur, quia si donatio fiat viro, ea causa adiecta, vt nobiliores asequatur nuptias, in ea donatione non requiritur insinuatio: nam prout ea non requiritur in donatione facta ex causa dotis. *l. final. in principio. C. de iure dotium.* ita etiam non debet requiri in donatione facta causa matrimonii contrahendi. *argument. cap. final. de iudic. & ita Guido de cessione. 145. Decius consil. 414. numer. 15. & assertit*

receptum Riminaldus in princip. *Insint. de donation. numer. 494. in fine. Tellus. l. Tanti. 22. num. 22. & sent. l. 9. titul. 4. part. 5.* Ergo pariter & donatio facta in fauorem studii, insinuatiōem exigere non debet. † Quinimo vt prædicta fundamentaliter intelligantur, est aduertendum, quod dum text. authent. *et fratrum filii. §. illud, collat. 9.* probat, quod pactum de lucranda dote, ex parte mariti requirit insinuatiōem, non autem pactum, quod vxor lucretur donationem propter nuptias; quod ea distinctio videtur repugnare iuris principis: nam imo pactum de lucranda dote per maritum, nõ debuit exigere insinuatiōem, cum illud lucrum propter sustentata onera matrimonii deferatur: quod ita hac ratione in specie tenuit Phanutius de lucro dotis. *gloss. 8. numer. 12.* & tamen insinuatio debuit exigi a parte mulieris; quia ea non sufficit onera matrimonii, & sic in eius persona merum censetur lucrum: ergo debuit exigi insinuatio, quod in specie tenet Romanus *consil. 406. ad finem.* Sed respondendum est, quod *de ill. §. illud quoque.* probat, nam donatione in fauorem mulieris haberi pro insinuata, & aduertit Fulgos. *authent. eo decursum. numer. 1. C. de donation. ante nuptias. & ibi Salycet. in fine.* Et est ratio, quia lex imposuit marito onus insinuandi prædictam donationem, & ne negligentia mariti vxori noceat, lex supplet insinuatiōem, vt aperte colligitur ex *de ill. §. illud notat Arctinius consil. 123. numer. 7.* Præterea dum text. *de ill. §. illud.* probat in pacto de lucranda dote, ex parte mariti requiri insinuatiōem, debet intelligi, quando illud pactum fuit interpositum, habito solum respectu ad casum mortis, vel similem: nam tunc quasi in pacto lucratiuo requiretur insinuatio: si enim illud sit interpositum, habito respectu ad onera matrimonii (prout in dubio præsumitur. *gloss. final. l. si donatus. §. final. de conditione ob causam.*) tunc tanquam lucrum proueniens ex causa onerosa, insinuatiōem non exiget, vt in specie declarat Romanus *consil. 126. num. 8. libr. 1. & Rolandus de lucro dotis, questio. 53. numer. 5.* & in simili tradit Romanus *authent. ex testamento. num. 17. ad finem. C. de collation.* & facit quia *de ill. §. illud.* loquitur in donatione propter nuptias facta mulieri, quæ non potest videri facta propter onera matrimonii, quæ ei non incumbunt, sed ex mera liberalitate, & habito respectu ad solum casum mortis. † Vnde dum postea facit mentionem de pacto lucranda dotis per maritum, debet in eodem casu intelligi, quando scilicet illud pactum interponitur ex mera liberalitate, & habito solum respectu ad casum mortis mulieris: vt facta simili ponderatione, fere in terminis tradit Romanus *consil. 406. ad finem.* Vnde pariter & donatio facta propter onera studii. *de ill. authent. habita.* in insinuatiōe egere non debet.

Vitimo ex supra dicta æquiparatione inferitur, quod prout dos præterea alicuius d. uti reuocari nõ potest. *l. omnia. §. 1. accet. C. de rei vxoris alienatione.* etiam præterea debiti retineri non poterit salarium Doctoris, vel vaticum scholaris, & ita Alber. l. 3. C. de compositione. Ripa hic in fine. Alciat. *tit. 8. Rebuff. de priuilegiis scholarum. priuilegio. 168. Bofchens de legitimis in priuilegiis. 6. num. 44.* Horatius Lucius de priuilegiis scholarum, priuileg. 20. Et ideo dicit Bald. *l. final. §. final. C. de bonis quæ liberis.* quod in diuisione hereditatis, nõ possunt fratres ex ea aliquid retinere, eo præterea, quod scholaris debet

debeat conferre illud, quod pater cum eo consum-
sit in studio, cum huiusmodi collatio iure fieri non
debeat. *l. que pater, §. i. supra, fam. l. ex cund. & heredi-
tas sit necessaria & prout promissio incerta valet favore do-
tis. l. cum post, 70. §. gener. supra, de iure dotium.* sic etiam
iam valebit favore studii. *l. Stichus, §. 2. infra, de legat. 3.
tradit Alexander. l. ita stipulatus, nu. 28. infra, de verbo-
rum obligationibus. Bolognae autem habita. nu. 27.*
*C. ne filius pro patre. Bolognae, hic nu. 239. & Cor-
nassus, l. lectura, nu. 22.* Item prout valet alienatio
reiligiolse favore dotis. *l. final. ad finem. C. de litigios.
Ordinat. libro. 4. titulo. 4. §. final. Affixus lib. 2. con-
stitut. Rub. 42. nu. 17.* ita etiam valere debet, si fiat
ex causa studii, iuxta *supra tradita*, quidquid con-
trarium sentiat Rebuffus de privilegiis scholarium,
privilegio. 177. versicul. septimo. Illud utique verum
videtur, quod prout in potentiori ratione privi-
legii non potest fieri cessio actionum. *cap. final. de
46 alienation. iudic. l. Ordinat. lib. 3. tituli. 84. §. final.
Salycet. l. per diversis, ad finem. C. mandati. Xuaréz al-
legatio. 19. nu. 1.* etiam si fiat pretextu dotis, ut pro
constanti tenet Brunus *consil. 1. 4. a nu. 82.* pariter
etiam non potest fieri cessio actionum in schola-
rem, qui potentiori censetur ratione privilegii, & i-
ta Guido decisionis. 273. Rebuffus l. unica. nu. 348. *C.
de sentent. que pro eo quod interest.* Contrarium ta-
men tenet Iacob. *l. unica. nu. 62. C. ne liceat poten-
tioribus. Duennas regula. 87.* Adducunt pro se aucto-
ritatem Angel. *hic in fine.* quem etiam ad hoc allegat
Rebuffus de privilegiis scholarium, privilegio. 177.
Sed utique Angel. tantum dicit, valere donatio-
nem factam per patrem filio familias ex causa stu-
dii, de validitate autem cessionis actionum nihil
agit. Sed quid si cessio fiat per patrem filio schola-
ri? Et utique in Castella. *l. 1. tit. 7. lib. 1. ordina-
menti. §. Pera por quanto.* constitutum est, quod
hæc cessio possit fieri per patrem filio scholari, dom-
modo iuret, quod facit eam cessionem, ut filius
sustineat se in studio, & quod ex ea nulla ad eum
debet resalutare vitilias, vel ad alios filios, & quod sit
prædicta cessio absque vila fraude, notat Duennas
*reg. 81. in 7. ampliatio. Lara. l. si quis a liberis. §. parens.
nu. 27. infra, de liber. agnoscend. & notabiliter pro-
sequitur Rebuff. 2. tomo ad leges Gallicas. tituli. de cession.
action. articulo. 2. glo. 3.* Quod in Francia latius per-
missum est: nam non solum pater potest facere præ-
dictam cessionem filio scholari, sed & aliis constan-
tibus scholaribus, præstito iuramento ab utraque
parte, quod nulla fraus, vel simulatio interuenit in
hac cessione, prout asserit Rebuff. *l. unica. nu. 349.*
C. de sentent. que pro eo quod interest. & de privilegiis
scholarium, privilegio. 177. & prosequitur idem. *l. 1. to-
mo. ad leges Gallicas. tituli. de cession. action. articulo. 2. glo. 3.
4. & sequent. Horatus Lucius end. tractat. privile-
gio. 55.* Cum autem hoc specialiter sit admissum,
quando prædictæ personæ faciunt cessionem in
scholarem, ex eorum mente colligitur, aliud esse di-
cendum, quando prædicta cessio fit per patrem, vel
47 alium in aliquem potentiori ratione privilegii, *†*
qui tamen non sit scholarius, notat Rebuff. *de pri-
legio. 177. in 2. limitation. versicul. notandum. & 2. tomo ad
leges Gallicas. tituli. de cession. action. articulo. 2. glo. 6. a nu. 2.
Duennas regula. 87. in fine.* Contrariam tamen opi-
nionem, imo validam esse cessionem factam fi-
lio, vel consanguineo potentiori, ratione privile-

gii, etiam si scholarius non sit, tenent multi, quos
refert Tiraquellus in præfation. *libri retract. nu. 33.
& l. si unquam in princip. nu. 17. C. de renovand. do-
natione. per notata per gloss. & De lares. l. si ita quis, §.
ea lege. infra, de verborum obligation. Sed ad veram re-
solutionem aduertendum est, quod aut cessio sit in
potentiori ratione officii, & tunc indistincte
non valet cessio, imo cedens, & cessionarius inci-
dunt in poenas præscriptas in *l. 1. & 2. C. ne liceat por-
tiorib. Ordinat. lib. 3. tituli. 84. in princip. de qua re agunt
Aymon consil. 105. a nu. 43. & Duennas regula. 88.
& in his terminis, etiam si cessio fiat in filium, vel
consanguineum, locus erit prohibitioni prædictæ
rum iurium, nisi clarissime constiterit, quod non a-
nimo vexandi, sed ex iusta causa facta sit ea cessio;
nam tunc admittetur, si iudici visum fuerit. *Panormi-
tan. cap. fin. nu. 4. de alienatione iudic. Duennas
regula. 88. ad finem. & plures citati per Antonium
Gabrielem lib. 2. communium, nu. de actionibus. con-
clusion. 5. nu. 14.* Si autem cessio fiat in potentio-
rem ratione privilegii, & fiat a debitore, non va-
let cessio, si fiat causa mutandi iudicium, quam-
vis tunc non incuratur poenæ, de quibus supra,
quod probat *l. penultim. & ibi Bartol. supra, de alie-
nation. iudic. cap. fin. de alienation. iudic. & ibi Immo-
cent. Hostiens. & Imola nu. 3. Roman. consil. 18. in
fine.* In dubio autem præsumitur facta causa mu-
tandi iudicium, nisi clare constiterit de contrario.
Salycet. l. per diversis, in fine. C. mandati. Quod si
creditor eam faciat cessionem in potentiorum, ra-
tione privilegii, certum est eam valere; quia tunc
non potest videri facta causa mutandi iudicium,
cum actor forum rei sequi debeat. *cap. cum sit gene-
rale. de foro competenz. l. 1.* Atque ob id cessio-
48 re ratione, de qua supra, valida debet censeri cessio.
*Salycet. ibi supra, Xuaréz allegatio. 19. nu. 1. Balbus
decisione. 87. Guido decisionis. 273.* ad quem modum est
explicandus Affixus *lib. 1. consil. rubric. 37. nu. 12.
ad finem.* Si sane ille, in quem facta fuit cessio per
creditorem, illud habeat privilegium, ut reos possit
trahere ad suos iudices; quia tunc incipit militare
ratio, de qua supra, hæc cessio tanquam fraudulenta,
& simulata, non valet: quod probat *cap. fin. de
alienation. iudic. secundum communem intelle-
ctum, quem ibi refert Panorm. nu. 3. Balb. decisio.
87. in fine.* Vnde cum scholarius, etiam actor, habeat
privilegium trahendi reos ad suos iudices, autem
habita. C. ne filius pro patre. semper cessio in eum facta
præsumitur fraudulenta, siue fiat a debitore, siue a
creditore, nisi alias clarissime constet, ex iusta caus-
sa, & bona fide factam fuisse. *l. qui stipenda. C. de pra-
curatorib. Panormitan. cap. fin. nu. 4. de alienation.
iudic. Vnde infertur, quod in his terminis, etiam
si cessio fiat in coniunctum, non valet; quia præ-
sumitur simulata, coniunctio enim magis coadiu-
uat præsumtionem fraudis, arguunt autem in qui-
buscunque. C. de sacrosanct. eccles. & l. data. C. de dona-
tion. Bartol. l. post contractum. nu. 3. infra, de dona-
tion. & in specie tenet Salycet. & Xuaréz supra allega-
ti. Guido decisionis. 273.* Vnde in regno Portugallie
non valet cessio facta in filium scholarem, cum in
eo regno dispositio iuris communis observanda sit,
iuxta *Ordinat. lib. 2. tit. 5.* Quamvis in regno Castellæ
& Franciæ, contrarium sit observandum propter
particulares leges illorum regnorum, ut supradictum
est. Infertur etiā, nō esse verā opinionē Panormi-
tan. *C. 3.***

e. fin. numer. fin. de alienat. iudicii. dum tenet, in clericum posse fieri cessionem actionum per viam donationis: hoc enim repugnat *dist. c. fin. vbi fit mētio de cessione facta per viam venditionis*, vel donationis, & utroque casu probat non valere cessionem; quia præsumitur simulata, † si clericus vel ex privilegio, vel ex consuetudine, potest trahere reum ad suum forum, *ut supra diximus*; & asserit receptum *Balb. de cessione. 87.* Si sane clericus tale nō habeat privilegium, tunc valebit cessio ei facta per creditorem. *Salyet. l. per diversas. in fin. C. mandati. & supra dictum est.* Et iuxta hæc venit etiam resoluendum, quod tradit *Aymon consilio 5. ad finem.* quod cessio facta in clericum, vel Ecclesiam, non valet; quia dicitur facta in potentiorē ratione facultatis conveniendi: nam distinguendum est, *ut supra*, quod si fiat cessio in aliquem, qui non sit potentior, neque ratione officii, neque privilegii, tunc fatendum est, conjunctionem sanguinis multum conferre ad validitatem cessionis: nam quamvis cessio actionum non valeat in casibus expressis, *per diversas. C. mandati. inter quos ille est precipuus*, quando cessio fit simpliciter nullo expresso titulo, tamen in eisdem terminis valebit cessio facta in consanguineum; quia propter conjunctionem credendum est, factam fuisse animo donandi, *argument. l. si servus. 7. de donationib. inter vivos. cap. requisiti. de testament.* Unde cum addit præsumptus titulus donationis, valida debet censi prædicta cessio actionum, & expresse *Rum. consil. 126. numer. 18. ad finem. libr. 3. Antonius Gabriel. lib. 2. communium. titulus de action. conclusionē. 5. numer. 33.* nam & quando constat de expresso titulo donationis, valida censetur cessio. *dist. l. per diversas. in fin. notat Romanus consilio. 518. numer. 1. & late persequitur Antonius Gabriel vbi supra a. n. 39.*

Et hæc de prima conclusione. Sequendo igitur ordinem supra traditum, sit secunda principalis conclusio in hac materia: Quod in studio, & scholaribus, dicitur verbi publica utilitas. *gloss. fin. l. i. C. de studiis liberalibus vbi Roma. libr. 12. quod prob. l. i. C. qui etate se excusant. libr. 10. & ibi notant Oddofred.* Doctorem enim virorum scientia Respublica melius gubernatur. *§. fin. in proemio Institut. §. discipuli. in proemio Digesti veteris.* & scientia prædictorum totus illuminatur orbis, & vita subiectorum informatur ad obediendum Deo, & principi. *authent. habita. C. ne filius pro patre.* Intellige autem versari in prædictis utilitatem publicam, scilicet secundario, *ut supra diximus*: & explicant *Umcenctius hic numer. 61. fa. fin. l. stipulatio. §. habet numer. 11. infra. de noui oper.* Nam prout utilitas illa, quod Respublica repleatur liberis hominibus, dicitur esse secundaria, *ut diximus in prima parte huius legis*: ita etiam & utilitas quæ resultat ex hominibus doctis, debet censi publica secundario; quia eadem militat ratio. *& ita Socinus hic num. 68. Felin. cap. nonnulli. in princip. numer. 16. vers. similiter de re scriptis.* Unde consequitur, quod omnia illa, quæ propter utilitatem publicam secundario, iure constituta sunt, debent etiam admitti in casibus studii, in quibus eadem versatur publica utilitas: & ita in specie sentit *gloss. fin. dist. l. i. C. de studiis liberalibus. libr. 12. Bartol. hic ad finem. Socinus numer. 64. fa. fin. numer. 45. Ripa numer. 134. Novellus de doct. 6. parte. privileg. 46. & 37. Decius cap. i. num. 19. de probationib. & l. fin. numer. 19. C. de edend. Ripa cap. i. numer. 93. de indic. Cursum*

Iunior authent. res qua. numer. 43. C. communia de legatis. Unde inferitur, quod prout favore publico quis cogitur vendere rem suam. *l. si locus. §. cum viam. supra quemadmodum servit. amittant. Alberic. & Iason. l. neque emere. C. de iure deliberand. Amon. Robe. cas. 9. 2. & paratione favore religionis. l. §. qui sequitur. l. de religiosis. & l. locum. 7. de usufr. ita etiam quis compellitur vendere domum, ut fiant schola, quia eadem versatur publica utilitas: & ita expresse *Guilielm. de Cuncto. l. decernimus ad finem. C. de Episcop. & clericis. quem sequitur Platea l. i. in fine. C. de studiis liberalibus. vbi in Constantinopolit. lib. 11. Capella de servit. vbi bonor. prædior. c. 82. n. 3. Petrus Lesnauderian tractat. de Doct. vbi. 2. par. §. 26.**

Est tamen advertendum, quod iura supra citata, non videntur probare prædictam conclusionem; quia procedunt, quando agitur de utilitate publica principaliter, prout est via publica. *l. 2. rff. de via publica. itē & religio. l. 1. §. huius studii. supra. de iustitia & iure. inde igitur inferri non potest, ad scholas, in quibus agitur de utilitate publica secundario, ut supra diximus.* Sed responderi potest, quod licet in scholaribus videatur agi de utilitate publica secundario, tamen in ipsis scholis videtur agi de utilitate publica principaliter; † quia militat eadem ratio, quæ in casibus expressis. *§. huius studii. Atque proinde quoad scholas constitutas optime inducitur dist. l. si locus. §. cum via. 7. quemadmodum servit. amittantur.* Quæ etiam ratione quemadmodum quis favore publico, vel religionis, prohibetur altius tollere ædes suas, si ex hoc præiudicatur loco publico, vel religioso. *Salyet. post Petrum. & Cynum. l. alius. C. de servitutibus. ita etiam neque poterit quis tollere ædes, si per hoc præiudicatur luminibus scholarum.* *Capella de servit. vbi bonorum prædiorum. cap. 39. fallentia. 10. Adde, quod cum utilitas publica etiam secundario præferatur mere privatæ. authent. res qua. C. communia de legatis.* favore huius publicæ utilitatis cogetur quis locare ædes suas Doctori, vel scholari. *Iason hic numer. 48. Socinus regula. 43. 6. numer. 38. Iustia ad Portum. §. final. numer. 5. Infructu. de location. Lesnauderian tractat. de Doct. vbi. 2. par. §. 27. Rebuff. de privilegiis scholarum. privileg. 7. in princip. & quidem iusto pretio taxando per civitatem. Pannormitan. cap. i. num. 6. de emtio. & vendition. Ripa hic in fine. Dacinas regula. 213. num. 2. Horatius Lucius de privilegiis scholarum. privileg. 93.*

Quod sane intelligendum est, in domibus locari solitis: nam tunc propter publicam utilitatem, quæ videtur versari in scholaribus, aliis mere privatis præferendi sunt. *l. utilitas. C. de princip. lib. 12. & ita est de mente Bologniet. hic num. 232 ad fin.* In quibus etiam terminis attendendum est, quod licet dominus finita locatione, possit ad locare cure vitell. *l. ne cui. C. de locato. tamen si domus locetur scholari, finita locatione expelli non debet, sed cuilibet alteri conductori debet præferri, ex gloss. ubi. verb. locandi. & Alber. gloss. l. fin. verbi hanc. C. de locatio. prædiorum civilium. lib. 1. Ripa hic in si. Mantua. conf. 48. num. 3. libr. 1. Duennus regula. 213. num. 3. Rebuff. de privilegiis scholarum. privileg. 9. † Sed si ædes non sint solite locari, dominus inuitus non est compellendus eas scholaribus locare, ex regula. prælo. C. de servit. Quinimo si scholaris in ædibus locatis habet, propter superuenientem necessitatē potest dominus*

aditum

adum scholarum ab habitatione expellere, iuxta l. ade. C. de locato, vt in specie tenet P. aialc. de emplogent. quod. 22. num. 5. Ex his autem ita resolutis inferitur, cauendum esse a traditis per eundem Valasc. de emplogent. q. 22. nu. 2. verfic. nris. ius. dum tenet, quod scholaris in domibus conduci solitis, non preferuntur aliis conductoribus, inducens text. c. 1. de locato. vbi necessarium fuit fieri statutum in fauore scholarium, vt aliis conductoribus preferantur; & sic sentis, quod cessante supra, aliud esset dicendum: id enim confunderetur ex futuro dictis & inductione, de c. 1. de locato, fragilis est: in eo enim text. prohibetur Doctores vel scholares conducere xdes locatas aliis Doctoribus, vel scholaribus, illis inuitis, vt ibi notat gloss. 2. Rebuff. de priuilegiis scholarium. priuileg. 10. & hoc quidem sub pena excommunicationis, ad quod fuit necessarium statutum: nam eo semoto, priuilegiatus aduersus pariter priuilegiatum, non vteretur priuilegio priuilegiati, sed & milites, 10. infra. de excus. tutor. Item quoad penam excommunicationis ibi expressam, necessarium fuit statutum, quod pre dicta pena non comprehendit locatorem, gloss. 2. d. cap. 1. de locato. & ibi Panormitan. num. 13. declarando, vt per Rebuff. dict. priuileg. 10. ad finem. Quinimo pre dicta pena tantum habet locum in vniuersitate Bononiensi, de qua agitur in d. c. 1. neque habebit locum in aliis vniuersitatibus, vt ibi tradunt Ioan. Andr. & Panorm. num. 10. Armilla auct. verb. excommunicatio, quod si notabiliter Rebuff. d. priuileg. 10. vers. amplia, quod si scholaris concurat cum alio conductore, qui non sit scholaris, preferri debet, iuxta supra tradita.

Inferitur etiam, cauendum esse a Bolognin. authentic. habui a. num. 369. C. ne filius pro patre, dum pre-supponit, dominum esse expellendum a propriis xdi-bus, nullis scholaris indigeat. Vnde inferitur, quod a fortiori si scholaris in xdi-bus iam habiteret, non poterit expelli per dominum, et si illis indigeat ad proprios vsus, sic limitata, l. ade. C. od. de locato. & subscitum Ripa hic in fin. Rebuff. de priuilegiis scholarium, priuileg. 8. Duennas regul. 215. nu. 1. Horatius Lucius, de priuilegiis scholarium, priuileg. 40. 7. Id enim falsum est ex supra traditis, & tantum eorum sententia admittitur potest, quando xdes ita fuit necessaria, vt scholaris alibi habitationem idoneam non inueniat, nam tunc propter publicam vtilitatem, xdes per dominum relinquenda sunt scholaris, ne publica vtilitas impediatur, argument. l. decernimus. & ibi notat Gulielm. C. de Episcop. & clericis. l. 2. §. vlt. c. in fin. in fin. supra de origine iuris, & in specie l. si hic num. 48. post Bar. num. 30. Pontan. in fin. Illud certum est, quod si scholaris suo tempore non soluat pensionem, poterit per dominum xdiem expelli, vti quilibet alius conductor expelli potest, l. ade. C. de locato. l. quero. §. inter locatorem, supra locati. & post Ang. tradit Iason auto. qui rem. num. 1. C. de sacrosan. eccles.

Illud postremo tenebis menti, quod prout in causis dotis proceditur summarie, & in dieb. feriatis, vt probauimus in prima parte huius legis, pariter etiam & in causis scholarium proceditur predicto modo, ne impediatur publica vtilitas. Panorm. c. fin. ad finem. de iudic. Bolognet. hic num. 232. ad finem. c. num. 239. Rebuff. de priuilegiis scholarium, priuileg. 4. & infra latius dicemus.

Tertia & vltima conclusio in hac materia sit: Faber malleas iuxta scholas, & sic impediens lectio-

nes audiri, expelli poterit, ne publica vtilitas impediatur, gloss. fin. l. vnica. C. de studiis liber. ab. vrbis Roma. lib. 1. 1. subscitum Roman. hic num. 31. Alexand. numer. 31. Socin. num. 64. Iason. num. 43. Parpal. numer. 44. Ripa num. 129. Platea l. 2. post prin. C. qui etate se excusant. lib. 10. Capella de serui. vrbano. preador. cap. 43. numer. 3. Panormitan. c. 1. ad finem. de iudic. & ibi Felus. numer. 16. idem Panormitan. c. 1. num. 13. versic. 7. de probation. Joannes de Amicis. consil. 104. numer. 5. Vinius lib. 2. communium, opus. 88. & quamvis Bartol. hic num. 30. dubios in hoc videatur, & articulum disputet ad partes, & post eum Bolognet. hic a. num. 213. tamen pro communi opinione tradit text. l. vni. 54. c. in fin. C. de studiis liber. ab. vrbis Roma. lib. 11. dum prohibet, discipulos libi inuicem obsequere, ne linguarum confusio, vel vtrumque, mentes quorundam, aut aures a studio auertat. Quare ratio etiam militat in nostro casu, atque ita succedit regula. l. his solis. C. de renouand. donation. Neque est audiendus Vaconius, lib. 1. declaration. iuris. declaratio. 21. num. 16. contendens, artifices esse partem ciuitatis, sine qua consistere non potest. Aristoteles lib. 7. politicor. c. 8. Doctores autem non esse partem ciuitatis; quia illiterati possunt iudicare. l. certi. C. de iudic. ex quo inferitur, fabrum esse preferendum scholaris: replicabitur enim, imo illam censeri beatam Republicam, quam docti administrant, in quo sine dubio vertitur magis publica vtilitas, quam in fabro, quem ciuitas bene gubernata, nunquam fecit ciuem. Aristotel. lib. 3. politicor. cap. 3. & tradit Platea. leg. 2. post princip. C. qui etate se excusant. lib. 10. & latius comprobatur Horatius Lucius de priuilegiis scholarium, priuileg. 46. Menochius libro secundo. de arbitrar. casu 237. a. num. 11.

Amplia, idem esse in quocunque alio, qui suo officio, vel artificio aliquid impedimentum afferat studiis, quia militat ratio supra assignata: quod ita in notabili casu consuluit Iason. consil. 218. lib. 2. quidquid de ea decisione dubitet Alciat. lib. 8. parergon. c. 11. & Menoch. lib. 2. de arbit. casu. 237. a. num. 27.

Amplia secundo, idem esse in fabro habitante iuxta domum Doctoris legentis, ac ita impediens eius studium; adhuc enim militat ratio, de qua supra. Bartol. hic in fine, commentor receptus, vt assertit Ripa hic numer. 132. Iason consil. 218. ad finem. libro secundo. nisi consuetudo sit in contrarium, quoniam illi stabitur, l. 2. C. quia sit longa consuetudo. Bart. hic. numer. 30. Quam consuetudinem vigere in regno Neapolitano, asserit Ioan. de Amicis, consil. 104. a. numer. 10. Vinius lib. 2. communium, opus. 88. in fin. & Ripa hic num. 30. ad finem.

Amplia tertio, procedere etiam in fabro malecante iuxta domum scholaris, & sic impediens eius studium; cum enim tunc videatur etiam impedi vtilitas publica, authentic. habui a. C. ne filius pro patre, ad que videtur militare ratio, de qua supra. Et quia 15 priuilegia concessa magistris, etiam discipulis censentur communicata, l. legati. §. ornati tribus. in fin. de legat. 3. l. si C. de excus. artifice. lib. 10. Et ita hanc ampliationem probauit Bar. hic in fin. & defendit Iason. num. 46. Socin. a. num. 64. Ripa num. 134. Camil. num. 187. & hanc esse communem opinionem asserunt Soc. Iunior. hic num. 276. Vinius lib. 2. communium, opus. 88. Menoch. lib. 2. de arbitrar. casu 237. num. 4. Contrarium tamen, imo id quod in Doctore dicitur, non esse extendendum ad icholarem, tenent Imol. &

Vincet hic ad fin. & Bart. probant Alexand. numer. 54. & late Bolognesi. an. 227. & videtur esse de mente Bart. d. §. ornatricibus. dum intellexit, regulam illius ext. procedere in materia, in qua fit larga interpretatio, quasi aliud dicendum sit in privilegiis, in quibus stricte proceditur, *an his de privileg.* Vnde pro regula constituitur, privilegia concessa magistris, quæ tendunt in præiudicium tertii, non communicari discipulis. Bart. l. 1. §. neque castrense. num. 3. infra. de collation. bonorum. & tractat. de duobus fratribus. num. 15. Felin. in rubr. de magistris. versic. tertium, & videtur text. l. 1. C. de excusatio artificum. libr. 10. ubi gloss. 3. colligit privilegia concessa magistris ad discipulos non extendi.

Sed his non obstantibus, non est recedendum a prima opinione magis communiter recepta: nam prout scholares prohibentur sibi inuicem obtemperare, ne impedimentum studiis inferatur, *dist. leg. unica. C. de studiis liberalibus. libr. 11.* ea prohibitio debet extendi ad omnes eos, qui impedimentum aliquod studiis afferunt, *l. regula §. fin. sup. de iuri & fact. ignorant.* & quia in scholariis probabilis spes est, quod republicam gubernabunt. *d. a. ubi habita. & l. 1. C. qui etate se excusant. lib. 10. ibi. Sp.* Ergo & privilegia concessa magistris p. hanc spem debent communicari scholariis, *arg. d. 2. §. fin. inf. de privileg. credior.* † Si sane scholares notorie esset rudis ingenii, & cuius profectus non speretur, huic forsan prædictum privilegium non competet: & in simili tradit Bald. l. 1. *Maccedoniani. num. 1. C. ad Maccedoniam.*

Neque obstant adducta in contrarium; quia ad primum respondetur, in studio agi de publica utilitate. saltē secundario, *ut supra diximus:* vnde fauore illius lata debet admitti interpretatio. *Hoc modo. infra. de condition. & demonstrat.* ac ob id privilegia concessa magistris ratione studii, debent extendi ad scholares, *iuxta doctrinam Bart. dist. §. ornatricibus. prout advertunt Iason hic num. 48. Socin. num. 64. Parpalia. l. placet. num. 22. C. de sacrosanct. eccles.* Neque repugnat doctrina Bart. *dist. §. neque castrense. num. 3.* quia tantum negat, nomen castrensis peculii convenire scholariis, quia adhuc non militant, non tamen dicit concessa privilegia doctoribus, nō extendi ad scholares, imo contrarium sentit, *ut supra explicavimus.* Non obstat secundum de l. 1. C. de excusatio. artificum. libr. 10. nam in primis est advertendum, quod Bart. & Angel. ibi intelligunt, imo in eo text. privilegia concessa magistris, discipulis communicari: & subscribit Socin. *junior. hic num. 276. expendens verba d. l. 1. & secure probat Bolognesi. numer. 217.* Sed id falsum est, cum certum sit privilegia magistris concessa, discipulis non communicari, *leg. semper §. pen. inf. de iure immunitatis.* advertit Platia. l. 1. in fin. C. de excusatio. artificum. libr. 10. Quare Gasparius Gallæus tractat. de expensis. cap. 4. num. 4. existimat text. d. l. 1. procedere in privilegiis concessis magistris artium mechanicarum, & ideo discipulis non communicari: vnde ex eo nō est inferendum, idem esse in privilegiis cōcessis magistris artium liberalium, & maxime earū, per quas Respublica gubernatur. Sed etiam non placet, quia decisio illius text. in quibuscunque discipulis procedit, *ut supra tradidimus.* Quare verius respondendum est, *d. l. 1. C. de excusatio. artificum. lib. 10. §. loqui in privilegio immunitatis* concessa a publicis oneribus magistris, huius-

modi enim privilegium discipulis non communicabitur, quia magistris videtur concessum ratione scientiæ, & dignitatis, & ideo merito non competit discipulis, quibus prædicta non conveniunt, *ut colligitur ex Bart. d. §. neque castrense. num. 3. & expresserunt Soc. hic num. 66. Iason num. 48. Alciat. num. 54.* Et hinc est, quod privilegium excusans a muneribus publicis, concessum doctoribus, & magistris, per l. medicos. C. de professoribus. & medicis. lib. 10. nō competit scholaribus. l. 1. & 2. C. qui etate se excusant. lib. 10. notat Alberic. lib. 2. statutor. g. 211. Potest etiam & alia ratio assignari, quod privilegium excusans a muneribus publicis, censetur aduocari publicæ utilitati, *l. vacuatis. C. de decurio. lib. 10. notat gloss. si ita scriptum. 42. verbo. vocabulo in fin. & ibi notat smol. inf. de legat. 2.* Cum igitur publica utilitas, quæ versatur in scholaribus, repugnet alii utilitati publicæ, quæ consistit in publicis oneribus, se inuicem excludunt, & ideo non fit extensio ad discipulos: sed extra hanc causam admittenda est communis traditio supra defensa: & ita in effectu Socin. *hic num. 67. in fin.*

Amplia quarto cōclusionem, de qua supra, quod si fuerint plures scholares habitantes in vna domo, & vnus altius legendo, alios in studiis impediatur, poterit cogi, vt vel submissus legat, vel aliam quærat domum: quod argum. l. 1. C. de studiis liberalibus. libr. 11. tradit Speculator tit. de iudic. §. gener alia. num. 12. subscribit Felin. c. fin. num. fin. de iudic. notabiliter. Ripa hic a num. 135. Neque enim permittendum est aliquid fieri, propter quod scholares auocet a studio, vel in eo detrimentum patiatur, & Angel. l. colonos. in fin. C. de agric. & censu. lib. 11. *Claudio. hic in fin.*

Amplia quinto, vti sit alius agrotus, cuius salutis, testimonia medicorum, faber iuxta malleans, notabile præiudicium inferat, potest expelli, vel saltem interdici, ne interim malleat; quia Respublicæ interest vitam, & salutem hominum conservari, *leg. cum ratio §. 1. inf. de bon. damnatorum. & ita Capella de seruit. vrbani. prædior. c. 43. num. 32.* Ripa hic a num. 129. Alciat. num. 56. Bolognesi. num. 218. & eleganter profertur idem Alciat. lib. 2. parerg. c. 11. In quibus locis etiā tractant, quando ex pulsatione campanarum agrotis fiat præiudicium.

Vltimo amplia, vt de huiusmodi causa expulsiōnis possit tractari feriārum tempore: nam cum videatur agi de fauore publico, succedit regula, *leg. publicas. C. de feriis. & ita in specie Jeson. hic num. 45. & l. 1. §. sed excipiuntur. num. 2. supra. de feriis. Felin. c. fin. num. fin. de iudic. Dec. c. 1. num. 19. vers. 7. de probat. & l. fin. numer. 19. C. de edendo. & conf. 70. in fin.* Quia etiam ratione receptum est, quod generaliter de causis scholarium, possit tractari tempore feriārum, *ut supra tetigimus, & tenet in specie Speculator tit. de feriis. §. sequitur. num. 4. Anton. & Panormitan. in fin. c. si de iudic. Felin. c. nonnulli. n. 16. de rescript. & alii quos refert Horatius Lucius. de privileg. scholarium. primleg. 74.* Et paritatem appellatio interposita sententia, qua faber iubetur expelli, non impedit illius sententiæ exequutionem, quia cum hac causa propter bonum publicum celeritatem requirat, succedit regula, *l. fin. inf. de appellation. v. expiend. & in specie Rebuffi. de privileg. scholarium. primleg. 8.* Et idem erit, si agatur de alia quacunque causa, quæ studio afferat impedimentum: nam cum celeritatem requirat, inducitur regul. *dist. leg. fin. quod tenet Bald. leg. unica. numer. 6. ad fin. c. si de*

momentan. possit. Jafon. hic num. 45. Pontan. num. 85. Alexand. ad Bartol. l. 8. fin. num. 4. C. de studiis liberalibus ubi Roma. lib. 1. Prædictam conclusionem ita ampliata primo limitabis, nisi faber præuenerit, ut quia iam in eo loco habitabat; antequam scholæ fierent, vel etiam antequam Doctor, vel scholaris in ædib. illis habitaret; Cum enim faber præuenerit, præferendus videtur, & consequenter non debet expelli, ex ea regula, quæ habet, quod si plures concurrant, ille præferendus est, qui præuenit. l. si pluribus. in fin. infra. de legat. 1. & ita hanc limitationem assignauit Bartol. hic num. 30. Parpalia. num. 24. Ripa. num. 130. Aciat. numer. 51. Jafon. conf. 218. ad fin. lib. 2. & asserit receptam Menoch. lib. 2. de arbit. casu. 237. num. 17.

59 Hanc tamen limitationem impugnatur Camillos hic mem. 18; quia causa studii fundata est in publica utilitate, ut supra diximus: & ideo etiam illi, qui præuenit, debet præferri. leg. penult. infra. de præleg. creditorum. & quia prout dos habet priuilegium, quod præferatur anterioribus creditoribus. l. assidue. C. qui potior. in pignor. Idem etiam videtur admittendum in scholari, iuxta equiparationem, de qua supra. Neque (secundum eum) obstat regula. l. si pluribus. in fin. infra. de legat. 1. nam procedit in his, qui habent æquale ius, ut declarat Roman. conf. 47. num. 1. Sed si ille qui concurrat, habet fortius ius, & magis priuilegiatum, debet præferri etiam illi, qui præuenit. argum. l. contra pupillum. §. fin. infra. de re iudicat. & quod gloss. l. ceter. C. de incolis. lib. 10.

Pro concordia tamen videtur resoluendum, quod si scholæ commodè edificari possunt in alio loco, tunc faber, qui præuenit, expelli non poterit, ex ratione illa naturali præscripta, l. 2. §. item Varus. infra. de aqua pluuiæ. & quia magna utilitas priuata, solet præferri modice utilitati publicæ. l. 1. §. sunt qui præstant. infra. ne quid in flumine publico. Denique qui præuenit, semper præferri solet, dict. l. si pluribus. infra. de legat. 1. Nam quod supra diximus, habentem fortius ius, præferri præuenienti, procedit, si ambo simul & eodem tempore concurrant: secus si diuerso tempore: nam tunc regulariter, qui præuenit in tempore, præferendus videtur, casu si sede. de præbend. in 6. explicat. Decius. conf. 60. num. 3. Neque in his terminis obstat inductio, dict. leg. assidue, quia non habet locum, quando prior ex proprio factio, & conuentione ius quæsitum habet, ut ibi tradit gloss. recepta. Potero faber in nostro casu proprio iure nititur. Item, in specie dictæ leg. assidue, mulier prætendebat probabile interesse, ut scilicet dotem suam recipiat, & in nostro casu cessat interesse probabile, cum æque commodè scholæ, alio loco possint constitui: atque proinde in his terminis limitationem supra relictam i admittendum Ripa, hic num. 130. in fin. & asserit veram & receptam Menochius. lib. secundo, de arbit. casu. 237. a numero 17. Et pari ratione idem erit admittendum si Doctor, vel Scholaris in alio loco commodè habitare possunt. Ceterum si scholæ æque commodè alio loco constitui non possunt, vel etiam Doctor, vel Scholaris alio loco commodè habitare non possunt, faber etiam qui præuenit, semper expelli debet; quia semper utilitas publica debet præferri priuata. leg. vtilitas. C. de promissio. lib. 12. & saltem Iudex semper iudicare debet, quod præcedat utilitas publica. Panormitan. cap. bona. 1. num. 51. de postulat. prælator. &

Bolognet. hic num. 196. quod ita in specie concludit Ripa hic num. 130. & Menochius. dict. casu. 237. a num. 25. ubi numero 26. fortius concludit, quod si faber alibi, & sine incommodo habitare potest, expelli debet, quantumcunque Doctor, vel scholaris alibi quoque commodè habitare possint, si ratione alicuius maioris commoditatis prætendat in eo loco habitare; quia in re pari utilitas publica debet præferri priuata, autem. res que. Cod. communis. de legatis. & in his terminis proprie inducitur decisio, dict. leg. assidue. Sed non puto verum; quia cum faber iam præuenerit, & in domo sua habitet, fortius videtur obtinere; quia turpius eiicitur, quam non admittitur hospes, cap. quem admodum. de iur. iurand. & cum faber ex proprio facto & conuentione ius habeat, & præcedat tempore, priuilegium Doctoris, vel Scholaris superueniens, illi præiudicare non debet. iuxta traditionem gloss. recepta. d. l. assidue. Si sane simul & eodem tempore concurrerent, tunc in prædictis terminis Doctor, & scholaris præferendi essent ex ratione d. autem. res que. Vade a fortiori, si Doctor, vel Scholaris præuenerint, possunt prohibere, ne faber conducatur domum in loco, in quo eorum studii inferat præiudicium, ut est de mente omnium, quod quid repugnat Bolognet. hic num. 219. ad fin. & seq. Illud sane verum est, quod quando huic præiudicio aliter consuli potest, quam per expulsionem, hoc remedium est potius eligendum, argum. l. 1. supra. quæ cautio. & tradit Bolognet. hic num. 224. Item quod si faber habitare velit in loco, in quo fabri habitare solent, tunc nullo modo expelli poterit, vel impediri eius habitatio, quia in hac materia semper aptitudo loci, & consuetudo ciuitatis consideranda sunt, ut hic admontet Bart. in fin. Vnde per contrarium si faber velit habitare in loco, in quo Doctores, vel Scholares habitare solent, in disincte expelli, & impediri potest. Panorm. c. si. in fin. de iudic. Alexand. hic num. 51. vers. & quamuis. Parpalia. num. 44. Ripa. num. 130. Jafon. conf. 218. ad fin. lib. 2.

Limita secundo principaliter conclusionem, de qua supra, non procedere in Doctoribus, qui neque sunt lectores, neque aduocati: necque in Scholaribus, qui vagantur, & non ingrediuntur scholas ad audiendas lectiones: nam his priuilegia Doctorum, vel Scholarium minime cõpetunt, & consequenter fabrum malecentem expellere non poterit, quia in his cessat ratio expressæ dict. l. vltima. C. de studiis liberalibus ubi Roma. lib. 1. & ita in specie limitat Parpalia, hic numer. 59. & tenet alio relatu per Randersem. lib. primo, de analogis. c. 37. num. 19. Addit Parpalitz ubi supra, cetera priuilegia simpliciter concessa Scholaribus, cõpetere illis, etsi non student: allegat dictum Bart. l. 1. C. de promissio. lib. 12. quod scholaris vagus gaudet priuilegio scholarum. Item auctoritate gloss. in proem. 6. ver. 6. commemorantibus, quæ sentit scholarum in studio commorantem gaudere priuilegio scholarum, etiam si parum studeat, & ibi sequitur Domen. hic n. 23. & alii quos refert Tirag. tractat. cessante causa. 1. part. num. 297. Mascard. de probationibus. 1. pari. conclusio. 129. a num. 11. Et facit, quod hæc est vera resolutio in hac materia, quod aut priuilegium conceditur ratione exercitii, & non exercitii officium, illud non competit, leg. qui sub pretextu. Cod. de sacrosanct. eccles. & ibi Bartol. aut competit ratione ordinis, vel dignitatis, & il.

lud competit etiam non exercitio officium; quia satis est subesse ordinem, vcl dignitatem, leg. maximarum. & ibi Bart. C. de excusation. muner. lib. 10. 62 tradit t. Decii. scripturarios. num. 15. C. de testamen. lib. Sed privilegia regulariter conceduntur scholaribus ratione ordinis, quia scilicet matriculatus est tanquam scholaris. & gerit habitum scholasticum, ergo prædictis privilegiis gaudere debet, et si nihil studeat, vt aduertit Gomez. in regula de impetrantibus beneficia vacantia per obtin. familiarum. Cardinal. q. 13. col. 6. ad fin. Sed in contrarij urget, quod privilegia fuerunt concessa scholaribus, vt eorum doctrina orbis illuminaretur. autem. habita. Cod. ne filius pro patre. l. 1. C. qui etate se excusant. lib. 10. Porro scholaris vagus nunquam doctus efficitur, glo. l. 1. C. de tyronibus. lib. 12. quam extollit Expolla, l. qui sit fugitiuus. §. errorum. num. 5. sup. de adl. editio. And. Sicul. de præst. ant. Cardinalium. 1. part. q. 10. num. 9. & pariter qui parum studet, etiam parum scit, gloss. leg. vnicuiq. C. de proximis sacro. sermior. lib. 12. Ergo cum in prædictis cessat causa privilegii, debet etiam cessare privilegium, l. Tutia Scio. §. videris. infra. de legat. 2. l. adigere. §. quamuis. infra. de iure patronat. Vnde pro regula constituitur, quod privilegia concessa alicui propter aliquod exercitium, si illud non exerceat, non gaudet prædicto privilegio, l. qui sub prætextu. & ibi Bart. C. de collegiat. lib. 1. l. qui sub prætextu. C. de sacrosanct. eccles. Quibus rationibus privilegia concessa scholaribus, non competere illis, qui non student, tenet Panorm. c. 1. in fin. de indic. Felin. in rub. de magistris. ad finem. Ripa hic num. 138. Bolognet. num. 233. Riminald. l. sermior. 10. num. 1. C. de testamen. milit. refert alios idem tenentes Tiraquellan tract. cessante causa. 1. part. mem. 226. Innocentio tamen, quod Bolognin. dist. authent. habita. num. 196. concordat opinioniones, vt si scholaris ita sit vagus, vt omnino desperetur de eius profectu, tunc non gaudet privilegiis scholaribus concessis, iuxta doctrinam, gloss. l. 1. C. de tyronibus. lib. 12. notat Alber. l. nec non. in prin. supra quib. ex causis maior aut non est ita vagus, sed parum studet; & tunc gaudebit prædictis privilegiis, allegat Bart. l. 1. C. de tyronibus. lib. 12. Et satis consonat concordia Ripæ. c. 1. num. 94. de indic. t. quod aut scholaris est omnino vagus; & non gaudet privilegiis scholarium: alias secus. Sed ego verius existimo, quod si scholaris parum studet, & id sit notorium, non debeat gaudere privilegiis scholaribus concessis per leg. qui duas. 6. in fin. princip. infra. de excusation. tutor. vbi privilegium non competit ei, qui circa operationem negligenter se habuit quem text. in terminis ad hoc notauit Cuman. hic in fine, faciunt pulchra verba text. l. si quis. in fine. C. de domesticis & protectis. lib. 12. & in specie colligitur ex c. cum ex eo. de election. in 6. ibi: Literarum studij insistentes. Et quia privilegia conceduntur scholaribus propter spem profectus, l. 1. C. qui etate se excusant. lib. 10. quæ spes non datur in eo qui parum studet, gloss. cum ex literis. verb. instructus. de restitut. in iure. grum. gloss. l. vnicuique. C. de proximis sacro. sermior. lib. 12. Et confirmatur, quia cum prædicta privilegia fuerint concessa scholaribus propter spem profectus, & is probabilius sperari non possit in eo, qui parum libris incumbit: ergo huic prædicta privilegia competere non debent, l. semper. §. negotiatores. & §. final. & ibi Bartolus. de iure immunitatis. & ita in specie tenet Felin. in proemio Gregoriano. nu-

mer. 42. & sequent. sentit Panorm. c. 1. num. penult. de indic. Bolognet. hic num. 233. Vnde merito Capolla post Fulgof. d. quis sit fugitiuus. §. errorum. num. 4. supra. de adl. editio. concludit, quod scholaris, quamuis omnino non deferat studium, si tamē frequenter vagatur, & serus ad libros redit, non debet gaudere privilegiis scholarium. Quinimo scholaris, qui ingreditur scholas, & parum attente audit lectiones, non debet gaudere prædictis privilegiis, vt sentit gloss. in l. vnicuique. C. de studiis liberalibus vbi et Roma lib. 11. expressit Cardinal. in proemio Clementinar. num. 3. Panormitan. c. 1. num. penult. de indic. Paypalia. l. placet. num. 7. C. de sacrosanctis eccles. t. Adde Andr. Sicul. in proemio Clementinarum. verb. salutem. num. 9. resolucentem, quod ille, qui commoratur in collegio, & non studet, expellendus est a collegio: quod ita dicit seruari in famoso collegio Hispanorum, in ciuitate Bononiensi constituto: quod & tenent relati per Raudensem. de analogis lib. 1. cap. 37. numer. 92. Sed verior videtur resolutio in hac controuersia, quod aut scholaris vagus est, & incers, & nihil, vel parum studet, & huic non debent competere privilegia scholaribus concessa, per rationes supra allegatas, & probat Alciatus, hic num. 37. Vnde dixit Bald. l. si filius familiaris. post princip. Cod. famul. et secund. quod si filius scholaris non bene studet, non gaudet privilegio. l. que pater. §. supra famul. et secund. imo cum tunc libri non sint arma illius, tanquam bona communia veniunt diuidenda inter fratres, leg. certum. C. famul. et secund. Neque presumendum est, patrem donasse libros, vel quid aliud filio scholaris, qui miser ignorans remansit, Angel. l. si licet. num. 3. Cod. de collation. tractat Gregorius. l. 5. tit. l. 5. part. 6. verb. T. lac de prestat. ad fin. Quod a fortiori erit admittendum, si datum ad libros emendos, filius in malos vsus consum scribit: nam tunc illud fratribus tenebitur conferre; quia ob prædictam rationem non debet ei competere privilegium, dist. leg. que pater. Eod. authent. quod tecum. numer. 3. C. de collation. & ibi Jason. num. 3. Dec. num. 7. Corras. l. filium. quem habentem. num. 226. Cod. famul. et secund. Nauar. in manuali. cap. 17. num. 106. Garsias Gallicus alios referens, tractat. de expensis. cap. 4. num. 3. Et confirmantur prædicta, quia studium dicitur vehemens applicatio animi ad aliquod peragendum cum summa voluntate. Bald. l. 1. §. huius studium. 4. sup. de insti. & iure. l. ason. cor. fil. 149. col. 1. post medium lib. 4. Si iugiter scholaris non vehementer applicat animum ad adipiscendam scientiam, non debet gaudere privilegiis propter studiū concessis, dist. authent. habita. t. Quinimo sentit Ripa hic num. 183. in fin. quod non debet gaudere privilegiis, nisi perfecte scientiam acquisierit, ita vt in ea ad Doctoratus apicem peruenierit: allegat Dec. cons. 177. resolucentem, legatum sacrum filio sub conditione, si studuerit in aliqua scientia, debere intelligi si studuerit cum effectu, & consequenter, si ita in ea profecerit, vt ad Doctoratus gradum perueniat: quod & consuluist. l. ason. cor. fil. 149. col. 1. ad finem. lib. 4. & tenent alij relati per Raudensem. de analogis. lib. 1. cap. 37. num. 90. Quod tamen mihi non placet, satis enim est scholarum studuisse sufficienter, & mediocrem notitiam scientiarum acquisiuisse, vt dicatur studuisse, vt hic sentiant Aleat. num. 58. & Bolognet. num. 233. Menoch. lib. 2. de arbitrar. casu. 237. num. 32. Adde, quod tentari potest, quod si scholaris matri-

matriculatus sit, quamvis non studeat, debeat gaudere privilegiis scholaribus concessis, propter spem, quod ad studium & libros revertetur: quod sentit Alciat. hic num. 18. & clarus Bolognet. num. 23. ad fin. Quod tamen videtur esse contra mentem supra allegatorum, qui scholari non studentes simpliciter denegant privilegia scholaribus concessa. Vnde in specie Bart. l. qui sub pretexto, num. 1. C. de collegiatis. lib. 1. Bald. in proemio Digesti veteris num. 7. & Felin. in proemio Gregoriano. nu. 42. Iason. l. sermarios. num. 5. C. de testam. milit. concludunt, quod si scholarius sit matriculatus, & tamen non ingreditur scholas, non debet gaudere privilegiis scholaribus concessis. Vnde verius videtur dicendum, quod si constet, scholarem domi studere, debeat gaudere prædictis privilegiis, quâvis non ingreditur scholas, quia rationes expressæ d. auct. habita. etiam hoc casu videtur militare, ut ibi aduertit Iserma. nu. 14. Alex. ad Bart. l. 1. in fin. C. de tyronib. lib. 12. maxime si sit proventus & veteranus, & dubia cum Doctoribus communicet, que in patria sua non possit ita commodè resolueret, Bald. l. sicum dicit. §. si arbor. in fin. sup. de arbitrio. Alex. ad Bart. l. 1. nu. 4. Cod. de agentibus. in rebus. lib. 12. Iason. l. sermarios. nu. 7. C. de testam. milit. & ibi Ramin. nu. 1. Et ex his inferitur annotatio ad dictum Bart. per illum text. l. 1. C. de aduocat. duos for. iudic. quod aduocatus, qui deposuit officium aduocationis, debet nihilominus gaudere privilegiis aduocatis concessis, subseribit Riminald. l. sermarios. nu. 1. C. de testam. milit. Id enim non est verum generaliter, sed specialiter procedit in eo casu, in quo Princeps id specialiter ita declarauit: nam alias si privilegium concessum sit propter officium, quod quis a se assumpsit, & non ab alio, debet continuo se exercere in illo, vt prædicto vtatur privilegio Bart. l. legatus. in prin. nu. 4. inf. de legat. 1. Bald. in rubric. fin. C. de constit. pecun. Et hæc satis in hac materia.

S V M M A R I A.

- 1 In quo sensu accipiendum sit, quod dos datur, vt perpetuo sit pectus maritum.
- 2 Res immobilis dotalis, etiam iure Digestorum statim erat restituenda.
- 3 Maritus etiam diues non tenetur restituere mobilia, nisi post annum.
- 4 Iure Digestorum in quibus mobilibus dabatur dilatio marito ad restituendum.
- 5 Maritus fructus percepti ex mobilibus durante dilatione legali, non tenetur uxori restituere.
- 6 Idque aduersus multos defenditur.
- 7 Agitur de intellectu l. unica. §. exaltis. C. de rei uxoris alio.
- 8 Lucra quæ sita ex pecunia dotalis, non restituntur uxori.
- 9 Agitur de intellectu l. diuortio. §. si non solum. in fine eod.
- 10 Non acquiruntur marito partus ancillarum, vel quod seruus dotalis acquirat, non ex operis suis, vel re mariti.
- 11 Fructus dotem augent.
- 12 Mobilium dominium retransferitur hodie ipso iure in uxorem.
- 13 Explicatur l. 3. in prin. sup. de vso.
- 14 Dilatio legalis quando offerat lucrum.
- 15 Dilatio legalis a principio liberat maritum amorem.
- 16 Quando quis licite possit recipere fructus ex re aliena.

- 17 Si uxor sit diues, maritus, vel eius heres non tenetur eam alere ex fructibus mobilium.
- 18 Obligatio alendi uxorem incumbens marito, soluto matrimonio, cessat.
- 19 Explicatur dicta Bart. l. diuortio. in prin. numer. 5. inf. eod.
- 20 Taxantur quædam d. Paul. Castrensis & aliorum.
- 21 Si uxor sit diues, & prægnans, nomine partus ei constituntur alimenta.
- 22 Maritus uxorem inopem tenetur alere ex fructibus mobilium, soluto matrimonio.
- 23 Quando mulier dicatur inopi.
- 24 Maritus uxori in forma tenetur alimenta præstare.
- 25 Uxor habens alimenta a marito, vel eius herede, tenetur ei operas præstare.
- 26 Et quæ operas tenetur præstare.
- 27 Multum differt, deberi alimenta ex dispositione legi, vel testatoris.
- 28 Quando percipitur alimenta, tenetur habitare in domo præstantis alimenta.
- 29 Si mulier honeste in eadem domo habitare non possit, extra illi sunt alimenta præstanda.
- 30 Heres mariti nunquam ultra quantitatem dotis tenetur uxori alimenta præstare.
- 31 Alimenta habet tantum debentur uxori domi uiuit.
- 32 Mulier, quæ non petit alimenta, ab illorum petitione excluditur.
- 33 Quod tamen non aliter declaratur.
- 34 Qualiter succurratur uxori, quando heres mariti offert adire hereditatem.
- 35 Maritus potest remittere dilationi legali.
- 36 Post annum heres mariti non tenetur ei uxorem alere.
- 37 Explicatur l. fin. C. de bon. maternis.
- 38 Reddita semel dote, cessat privilegium, quod non conueniantur coniuges ultra id quod facere possint.
- 39 Ex quo notabilis fit illatio.
- 40 Obretardatam solutionem, mulier neque alimenta neque quid aliud recipere potest.
- 41 Circa quod multos lobi ostenditur.
- 42 Non valet pactum, quod uxor quid recipiat, donec dos soluat.
- 43 Regue uxor quid potest recipere licite, licet propter potentiam heredis retardetur dotis restitutio.
- 44 Interesse damni emergentis, quando peti potest.
- 45 Et quando dicatur, uxorem incurrisse damnum ob dotem non restitutam.
- 46 Uxor non potest recipere alimenta, licet heres constitutus in mora dotem non restituat.
- 47 Instum vel iniustum, non in prauitate, vel bonitate intentionis consistit, sed in operum exteriorum æqualitate, vel inæqualitate.
- 48 Interesse lucri cessantis etiam debetur.
- 49 Et in quibus casibus mulier illud petere possit.
- 50 Et qualiter probari debeat.
- 51 Mulier potest petere interesse lucri cessantis, si ex pecunia restituenda possit annuus redditus emere.
- 52 Interesse debet probari per duos testes.
- 53 Propter adulterium uxor amittit dotem.
- 54 Et præterea dotaliu: & quid dicatur dotaliu.
- 55 Non tamen amittit bona paraphernalia.
- 56 Circa quod tamen elegans addibitur distinctio.
- 57 Vitius est maritus agere similiter ad separationis thori propter adulterium uxoris, quam eam accusare criminaliter.
- 58 Maritus iure communi, si uxor em accusat criminaliter, dotem non lucretur.

- 59 *Agiur de intellectu audent. sed nouo iure. Cod. de adulter.*
- 60 *In quo in hac materia leges Hispania discordent a iure civil.*
- 61 *Propter adulterium fide probatum non amittitur dos, neque etiam per probatum presumitur.*
- 62 *Si filius super sitis, quid de dote adultera sit constitutum.*
- 63 *Circa quod eleganter ponitur resolutio.*
- 64 *Adulter iure communi non amittit bona.*
- 65 *Mulier post mortem mariti committens adulterium, non amittit dotem.*
- 66 *Et reuincuntur multa D.D. concordia.*
- 67 *Explicatur aut. de restitutio. & ea que parit. §. fin. collat. 4.*
- 68 *Et quid in regno Castella circa hoc sit obseruandum.*
- 69 *Mulier amittit dotem, si probetur cum aliquo turpiter lusisse.*
- 70 *Contrarium tamen defenditur.*
- 71 *Explicatur. c. 1. §. 1. quib. modis secundum amittatur.*
- 72 *Propter oscula & amplexus non probatur adulterium.*
- 73 *Nisi accedant circumstantia loci & temporis.*
- 74 *Expenditur. cl. xvi. de presumptis.*
- 75 *Fidela probatio multum differt a presumpta.*
- 76 *Propter adulterium presumitur probatum amittitur dos, si civiliter agatur.*
- 77 *Et verum idem sit, si agatur criminaliter.*
- 78 *Quis dicatur adulter manifestus.*
- 79 *Adulterium quia est difficultus probationis, per coniecturas censetur probatum.*
- 80 *Et etiam omne crimen quod occulte committi solet, ac utra difficultus probatur.*
- 81 *Neque tunc procedit regula, quod in criminibus probandum requiritur probatio indubitata.*
- 82 *In criminalibus non coguntur probationes diuersi generis ad plenam probationem.*
- 83 *Explicatur. c. assertis. de presumptis.*
- 84 *Et expenditur text. elegans in hac materia. c. prater. c. 27. de testibus.*
- 85 *Que dicantur iudicia indubitata.*
- 86 *Referitur magis communis opinio.*
- 87 *Et referitur quadam concordia Aretini, & Decii, & reuincitur.*
- 88 *Et nota concordia assignatur.*
- 89 *Presumptiones debent esse urgentissimae, ut censetur probatum delictum.*
- 90 *Explicatur. l. fin. C. de probatio.*
- 91 *Quando delictum probatur presumitur, potest procedi ad penam corporis afflictionem.*
- 92 *In rebus humanis probandis, non requiritur certitudo euidens, sed sufficit certitudo fidei.*
- 93 *Explicatur Bart. l. 1. §. idem Cornelio, infr. de quest.*
- 94 *Propter adulterium commissum matrimonio putatio amittitur dos.*
- 95 *Explicatur Ord. lib. 5. tit. 17.*
- 96 *Que multipliciter declaratur.*
- 97 *Mulier adultera non excusatur eo pretexto, quod maritus iniussit eam expulsi a domo.*
- 98 *Si maritus habeat concubinam, uxor adultera non amittit dotem.*
- 99 *Quando mutua debita compensatione tollantur.*
- 100 *Maritus habens concubinam, uxorem occidere potest ex permissione statuti.*
- 101 *Maritus adulteram admittens, vel rem eam habens, illam accusare non potest.*
- 102 *Maritus retinens adulteram, censetur leno.*
- 103 *Explicatur l. castitati. C. de adulter.*
- 104 *Maritus adulterium remittens, ob nouis uxorem accusare potest.*
- 105 *Agiur de intellectu. l. transfigere. C. de transact.*
- 106 *Non ualeat pactum, quod maritus non possit accusare uxorem ob adulterium futurum.*
- 107 *Remittens iniuriam, non potest amplius de ea agere.*
- 108 *Non obstant remissione, quilibet de populo potest delinquentem accusare.*
- 109 *Remissio principalis, quando praedictat sequentibus.*
- 110 *Explicatur Ord. lib. 5. tit. 1. §. 3.*
- 111 *In Castella facta transacione, delinquent corporatur non puniuntur.*
- 112 *Super adulterio iure Hispanie pacisci potest.*
- 113 *Neg. alius accusare potest adultera, qua maritus.*
- 114 *Si maritus remittat, etiam post eadem condemnationem, adultera liberanda est.*
- 115 *Remissio adulterii debet fieri gratis, & non per pecuniam.*
- 116 *Quando maritus moritur post litem contestatam, iudex ex officio potest persequi accusationem adultera.*
- 117 *Aliqua sunt persona, qua ultra annum admittuntur ad accusandum adulterium.*
- 118 *Quod notabiliter explicatur.*
- 119 *Heres mariti uxorem de adulterio accusare non potest.*
- 120 *Referitur opinio contrarium tenentium.*
- 121 *Agiur de intellectu. l. rei indicata §. i. infr. eo.*
- 122 *Actio de moribus quando competeat.*
- 123 *Heres condemnatus cur non potest excipere de adulterio.*
- 124 *Heres ex persona sua non potest agere pro offensa defuncti.*
- 125 *De adulterio uxoris regulariter excipi potest, & quomodo.*
- 126 *Exceptio adulterii impugnat sententiam, qua heres condemnatus est ad dotem mulieri restituendam.*
- 127 *Actio competens ad vindictam, nunquam transiit ad heredem.*
- 128 *Ius renouandi sententiam transiit ad heredem, & quare.*
- 129 *Maritus qui tacuit, quando non uideatur uxori remittere adulterium.*
- 130 *Actio petendi dotem propter adulterium, non transiit aduersus heredes adultera.*
- 131 *Agiur de intellectu. l. fin. C. de adult.*
- 132 *Reuincuntur multorum intellectus.*
- 133 *Et uerus & magis communis assignatur.*
- 134 *Explicatur materia l. fin. C. de reuoc. donatio.*
- 135 *Rei donatatione transiit ad heredem ingratum ratione delicti.*
- 136 *Quando pena imponitur ipso iure, transiit aduersus heredem.*
- 137 *Quod tamen eleganter declaratur.*
- 138 *Pena caducitatis, que in contrarium transiit, indistincte transmittitur.*
- 139 *Regula. l. unica. Cod. quando actio civilis, non habet locum in accusatione adulteri.*
- 140 *Punitio adulteri pertinet etiam ad iudicem ecclesiasticum.*
- 141 *Non ualeat pactum, quod si morte mariti solueretur matrimonium, quo pertineat ad heredes mariti.*
- 142 *Explicatur. l. & heredes §. filiasam. supr. de pactis.*
- 143 *Etiam in rebus mobiliibus dotalibus, mulier non poterat facere deteriorem dotis conditionem.*
- 144 *Dos data per patrem, ut puero in marito, dos per-*

- vineas ad generi heredes, inualidum esse censetur.
- 145 Expenditur. aliud est, *supr.* de pact. dotalib.
- 146 Si extraneus daret mulierem, non valet pactū, quod ea viua, ad alium pertineat.
- 147 Explicatur lib. rei. §. 1. *supr.* de pact. dotalib.
- 148 Explicatur l. quociens. *vers.* ceterum. *infr.* cod.
- 149 Agitur de intellectu. l. 1. *infr.* de dote prolegat.
- 150 Eius quibus terminis illa lex sit exemplificanda.
- 151 Liberis existentibus, quando doti cōditio fiat deterior.
- 152 Agitur de intellectu. l. 1. *in* pr. C. de Episc. & clerici.
- 153 Debet esse matrimonium copula cōsummatum, ut sit locus dotis lucra.
- 154 Mors civilis quando equiparetur naturali.
- 155 Ingressus religionis quoad usum matrimonii, operatur eundem effectum, quem mors naturalis.
- 156 Bona proficuenti religionem transeunt in monasterium cum sua causa.
- 157 Valet pactū, q. promouente marito donatio ppter nuptias remaneat penes uxorem, vel eius heredes.
- 158 Donatio arrharum facta uxori putative, valida censetur.
- 159 Parens iure antiquo pro singulis liberis quartam dotis partem potest reuocare.
- 160 Explicatur authentic. ut siatim filii. §. pen. colla. g.
- 161 Pactum lucrandi dotem, vitrum renouetur per suspensionem filiorum?
- 162 Lucrum dotis vitrum habeatur ex causa lucrativa, vel onerosa.
- 163 Pactum lucrandi dotem, quando requiratur infirmationem.
- 164 Pactum reciprocum lucrandi, quando indigeat infirmatione.
- 165 In pacto lucrandi dotem, semper censetur habitus respectus ad onera matrimonii.
- 166 Quando quis in donando cogitavit de liberis, cessat reuocatio ex l. si unquam. C. de reuoc. donat.
- 167 Doti promissa quando renouetur per suspensionem liberorum.
- 168 Et quid si pater hanc faciat promissionem pro filia.
- 169 Si pater meliorauit filium in tertio, renouatur ea melioratio per suspensionem aliorum filiorum.
- 170 Dos inofficiosa est constante matrimonio renouatur.
- 171 Explicatur l. si totas. C. de inoff. donat.
- 172 Agitur de intellectu. l. fin. §. si a socero. *infr.* qua in fraudem creditur.
- 173 Filius non renouat alienata per patrem, etiam si minori pretio sint vendita, quam valerent.
- 174 Filia abstinent ab hereditate paterna, tenetur ex dote supplere legitimam fratruum.

Principium l. 2. in prima Parte.

EX Principio huius legis tres colliguntur conclusiones. Prima in sensu directo: Quod postquam solutum est matrimonium, dos per maritum est restituenda uxori. Secunda in sensu contrario: Quod dum durat matrimonium, dos uxori restituenda non est. Tertia in sensu directo: Quod mulier non potest cogere maritum, ut promittat dotis restitutionem alteri, si ex tali promissione aliquod incommodum suspectum habeat. De his tribus conclusionibus sigillatim agemus: sed quia materia est amplissima, harum conclusionum explanationem, in duas diuidemus partes. In prima declarabitur prima & principalis conclusio huius text. In secunda aut parte agitur de explanatione aliarum duarum conclusionum. Sequendo igitur hunc ordinem aduersus primam huius text. conclusionem

opponitur, de l. 1. *supr.* de iure dot. dū probat, dotem dari marito, vt perpetuo sit apud eum: ergo etiam soluto matrimonio dotem nō debet restituere. Cui difficultati varie respondent DD. *vt hic referunt Claud. post prin. P. pal. nm. 4. & Corra. nm. 13. Pontan. n. 1.* Sed clara responsio est, q. d. l. 1. probat, dotem dari, vt perpetuo sit penes maritum: quoniam aut soluto matrimonio, cessat nōmē marii, cessant etiam verba illius text. cuius mens fuit, vt quoadmodum matrimonii suapte natura est perpetuum, in prin. Institut. de patria potestate. sic etiā & dotis datio eo modo censetur facta. Ceterum prout morte, vel diuortio soluitur matrimonium, *l. 1. i. sup.* de diuort. in consequentiam soluetur & ipsa dotis datio. Recipit tamen hęc conclusio tres notabiles declarationes, circa quas latius insistemus. Prima igitur est, quod dum text. dicit, soluto matrimonio, dotē restitui uxori, non est intelligendum, quod statim restituatur, sed distinguendum est, q. iure Digestorum restituebatur duo, annua, bima, trima die, id est, in tribus annis, scilicet in quolibet anno tertia pars dotis: sed iure Codicis, imobilia statim restituntur, sed mobilia transacto anno, & ita declarat glossa. *l. hic per l. vnicam. §. exactio. C. de rei ux. actio. & subscript. Anton. Gomez. l. 1. Tauri. §. n. 46.*

Ex qua quidem glo. declaratione colliguntur in proposito duę conclusiones. Prima est, q. iure Digestorum, tam imobilia, quā mobilia data in dotem, non statim restituebantur soluto matrimonio, sed annua, bima, trima die idque etiam sensit glossa *l. diuortio. §. 3. interduo. verb. reddet. i. i. cod.* Sed verius est, q. etiam iure Digestorum imobilia statim restituebantur, vt est expressum, in d. §. exactio. & ita in hoc gl. communiter reprobati assensit Ripa *hic nu. 6. Corra. lib. 5. miscel. c. 6. in pr. Pontan. hic n. 5.* Adde text. clarum l. cum in fundo. §. 1. §. si fundus. *supr.* de iur. dot. qui probat, imobilia statim restitui, mobilia aut statuto tempore eleganter addens, q. si vedatur res immobilis dotalis, pecunia quę eius loco successit, non debet statim restitui, sed statuto tempore, extollit Rom. *in pr. 225. & l. diuortio. §. interduo. n. 24. in pr. eo. Follerius in pr. crim. pag. 97. n. 12. Tirag. lib. 1. retracti. §. 1. glo. 7. nm. 107. Petr. Gregor. in synagmate iuris. lib. 9. c. 22. n. 18.* Nam quamuis ea pecunia subrogata loco rei immobilis, cum tamē nihilominus res mobilis sit, sequitur naturam aliorum mobilium, quatenus pertinet ad dotis restitutionem: neque enim subrogatū sapit naturam illius, cuius loco subrogatur, quando in eo est diuersitas, & habet ex se diuersam naturam ab eo, cuius loco subrogatur, Bar. l. 1. §. hac actio col. 1. ad fin. *in pr. si quicquid sit. lib. 1. §. i. i. Alex. conf. c. 6. n. 17. lib. 3. exornat. Tirag. lib. 1. retracti. §. 32. glo. vnc. a nm. 20.* Vnde cauendum est a Gamma, *de c. 7. col. fin. & de c. 123. col. pen.* qui immemor decisionis, ad eum in fundo, §. si fundus dicebat, pecuniam subrogatā loco rei immobilis dotalis, statim esse restituendam, prout & res immobilis statim erat restituenda. ¶ Concludendum igitur est, q. quatenus pertinet ad rei immobilis restitutionē, nulla est differentia inter ius Digestorum, & ius Codicis, sed utroque iure imobilia statim restituntur, vt est expressum, in d. §. exactio. notat *l. diuortio. an pr. n. 19. vers. tenendum. in pr. eo. & si per dolum, vel malitiam retardaretur restitutio, poterat mulier per iuramentum in litem interesse probare. l. si filios. §. maritum. j. eo. Placit. tract. de in lit. suran. §. 11. n. 22.*

Sit secunda conclusio ex glo. Quod mobilia, vel se mouentia, etiam hodie non restituntur statim, sed tantum elapso anno a die soluti matrimonii, vt clare probatur, in d. §. ex actio. notat *Panor. conf. 19. ad fi. lib. 2. f. inson. §. fuerat. n. 13. inf. de alii. Sed videndum est de ratione huius differentie, cur in mobilia dotis statim restituantur, mobilia autem post annum. Et Bar. l. diuort. §. inter dum. n. 2. inf. eo. exilimat, rationem concludentem, nullam reddi posse, sed id ita fuisse constitutum, quia Principi placuit. & ad Bar. se remittit Ias. d. §. fuerat. n. 27. & cum eo transit Campesius de dote. 3. par. q. 200. Ceterum Iac. de Aren. exilimauit, rationem differentie in de processisse, quod mobilia patent, & statim restitui possunt, non sic mobilia, quod facile consumuntur, & ideo cum difficilis esset restitutio, prædicta dilatio anni concessa fuit. Quam rationem probant Petrus, & Cyn. d. l. unica. §. cum autem. C. de rei ux. actio. Anton. Oñan. tract. de dote. c. 6. n. 18. Anton. Gomez. l. 1. Tami. 30. n. 46. & in eff. lib. 3. miscell. c. 6. n. 4. & hic. num. 20. in lectura. 2. lect. num. 6. inferentes, quod si maritus, vel eius heres sit diues, ita vt statim facilius eis esset mobilium restitutio, tunc cessante ratione, de qua supra, non competet eis prædicta dilatio annalis: quod & cum quadam declaratione admittit Paul. l. diuortio. §. non solum. num. 3. infra eodem. Et facit, quia dilatio legalis, quæ miserationis gratia conceditur condemnatis, in xpi. l. si cum militi. §. fin. sup. de compensat. non competit debitori, cui facile est statim soluere, vt sentit gloss. l. si debitor. sup. de iudic. & resolut. Ripa. l. ita stipulatus. num. 81. infra de verb. obligationibus. Sed vtrique hæc ratio non est admittenda, quia ex ea sequeretur, quod prædicti concedunt: quod tamen est falsum, & contra generalitatem, d. §. ex actio. per quam receptum est, prædictam dilationem competere etiam marito diuiti, & cui facile sit mobilia statim restituere, vt resolut. Iason. §. fuerat. num. 28. Institut. de actionibus. Boerius. confil. 1. c. num. 19. Plotius tractatu. de in litem iurando. §. 11. num. 73. ad finem. Baptista. l. curabit. numer. 87. C. de action. emi. licet nihil determinet Petrus Gregorius in synagmate iuris. lib. 9. cap. 22. num. 5. & defendit Arctinus. l. diuortio. §. quod in anno. colum. fin. ad medium. inf. eodem. Quod & ex eo constat, quod dict. §. ex actio. probat, iura, & actiones non esse cedendas, nisi post annum: & tamen certum est, facilem esse harum restitutionem: & ita prædicta ratione Iacobi de Arenis recessit Bartolus. dict. leg. diuortio. §. inter dum. numer. 2. infra eodem. Salycetus. l. unica. §. ex actio. ad finem. C. de rei uxoria actione. Campesius. de dote. 3. par. quest. 200.*

Neque obstat id, quod supra ex Ripa retulimus, quia ipse Ripa agnoscit, diuersum esse dilatione, quæ conceditur marito, per dict. §. ex actio. eam rationem differentie adducens, quod cum maritus, vel heres teneantur intra illum annum alere vxorem, vt ibi per gloss. in alio releuantur, vt indistincte fructibus rei mobilis fruantur intra annum, iuxta regulam, leg. cum qui. in principio supra. de in re iurando. Quæ tamen ratio tuta non est, quia longe verius est, maritum intra annum non tene-ri alere vxorem, vt infra ostendemus, & ideo melius respondet ad illud dictum Ripæ, vt infra dicemus. Quare Arctinus l. diuortio. §. inter dum. ad finem. infra eodem. aliam assignat rationem differentie, quod legislatores habuerunt respectum ad comuni-

ter accidentia: solent enim dari in dotem immobilia magni valoris, mobilia autem paræ æstimationis. Magnum igitur præiudicium esset mulieris, si immobilia prætulo statim non restituerentur: quod præiudicium cessat, si mobilia paræ æstimationis statim non restituantur: quam rationem præsentit Salycetus, dict. §. ex actio. in fin. Sed non placet, quia sæpe in dotem sola pecunia datur, vel etiam mobilia magnæ æstimationis. Quare ad veram rationem huius differentie aduertendum est, quod iure antiquo Digestorum non dabatur legalis dilatio in omnibus mobilibus, sed tantum in his, quæ pondere, numero, & mensura consistebant, hæc enim annua, bima, trima dierestituebantur. vt asserit Iustinianus, leg. unica. §. cum autem. in principio. C. de rei ux. actio. vt tradit Vlpianus in Institut. tit. 6. quia scilicet, in his non eadem res, sed alie eiusdem qualitatis reddendæ sunt, leg. res in dotem. 43. supra. de iure dotum. & ideo quia facilius non erat restitutio, data erat prædicta dilatio, quam postea Iustinianus restrinxit ad annum, & in compensationem huius oneris, illum fauorem tribuit maritis, vt pro omnibus rebus mobilibus haberent dilationem legalem, vt aperte colligitur ex d. §. ex actio.

Ex qua ratione inferitur primo explicatio ad tradita per Ripam. leg. ita stipulatus. numer. 81. infra. de verborum obligationibus. dum resolut, quod licet dilatio legalis non sit concedenda illi, qui potest statim soluere, diuersum est in marito, qui indistincte habet dilationem annalem, dict. §. ex actio. Nam reiecta ratione differentie ab eo tradita, vera colligitur ex supra dictis.

Inferitur secundo, cauendum esse ab Harmonopolo in promptuario. libro quarto. capit. octauo. pag. 186. dum dicit, etiã hodie dilationem legalem non competere, nisi pro mobilibus consistentibus pondere, numero, & mensura, contra clara verba, dict. §. ex actio. illam concedenda in quibuscunque mobilibus, ob rationem, de qua supra. Resolendum igitur est, mobilia non esse hodie restituenda, nisi post annum.

Sed circa hanc conclusionem aliquæ insurgunt dubitationes Prima est, si maritus durante dilatione legali, aliquos fructus, vel vitilitatem percipit ex rebus mobilibus, vtrum illos irreuocabiliter faciat suos, vel transacto anno costeneatur in vxorem transferre. In qua dubitatione gloss. dict. §. ex actio. verbo. restituendis. ad finem. exilimat, maritum eam vitilitatem irreuocabiliter facere, & suam: quod etiam sentit glossa secunda, leg. diuortio. 8. in princip. infra eodem. & ibi Bartolus. numer. 5. gloss. penultimum. infra. vt in possessione legatorum. Et hæc esse receptam sententiam asserit Alexand. confil. 48. numer. 3. libro tertio. Iason. l. diuortio. in princip. numer. 19. & ibi Vincen. nu. 3. infra. eo. Couar. de sponsal. 2. part. c. 7. §. 9. n. 9. Vautus lib. 2. communium. opinione 320. & eandem receptam esse agnoscit Garhis Gallexcus tractat. de expens. capit. octauo. numer. 29. ad finem. Ratio huius opinionis est, quia vbi data est dilatio per legem, quod interim percipitur, pertinet ad vitilitatem eius, cuius fauore inducta fuit dilatio, leg. si consente. 25. §. quoties. infra eodem. l. si minor. 23. §. et non. cum gloss. infra. de action. et rem. ampliorum. Item, quæ alius potum proderet marito, vel heredi prædicta dilatio legalis, si fructus durante dilatione percip-

perceptos teneretur vxori restituere. Contrariam tamen opinionem, imo quod transacto anno, vtilitas interim percepta sit restituenda vxori, & quod dilatio legalis eam tantum afferat vtilitatem, quod ea durante potest maritus vi fructibus, vel vtilitate percepta, tenet Bartolus. l. si constante. §. quoties. numer. 9. infra eodem. Pauli. diuortio. §. non solum. numer. 2. infra eodem. Alex. l. diuortio. in princip. numer. 18. infra eodem. Ruy. l. ita stipulatus. 2. de l. 1. numer. 1. 1. ad finem. infra. de verborum obligat. Quid afferit receptum Alex. l. diuortio. in princip. 2. lib. 4. Capicinus decisio. 24. numer. 4. Anton. Gomez. l. Tauri. 30. nu. 47. Quibus adde Bald. Nouellum idem asserentem. de dotis. §. part. primul. 6. numer. 12. ad fin. idque acriter defendit Zalius lib. 2. singularium responsor. c. 3. & Gasparus tractat. de expens. cap. 4. nu. 30.

Pro qua sententia primo adducitur generalitas, dict. §. ex alio. dum generaliter dicit, fructus rerum dotialium esse restituendos vxori. Secundo expeditur l. diuortio. §. non solum. infra eodem. ubi agitur de fructibus rerum mobilium dotialium. & probat, quod prædicti fructus percepti intra annum, quo soluitur matrimonium, sunt diuidendi pro rata inter coniuges: & tamen si verum esset, fructus perceptos durante dilatio legali, ad maritum irrevocabiler pertinere, tunc fructus non essent diuidendi pro rata, sed potius pars mulieris ad maritum pertineret, quia verum est dicere, omnes illos fructus fuisse perceptos, durante dilatio legali: & ita inducit Iacobus de Aren. dict. §. ex alio. iniquiens est text. expressum pro hac parte. † Tertio, quia omnium rerum dotialium dominium transit ipso iure in mulierem, soluto matrimonio, l. in reb. 30. C. de iure dotium. Ergo nulli est ratio ob quam maritus fructus fuisse perceptos ex re aliena, irrevocabiler faciat suos, aduersus regulam, l. certum; C. de rei vendicatione.

Sed his non obstantibus, prima opinio tamen verior, & magis communis probanda est, ea ratione, quia olim dilatio erat triennalis, & tantum concessa in rebus mobilibus, quæ pondere, & numero consistebant, ut supra dictum est, in quibus certum erat, finita dilatio nihil esse restituendum vxori, ex ratione, l. res in dotem. c. 3. sup. de iur. dot. & in pecunia agnoscit Bart. l. si constante. §. quoties. numer. 9. infra. eo. & infra. dicemus. Ergo cum postea Iustin. eam dilationem restrinxerit ad annum, extenderit tamen ad omnes res mobiles, cum eadem natura videtur extendisse, sed si manente. infra. de precario. & consequenter, ut finita dilatio nihil restituatur vxori. Neque obstat adducta pro contraria opinione nam ad primum del. unica. §. ex alio. C. de rei vxor. actione. respondetur, quod imo si bene aduertas, text. aper. & probat, quod fructus, vel vfus in reb. dotialibus mobilibus, non debentur, nisi post annum in fructibus aut illico debetur a tempore soluti matrimonii. Est ratio differentie, quia in reb. mobilibus, durante dilatio legali, mora considerari non potest in marito, l. si pupillus. infra. de verb. obl. & consequenter, neque tenebitur maritus ad fructuum restitutionem, ut probat. l. si langu. 7. C. de excusat. rei vend. l. si cum milite. §. fin. sup. de compensat. Elapso autem anno, tenebitur; quia tunc dies interpellat pro homine, & consequenter videtur maritum in mora constituisse, l. magna. C. de contrah. & committen. sup. In rebus autem immobilibus, quæ statim sunt restituendæ, illico a principio videtur incurra

mora. l. magnam adiuta doctrina gl. 1. §. si mora. infra. eo. & ibi in specie notat Aret. n. 1. Vnde merito in illis veniunt fructus a tempore soluti matrimonii, & ita explicando, text. ille magis probat opinionem, quam defendimus. Neque replices de d. §. ex alio. vers. si fructibus. ubi generaliter dicit, fructus mobilium esse restituendos mulieri, quia respondetur, illi versiculum esse appendicem dictorum precedentium, & sic esse explicandum iuxta distinctionem factam in principio, ut scilicet in immobilibus veniant a die soluti matrimonii, in mobilibus aut a die finitæ dilationis legalis, iuxta supra traditum, aduertit l. si diuortio. in prin. 19. ad fin. infra. eo. & sentit Aret. l. diuortio. §. quod in anno. in fin. & expressum in d. §. ex alio. accepti Harmonop. in promptuar. lib. 3. c. 3. pag. 136. Corraffius. l. diuortio. in prin. 15. infra. eod. Neque obstat, si replices, d. vers. si fructibus, per se stare, & diuersum casum a precedentiibus continere, ut contendit Zafius lib. 3. singul. responsor. c. 3. n. 11. & Gasparus Gallacius tractat. de expens. c. 8. n. 32. & n. 33. quia imo ex contextura littere patet, dictum versiculum, fructibus, venire continuatue ad precedentia, & ob id debere recipere interpretationem, de qua supra. Et patet ex eo, quia in terminis d. §. ex alio. non debentur fructus, vel interesse, nisi ab eo tempore, quo restituere debens, constituitur in mora, ut satis colligitur ex mente illius textus, & tradit Soc. conf. 136. n. 5. lib. 1. & conf. 180. n. 5. lib. 2. Plotius tractat. de in litem iurando. §. 11. n. 34. Sed in mobilibus maritus non constituitur in mora, nisi elapso anno, ut supra diximus, ergo antea non debet teneri ad fructuum restitutionem. Et confirmatur, quia d. §. ex alio. vers. si autem. coniungit fructus, & vfus: sed in mobilibus pro pecunia certum est vfus non deberi, nisi elapso anno, ut probatur d. §. ex alio. notat Bart. rationem reddens. l. si constante. §. quoties. numer. 9. infra. eod. Ergo eadem interpretatio admittenda est quoad fructus, iuxta regulam, l. iam hoc iure. infra. de vulg. Ex quibus constat, non bene mentem, d. §. ex alio. percepisse Ant. Gomez. l. Tauri. 30. nu. 47. dum dicit, quod si res mobilis ex se producat fructum (ut quia fit nauis, vel animal) hi fructus elapso anno sunt restituendi vxori, etiam si percipiantur durante dilatio legali. † Si vero res mobilis ex se non producat fructus, vel est pecunia, l. vfus. 119. infra. de verb. signi. si durante dilatio legali, maritus ex ea aliquid lucrum percipiat, non tenebitur restituere mulieri, quia durante prædicta dilatio, licet pecunia dotali vitetur. Quam Gomez resolutionem, tamquam nouam & concordantem opinionem, extollit Garfias d. tract. de expens. c. 8. nu. 3. Sed vique ea resolutio non est noua, quia prius fuit Bart. l. si constante. §. quoties. numer. 9. infra. eo. & eam probat Paulus. l. diuortio. §. non solum. n. 2. infra. eo. & Alex. l. diuortio. in prin. 18. & asserit receptam idem Alex. conf. 27. n. 2. lib. 3. Capicinus decisio. 24. n. 4. Macenot l. 3. nu. 1. lib. 3. ordinamenti. gl. 2. n. 35. Vnde neque, vfus, vel vfus, tenebitur restituere, quod ex pecunia furata, vel vfusaria percepti, quia magis ex modulitria videtur quæret, Dnuus T. bonati. 2. q. 88. art. 3. & alii relati p. Nannar. in manuali. c. 17. n. 25. Couarr. se. olint. lib. 3. c. 3. n. 6. vers. sed ad hunc. Præterea neque videtur vera, quia cum durante dilatio legali, in marito non possit considerari mora, si pupillus. infra. de verb. obl. succedit regula, quod ante moram non debentur fructus, l. vntro. C. de pactis. inter emptor. & in materia probat, l. si langu. 7. in fin. C. de excusat. rei vend. in fin. Constat igitur,

d. §. exaltio. magis probare opinionē, quam defendimus. Non obstat secundum de leg. diuortio. §. §. non solum. infra. eo. quia respondetur, quod loquitur in latina, & fœtu oium, & iure Digellorum tantum erat concessa dilatio pro rebus mobilibus consilientib. pōdere, numero, & mensura, vt supra diximus: cessante ergo dilatione legali, merito præsupponitur, illos fructus pro parte ad mulierem pertinere, & ita Imola d. §. non solum. post principium. & ibi Paul. nu. 2. Corralius. l. diuortio. in prin. nu. 3. infra. eod. Campesius. de dote. 2. par. §. 2. Sed non placet hæc solutio, quia sequeretur, d. §. non solum, hodie non procedere, quia hodie pro omnibus mobilibus concessa est dilatio legalis, d. §. exaltio. Quod licet supra allegati admittant, tamen reiciendum est, quia euitāda est legum correctio, & præcipuum in fin. c. de appellatiomb. Item expendo. l. unica §. cumque. C. de rei uxoria actione. vbi probatur, fructus mobilium, pro rata temporis esse diuidendos inter coniuges: & sic quod pars illorum statim est restituenda vxori: & tamen idem Iustinianus, d. l. unica §. exaltio. iam concesserat dilationem annale in omnibus mobilib. restituendis: ita vt merito Zasius d. lib. 3. singulariū responsor. c. 3. n. 11. & Garfias tract. de expensib. c. 3. nu. 30. asseruerint, ad d. §. non solum. mortalem animam respondere non posse, nisi quid suppleat, vt diuinet. Ego tamē pro vera responsione in hac materia duos casus distinguendos esse existimo. *Primus*, quando pendente dilatione legali, & sic post iam solum matrimonium fructus nati, & curati sunt. Et in his terminis procedit magis communis opinio, quam defendimus. *Secundus* est, quando ante factum diuortium fructus iam nati erant; & tunc pro rata sunt diuidendi inter coniuges, & consequenter sua pars statim est restituenda vxori. Et in his terminis procedit, d. §. non solum. l. diuortio. d. infra. eo. & l. unica §. cumque. C. de rei uxoria. alii. Ratio differentie est, quia primo casu, cum fructus quoad omnia videantur percepti pendente dilatione legali, in fauorem mariti æquum est, eos fructus in solidum ad eum pertinere. l. in fideicommissariis 18. inf. ad Trebell. & in materia probat. l. filionis. 7. c. de except. rei iudic. in ult. l. si cum milis. §. si. sup. de compen. In secundo autem casu, cum ante dilationem legale fructus nati, & curati sint, in ducitur illa æquitas, quod pro rata diuidantur inter coniuges. l. diuortio. 8. in prin. infra. eo. Neque ferendum est, quod maritus velit partem fructuum ratione onerum, quæ sustinuit, dum cōstitit matrimonium, & quod aliam partem velit habere, quasi percepti sint pendente dilatione legali: neq; enim iuris rationes patiuntur, vt iidem fructus diverso modo censentur, c. quia circa. de priuileg. & c. cognouimus. 12. quest. 2. Iuxta quæ venit explicandus text. in l. si marito. 32. §. si. infra. eod. qui loquitur in fructibus mobilium, & tamen probat eos augere dotem, & sic pro nulla parte ad maritum pertinere, vt expendit Alexand. l. diuortio. §. interdu. num. 3. infra. eo. quod videtur repugnare supradictis. Sed respondendū est, text. loqui in fructibus mobilium, quos etiam constante matrimonio, maritus non facit suos, vt sunt partus ancillarum, & q. seruus dotalis acquirit, non ex operis suis, neq; ex re mariti: nam huiusmodi fructus percepti, etiam constante matrimonio, non transeunt in dominium mariti, d. unica §. cumq. C. de rei uxoria. sed augent dotem, & simul cum alia dote sunt restituendi mulieri. Sed

si fructus mobilium tales essent, quod percepti constante matrimonio transirent in dominium mariti, vt est regulare, l. dotis fructus. §. in prin. sup. de tur. dot. tunc non augeret dotem, sed recurreretur effect. ad distinctionē, de qua supra. Item & ex prædictis venit explicandus text. l. diuortio. §. §. interdu. infra. eo. dum probat, quod si pendente fructibus interueniat diuortium, fundus cum fructibus restituendus est: præstata tñ cautione de sua parte reddenda marito: Si vero percepti iam fructibus interueniat diuortium, probat, partem suam esse restituendam vxori, neque vllam facit mentionem de cautione præstanda per maritum. Cuius differētia rationem Doctores eam esse existimant, quia cum primo casu fructus pendēat, censetur inefficax tacita conditio, Si percipiantur. argumento. l. 1. inf. de condit. & demonstration. & ideo interim cautio est præstanda per vxorem de restituenda parte sua marito. In secundo autem casu, cum fructus iam percepti sint, nulla videtur subesse tacita conditio; & sic sua pars statim est restituenda vxori: vnde nulla cautio necessaria est: & ita explicant Baldus & Imola d. l. §. interdu. post principium. & tandem Alexand. ad finem. Vincensius numer. 10. Campesius de dote. 3. parte. questio. 99. Cui tamen rationi obstat, quod fructus percepti censentur res mobiles, l. si. infra. de reuer. res. & sic eos maritus non teneat statim restituere, sed post annū, d. §. exaltio. Ergo interim cautio per eum præstanda fuit. Cui tamen difficultati respondente supra allegati, quod in dicto §. interdu. agitur de restituendo fundo, & sic re immobilis prout igitur res immobilis statim restituenda est, ita etiam & fructus statim restituendi sunt, qui tanquam accessorii sequuntur naturam principalis, caput. accessorium. de regulis iuris in sexto. Sed non placet hæc responsio, quia fructus per se considerantur, & tanquam tales dotem augent, leg. si marito. triginta secunda §. final. infra eodem. Vnde per se considerati, res mobiles censentur: & sic debet induci, dictus §. exaltio. Vnde videmus quod fructus percepti ante matrimonium, & qui ob id augent dotem, leg. si uxore. infra. eodem. nō restituntur, nisi post annum tanquam res mobiles, et tradit Nouellus de dote. 2. part. n. 10. Melius igitur ex supra traditis respondendum est, quod d. §. interdu. loquitur in fructibus natis, & curatis constante matrimonio, qui diuiduntur pro rata, etsi ex bonis mobilibus percepti sint: sed si pendente dilatione legali, & sic post solutū iam matrimonium nati sint, & curati, percepti ex rebus mobilibus pertinebunt ad maritum, vel eius heredes, iuxta opinionem quam defendimus: text. igitur, dict. §. non solum. l. diuortio. infra. eo. non in pugnat prædictam sententiam, sed tantum eam declarat.

Non obstat tertia ratio, quod soluto matrimonio, dominium rerum mobilium ipso iure transit in mulierem. l. in rebus. 30. c. de iure dotium. maritus ergo fructus perceptos ex re aliena, suos non debet facere: quo argumento vtitur Rom. l. diuortio. §. ob donationem. nu. 2. infra. eod. nam respondet Arelinus dict. leg. diuortio. §. quod in anno colim. fin. post principium. quod si bene meminit, d. l. in rebus, loquitur in rebus immobilibus, nō autem in mobilibus. Sed fallitur, quia imo aperte loquitur etiam in mobilibus, notat Socius l. iunior. l. ita stipulatus. num. 217. inf. de verborum obligation. & quidem in quibuscumque mobilibus, quidquid eum restringat Alexand. l.

si mora

si mora. num. 2. ad medium infra eod. Vnde aliter responderi potest cum Baldo. l. unica. §. cum autem. num. 1. C. de rei uxoria actione. & l. estis dotum. num. 4. C. de iure dotum. quod dum text. d. l. in rebus. loquitur etiam in mobilibus, debet intelligi, vt in illis transferatur dominium in mulierem, scilicet transacto anno, antea enim transferri non potest, obstante regula. l. Sempronius. Aitabul. infra. de usufructu. legato. Sed non placet, quia nimis restringit generalitatem.

dist. lan. rebus. † Quinimo prædicta. l. infra. contrarium præsupponit, cum dicat, a die soluti matrimonii in choari usufruptionem aduersus mulierem: quod non esset verum, si dominium non transferretur, in eam nisi post annum cum antea ei non competere reuocatio, neq; antea aduersus eam potuit in choari usufruptionem, obstante regula. l. 1. §. si C. de annali exceptis. atque ita quod in rebus mobilibus, dotibus dominiū transferatur in mulierē a die soluti matrimonii, tenet Bart. l. obres amotas. infra. de action. rerum amotarum & asserit receptū Baldus Nouellus, de dote 8. part. 6. prin. leg. nu. 3. ad fin. Socin. l. minor l. ita stipulatus. num. 227. & ibi Ripa. num. 7. & infra. de verb. obligat. Bologn. l. 1. v. nu. 165. supra eod. Neque obstat Bald. ratio: quia cum hæc dilatio detur miserationis gratia, & tantum impedit effectū executionis. d. §. ex actio. nō est efficax ad impediendum ortum actionis. vel dominiū translationem, Bartol. l. iur. gentium. §. v. pnta. ad medium supra de pactis. & lata stipulatus. num. 36. infra. de verborum obligation. Bologn. leg. 1. num. 165. versic. non obstat. supra eodem. Vnde adhuc integra manet difficultas. Tercio igitur loco Baldus Nouellus, de dote 8. part. 6. nu. 12. ad finem. respondet, quod dilatio legalis efficit, vt maritus interim iulle fructus videatur possidere, & illis viuis sed transacto anno, vel illis, vel eorum æstimationem vxori tenebitur restituere, iuxta l. certum. C. de rei vindication. Quæ responsio etiam non placet, quia impugnatur communem quam defendimus: & dilatio etiam concessa miserationis gratia, operatur, vt interim percipiens fructus, suos faciat, l. filongii. 7. C. de executione. rei indicat. quam latius inducit Aretius. l. d. morit. §. quod in anno. col. 1. fin. post principium. infra eodem. Boerius decisio. 45. numer. 4. & probat dict. §. ex actio. secundum intellectum, de quo supra.

Neque obstat, si replices cum Romano. l. diuortio. §. ob donationes. num. 8. infra. eod. quod dilatio concessa miserationis gratia, excusat quidē a mora, sed tamen lucrum non affert, l. 3. in prin. supra. de vsuris. quia respondetur, imo etiam lucrum afferre, vt constat ex supra traditis, & probatur, §. si constante. §. quotiens infra eod.

Neque obstat dict. leg. 1. in prin. supra. de vsuris. quia ad eius verum intellectum est aduertendum, quod † aut loquimur in actione stricti iuris, in qua non veniunt fructus a tempore moræ, sed a tempore litis contestatæ. leg. cum fundus. in prin. supra. si certum petatur. quo casu dicen dum est: fructus quidem deberi a tempore litis contestatæ, vique ad sententiam: sed lata sententia, & competente dilatione legali, concessa miserationis gratia, iuxta l. si cum iur. l. 6. in prin. supra. de compensat. fructus non debentur, vt est expressum, l. filongii. 7. C. de execut. rei indicat. Et est ratio, quia lata sententia, expirat litis contestatio. l. Grace. §. post litem infra de fideiussorib. & consequenter effectus qui ex illa producuntur. Sen-

tentia autem id non potest efficere propter dilationem concessam a lege, de qua l. 2. C. de executione. rei indicat. aut loquimur in contractibus bonæ fidei quorum propriū est, venire fructus a tempore moræ, l. mora. §. in bona fides supra de vsuris. & in his terminis procedet distinctio posita. l. 3. in prin. supra. de vsuris loquitur enim in perfectione fideicommissi: & si actione ex testamento, quæ obtinet naturam actionis bonæ fidei. l. in minore. C. in quibus causis, in integr. restituit. In huiusmodi igitur actionibus, aut mora non præcessit litis contestationē, & post sententiam fructus non debentur durante dilatione legali, quia cum hoc casu litis contestatio fidam moram induxerit, l. 2. C. de fructibus. & litium expensis & ipsa, lata sententia censetur exlincita, l. Grace. §. post litem. infra. de fideiussoribus. etiam & ipsa ficta mora debet censeri exlincita, vt aduersus Fulgiosius. d. l. 3. num. 11. supra de vsuris. Si vero mora præcessit litis contestationem: tūc etiam durante dilatione legali, fructus debentur: nam cum dilatio legalis respiciat sententiam, & si uetus hoc casu debeantur, non tam ratione sententia quam mora, quæ præcessit litis contestationem, litis contestatio, vel sententia postea sequitur, non debent deteriorem reddere conditionem actoris. l. alium. infra. de nonation. Iuxta quæ venit explicanda ratio Iuriconsulti, d. l. 3. in prin. supra. de vsuris. dum dicit, quod intercapdo temporis tribuit dilationem, & non affert lucrum: † nam concludit ea ratio, quando mora præcessit litis contestationem. Neq; enim acquiritur, dilationem respicientem sententiam liberare vicium a fructibus, qui ratione moræ antea incurse ad illos tenebatur, l. euidenter. supra. de exception. rei indicat. Sed si sola litis contestatio moram induxerit, tunc intercapdo temporis non solum dilationem tribuit, sed & lucrum affert, l. filongii. 7. C. de executione rei indicat. Quod quidem lucrum directo non affert sententia condemnatoria: sed dilatio concessa per legem aduersus executionem sententia.

Neque obiciat, quod si litis contestatio inducit moram, a fortiori sententia condemnatoria eam debet inducere, vt sentia iur. iunior. l. vniuersi. num. 27. supra. si certum petatur. nam respondetur, quod sententia quidem condemnatoria debitum constituit. l. Iulianus verum debitorum supra. de condit. indebiti. suspensum tamen sub dilatione legali. l. 2. C. de executione rei indicat. Quæ dilatio necessario excusat a mora, l. si pupillus. infra. de verbor. obligation. dilatione autem cessante, mora censetur inducitur, ex regula. l. marianam. C. de contrahend. & commut. stipulatio. expresse Aretius. l. si mora. num. 3. infra eodem. Et iuxta hæc venit explicandum text. l. 3. in prin. princip. supra. de vsuris. dum dicit, quod tempus post sententiam est immune a soluendis fructibus: nam id est verum, quando mora inducitur per solam litis contestationem: nam tunc lata sententia, fructus non debentur, l. filongii. 7. C. de executio. rei indicat. ob rationem, de qua supra. Et adhuc modum est explicanda doctrina Bartoli. l. 3. §. in hac. num. 12. & num. 14. supra commodum. dum dicit, quod interesse quāti plurimi non debetur durante dilatione legali, nam id limitandum est, nisi ratione moræ ante litem contestatam incurse prædictum interesse incurrerit deberi, iuxta l. 3. §. si supra. de alim. em. nam tunc etiam durante dilatione legali, illud debetur, iuxta distinctionem, d. l. 3. in prin. supra. de vsur. & ibi in spe.

cie aduertit Fulgofius num. 6. Item & iuxta prædicta venit explicanda gloss. d. l. 3. verb. neque lucrum sup. de vsuris. dum illius text. distinctionem dicit accipiendam esse de fructibus percipiendis; quasi ad perceptos indistincte & eodem modo teneatur: † nam ex prædictis dicendum est, si in perceptis eam distinctionem locū sibi viderit, cum & in illis militent rationes supra assignate; ut ibi aduertit Fulgofius. 11. Denique ex prædictis colligitur, quod licet dilatio, de qua in d. §. ex actio. sit concessa marito, vel eius heredi, miserationis gratia, l. si donaturus. §. fin. sup. de conduct. ob causam. & ibi not. l. fin. num. 9. Bart. l. iuriscientium. §. ut puta. ad medium. supra. de pactis. Aretin. l. diuortio. §. quod in anno. col. penult. ad fi. infr. eodem. Ripa. lata stipulationum. num. 79. infr. de verb. obligat. tamen cum hæc dilatio insit ab initio, antequam in marito, vel eius herede possit considerari mora, ea durante, maritus, vel eius heredes, non tenebuntur ad fructuum restitutionem, dict. leg. in prin. sup. de vsuris. & est expressum. l. si longius. 7. c. de execut. rei iud.

Aduertendum tamen est, ex supra traditis non omnino videri dissolutam difficultatem supra motam: nam prædicta procedunt, quando condemnatus est adhuc dominus rei, licet reuocabilis; nos autem loquimur, quando rei mobilis dominium ipso iure translatum est in mulierem; quo casu absurdum videtur, ut maritus fructus perceptos ex re aliena suos faciat, quantumcunque duret dilatio legalis. Sed respondendum est, quod si quis nunquam fuit dominus rei, absurdum procedet: sed si quis fuit dominus rei, & ex dispositione legis desit esse dominus, non est absurdum, quod prædictæ rei faciat fructus suos, si ipsa lex, quæ ab eo abstulit dominium, ei simul l. concesserit dilationem ad restituendum: lex enim ex iusta causa marito hanc concessit dilationem, ut supra ostendimus in qua tacite videtur concessisse, ut utilitas interim percipienda ad eum pertineret, l. si constante. §. quoties. infr. eo. Bald. authent. & qui erat. num. 39. in fi. c. de not. antior. ind. possidend. Plane lex ex iusta potest facere, quod quis fructus perceptos ex re aliena, quam iuste retinet, suos faciat, neque teneatur ad eorum restitutionem, † §. glo. authent. de exhib. reis. §. si vero semel. verb. seruandis. colatio. §. & ibi Angel. columna. 2. ad finem. Bald. l. consentaneum. num. 35. Quomodo & quando Index. c. conf. §. 7. ad hoc num. 1. lib. 4. faci. l. Fulcinius. §. final. infr. quibus ex causis in possessio. eatur. & l. penultim. in princip. infr. ut in possessio. legatio. Ex quibus opinio prima optime remanet defensa, & ex ea cauendum est a latione. leg. diuortio. in principio. num. 19. vers. secundum. & fortius, infra eodem. dum dicit falso præsupponere DD. heredes mariti lucrari fructus perceptos durante dilazione legali: quia imo post annum teneatur eos restituere uxori: nam ex supra traditis constat, præsuppositum DD. esse verum, & magis communiter receptum.

Et hæc de prima dubitatione. Succedit igitur secunda dubitatio circa supra tradita, utrum maritus fructus perceptos, durante dilazione legali, libere facias suos: an vero ex illis teneatur uxorem alere? In qua dubitatione magis communiter approbatur distinctio gloss. d. l. unica. §. ex actio. verb. restituendi. ad finem. quod aut mulier est diues, & ex fructibus immobilium statim restitutorum, vel etiam ex fructibus paraphernalium potest se alere; & tunc mari-

tus, vel eius heres nihil ei tenebuntur præstare alimentorum nomine: si vero mulier sit inops, neque alio modo habeat unde se alat, tunc maritus, vel eius heres teneatur mulieri alimentis præstare ex prædictis fructibus. Quam resolutionem probauit etiam gloss. 2. l. diuortio. 8. in princip. infra eodem. & ibi Bart. num. 1. & communiter recipi assentit Socin. ibidem. num. 17. Angelus. §. fuerat. num. 6. Infit. de actio. Anton. Gomez. l. Tauri. §. num. 48. & plures alii, quos reuoluit Lara. d. §. si quis a liberis. §. si quis ex his. num. 117. infra de liberis agnoscendis. & Matenco. leg. 3. taul. 1. lib. 5. ordinamentum. gloss. 2. num. 19. Quibus adde Plotum tractat. de in litem iurando. §. 1. numer. 13. Bapt. Stam. l. curabit. num. 86. c. de action. emptio. Secundum quam distinctionem consuluit Bald. d. conf. 29. lib. secundo. Cardinal. conf. 78. ad finem. & tradit Thesaurus decisio. Pedemontana. 43. numer. 1. & pro illa videtur text. leg. penultim. in fine. infra. ut in possessio. legator. & leg. curator. in sua ratione. infra de ventrem in possessio. mittendo.

Et ex hac communi resolutione duæ in proposito colligendæ sunt conclusiones. Prima est, Quod si mulier sit diues, & habeat unde se alat, neque maritus, neque eius heres ex prædictis fructibus aliquid teneatur dare uxori. † Et hæc prima conclusio communiter recipitur, ut asserunt Socin. dict. leg. diuortio. in principio. num. 16. & ibi Jafon num. 19. versic. circa secundam. & Corral. num. 16. Anton. Gomez. l. Tauri. §. num. 48. & Matenco l. 3. tit. 1. lib. 5. ordinamentum. gloss. 2. numer. 27. iniquitates, rationem esse, quia quando ex dispositione legis debentur alimenta, non debent præstare ei, qui habet, unde se alat. l. si quis a liberis. §. sed si filius. infr. de liberis agnoscendis. Contrarium tamen opinio tenet Guido de Suzaria, quem refert, & sequitur Alberic. l. unica. numer. 21. c. de rei vxor. actio. Dec. l. de alimentis. nu. 6. c. de transactio. Ripa. l. ita stipulatus. num. 81. in fin. infra de verborum obligat. & eam magis probat Socinus d. l. diuortio. in principio. num. 16. & ibi Ruin. num. 4. Cor. conf. 29. num. 3. lib. 1. Et hanc opinionem in puncto iuris esse veriorē asserit Lara, d. §. si quis ex his. nu. 123. & magis probat Gaspar Gallectus tract. de expensis. cap. 8. num. 37. & Mynsingierius in decisio. camera. centuria. 1. obseruatio. 64. Thesaurus decisio. Pedemontana. 43. num. 4. Monet per text. l. si cum dotem. §. fin. autem in iussissim. infra eodem. dum probat, mulierem esse alendam ex fructibus dotis. Cum igitur dos huic oneri subiecta sit, semper cum eodem onere videtur apud maritum residere, l. 2. c. de aliment. & cibar. legat. Secundo, quia si maritus teneatur ex fructibus dotis uxorem alere & alia onera matrimonii sustinere, l. doti fidei. 2. in principio. supra. de iure dotium. l. final. infr. de dot. exceptio. heres eius, qui mobilia dotis retinet, non debet esse melioris conditionis quam maritus, l. 2. §. ex his. infra de verbor. obligat.

Sed his non obstantibus non est recedendum a recepta conclusione, quia cum lex durante dilazione legali, inter usum medii temporis cōcedat marito, l. si constante. §. quoties. infra eodem. utrique fructus libere debet suos facere. Neque oblationes adductæ in contrarium, quia ad primam respondetur, quod mulier alenda est ex dote, dum durat matrimonium: eo enim soluto, extincta videtur prædicta obligatio. Bald. l. quod in uxorem. n. 1. c. de neg. gest. Ancharan. conf. 50. in quest. num. 4. † Quamuis igitur

vis igitur maritus, vel heres retineat mobilia dotis intra annum: cum id faciat ex permissione legis, non ob id teneri debent alendi vxorem: cum per solutionem matrimonii, ea obligatio fuerit extincta: & eodem modo respondetur ad secundam rationem. Ex qua conclusionem ita comprobata infertur, cauendum esse a Bartolo. *l. diuortio. in princip. num. 2. infra eodem. & ibi Bald. col. 2. ad medium. Vincent. col. 7. a Baptista tractat. de primis. dot. lib. centuria. 4. num. 11. Ripa. lata stipulatus. num. 81. infra de verbor. obligation. dum dicunt, ideo maritum, vel eius heredem facere fructus suos perceptos, durante dilatione legalis, quia tenetur vxorem interim alere. atque ita succedit regula. *l. secundum naturam. infra de reg. iuris. id enim ex supra dictis confunditur: nam si mulier sit diues, maritus, vel heres non tenentur ei alimenta prestare: & nihilominus faciunt fructus suos perceptos, durante dilatione legalis.**

Infertur secundo, cauendum esse a Bart. *l. diuortio. in princip. num. 3. infra eodem. dum querit, si heres mariti plus percipiat ex fructibus mobilium, quam consumat in alimentis mulieris, tenetur vxori id quod superest restituere? Et concludit non teneri quia quemadmodum maritus, si constaret matrimonium, predictos fructus excedentes onera faceret suos, idem recipiendum est in eius herede; quia adhuc censetur durare matrimonium. *l. final. C. de bonis maternis. Et quia prout si heres minus percipisset, teneretur supplere id quod deest ad alimenta ex bonis propriis: ita & id quod excedit, licite retinebit. *l. secundum naturam. j. de reg. iur. Et communiter recipitur hæc traditio Bartoli, ut asserit Iafin. *dist. l. diuortio. in princip. num. 25. ad finem. Sed cauendum est, quia Bart. præsupponit, quod heres mariti fructus perceptos durante dilatione legalis, tenetur vxori restituere: cuius contrarium esse verius, & receptius supra probauimus. Item præsupponit, quod heres mariti, durante dilatione legalis, tenetur indistincte alere mulierem ex fructibus; & tamen si mulier sit diues, contrarium est verius & receptius. Item & hoc admissio, adhuc rationes, quibus Bartol. mouetur, non sunt veræ: nam in primis arguit de marito ad heredem; quæ argumentatio in his terminis est inualida: nam maritus ideo tenetur, quia constat matrimonium: sed respectu heredis præsupponitur esse iam solutum per mortem mariti; quo casu extincta censetur obligatio alendi vxorem, ut supra diximus, & consequenter non potest videri adhuc constare matrimonium, quatenus ad onera matrimonii pertinet, ut aduertit Arretinus *l. diuortio. num. 4. j. eodem. Corneus conf. 129. num. 7. lib. 1. Et hinc est, quod maritus tenetur alere vxorem habentem bona. *l. quod in vxorem. C. de negotio gestis. cum ibi notat. & tamen diuersum est in mari herede, ut supra probauimus. Item maritus accipiens vxorem indotatam, tenetur eam alere. *l. quod si nulla. supra de regulis. & tamen soluto matrimonio, heres adhuc non cogetur, quia non inuenitur iure cautum: neque enim Doctores eum obligant, nisi quando heres ex mobilibus retentis utilitatem perceperit, ut constat ex supradictis: & in specie aduertunt Alexander. *l. diuortio. in princip. num. 20. & ibi Iafin. num. 25. j. eodem. quidquid contrarium videatur sentire Bartolus tractat. de alimentis. num. 48. Baldus conf. 58. num. 7. lib. 2. Denique Barto. pro constanti habet, quod si fructus mobilium non sufficiant ad præstanda alimenta vxori, heres mariti********

tenetur supplere ex bonis propriis id quod deest: quod tamen aperte falsum est: cum enim Doctores cum non cogant ad præstationem, & consequenter nõ tenentur prestare alimenta, nisi quatenus fructus sufficiunt. *l. cum vxor. 10. §. fin. j. de alimentis. & cibari. legat. & ita in hoc Bartoli opinionem improbant Vincent. *dist. l. diuortio. in princip. col. 2. post medium. & ibi Iafin. num. 26. Campes. de dot. 2. parte. questione 16. num. 3. Capicuius decisio. 24. num. 5. Lara. *dist. §. si quis ex his. num. 124. Matienzo. l. 3. tit. 1. lib. 5. ordinamenti. gloss. 2. num. 29. Neque placet concordia Alexandri. *l. diuortio. num. 20. quam ibi probat Socin. num. 17. j. quod si mulier dederit dote marito, locum habet opinio Bartoli reprobata: si vero nulla dos sit data, procedat opinio contra Bart. nam prædictæ rationes euincunt, indistincte heredem mariti non teneri ex bonis propriis supplere alimenta vxoris.****

Tertio ex prædictis infertur, cauendum esse a traditis per Paulum Castren. post Angelum. *l. diuortio. in princip. num. 6. & 7. ad finem. & §. non solum. num. 2. infra eodem. dum resoluit, quod si mulier non petat alimenta ab herede mariti, vel etiam iure illa petere non poterat, quia habebat alendi vnde faceret: tunc heres fructus perceptos durante dilatione legalis, tenetur mulieri restituere. Si vero ei præstita alimenta pro rata alimentorum, non tenentur restituere: si quid autem ex creditis alimentis, restituit, argumento. *l. in iustitiam. 43. §. fructus. infra eodem. Quam distinctionem in puncto iuris putat veram Alexand. *l. diuortio. in princip. num. 18. & ibi laud. col. 2. in princip. Vincent. column. 8. post principium. Campesius de dote. 2. parte. questione 16. numer. 3. Conarra. de sponsalib. 2. parte. cap. 9. num. 9. ad finem. Nam & hæc ex supra reuolutis reicienda sunt in primis quia præsupponit, heredem teneri restituere vxori fructus perceptos durante dilatione legalis: cuius contrarium supra probauimus: ac prinde siue heres præstiterit alimenta vxori, siue non præstiterit, nunquam prædictos fructus tenebitur restituere: ut aduertit Lancetot. Decus. *dist. l. diuortio. column. 2. ad finem. & consequenter si quid superest ultra alimenta, retinebit. Quidquid contrarium dicat, Doctores sentire Vincent. *dist. l. diuortio. column. 8. & numer. 11. ad finem. Illud certissimum est, quod si dos non sit restituenda mulieri, sed alteri, iuxta terminos. *l. vixit. §. accedit. C. de rei vxor. actione. heres mariti mobilia dotis retinebit intra annum, neque ex fructibus interim perceptis aliquid ei restituit; quia huius respectu cessat ratio Doctorum, quod maritus tenebatur alere vxorem: quod sentit gloss. hic. verbo, neque c. ratur. Bartolus num. 10. a. Alexand. num. 17. Socius num. 16. Ripa. num. 33. Arretinus consue. 48. num. 1. Ampliando, ut hic per Ruinum numer. 4. quidquid contrarium pro constanti habet Zasius libro. 2. singularium responsor. cap. 3. num. 12. ad finem. Quinimo hoc casu cum heres mariti nihil percipiat ex dote mulieris, cum non ei, sed extraneo sit restituenda, minime tunc ex fructibus perceptis tenebitur eam alere. *Lara. d. §. si quis ex his. num. 120. neque etiam illum, cui prædicta dos restituenda est; quia id iure cautum non inuenitur, ut statim dicemus.*******

Limitabis tamen prædicta, si mulier fuerit prægnans, nam tunc ventris nomine sunt ei alimenta præstanda,

quantumcunque dotem habeat, & dies sit. l. 1. §. mulier autem. infra. de ventre in possessionem mittendo. quia non tam cito, quam illi, qui in vitro est, videtur præstari. *curator. infra de ventre in possessionem mittendo.* Scita limitat Romanus. l. duortio in princip. nu. 13. & ibi Socin. nu. 16. ad fin. Anton. Gomez. l. Tauri. §. 0. n. 49. ad finem. Lara dict. §. si quis ex his. nu. 116. Matien. col. 3. tit. 1. lib. 5. ordinam. gl. 2. n. 37.

Et hæc de prima conclusione. Succedit igitur secunda, Quod si mulier sit inops, neque habeat aliunde unde se aliat, tunc maritus, vel heres ex fructibus perceptis durante dilatione legali, & sic intra annum tenentur eam alere: quam asserit receptam Socin. dict. l. duortio in princip. numer. 17. & ibi Corras. num. 15. Ioh. §. fuerat. num. 23. Institut. de actionib. Castellani in memorabilibus. verbo, dos soluto matrimonio. Hippolytus Reminaldus consilio. 451. num. 26. libr. 4. Rebuff. l. 10. ad leges Gallicas. tit. de sententiis promissionalib. articulo 3. glo. 1. num. 10. Anton. Gomez. l. Tauri. §. 0. numer. 48. & plures quos refert Lara dict. §. si quis ex his. num. 117. & Pinell. fin. num. 6. C. de bonis materis. & Thesaurus decisione Pedamontana. 43. numer. 1. Matien. col. 2. tit. 9. libr. 5. ordinam. gloss. 1. num. 10. de defendit Zofius libr. 2. singularium responsor. cap. 3. a num. 9. Et secundum istam opinionem consultit Bald. consilio. 92. libr. 2. Cardinal. consil. 78. ad finem. Paulus consilio. 428. numer. 3. libr. 2. Et colligitur ex l. penultim. infra. ut in possession. legator. & ex ratione l. curator. infra de ventre in possessionem mittendo. Contrariam tamen opinionem, imo quod neq; hoc casu, maritus, vel eius heres teneatur ex fructibus perceptis durante dilatione legali, alimenta præstare vxori, tenent Cyn. & Petrus questione. 6. l. unica. §. ex actio. C. de res vxor. actio. Rose. d. questio. Sabbatina. 27. num. 10. quia id iure cautum non reperitur: † & quia certum est, debitorem non teneri alere creditorem, quantumque in opem. l. Eulemius in princip. infra quib. ex causis in possession. curator. Et quia cum mulier habeat actionem dotis, quâ possit vendere, & inde se alere, nunquam potest dici inops. Quam opinionem in puncto iuris esse veriorē asserit Panormit. consil. 39. num. 5. libr. 2. Sed his non obstantibus, non est recedendum a communi sententia; quia legem deferentem lucrum fructuum marito intra annum, non est verisimile de hoc casu intellexisse, quo mulier esset inops, neque posset se alere nisi ex dote, argum. l. 1. C. de patrib. qui filios. & l. 1. sup. de offic. Consulari. & quia, ut inquit Bald. auben. & qui iurat. num. 59. ad finem. C. de bon. auctor. audie. alimenta hoc casu non præstantur vxori ratione mortis, sed quia dos est proprium patrimonium mulieris. l. 3. §. sed verum in fine. supra de minor. & iniquum esset, eam nō posse se alere ex sua dote, si alia bona non habeat, ut in simili tradit Bart. l. maritum. num. 4. infra eod. & conferunt tradita per Guillelm. cap. Raynuitus. verb. & vxorem. decisio. 5. a num. 244.

Neque obstant rationes contrariæ opinionis: nam ad primam respondetur, satis prædictam conclusionem deduci ex æquitate naturali, & iuris ratione quod sufficit. l. si re oportet. §. sufficit. j. de excus. tutorum.

Nōq; obstat secunda, quia debitor retinet bona propria; ex quibus non tenetur præstare alimenta creditore: nos autē loquimur in dote, cuius dominium, soluto matrimonio translatio fuit in vxorē, l. in reb.

30. C. de iure doti. unde æquū est, ex sua dote alimēti cogi debet actionē vendere, si ex fructibus potest alimenta percipere. arg. l. Imperat. in fine. j. ad Trebell. & l. si quis qui. j. de cessio. bonorum. Et ex hac opinione ita defensa infertur annotatio ad tradita per Bartolū. l. §. constante §. quoties. n. 9. j. eod. dum tenet, q. lucrū habuit ex pecunia dotali, mariti heres non tenetur restituere vxori post finitā dilationem legalē: cuius opinio cōmuniter recipitur, ut supra diximus; nam id declarandum est, ut si mulier sit inops; neq; possit aliunde se alere, tunc heres mariti cogetur ex lucro pecuniæ eam alere, quia militat ratio de qua supra. Et in his terminis potest procedere opinio tenentium contra Bart. † ut est l. molli. d. inoruo. in princip. col. 2. j. de Alex. consil. 27. n. 6. in fine. libr. 4. Anton. Gomez. l. Tauri. §. 0. n. 47. Anton. Capre. decisio. 24. n. 3. & 4. Matien. col. 3. tit. 1. lib. 5. ordinam. gl. 2. n. 21.

Sed ad perfectā explicationē huius conclusionis, videndū est, quando mulier dicatur inops, ita ut hæc conclusio verificari possit: Et Aretin. consil. 98. n. 3. cā dici inopem exsimilam, quæ non habet parentes, vel alios qui iure obligati sint ei præstare alimenta, allegat. Bari. l. quod in vxorē. in fin. C. de negot. gest. & subscribit Rebuff. l. 10. ad leges Gallicas. tit. de sententiis promissionalib. art. 3. gl. 1. n. 12. Sed hæc declaratio vera non est: cum enim mulier possit cogere heredes mariti, ut ex sua dote sibi alimenta ministrēt, cessat obligatio parentum, & aliorum, quæ mere subsidiaria est. l. si quis a liberis. §. sed si filius j. de liber. agnosc. & ita post Salyc. tenet Alex. l. duortio in princip. n. 16. & ibi Socin. n. 17. Vincen. n. 11. Ruin. n. 3. j. eod. Campes. de dote. 2. par. q. 16. n. 1. Soc. consil. 64. n. 3. libr. 4. Capic. decis. 24. n. 7. & in fin. Matien. l. 3. tit. 1. lib. ordinam. gl. 2. numer. 22. Neq; obstat ratio Aretini, deducta ex doctrina Bart. l. quod in vxorē. ad finem. C. de negot. gest. nam in primis responderi potest, eam doctrinam Bart. non esse veram, quia maritus tenetur alere vxorem, etiam indotatam, quamvis patrem habeat, ut esse receptū asserunt Socin. consil. 64. in fine. libr. 4. Lara. l. si quis a liberis. §. si quis ex his. nu. 32. j. de liber. agnosc. adducētes auctoritatem Salyceti. l. unica. §. ex actio. nu. 31. C. de rei vxor. actio. Sed non placet hæc responsio: nam imo opinionem Bart. d. l. quod in vxorē. probat Paul. ibi num. 5. & alii cōmuniter. Angel. §. fuerat. num. 9. Institut. de action. Vel pro concordia dicendum est, quod aut vxor præstat operas marito; & sine dubio maritus tenetur eam alere pro operis, quantumcunque vxor parentem habeat: † aut vxor nō præstat operas marito, quia forte est infirma; & tunc li non attulit secum dotem, ex cuius fructibus possit se alere, pater cogendus est ei alimenta præstare, non autem maritus, ex Bartolā dict. l. quod in vxorē. ubi Alexand. in fine ita refinit. Unde inferendo ad nostrum casum, cum vxor heredibus mariti tenetur præstare operas, prout tenebatur marito, ut statim dicemus, merito eis potius, quam patri mulieris, incumbit onus alendi. Item cum maritus dotem non acceperit, & propter infirmitatem vxoris, operis illius uti non possit, æquum est, onus alendi potius parenti mulieris incumbere: sed quando ipsa dotē secum attulit, ex cuius fructibus alii possit, si ppter dilationē legalem ei dos statim non restituitur, æquius est camali per illos, qui dotem suam retinēt. Et in his terminis loquitur Salicet. dict. §. ex actio. nu. 31. Verius ergo dicei in nostro proposito, eam mulierē dici inopē, q̄ ex redditibus aliorū benignè non pot. il.

potest congrue se alere: tunc enim id, quod deest, x-
quissimum est, ex fructibus dotis propriè suppleri,
et tradit Socinus. *Idem in prin. num. 19. §. eodem. &*
post alios Placit. tractat. de in litem iurando. §. 11. num.
23. Aymon conf. 199. num. 6. Menochius conf. 81. num.
fin. libr. 1. Cui autem incumbit onus probandi hanc
inopiam, tradit Thefaurus decisio. Pedemontana 41.
num. 5. Adde in hac materia, quod casu, quo mulieri
inopi heres mariti cogatur alimenta præstare, & illa
compelletur operas heredi præstare, gloss. fin. licet. 1.
de oper. libertorum. Bartol. Idem in prin. num. 3.
infra eodem receptum. ubi ibi assertit Alexand. numer. 28.
Avenius numer. 13. ad finem. Clanel. colum. 3. ad finem.
Vincen. num. 16. Bartol. tractat. de alimentis. numer. 48.
Bald. conf. 88. num. 1. libr. 2. Anton. Gomez. l. Taurico.
num. 48. vers. adde tamen. Ruin. conf. 35. num. 8. libr. 2.
Ad eo quod si non præstat operas, valor ipsarum ei
possit deduci ex alimentis præstatis. Bartol. *Idem in*
prin. num. 4. in fine. infra de Angel. §. fuerat. num.
6. Instunt de action. Capicinus decisio. 24. num. 10. Præ-
dictam tamen communem traditionem impugnatur
Lara. l. si quis a liberis. §. si quis ex his. num. 16. infra de
liberis agnoscendis. ea ratione, quia heres mariti ideo
cogitur alere mulierem inopem, quia cum percipiat
fructus mobilium dotis, æquum est, onus alendi
subire, secundum naturam. infra de regulis iuris. Pro a-
limentis igitur, quæ necessario præstat, nihil ab vxore
exigere potest. l. si arrogatus supra de adoption. l. ab
eo. §. de fidei communi. Sed defendendo Communem,

huius rationi facile respondetur, quod lex simpli-
citer desert lucrum heredi mariti intra annum a die
soluti matrimonii. *l. si constitutus. §. quoties. infra eodem.*
Cum igitur ex lucro sibi simpliciter delato, cogatur
mulier inopi alimenta præstare, iuste potest ab illa
exigere operas. *gloss. fin. dicit. licet. 1. de operis libertor-*
um. Sed videndum est, quas operas vxor heredi mari-
ti teneatur præstare? Et gloss. fin. d. licet. cum ge-
neraliter operarum meminit, videtur sentire, quod
officiales, & artificiales teneatur præstare, & ita se-
cure Paul. Idem in prin. num. 10. infra eodem. Bald.
l. si quis a liberis. §. si quis ex his. num. 16. & Antea. Quædam in lara-
de inop. numer. 4. & ibi Angel. num. 3. C. qui potior. in pi-
gnor. habeanter. subscritus Andre. Scial. conf. 62. num. 14.
libr. 2. Capicinus decisio 24. num. 10. & assertit receptum
Aretin. Idem in prin. num. 3. ad finem. §. eod.

Contrariam tamè opinionem, imo quod teneatur
mulier operas tantum officiales præstare, non autem
artificiales, post multos assertit receptum Lara.
d. §. si quis ex his. num. 16. & Antea. Quædam in lara-
de inop. numer. 4. & ibi Angel. num. 3. C. qui potior. in pi-
gnor. habeanter. subscritus Andre. Scial. conf. 62. num. 14.
libr. 2. Capicinus decisio 24. num. 10. & assertit receptum
Aretin. Idem in prin. num. 3. ad finem. §. eod.
Contrariam tamè opinionem, imo quod teneatur
mulier operas tantum officiales præstare, non autem
artificiales, post multos assertit receptum Lara.
d. §. si quis ex his. num. 16. & Antea. Quædam in lara-
de inop. numer. 4. & ibi Angel. num. 3. C. qui potior. in pi-
gnor. habeanter. subscritus Andre. Scial. conf. 62. num. 14.
libr. 2. Capicinus decisio 24. num. 10. & assertit receptum
Aretin. Idem in prin. num. 3. ad finem. §. eod.

duo. l. 1. num. 7. & ibi Salycet. num. 1. l. asinum. 2. C. de le-
gatis. Rota antiquior de donation. inter virum & vxor-
em num. 3. in collectis per Bignonium. & Palac. in ru-
bric. §. 50. num. 33. Xuarè titulo. De los pleytos. num. 12.
Affilius decisio. 44. num. 30. Avenius decisio. 8. num. 1.
Et hanc esse communem opinionem assertit Aretin.
Idem in prin. num. 3. in fine. infra eod. & Corneli.
1. num. 1. ad finem. C. de bon. quæ liberis. Contrariam ta-
men opinionem, in quo tantum operas officia-
les marito vxor teneatur præstare, non autem arti-
ficiales, late probat Antonius a Patro inter confilia
Alexandri. conf. 137. libr. 4. per totum. ad quem se refert
Tiraquellus. l. 1. conubiali. gloss. 1. numer. 2. Idem tenet
Capra confil. 72. numer. 15. Gerardus singulari. 99. in fine. Xuarè
titulo. De los pleytos. numer. 14. Palacius repetitio.
cap. per vestras. §. 20. numer. 3. filio 208.
Bacca de decima tutoris. cap. 2. numer. 22. in fin. & de de-
bitore inope. cap. 3. num. 17. Sed etsi fructus sufficien-
tes colligantur ex do. & adhuc verius est, quod ope-
ras domesticas artificiales teneatur præstare, ut quæ
côstistunt in filando, vel texendo. Vnde Bald. d. confil.
176. Caelica. num. 4. libr. 1. inquit, quod mulier tenetur
præstare marito operas obsequiales, & familia-
res. licet. cum gloss. infra de oper. libertorum. Sed pro
marito non tenetur negotiari, neque operas præ-
stare, quæ sunt extra domesticas, ita clare sentit. Bald.
l. si vxorem. num. 6. C. de condic. inscriptis. quem ita in-
terpretatur Alciat. de præsumptio. regul. 3. præsum. 26.
num. 4. & in effectum Ripa responsio. 24. numer. 4. Deci.
confil. num. 4. & ita de consuetudine obferuari assertit
Fulgos. l. si mulier. §. num. 3. supra de donatio. inter vi-
rum. Palac. ep. rubric. §. 45. num. 4. in fine. Et ad hunc
modum debet componi alia controuersia DD. nã
Alciat. responsio 243. num. 6. assertit. filium fam. ope-
ras etiam artificiales teneri præstare patriciis cõ-
trarium resoluit Bacca de decima tutoris. cap. 2. num.
12. & Lara. l. si quis a liberis. §. sed si filius. n. 137. infra de li-
ber. agnoscend. Sed ex supra traditis concordande
sunt opinionēs.

† Et ex his ita deductis colliges, magnam esse
differentiam, vtrum alimenta debeantur ex disposi-
tione legis, vel ex dispositione testatoris: Nam primo
casu percipiens alimenta tenetur operas, etiam
artificiales præstare, declarando, ut supra: sed quan-
do ex dispositione testatoris, tunc percipiens nullas
operas præstare tenetur. *liberis quos. §. 1. infra de ali-*
ment. & ibi legatus. nisi testator iubeat legatarium ali-
menta percipere in domo testatoris: nam tunc
quia testator in fauorem heredum id videtur ius-
sisse, tenebitur legatarius operas officiales præsta-
re: non autem artificiales. Bartol. l. Caus. §. im-
perator. ad finem. infra de alimentis & cibariis. legat.
in. elegantior Bald. l. 1. numer. 7. C. de legatis. &
ibi Salycet. numer. 3. l. asinum numer. 2. Alexand. consil.
100. numer. 1. libr. 1. Dicitur de arte testandi. candel.

§ 5. num. 1. tit. 6. Corn. consil. 184. num. 10. lib. 3. Corraf. l. diuortio in principio. num. 16. infra. eod. Et quamuis Andre. Sicul. consil. 53. num. 14. lib. 2. teneat, hoc casu legatarium teneri præstare etiam operas artificiales, verius est contrarium, vt constat ex mente supra allegatorum. & aduertit Paulus de Montepico. l. Tria cum testamento. §. fin. n. 16. 2. infra de legatis. 2. Nisi cum salues in casu de quo notabiliter agit Capra consil. 72. num. 17. Adde & aliam differentiam, quod habens alimenta ex dispositione legis, tenetur habitare in eadem domo, in qua habitat ille, qui alimenta præstat: & ideo mulier inops quæ intra annum percipit alimenta ab herede mariti, tenetur habitare in eadem domo, in qua ipse habitat: quia sic facilius erit heredi præstare alimenta. vt post Speculatorem. tit. qui si sint legatarii. num. 30. tradit Paul. l. diuortio in princ. num. 9. infra eodem, & ibi Bald. colum. 2. post medium. Angelus. §. fuerat. num. 6. Institut. de actio. Corne. consil. 129. num. 13. lib. 3. & Emilianus consil. 146. nu. 13. declarando tamen, vt per Nattam consil. 387. num. 5. lib. 2. Et tamen si alimenta debeantur ex dispositione testatoris, non tenetur legatarius in eadem domo habitare cum herede testatoris: sed alibi moranti alimenta exhibenda sunt. §. 4. §. final. infra de alimentis & cibis legatis. l. cum hi. §. vult igitur. & ibi Angelus. supra de transactio. subscripti Franciscus Marcus decisio. 323. numer. 5. & affert receptum Lara dicto. §. si quis ex his. numero 201. & Symon consil. 205. numero 2. quicquid contrarium resoluit Menochius lib. 2. de arbitrariis. casu. 170. numer. 9. nisi testator expresse declarauerit, quod in domo heredis præstanda essent alimenta: nam tunc inuitus non cogetur heredes in alio loco illa præstare l. quod legatur. supra de iudiciis. Horscius. l. cum hi. §. vult igitur. num. 5. supra de transactio. heres tamen volens, etiam inuito legatario, poterit in alio loco alimenta præstare: nam cum ea adiectio, quod præstaretur in domo, videatur facta in fauorem heredis, iuxta tradita per Bartol. Cuius Imperator. infra de alimentis & cibis legatis. poterit in fauori suo renuntiare. l. pen. C. de patris in specie Ruin. consil. 45. nu. 4. lib. 2. quid quid repugnet Angelus. l. de testamentis gloss. 1. §. 1. num. 1. Et iuxta hæc veniunt explicanda tradita per Bartolum. l. diuortio in principio. num. 1. infra eodem. dum concludit, mulierem cui præstanda sunt alimenta per heredem mariti, non teneri cum eo cohabitare in eadem domo, sed quod alimenta ei præstanda sint, vbicunque habitauerit, allegat l. 4. §. fin. de alimentis & cibis legatis. Quæ tamen loquitur in alimentis debitis ex dispositione testatoris, vt aduertit Jafon. l. diuortio. nu. 21. in quibus terminis vera est Bart. conclusio, ex eodem. Libertus. §. Lucius. in fine. de alimentis & cibis legatis. & nihilominus Jafon asserit id quod Bar. vult. esse receptum communiter, quod etiam asserit Vincen. 16. num. 17. Capicinus decisio. 24. nu. 8. Matern. l. 3. tit. 1. lib. 3. ordan gl. 2. n. 23. Lara. l. si quis a liberis. §. si quis ex his. n. 201. §. de libe. agnoscent. Sed verius est, quod quando mulieri præstanda sunt alimenta ex dispositione legis, præstanda ei sunt in domo heredis, iuxta supra tradita: & quia cum heres ad hanc præstationem succedat loco mariti, prout maritus tantum tenebatur illa præstare vxori in domo sua, vt notabiliter probat Speculator. titulo, qui si sint legatarii. numer. 31. ita etiam heres eius loco succedens, illa tantum præstabit in domo sua. Bald. authentic. hoc loco. numer. 3. C. si secundo nupsit mulier. factum bene tradit per Ruin.

numer. consil. 45. numer. 6. & in fine lib. 2. §. Si sane mulier commodè, vel honestè non possit habitare cum herede mariti, tunc in alia domo moranti præstanda essent alimenta: facta tamen diminutione pretii operarum, quas mulier heredibus mariti tenebatur præstare, si in eadem domo habitaret, iuxta supra tradita: & ita in specie Baldus dicto. l. diuortio. columna. 2. ante finem. & ibi Paulus numer. 10. Quinimo & Bartol. ibi numer. 4. bene expensulidem sentit, & subseribit Arctinus ibidem column. 2. in princip. & Vincen. numer. 17. Paulus consil. 421. numer. 3. libro 2. Capicinus decisio. 24. numer. 10. & profertur Lara dicto. §. si quis ex his. a. num. 179. & Rolandus consil. 89. numer. 14. libro 3. Neque in hoc articulo placet consideratio Baldi consil. 8. numer. 7. libro 2. quod si alimenta præstentur in domo mariti, tunc debent præstari eo modo, quo viro marito præstabantur: si autem extra domum mariti, tunc præstabantur secundum dotis quantitatem: verius enim est, quod heres mariti nunquam tenetur præstare alimenta mulieri, nisi secundum quantitatem dotis: imo secundum quantitatem fructuum, quos ex mobilibus percipit: vt est de mente Doctorum dicto. §. exactio. Adeo quod si illi non sufficiant ad præstationem alimentorum, non tenetur heres ex suo supplere, vt supra diximus. Ex quibus inuoluntariè redditur cautela Baldi. authentic. & qui iurat. num. 59. ad finem. C. de ben. auctor. iudic. quod si fructus mobilium non sufficiant ad præstationem alimentorum, heres ante annum mobilia restituat vxori: nam dilationem in fauorem suum inducit renuntiare potest, iuxta regulam. l. penult. C. de pactis. extollit & Alexand. l. diuortio. in princip. num. 21. infra eodem. & ibi Pontan. num. 17. Jafon. l. qui Romæ in princip. num. 6. infra de verbis obligation. Gregor. l. pen. tit. 11. part. 4. verbo, Un annus ad medium. Anton. Gomez. l. Tunc. §. num. 48. in 3. luntatio. Matueno. l. 3. tit. 1. lib. 3. ordan gloss. 2. num. 31. Nam ex prædictis resolendum est, dictum quidem esse in re verum; cautelam autem esse superfluum: cum heres nunquam teneatur præstare alimenta mulieri ultra quantitatem fructuum perceptorum.

† Inferitur etiam annotatio ad dictum Cynil. o. 30. nica. §. exactio. q. 6. C. de res vxor. actio. quod eurent heredes tantam quantitatem mobilium restituere vxori, vt ex illorum fructibus possit se alere: tunc enim secure lucrabuntur fructus ex reliquis mobilibus, durante dilatione legalis: & sequitur Alex. l. diuortio. in princip. nu. 18. & 102. Ruy. a. num. 1. asserens, hoc esse magis de mente iuris, & sequitur Lara d. §. si quis ex his. num. 121. Matueno. l. 3. tit. 1. lib. 3. ordan. gloss. 2. num. 32. Sed & hoc dictum paruum utilitatem offert heredi: nam cum secundum quantitatem fructuum teneatur alimenta præstare, nihil interest, quod prædictam restitutionem in mobilium faciat, vel omnes retineat, & ex illis alimenta præstet. Si sine immobilibus etiam sint in dote, curet maritus heres ea statim restituere: nam si ex illorum fructibus mulier possit se alere, cessabit obligatio heredis, & secure fructus mobilium suos faciet, vt aduertit Cornen. consil. 29. num. 7. lib. 1. Vtilior igitur erit cautela, quam tradit idem Bald. dicto. auctor. & qui iurat. n. 39. in fine. q. si heres vellet se liberare a molestia præstandorum alimentorum, restituat statim mobilia vxori. deducto inter viuium medii temporis, iuxta l. si co-stante. §. quousq. §. eode. subscripti Alex. dicto. l. diuortio. nu. 1.

21. ad finem. & ibi Lancelot. Dec. colum. 2. versicul. quid autem. Vincent. nu. 12. In fin. l. stipulatio ista. §. inter certam. num. 1. ad finem. 7. de verborum obligationibus. Cateb. in memorabil. verbo, de soluto matrimonio. Antonius Gomez. in l. 1. Tauri. §. 10. n. 48. vers. tertio. Lara d. §. si quis ex his nu. 135. quid quid relictetur Claudius d. l. 1. d. in d. in d. colum. 2. post medium. Sed ultra alios aduertendum est, quod ex hoc interferus mediū temporis, debet deduci id quod heres mulieri dare tenebatur alimentorum nomine, si statim non restituitur: vnde etiam & prædicta cautela inutilis redditur.

Ad complementum autem illius articuli aduertendum est, hanc conclusionem procedere, quando in dote non sunt immobilia: nam si sint, cum illa statim sint restituenda, non potest vxor dici inops; & sic non est alenda per heredem mariti. Cornutus conf. 129. num. 7. lib. 1. Quæ sit de diversis quæstionibus. cap. 25. num. 17. Item debet hæc alimenta vxori inopi, dum viuente amorta, nō debentur eius heredi quantumcumque inopiam vxori dantur alimenta propter reliquias matrimonii, argument. l. 2. infra de actio. rerum amotarum. & l. fin. C. de bon. mater. Baldus conf. 38. num. 1. lib. 2. Matienzo. l. 3. tit. 1. lib. 5. ordinamen. l. 2. num. 20. ad finem. Quæ ratio cessat in herede, & ideo respectu heredis vxoris, restituere debet plene debet frui dilacione legali, nexta l. si longius. 7. C. de exsequiis rei iudicate. quod ita sentit gloss. 2. l. d. in d. in d. in princip. infra. eodem. & ibi expendit Paul. numer. 5. & afferit receptum Iason ibidem. num. 23. Quæ etiam ratione concludit Aretin. conf. 19. num. 1. & 2. quod si dos sit restituenda patri mulieris, vel extraneo, iuxta terminos. l. unica §. accedit. C. de rei vxoris actione prædicti non sunt alendi intra annum, etiam si inopes sint, subscribit Antonius Gomez. in l. 1. Tauri. §. 10. numer. 48. Nam & dilatio legalis, de qua dicit l. unica §. ex actio. soli marito, vel heredi, qui illius repræsentat personam, conceditur, non autem alteri personæ, quæ dotem debeat restituere. Panormitan. conf. 19. infra. lib. 2. Et a fortiori, si mulier durante dilacione legali, alteri nupserit, liberabitur heres mariti ab obligatione eam alendi; quia iam videtur habere vnde se aliat, cum nouo marito incumbat onus eam alendi. Legod si nulla supra de re legat. & ita Bartol. conf. 128. num. 1. l. 1. §. fuerat. num. 23. Institut. de action. Alexand. conf. 121. num. 6. lib. 5. Aymon conf. 91. 2. num. 1. Vtrum lib. 2. cominum. opinione. 320. ad finem. nisi secundum maritus sit inops, & non habeat, vnde vxorem alere possit. Conari. de fin. lib. 2. parte. cap. 1. §. 9. num. 10. quem ita intelligit Matienzo l. 3. tit. 1. lib. 5. ordinamen. gloss. 2. numer. 24. Quibus addit Bald. conf. 36. puerili. num. 1. lib. 2. Vel etiam quando mulier secundo marito promissit dotem, & quia eam non præstat, per illum expellitur, nexta l. fin. C. ad Velleian. Nam tunc ne expellatur, potest petere alimenta ab herede primi mariti; & vide Rebuff. l. som. ad legem Gallicam. de sententiis preiudicialibus. artic. 1. gloss. 1. num. 12.

Sed quid si mulier inops, quæ potuit petere alimenta durante dilacione legali, tacuit, & omisit petere alimenta? Vtrum post annum præterita alimenta petere possit? Et Paul. l. in d. in d. in princip. n. 6. negat mulierem præterita alimenta petere posse, cum rei euentus iudicauerit, eam aliunde potuisse alere scilicet quam Pauli opinionem retulit Alexand. ibi num. 29.

addens, quod tamen contrarium voluit Bald. de alimentis. in fine. C. de transactio. ipse nihilominus opinionem Pauli magis probat quod etiam faciunt Vincentius ibi n. 11. Iason. num. 21. Claud. colu. 2. post. princip. Capic. decisio. 24. num. 9. Thesaurus decisio. Pedemont. 44. num. 1. Gamma decisio. 62. num. 4. Padilla l. de alimentis. num. 14. C. de transactio. Addit tamen Paul. supra relatus, quod si mulier petiit alimenta ab heredibus mariti, & quia illi non præstiterunt, sumit mutuum pecuniam pro se alenda, tunc poterit alimenta præterita petere, quia cessat ratio, de qua supra. & videtur text. l. fin. supra. de in rem versis. & ell doctrina Bart. lib. 1. quos. §. 1. num. 3. infra de alimentis. & cibariis. legat. & subscribitur relatus per Nent. an. conf. 74. num. 3. & per Menchium conf. 7. num. 18. & conf. 11. num. 61. lib. 1. Anton. Gomez. l. 1. Tauri. §. 10. num. 48. versicul. quatio. & Matienzo. l. 3. tit. 1. lib. 5. ordinamen. gloss. 2. num. 25. Sed est aduertendum, quod Bald. conf. 38. num. 7. lib. 2. existimat, quod licet mulier inops sit alita per fratrem, nihilominus heredes mariti tenebuntur alimenta præstare; quia satis est: quod alimenta eorum nomine nō receperit, quod & voluit Bald. d. de alimentis. in fine. C. de transactio. & tanquam receptum probat Lara d. l. 1. §. si quis ex his n. 137. Sed prima opinio longe verior est: nam cum heres mariti debeat hæc alimenta in subsidium, quando mulier aliter se alere non potest, si aliunde sit alita, cessat obligatio heredis, argument. l. si quis a liberi. §. sed si filium. infra de liberi. a non solum. ac proinde si per fratrem, vel alium, causa pietatis sit alita, non potest habere recursum aduersus heredem mariti nomine alimentorum. Poterit sane admitti opinio Bald. in duobus casibus primus est, quando mulier petiit alimenta ab herede mariti, & sic per interpellationem eum in mora vera constituit, iuxta regulam l. si ex legatis causa infra de verborum obligationibus. Nam licet postea per fratrem, vel alium causa pietatis sit alita, potest nihilominus petere alimenta ab herede mariti, cum enim tempore petitionis confiet, non habuisse vnde se aleret, constituta iam obligatio dissoluta non debet, ex eo quod causa pietatis postea ab alio obtinuit alimenta, † quod ita sentit Baldus conf. 38. num. 7. lib. 2. Decius l. de alimentis. num. 6. C. de transactio. Similiter licet Paulus d. l. in d. in d. nu. 6. & alii supra citati senserint, quod non sufficiat hæc interpellatio, nisi simul accipiat pecuniam mutuum pro se alenda. verius est, quod sufficiat interpellatio, prout sine dubio sufficit, quod sumserit mutuum pecuniam pro se alenda: neque enim potest videri habuisse vnde se aleret, cum tantum debet. vt ell text. final. supra de in rem versis. Bartolus lib. 1. quos. §. 1. num. 3. infra de alimentis. & cibariis. legat. Secundo saluari potest dictum Bal. in alimentis debitis ratione contractus, vel testamenti, & sic quæ peti poterat iure actionis: hæc enim semper peti possunt, quantumcumque legatarius, vel contrahens, aliunde habuerit alimenta. L. de alimentis. C. de transactio. & ibi Dec. numer. 5. Padilla numer. 13. Adco quod etsi ante petitionem deccadat, tamen actionem ad heredem transmittit. l. 3. infra de alimentis. & cibariis. legat. vrad. Gigas de pensionibus. §. 12. n. 5. Neque est omittendum, quod circa dictum Paul. de quo supra, adfert Iason d. l. in d. in d. in d. n. 21. quod ipse & sequaces præsupponunt, mulierem posse sibi præiudicare circa alimenta, scilicet, si nō interpellauerit heredem,

redem, & causa pietatis per alium sit alita: quod tamen (secundum eum) repugnat dicto Bald. *cap. in rami. num. 6. de probatio.* quod mulier non potest renuntiare alimentis dotis; quia sunt appendices ipsius dotis, *subscripti lason. l. cum hiis in princip. numer. 2. supra de translatio. Dec. dist. l. de alimentu. numer. 6.* Sed facile respondetur, quod mulier in casu de quo supra, proprie non renuntiat alimentis: sed quia adhuc non constat, utrum heres obligatus sit ad eam alendam; quia oportebat consilare eam non habere unde se aleret: cum igitur postea se aluerit, constat, quod a principio heres ad eam alendam non tenebatur, & sic nihil ab eo eo nomine petere potuit: quare si heredem interpellauit, quasi non haberet unde se aleret, neque heres contradixit; quia propter moram & tacitam confessionem heredis, constitit a principio alimenta deberi, ex eo quod postea euenit, obligatio iam contracta euancescere non debuit, *l. 2. infra de itinere actusque priuato.* Illud ultimo loco tenebis mente circa practica, quod si heres institutus differt adire hereditatem, neque mulier inops habeat unde se alat, iussu iudicis certa quantitas bonorum separabitur, quae nomine alimentorum assignabitur mulieri: quod ita fuisse iudicatum asserit Rebuff. *l. como ad leges Gallicas, titu. de sentent. provisionalis artic. 3. gloss. 1. numer. 14. Lara dist. §. si quis ex his, num. 41.* Sed quid si tempore contracti matrimonii conuentum sit, quod soluto matrimonio dos restituatur certo tempore, utrum nihilominus locum habeat dilatio legalis, de qua in dict. §. exactio? & consequenter locus sit supra resolutis? Et Masuerius in *praxi. tit. de dote. num. 29.* existimat, tempore conuenuto faciendam esse dotis restitutionem, neque obseruandam esse dilationem legalem: nam cum ea dilatio introducta sit in fauorem mariti & heredis, potuerunt illi renuntiare. *l. penult. C. de pactis.* expresse Vlpianus in *iustitio. tit. 6.* & ita seruati de consuetudine asserit Anton. Gomez *l. Tauri 30. num. 46. ad finem. Matienzo l. 3. tit. 1. lib. 5. ordinamenti gloss. 2. numer. 24.* Quinimo addit Masuerius ubi supra, quod si conuentum sit tempore celebrati matrimonii, ut statim res dotales tradantur, tacite etiam videtur conuentum, ut & eo soluto statim restituatur, *argument. l. final. infra de acceptionis. de quo videndus est Boerius conf. 50. numer. 18. & Rebuff. l. como ad leges Gallicas, titu. de sentent. provisionalis artic. 3. gloss. 1. numer. 11.* Praeterea si maritus promittat dotem statim restituere soluto matrimonio; ut pactum aliquid operetur, etiam mobilia sunt statim restituenda; quasi tacite dilationi legali sit renuntiatum. *Bartholus. l. si diuortio. numer. 5. infra de verborum obligation. & ibi Alexand. num. 4. & hic num. 17. Socin. num. 16. in fine. Ripa numer. 33. Sadolei l. 3. num. 33. infra de legat. 1.* Et quamuis contrarium velint Paul. *luc. numer. 15. & Aretin. numer. 15. lason dist. l. diuortio. numer. 4. argum. l. 2. in fine. princ. infra de nouaria. Vnde volens Bartolus. l. Sychem. §. 1. num. 1. §. de nouaria. Vnde colliges, quod maritus potest pacisci, quod teneat sta-*

tum dotem restituere, renuntiando dilationi legali: quod tamen mulier facere non potest in prauiudicium dotis. *l. & Attilianus. cum l. sequenti. §. de pactis dotalib. Ripa. l. ita stipulatus. n. 75. §. de verborum obligation.*

Et ex his subinfertur intellectus ad l. inu. *geniu. §. ut puta supra de pactis. vbi text. probat, quod si post diuortium conuenit, ut dos statim reddatur, hoc non valet; ne ex pacto nascatur actio: quod supra resolutis videtur aduersari. Sed respondendum est, tex. non dicere pactum esse inualidum, sed tantum ex eo non dari actionem. Et si repletes, quod cum post diuortium sit nata actio ad dotem petendam, potuit mulier ea agere: & si maritus excipiat de dilatione legali, replicabit mulier de pacto: quia licet pactum non producat actionem, prodest tamen ad excipiendum & replicandum. *l. si vnus. §. pactus ne peteret. supra de pactis. cum ibi not. respondent Bartol. Bald. & alii. dist. §. vltima. l. iure consul. tantum negare, ex pacto directo agi possit; non tamen negare prodesse ad replicandum, si praedicto modo agatur. Et quamuis lason ibidem numer. final. reprobet hunc communem intellectum; quia secundum eum de decisio. d. §. ut puta. esset imposita verbis, & non rebus, contra regulam l. 2. in fine. C. communis de legatis. tamen respondetur, satis rebus imponi, cum prober, pactum aptum ad replicandum, ineptum esse ad agendum, ut etiam probat. *l. sine apud acta. C. de translati.***

Vltierius dubitatur in hac materia, si mulier sit inops, utrum claspi dilatione legali, heres mariti teneatur ei alimenta praebere? Et Ricardus Malumbe. *l. final. C. de bonis maternis.* per illum tex. (probatem, mulierem videri esse in matrimonio) concludit, quod prout maritus durante matrimonio tenebatur eam alere, ita etiam & heres eius tenebitur eam alere, dum durauerit viduitas, & *subscripti Cyn. & Alberici. ibi.* qui licet generaliter loquantur, tamen Balbus *num. 1.* restringit, quando mulier esset inops, neque ex dote posset se alere, & *subscripti Fulgos. & Paulus ibidem. utque numer. 2. Cornu. numer. 3. Paul. l. diuortio. in princip. numer. 8. & ibi Alexand. num. 27. Socin. numer. 17. post medium. infra eodem. & Paul. 36. conf. 147. num. 2. lib. 2. & conf. 428. numer. 5. ad finem. eod. libr. 2. Rogerius de dote. §. 11. num. 4. Pontan. l. diuortio. in princip. numer. 20. infra eodem. alios refert Hippolytus & Marfilus. l. vnica. num. 57. C. de rapto virginum. Palac. rep. rubric. §. 62. num. 26.* Pro qua sententia vltra dicta. *l. final. C. de bon. maternis.* adducitur *l. filii heritorum. §. vidua. infra ad municipalem.* Et quia prout maritus habet priuilegium, ne conueniatur vltra quam facere potest. *l. maritum. infra eod. & sic in eff. & pro suis alimentis retinet dotem vxoris: sic in debet admitti in muliere respectu mariti, ne ab impari iudicentur, ut arguit Fulgos. *l. final. in fine. C. de bonis maternis.* & conducent notat. tradita per Guilielm. caput. Raynuitius. verb. & vxorem. dist. §. 5. num. 244. ad finem. & sequent.*

Sed his non obstantibus, verior opinio tenet contrarium: neque enim iure cautum inuenitur, quod soluto matrimonio, maritus, vel eius heres cogatur mulieri alimenta praestare: succedit igitur regula *l. illam. C. de collar.* Et quia quando maritus esset diues, & mulier inops, quarta pars bonorum mariti ei debetur, *auth. preterea. C. unde vir & vxor. notat. Socin. conf. 121. a num. 44. libr. 4.* Cum ergo praedicto modo mulieri sit consultum, non est cogendus vltierus heres ei alimenta praestare: quod ita tenent Roman.

l. diuor-

*l. diuortio. in princip. numero 17. & ibi Cuman. numero 3. in fr. eod. Hypolyt. Riminal. conf. 43. num. 63. lib. 4. late Lara l. si quis a liberis. §. si quis ex his. a. num. 149. in fr. de liberis agnoscendis. & afferit receptum Capituli decisi. 61. in fin. & Tessauri decisi. Pedemont. 44. num. 2. probat etiam Pinel. l. fin. num. 8. C. de bonis maternis. qui pro hac sententia considerat auctoritatem gloss. d. §. exa-
ctio. dum tantum obligat heredes mariti ad alimenta præstanda vxori inopi, quādo durante dilatione le-
gali retinet eius dotem: ergo elapso anno, & sic ces-
sante dilatione legali, ad prædicta alimenta mini-
me teneri debet: quam considerationem extollit
Matienco. l. 3. tit. 1. lib. 5. ordinamenti. gloss. 2. numero. 26.
& l. 2. tit. 9. lib. 5. ordinamenti. gloss. 1. numero 10. Sed v-
tique hæc inductio fragilis est: nam gloss. d. §. exa-
ctio. loquitur in muliere habente dotem, ex cuius
fructibus possit se alere: nam tunc si retineatur per
heredem mariti, ab eo alenda est intra annum, & eo
elapso, cum ei dotem restituit, cessat obligatio he-
redis. † Nos autem loquimur, vel quando nulla dos
data fuit a principio, vel ex possessio fuit amissa, vel
diminuta, vel etiam tam parua est, vt ex illius fructi-
bus mulier minime se possit alere; in quibus termi-
nis lo- cum habet controuersia Doctorum supra re-
ta. vt aduertit Bald. d. l. fin. C. de bonis matern. & Paul.
l. diuortio. in prin. nu. 3. in fr. eod. In qua tamen controu-
uersia verior videtur hæc secunda opinio, propter
rationes supra relatas.*

Neque obstant supra adducta pro contraria opi-
nionē: nam ad primum de *l. final. C. de bonis maternis*.
vno modo respondet gloss. d. §. exactio. verbo, *restitu-
endus ad finem*. quam probat Palac. repet. rubr. §. 11.
num. 5. Alio etiam modo respondet Aretin. *l. diuor-
tio. in prin. nu. 4. in fr. eod.* Sed melius responderi po-
test, viduum videri permanere in eodem matrimo-
nio, per fictionem iuris, vt tradit Traquel. tract. *ces-
sante causa. l. 1. par. num. 33.* Nam attenta veritate, per
mortem fuit solum matrimonium, & sic illa im-
proprie dicitur vxori. *l. i. in glo. l. 1. C. vnde vir & v-
xor. saltem quoad dotem, que hoc casu repetitur per
vxorem: Illa ergo fictio non considerabitur, quatenus
pertinet ad onera matrimonii: quia illa verum
matrimonium exigunt. l. pro oneribus. C. de iure do-
tium. Bald. l. quod in vxorem. nu. 1. & ibi Corn. nu. 2. C. de
negot. gest. idem Corn. conf. 129. n. 7. lib. 1.*

Non obstat secundū de *lib. libertorum. §. vidua*.
in fr. ad municipa. l. 1. quia tantum probat, mulierem
gaudere priuilegiis, quibus viuū marito fruatur,
in memoriam bene transacti matrimonii. *l. 2. in fr. de
alt. rerum amotar. facit l. final. in fr. de decurio. & l. filia*
supr. de senatorib. Inde tamen inferri nō potest, quod
heres mariti teneatur eam alere, cum de graui præ-
iudicio heredis agatur, vt aduertit Aret. *l. diuortio*,
in prin. nu. 4. in fr. eod.

Non obstat tertium de regula *l. maritum. in fr. eod.*
quia ea tantum probat, ratione dotis datæ nō posse
heri exsecutionem in bonis mariti, nisi quatenus
38 ipse facere possit: † facta autem exsecutione præ-
dictæ modo, et si maritus possit omnia bona amittit;
non tamen tenebitur vxor mariti inopem alere,
quia hoc iure cautum non reperitur, quiddam
controuertat Socin. *l. diuortio. in prin. num. 18. infra
eodem.* Patet igitur mulier promittens dotem, non
tenebitur vltra id, quod facere possit. *l. non tantum.*
in fr. de re iudic. Ceterum facta ita exsecutione, &
dote reddita, nullibi probatur, quod maritus, vel e-

ius heres soluto matrimonio teneatur eam alere.
Neque hac in re placet mihi concordia Alexan. *l. di-
uortio. in prin. nu. 27. in fr. eod.* quod in prædicto casu sit
in electione mulieris, vel petere sibi alimenta præ-
stari, vel petere quartam ex bonis mariti, iuxta anteq.
prætera. (vnde vir & vxor. quod etiam est de men-
te Cuman. d. *l. diuortio. in prin. num. 3. & ibi Aretin.*
num. 4. Vincent. num. 15. Hypolyt. l. unica. num. 217. C.
de raptu virginum. Lara d. §. si quis ex his. num. 155. &
in praxi esse obseruandum, asserit Anton. Gamma
decisione 62. num. 6. Id enim ex supra dictis confun-
ditur: quando enim heres mariti non retinet dotem
vxoris, nullibi probatur, quod teneatur ex suo eam
alere, vt constat ex supra traditis. Ex quibus etiam in-
fertur, quod transacto anno, heres nihil tenebitur
dare vxori nomine alimentorum, etiamsi adhuc ei
dotem non restituit, quiddam cōtrarium existim-
at Matienco. *l. 2. tit. 9. lib. 5. ordinamenti. gloss. 1. num.*
10. in fine. Contra quem facit, quia transacto anno,
heres efficaciter teneatur dotem restituere cum fru-
ctibus sine vfuris, d. §. exactio. ergo iam mulier non
potest dici inops. *argum. l. qui actionem. in fr. de regulis
iuris.* & consequenter debet cessare obligatio here-
dis, quoad præstationem alimentorum, iuxta *supra*
tradita. Nam & videmus, quod cum immobilia ita-
tim sint restituenda vxori, d. §. exactio, & sic res &
fructus dotales ad vxorem pertinent, non potest
vxor prætere, vt sibi interim alimenta præsten-
tur. *Corn. consil. 129. num. 7. lib. 1. Gasparius Gallacius tra-*
ctat. de expensis. cap. 8. num. 35. Gamma decisione 71. nu-
mer. 6. Nam iuris interpretatione iam videtur habe-
re bona, ex quibus se alit, *l. qui actionem. in fr. de regu-*
lis iuris. & sic cessat actio subdiaria, qua heres ma-
riti teneatur mulierem alere, vt aduertit Imol. *l. diuor-
tio. in princip. num. 5. in fr. eod.* † Vnde inferitur, quod
39 cum elapso anno heres non teneatur mulierem alere,
si nihilominus ei alimenta præstet, fiet compen-
satio alimentorum cum fructibus, & id tantum, in
quo excedunt fructus, mulieri restituitur, *argum. l.*
in insulam. §. fructus. in fr. eodem. & ita Bald. *l. diuortio*,
in princip. colum. 2. ad finem. & ibi Imol. num. 5. & 6. an-
fra eodem. Ant. Gomez. l. Tauri. fo. num. 48. vers. quin-
to. iuxta qua est explicandus Socin. *conf. 126. nu. 5. lib. 1.*
Vnde non placet traditio Paul. d. *l. diuortio. in prin.*
nu. 6. post medium. Quod si finito anno heres cepit
viduæ alimenta præstare, potest cogi ad illorum
præstationem, donec cum effectu dotem restituat;
quia heres, qui est in mora restituendi, non debet
esse melioris conditionis, quam quādo non erat in
mora. *l. Sernius. in fr. quod vi aut clam.* quod & tan-
quam nouum tradit Matienco. *l. 2. tit. 9. lib. 5. ordina-*
menti. §. 1. num. 10. ad finem. Id enim ex supra traditis
aperte confunditur: nam cum transacto anno, he-
res mariti teneatur fructus mobilium restituere, d.
§. exactio. non est cogendus, alimenta pro illis præ-
stare. *l. 2. §. 1. super. si certum petat.* quantumcumque se-
mel voluntarie alimenta præstiterit. *l. fin. C. de vx. pro*
marito. sed alimenta præstata imputabuntur in fru-
ctus, vt *supra diximus.* † Illud igitur tantum dubita-
tionem recipit, si pecunia dotalis non restituatur,
vtrum propter moram heredis mulier petere pos-
sit alimenta præstipposita, quod pecunia ex se fru-
ctus non producit. *l. sara. §. 1. in fr. de verbor. signific.*
Et vtique resolendum est, quod licet transacto an-
no, heres teneatur vsuras pecunie soluere vxori,
iuxta modum præscriptum in d. §. exactio. (tamen

hodie cum vfura sint prohibitz) ob retardatam solutionem, neque alimenta, nec quid aliud vxor petere potest, quia quidquid eo nomine haberet, vfura esset, quam recipere minime potest, *cap. super eod. de vfuris. & ita Paul. l. diuortio. in princip. numero 6. ad finem. infr. eod. Anchar. conf. 150. numer. 4. & receptam esse sententiam asserit Grammaticus de cessione 103. numer. 91. notabiliter Ruin. conf. 49. numer. 14. lib. 2. Neuzan. conf. 74. numer. 3. Anton. Rubens conf. 55. per totum. (Quarar. rescript. lib. 3. cap. 1. numer. 3. vers. sexto. & communem esse Canonistarum opinionem asserit Afflic. dec. 284. numer. 1. & late Thefaurum dec. 103. Pedemontana. 43. numer. 2. Et patet ex eo, quia *cap. salubriter. de vfuris*, permittens vfuras fauore dotis, loquitur in marito, qui sustinet onera matrimonii, in quorum compensationem licite vfuras recipit: quæ ratio cessat in muliere; & ideo ratione retardatz solutionis, nihil recipere potest, *cap. in ciuitate de vfuris. & ita Bartol. Lat. qui natura. §. non tantum. numero 1. supr. de negat. gestis. & in insulam. §. vfuras. ad finem. infr. eodem. & conf. 123. Panor. mitan. conf. 39. lib. 2. & Anton. Rubens conf. 55. per totum. Plotus tractat. de in litem iurand. §. 11. numer. 24. & alii supra citati, & ultra eos Menoch. conf. 77. nu. 12. lib. 1. Alex. conf. 141. an. 4. lib. 5. Quæstia de diuersis questio. iuris. c. 25. nu. 17. quidquid contrarium pro constanti præsupponat Molina. lib. 4. de primogen. c. 5. numer. 6. & quidquid inter maritum & vxorem in hac questione nullam esse cõstituendam differentiam contendat Thefaurus dec. 1. Pedemontan. 43. numer. 4. Vnde si prædictum assignetur mulieri, vt ex eo fructus percipiat, donec dos ei restituitur, fructus perceptos tenebitur in dotem imputare, quia alias vfuram committeret. Anchar. conf. 150. numer. 5. Antoninus in summa. 2. part. tract. de vfuris. c. 7. §. 29. & asserit receptum Negus de pignor. 5. membr. 5. p. n. 17. Molina. lib. 4. de primogen. c. 5. nu. 8. & probat Ordinatio Portugallie. lib. 2. tit. 17. §. 17. quidquid contrarium videatur sentire Bal. auth. & qui iurat. n. 39. Cade bon. auitor. iudic. possidendis, & illum iurati defendere Bald. Nouellus de dote. §. p. prin. leg. 22. Dec. l. si quis neque causam. §. fin. nu. 4. supr. si certi petat.**

Amplia hæc procedere, etiam si in instrumento dotali dicatur, quod vxor nomine alimentorum, vel interesset aliquid recipiat, donec dos restituitur; videtur enim color quæritus, & semper ex prædicta 41 receptione videtur resultare vfura prohibita. † Anchar. d. conf. 150. nu. 7. Alex. l. diuortio. in princip. numer. 23. ad fin. infr. eod. Negus de pignor. 5. membr. 5. part. fin. Baptis. Ferrerius conf. 247. nu. 17. lib. 2.

Amplia secundo, etiam si maritus in suo testamento caueat, quod aliquod annuatim solvatur vxori, donec ei dos cum effectu restituitur: Nam cum id sit vfura, testator in suo testamento nõ potest cauere, vt vfura solvatur. Bari. receptus. l. 3. §. fin. in fin. infr. de annuis legatis. & in specie tradit Ripa. l. nemo potest. numer. 22. infr. de legat. 1. Ruin. conf. 53. an. 23. lib. 2. Anton. Rubens conf. 53. Cagnoli. enarrat. numer. 14. C. de alt. emti. late Palac. r. per. c. per vestras. 6. notab. in princ. nu. 8. pag. 245. quibus adde Anchar. conf. 93. verbo Baptis. Ferrerius conf. 247. numer. 18. lib. 2. Guillel. c. Raynuius. verb. si absque liberis. tract. de compendiosa, a. numer. 229. & alios relati per Thefaurum dec. 43. numer. 2. & probat Ordinatio Portugallie lib. 2. tit. 17. §. 17. & notab. amplius Cælianus. verb. vfura. et. 2. ad fin. & Crot. conf. 86. an. 1. lib. 1.

Tertio amplia. non valere conventionem, quod ratione retardatz solutionis aliquid solvatur mulieri: Nam cum huiusmodi pactum inducat vfuram, vt supra dictum est, prædictum pactum valere non potest; siue sit soluendum a marito, siue ab eius herede, iuxta regulam, l. pacta que contra. C. de pact. & ita Anchar. conf. 150. numer. 6. & alii adducit per Cælianus. dec. 53. numer. 30. in 1. par. & per Thefaurum. dec. 43. nu. 2. in fine. Et ex prædicta conclusione ita comprobata inferri videtur, non esse tutum dictum Soti. lib. 6. de inst. & iur. quæst. artic. 2. colum. fin. post medium, quod probat Nauarr. c. 14. quæst. 3. numer. 75. quod si dos non restituitur mulieri suo tempore, potest illa salua dote, licite recipere alimenta; quia qui recipit dotem, tacite videtur se obligasse ad alimenta præstanda, donec dos restituatur, ita vt hoc casu alimenta non videantur percipi ratione retardatz solutionis; sed ratione tacite promissionis, quæ resultat ex natura & sine ipsius dotis: quod & tenent alii relati per Menoch. conf. 8. numer. 20. ad fin. lib. 1. & Thefaurum dec. 43. numer. 4. ad finem. Hæc enim opinio ex præcedentibus confunditur; nam cum maritus, vel eius heres debeant pecuniam dotalem in genere, si quid vterius recipiatur, semper videtur recipi, ratione retardatz solutionis: ac ita semper resultat vfura prohibita. *cap. in ciuitate. de vfuris. & in terminis Anchar. conf. 150. nu. 4. Alex. l. diuortio. in princ. numer. 23. ad fin. infr. eod. Socin. conf. 126. nu. 5. lib. 1. Cælianus. in memorabiis. verb. dos soluto matrimonio. Perper. l. 1. §. si tibi. n. 47. supr. si certum petat. & alii relati in præced. & probat Ordinatio Portugallie lib. 2. tit. 17. §. 17.*

Neque obstat ratio adducta in contrarium, quia fatendum est, dotis dationem ex sui natura inducere quandam tacitam promissionem dandi alimenta vxori, l. dotis fructus. §. in princip. supr. de iure dotum. Ceterum hæc tacita promissio restringitur ad tempus cõstantis matrimonii: Nam eo soluto, cum cesset matrimonium, & verum nomen dotis, debet etiam cessare obligatio mariti ex eo resultans, argum. l. fin. supr. si quis cautionib. & in specie tradit Bal. l. quod in vxorem. n. 1. C. de negot. gest. Anchar. conf. 150. numer. 4. Cum igitur soluto matrimonio, videatur cessare ea tacita promissio alendi vxorẽ, & consequenter semper alimenta videantur percipi ratione retardatz solutionis, vtique resultat vfura prohibita, quæ neque fauore dotis, vel alterius piz causz permittitur, *cap. super eod. de vfuris*, quæ ratio euincit id procedere, etiam si vidua sit pauper, neque habeat bona, ex quibus possit se alere, nisi dotem, quæ nõ restituitur: quidquid contrarium sentiat Alex. l. diuortio. in princ. n. 24. infr. eo. Ruin. conf. 104. n. 3. lib. 4. & Menoch. post alios conf. 7. numer. 17. lib. 1. Item ex prædictis inferitur annotatio principaliter. lib. 1. dum post Laurentium de Rodolphis tract. de vfuris. q. 5. concludit valere pactum, quod donec dos reddatur vxori, ipse certum quid percipiat, quali id nõ inducat vfuram, sed poenam quandam conventionalem, cuius metu dotem restituere debens, magis infligetur ad eam cito reddendam; † quæ vtique poena cõventionalis permissa est, iuxta 42 ta nomia leg. cum allegat. C. de vfuris. Sed id etiam ex supra traditis confunditur: cum enim hoc pactum in effectu contineat, quid solui ratione retardatz solutionis, in effectu vfuram inducit, *cap. in ciuitate de vfuris*.

Neq; obstat Isason. fundamentum, quia quando poena

pena apponitur dationi quantitates, exigi non potest, quia praesumitur posita in fraudem vsurarum. *l. pecunia §. i. & ibi Fulg. sup. de vsuris. l. saluam §. idem Papinianus. & ibi glo. sup. de alt. emu. l. cum allegat. & ibi gl. C. de vsu. Quod procedit, etiam si partes non sint solite scire, ut rescriptum A. ex stipulatio §. altera. in. inf. de verb. oblig. & hic num. 2. & late proseguitur Purpur. long. §. i. ubi. a. num. 79. sup. si certi petat. Palae. repet. c. per vsuras. 6. notab. in princ. num. 3. pagin. 245. probat Ordinatio Portugallie lib. 4. tit. 4. post princ.*

Infertur etiam ex praedictis annotatio ad tradita per Grat. conf. 36. num. 3. lib. 3. dam tenet, quod si viduiterum nubat, heres primi mariti tenetur alimenta dare secundo marito, quamdiu dotem non restituit, quia scilicet, non reddita dote, secundus maritus non tenetur vxorem alere: ad quod allegat Bart. conf. 128. in fine. id enim ex supra traditis confunditur. Neque Bart. auctoritas repugnat, quia loquitur, quando heres primi mariti promissit secundo marito restitutionem dotis: Nam tunc in dote tenetur decisio, & ratio, & salubritas de vsuris. Praeterea & vterius ex supra traditis infertur annotatio ad tradita per Ios. l. de quibus. num. 71. sup. de legib. & Platan. de in litem iurand. §. 11. num. 27. dnm concludunt, quod si per dolum, & calumniam heredis mariti retardetur dotis restitutio, debetur interesse mulieri, probandum per eius iuramentum in litem, iuxta notata. l. si filius. §. maritum. inf. eod. Nam cum sup. conclusimus, mulierem ratione retardatae solutionis nihil petere, vel accipere posse absque labe vsurae, non video qualiter hoc interesse deduci possit in iudicio: neque enim potest agi de probanda qualitate, nisi prius constet de substantia. l. 4. §. si modus. sup. de uisio. emu. exornat & Symon. conf. 21. num. 5. Vnde pariter neque tutum videtur. Quod tradit Antonin. 2. part. tit. de vsuris. c. 7. §. 29. quod si propter potentiam heredis mariti, mulier non potest obtinere dotis restitutionem, licite interim potest petere, & percipere alimenta, & late comprobatur Theaurus decisio. Pedamonta. 45. id enim etiam ex supra dictis confunditur. Quinimo dicendum est, non valere statutum, vel consuetudinem, quod ratione retardatae solutionis dotis, mulier interim quid percipiat tunc enim in effectu inducat vsuram percipi posse, tale statutum valere non potest. Clem. 1. de vsuris. ubi Ioann. de Lignano concludit, non valere statutum, quod donec dos restituitur vxori, soluantur quinque pro centenario: & sequuntur plures, quos referunt Plor. tradit. de in litem iurand. §. 11. numer. 32. & l. quando. num. 470. C. unde vi. Couarr. resol. lib. 3. c. 1. numer. 3. vers. septimo adde Panor. hoc notabiliter comprobant conf. 39. a. num. 3. lib. 2. Anton. Rub. conf. 55. quidquid praedictum statutum, vel etiam consuetudinem valere contendat Bald. l. final. §. praeterea. num. 5. l. de iure dotum. & Iustin. alio refertens conf. 92. num. 4. vers. quarto principaliter. lib. 1. Alexan. conf. 63. num. 6. lib. 4. Ioan. Baptista. Corab. num. 91. C. de action. emu. & ibi Cognol. num. 16. quod de consuetudine in regno Neapolitano seruari, tradit Vincentius de Franch. decisio. 338. in 2. part. & in regno Francie ira iudicari asserit Petrus Gregorius in synagmate iuris. lib. 9. c. 22. num. 5. Sed prima opinio indistincte verior est per supra tradita, quidquid distinguat Antonin. 2. part. de vsuris. c. 7. §. 31.

Vltimo infertur annotatio ad tradita per Bur-

gos de Pace conf. 4. nu. 28. Theon. Grammat. decisio. 103. num. 98. & n. 101. Theaurus in decisio. Pedamonta. 45. num. 3. & per Molina. lib. 4. de primor. c. 5. n. 6. ubi tenent, valere pactum, quod donec dos restituitur, soluantur aliquid moderatum vxori, sub nomine interesse. Id enim etiam ex supra traditis confunditur: & in specie non valere huiusmodi pactum, quod nomine interesse quid solvatur, si dote restituitur retardatur tenet Anch. bar. conf. 150. num. 7. Alexan. Lidorio in princip. num. 23. ad fin. ar. eod. & alii, quos supra retulimus numer. 41. Pro concordia tamen harum opinionum dicendum est, non sufficere in instrumento dotali quid promitti vxori nomine interesse, si dos non solvatur, neque illa poterit obtinere solo instrumento dotali nitens: sed si articuletur & probetur interesse damni emergentis, vel lucri cessantis, illud obtinebit: Nam certum est etiam hodie licite peti, & percipi posse interesse, siue sit damni emergentis, siue lucri cessantis. gloss. recepta. & conquisita. de vsuris. Ergo etiam, si dote restituitur retardata potest vxor petere, & percipere interesse damni emergentis, vel lucri cessantis: & ita post alios A. f. l. de decisio. 23. a. num. 4. & Negus de pignori. §. membr. 5. part. num. final. Couarr. resol. lib. 3. c. 1. num. 3. vers. sexto. & proseguitur Menoch. conf. 7. a. num. 13. lib. 1. & Augusti. conf. 2. lib. 5. & a quos refert Theaurus decisio. Pedamonta. 45. num. 2. Si igitur mulier in petendo interesse, nitatur sola promissione facta in instrumento, non audietur, quasi vsuram petat. Si autem articuletur, & probetur interesse damni emergentis, vel lucri cessantis, obtinebit: vt illud ei solvatur; non tam ratione promissionis factae per maritum, quam ratione interesse vere probati. Dicitur autem in hac materia, interesse damni emergentis, quando mulier est inops, & non habeat, unde lealiter, nisi ex dotis fructibus: nam si aliunde alimenta quaesierit, id tantum damnum emergens petere poterit, & ita post Laurentium de Rodolpho tradit Ios. conf. 92. num. 4. vers. secundum principalem. lib. 1. Negus de pignori. §. membr. 5. part. num. 17. & alii adducti per Menoch. conf. 7. num. 13. lib. 1. & per Caneale. decisio. 3. num. 31. in 1. part. & Theaurus decisio. Pedamonta. 45. numer. 5. Consonat dictum Cardin. Clem. 1. nu. 8. de vsuris. quod ubi mulier est inops, neque habeat, unde se aliat, licite potest petere alimenta sub nomine damni emergentis: quia si dos sibi fuisset restituta, ex ea potuisset se alere, sub scriptis Alex. conf. 200. num. 7. lib. 6. Negus de pignori. §. membr. 5. part. 17. Cognol. Corab. lib. 1. c. de actione Bald. Nouellus de dote. §. p. princ. l. 22. & alii adducti per Anton. conf. 189. numer. 6. & 7. ad fin. & Menoch. conf. 7. num. 17. lib. 1. Sed aduertendum est, hoc exemplum non videri aptum: pone enim, vxori fuisse traditam dotem suo tempore; vtique mulier ex pecunia dotali restituta debuit se alere, & sic illam consumere pro modo alimentorum tunc autem petendo praedictum interesse alimentorum, & praeterea integram dotem, magis videtur agere de lucro, quam de damno vitando: & ita in terminis aduertit Couarr. resol. lib. 3. cap. 1. numero 3. vers. sexto. Sed saluando Commune, dicendum est, eam intelligendam esse duobus concurrentibus, scilicet, quod mulier accepit mutuas pecunias, vt se aleret, iuxta text. l. si id quod §. illud constat. sup. de donation. inter virum. & ita ubi finalis Bart. lib. 1. c. ubi quis §. 1. ad fin. inf. de aliment. & ibi bar. locat. Item quod pecunia dotalem

receptam potuit ponere ad honestum lucrum, iuxta cap. per vestras, de donation. inter virum & uxorem. Nam his duobus concurrentibus, aperte videtur agi de interesse damni emergentis: de quo etiam videndus est Alex. conf. 221. num. 4. lib. 2. & Menoch. conf. 7. num. 15 lib. 1. Et circa hoc exemplum duo notare debes. Primum, quod mulieri incumbit onus probandi, se esse inopem, & quod aliunde non potuit se alere, Alex. conf. 141. num. 4. lib. 3. & Aymon. conf. 327. numer. 120. quamvis non teneatur probare, quod si sibi fuisset soluta suo tempore, illud damnum passa non fuisset; quia id iure presumitur, absque alia probatione, ut esse de mente Doctorem asserit Ruin. conf. 140. num. 6. lib. 4. Item, quod hoc interesse damni emergentis, debetur etiam non soluto negotiari Cognol. unica. num. 48. C. de sententia pro eo quod interest. & Mascardus de probatio. 2. part. conclus. 923. num. 16. Item & notandum est, quod novissime tradit Ludovicus Peguera decisio. Catalana. 33. num. 10. quod ut interesse damni emergentis debeatur, oportet, quod creditor praevenerit debitorem, admonendo eum de damno, quod incurreret, si suo tempore debitum non solveretur; alias peti non poterit, allegat Sotum de iustitia & iure. lib. 6. q. 1. art. 3. in 3. conclus. Sed falsum est, quia Sotus loquitur, quando creditor vult petere damnum, nulla praecedente culpa vel mora debitoris: nam tunc oportet, quod debitorem praemoneat de damno imminenti, ut tradit Navarr. in manual. cap. 17. numero 211. Fabius Gelenus tractatus de cambiis, cap. final. numero 38. Si autem mora debitoris praecesserit, indistincte debetur interesse damni emergentis, ut est de mente omnium Doctorem, facit item quidam, in fine princip. sup. de usuris. & ita est declarandus Alexander conf. 221. numer. 4. lib. 2. Et iuxta hac venit explicanda notabilis traditio Imolae. lib. 4. in princip. numero 6. in fr. eodem, quod si mulier sit dives, & habeat. vnde se aliat, nihil potest petere ratione retardatae solutionis dotis; & idem si sit inops: & tamen non curavit dotem petere ab herede mariti; quia magis volebat ab eo interim alimenta obtinere. His enim casibus quidquid vxor receperit ultra dotem, vfura erit, arguunt cap. in civitate de usuris. Si autem ipsa dotem petiit in iudicio, neque per eam stetit, quo minus dotem reciperet, tunc interim licite alimenta percipit: nam si heres mariti, etiam durante dilatione legali, tenetur hoc casu vxori defuncti alimenta praestare, a fortiori tenebitur, quando propter moram, vel culpam suam dotem restituere vxori, arguunt l. non solum. i. sup. de noxalib. subscribitur Alexand. d. l. duovino. num. 24. ad finem. Cland. num. 14. Alex. conf. 141. nu. 7. lib. 3. lafon. conf. 92. col. 3. vers. quomodo lib. 1. Aym. conf. 189. n. 7. a. fin. & afflicti. decis. 244. n. 2. & 4. Decret. conf. 74. nu. 3. & plures, quos refert Menoch. conf. 7. nu. 13. & nu. 17. lib. 1. & Casalean. decis. 3. nu. 31. in 1. part. & Cognol. d. l. curabit. n. 17. C. de act. em. & receptam esse resolutionem, asserit Plotus tractat. de in litem iurando. §. 11. num. 24. vers. primo. Baptista d. l. curabit. num. 88. Ceterum hac Communis resolutio simpliciter accepta, aperte con-

funditur ex supra traditis: & Nam si mulier ratione retardatae solutionis nihil recipere potest; quia esset vfura, ut supra allegati fatentur: diligentia mulieris hanc iuris constitutionem mutare non potuit, argum. l. si sita. in princ. sup. fam. l. erit.

Neque obstat ratio in contrarium adducta; nam

manifesta est differentia inter praedictos casus: nam quando heres ex permissione legis dotem retinet, obligatur vxori inopi alimenta praestare, non quidem ratione retardatae solutionis, sed quia non est verisimile, legem voluisse hoc casu suum beneficium prodesse heredi mariti, in tam graue mulieris praedictum, per tradita supra. Sed quando elapsus est annus, & sic non agitur de beneficio legis, sed proceditur secundum ius commune, cessat praedicta ratio, & succedit regula, quod mulier ratione retardatae solutionis nihil recipere potest. Et hoc confirmatur, quia si per lapsum diei, vel interpellationem heres constituitur in mora restituendi pecuniam dotalem, non ob id pecunia vfura tenetur solvere vxori. Bartol. l. si constante. §. quomodo. numero 9. infra eodem. communiter receptum, ut asserit Plotus tractat. de in litem iurando. §. 11. numero 27. Ergo aperte corrumpit communis traditio. Neque hac in re audiendus est Aymon. conf. 912. numero 7. dum dicit, Doctores communiter sentire, in hac materia esse constituendum differentiam inter moram, quae contrahitur per lapsum certi diei, & inter eam, quae contrahitur mediante interpellatione extrajudiciali, vel iudiciali: allegat traditionem Imol. supra relata: Neque enim video probabilem rationem differentiae inter praedictas moras, & ita illas aequiparare Grammaticus decisio 103. numero 95. neque Imol. supra relatus contrarium sentit: nam illud tantum vult, quod si mulier non convenit heredem in iudicio super dotis restitutione, ea mente, & intentione, ut interim ab eo habeat alimenta, inducitur vfura prohibita: sed quod fecit, quod in se fuit, ut dos sibi restitueretur, cessat praedicta connectio, & ideo potest tunc licite petere alimenta sibi dari, quae viuo marito percipiebat, ut etiam colliges ex Alexand. conf. 74. numero 15. lib. 3. ad quem modum sunt explicandi Ruin. conf. 104. num. 10. lib. 4. & Aymon. conf. 89. num. 3. & sic Imol. non constituit differentiam inter moras, sed potius, quod ad intentionem mulieris. Quamvis & hac Imol. ratio probabilis non sit; quia supponit etiam existentia dilatione legali durare obligationem heredis mariti ad alimenta praestanda vxori inopi, si heredis culpa dos ei non restituitur; quod licet dicat receptum Gratus conf. 56. vlti. num. 3. lib. 1. & Anton. in summa. 2. part. titub. de usuris. cap. 7. §. 31. tamen verius esse contrarium late supra ostendimus: & quia, cum verum sit, mulierem ratione retardatae solutionis pecuniae, nihil recipere posse ultra sortem, ut supra dictum est, nullo casu admittendum est, illas licite posse recipere, ut in specie aduertit Conarr. v. 47. solution. libr. 3. cap. 1. numero 3. vers. sexto. Et facit, quia iustum & iniustum non in praeiudice, vel bonitate intentionis consistit, sed in operum exteriorum aequalitate, vel inaequalitate. Thomas 2. 2. quaestione 59. articulo 2. Quamvis in manual. cap. 17. numero 212. Tantum igitur traditio recepta Imolae solvari potest, quando propter retardatam solutionem mulier passa est interesse damni emergentis, ut supra dictum est. Adde aliud exemplum damni emergentis, quando mulier ex eo, quod sibi non fuit tradita pecunia dotalis, coacta fuit accipere pecuniam sub cambiis, vel incidit in penam promissam in aliquo contractu; nam tunc & cambia, & estimationem contrae incurse poterit petere ab herede mariti, tanquam interesse damni emergentis.

stille fuit in mora dotem restituendi. *l. Lucius Titius. sup. de action. emi. l. n. n. m. m. i. sup. de in litem iurando. l. 3. §. final. sup. de eo quod certo loco. Roman. conf. 101. Car-
tius honor l. unica. num. 40. in fin. C. de sententia qua pro
eo quod interest. Alciat. resp. 320. num. 1. notabiliter
Hippolytus Riminald. conf. 67. a num. 9. lib. 1. C. de sentent.
32. a numero 31. lib. 1. Aymon. alio refertur consilio 912.
num. 10. Perez. in 2. lib. 8. ordinamenti. pag. 22. col. 2.
Et alia exempla interesse damni emergentis propo-
nunt Soto lib. 6. de iustitia & iure. questione 1. artic. 3.
in princip. & Nauarr. in manual. cap. 17. numero 111. &
num. 112. ad finem. Potest etiam & petere mulier in-
teresse lucri cessantis, iuxta l. 3. §. final. sup. de eo quod
certo loco. & hanc commissam. in fr. rem ratam haberi. quo-
rum iurium decisionem etiam in nostra materia lo-
cum sibi vindicare constat ex Doctoribus late con-
gessis per Aymon. conf. 912. num. 11. Sylvan. consilio 49.
numero 9. Bologn. consilio 10. numero 1. Ruin. conf. 49.
numero 14. lib. 2. latissime Bologn. consilio 14. numero 2.
Menochius consilio 4. a numero 16. lib. 1. & ideo merito
Imo. l. d. iuratio. in princ. num. 6. in fr. eodem. admonet,
quod mulier in libello non petat alimenta, vel quid
aliud propier retardandam solutionem dotis; quia
hoc superest ritum, argum. cum ciuitate de iur. sed
debet se fundare in interesse lucri cessantis, quod ef-
fet habitura, si dos suo tempore illi fuisset restituta,
subscribitur Alexand. b. in m. 23. & num. 27. Afflict.
decisione 284. num. 3. Paris. consilio 64. volum. 1. libro 4. Est
sane aduertendum, inter hoc interesse lucri cessan-
tis, & precedens damni emergentis, eam esse nota-
bilem differentiam, quod quando agitur ad inter-
esse damni emergentis, non requiritur, actorem
probare, quod si pecuniam habuisset, damnum il-
lud non esset passus; Nam ex eo quod constat de da-
mino, praesumitur, quod illud non incurrisset, si dos
suo tempore fuisset restituta, ut post Ruin. supra tra-
didimus numero 44. Quando autem agitur ad inter-
esse lucri cessantis, non sufficit constare, quod cre-
ditor desit lucrari, sed oportet probare, quod cre-
ditor verisimiliter, & quasi eorum iudicare aliquid ef-
fectu lucraturus, si pecunia debita ei suo tempore fu-
isset soluta, vel pecunia dotis suo tempore fuisset
mulieri restituta, ut colligitur ex tractatu per Paul.
& J. final. 3. §. final. sup. de eo, quod certo loco. obseruat
in specie Ruin. consilio 10. numero 6. lib. 4. Aymon. consilio
320. numero 6. Est & alia differentia, quod ubi agitur
de interesse damni emergentis, non requiritur,
quod mulier sit solita negotiari cum pecunia, sed
indistincte debet. *l. Lucius Titius. sup. de action.
emi. Alexand. conf. 31. num. 9. lib. 6. Plotus tractat de
in litem iurando. §. 11. numer. 29. Hippolytus Riminaldus
consilio 346. a num. 1. lib. 3. Gutierrez de iuramento con-
firmatorio. 1. part. c. 2. num. 4. Et tamen quando agitur
de interesse lucri cessantis, regulariter requiritur,
quod illud petens sit solitus cum pecunia negotia-
ri, id est §. final. sup. de eo quod certo loco. tradit post alios
Perez. in 2. lib. 8. ordinamenti. pag. 22. notabiliter
Soto lib. 6. de iustitia & iure. questio 1. artic. 2. in fin.
Item & multa alia requiri, ut praedictum interesse li-
cite petatur, explicat Angelus in summa. verb. iura.
num. 16. verfic. quid de illo. Plotus tractat de in litem
iurando §. 11. num. 30. & Rebuff. l. unica. C. de sentent. qua
pro eo quod interest. glo. vltim. num. 1. 4. de quibus ta-
men requisitis omnino videndus est Nauarr. in ma-
nual. c. 17. numero 212. Illud tamen vtriusque inter-
esse commune est, ut regulariter non incipiat debe-**

ri, nisi a tempore mora. *l. socium qui cum glo. sup. pro
socio. l. cum quidam. in fin. princip. sup. de iur. i. agnol.
l. curabit. num. 53. C. de action. emi. & ibi Baptif. num.
109. Hippolytus Riminald. conf. 52. num. 54. lib. 1. Quod
verum intelligas, si interesse non fuit deductum in
pactum; nam si in pactum fuit deductum, utiq; absq;
mora debebitur interesse damni emergentis, per supra
tradita. Item & interesse lucri cessantis, ut eleganter
probat, & declarat Nauarrus, videndus in manuali
cap. 17. numero 211. quidquid dubitet Soto lib. 6. de ius-
titia & iure. questione 1. artic. 3. in conclusionem 3. de quo
tamen videndus est Baptif. l. curabit. numero 113. C. de
action. emi. & Gutierrez de iuramento confirmatorio,
1. part. cap. 2. num. 5. Huius autem lucri cessantis ex-
emplum crit, si mulier erat industriosa, & solebat
cum pecunia negotiari: Nam tunc interesse lucri
cessantis ei solui debet, ut quod verisimiliter esset ha-
bitura, si pecunia ei suo tempore fuisset soluta: *¶* 49
ita Imo. l. d. iuratio. in princip. numero 6. & ibi Roma.
numero 17. ad finem. in fr. eodem. Notellus de dote. 2. par.
primus. 22. ad finem. Negus. in de pignori. 3. membr. 3.
part. ad finem. Palac. repet. c. per visum. 6. notab. in prin-
cip. colum. penult. ad finem. pag. 245. Plotus tractat
de in litem iurando. §. 11. num. 28. Ex quorum mente
colligitur, quod ut debeatur huiusmodi interesse
mulieri, oportet quod sit solita negotiari cum pecu-
nia; alias minime deberetur praedictum interesse.
Alexand. d. iuratio. in princip. num. 23. Dec. con. lib. in
princip. & conf. 48. in finem. Ruin. conf. 48. num. 3. lib. 5.
Rationem redditur in Ruin. conf. 104. num. 7. lib. 4.
Et ideo neque doctor, miles, vel persona ecclesia-
stica, huiusmodi interesse praetendere potest. Perez.
in 2. lib. 8. ordinamenti. pag. 22. colum. 2. neque alius, qui
cum pecunia, aut non vult, aut non potest negotia-
ri. Nauarr. in manual. c. 17. num. 212. ad finem. Ad quem
modum accipienda sunt tradita in proposito per
Molinam. lib. 4. de primogeniis. cap. 5. num. 6. Quinimo
non solum hoc requiritur, fed etiam quod praedi-
ctum interesse fuerit in potestate propinqua illud
acquirendi, ut explicam Paulus, & Iustin. l. 3. in finem.
de eo quod certo loco. Afflict. decis. 20. Hippolytus Riminaldus
conf. 52. num. 46. lib. 1. & latius conf. 218. a num. 99. lib. 2.
Menoch. lib. 2. de arbitrat. conf. 119. numer. 2. & Roland.
conf. 35. num. 1. lib. 1. Natta conf. 459. in 6. lib. 2. Aymon.
conf. 330. num. 6. Hippolytus Riminaldus. conf. 52. a num. 40. lib. 1.
& Mascard. de probat. 2. p. conclus. 933. nu. 17. Preser
Paschius conf. 126. num. 17. & Aymon. conf. 320. num. 6.
Perez. in 2. lib. 8. ordinamenti. pag. 22. Anton. Gamma
decis. 110. a num. 2. refert auct. Baptif. l. curabit. num. 107.
C. de action. emi. & ita iudicasse Rotam, asserit Mo-
hedanus decis. 208. num. 2. & presertim Ludouicus a
Pegueria decis. 33. num. 2. Ceterum Cagnoli. l. unica. nu.
42. C. de sentent. qua pro eo quod interest. & l. curabit. nu.
67. C. de action. emi. & huiusmodi. nu. 19. in fr. de regulis
iur. assertit, praxi esse receptum, quod ut hoc inter-
esse debeatur, sufficiat creditorem probare, se esse
mercatores, & solitum cum pecunia negotiari, &
quod alii mercatores similis conditionis, tot eo an-
no lucrati sint: *¶* quia ipse verisimiliter etiam fuisset
lucraturus, si pecuniam habuisset, allegat tradita per
Aretin. l. continuus. §. cum ita. 7. notab. in fr. de verbor.
obligat. quia sufficit, probationem concludere secun-
dam communiter accidentia. Neque natalis cum gl.
C. de probat. & ita iudicatum fuisse asserit Rota Ge-
nuae 139. num. 9. Et hanc esse viorem sententiam,
& praxi receptam asserit Baptif. l. curabit. numer.*

117. & *Barfatus* conf. 68. a. num. 21. & a. num. 31. lib. 1. & *Bolognetus* conf. 13. colum. 3. ad finem. & sequent. *Rebuff.* *l. unica.* numero 604. C. de senten. que pro eo quod inter-
est. plures refert *Mascardus* de probatomb. 2. part. con-
clus. 933. num. 19. & varias Doctorum auctoritates in
hac controuersia recitat *Anton. Gabr. lib. 3. commu-
nium.* tit. de solutiomb. conclus. 104. a. 3. Est aliud exem-
plum huius interesse lucri cessantis. si mulier pro-
baretur, quod si pecuniam habuisset, potuisset quid
frugiferum emere, ex quo utilitatem perciperet;
quam amisit, quia pecunia suo tempore soluta non
est. *Paul. l. duobus in princip. num. 6. in fine.* & ibi *Lan-
cellot.* Dec. col. 3. in princ. *Clauus* num. 19. asserunt rece-
pit *Cagnoli. l. unica.* num. 44. C. de senten. que pro eo
quod interest. *Aymon. conf. 9. num. 4.* quam senten-
tiam probauit etiam *Alexan. conf. 200. num. 3. lib. 6.* &
conf. 31. nu. 3. eod. lib. 6. *Gratus* conf. 36. nu. 6. lib. 1. *Rolan.*
conf. 35. nu. 16. lib. 1. *Nicuzan. conf. 77. num. 24.* *Gram-
mat. decif. 103. a. nu. 93.* & notabiliter *Barfatus* conf. 68.
num. 11. & num. 17. lib. 1. *Mascardus* de probat. 2. part.
conclus. 933. num. 24. Quod tamen exemplum impu-
gnat *Alexand. l. duobus in numer. 25.* ea ratione, quia
hoc interesse tantum potest peti per eam, qui soli-
tus est cum pecunia negotiari, & supra dictum est.
Plane emere fundum predictum, non est actus ex se
qualitarius, neque in quo possit verificari consuetu-
dinem negotiandi, & subscriptis *Ruin. conf. 104. num. 7.*
lib. 4. & *conf. 48. nu. 3. lib. 5.* *Natta* conf. 450. a. nu. 3. lib. 2.
Sed prima opinio uerior est.

Neque obstat *Alexandri* ratio, quia non requi-
ritur precise, ut petens hoc interesse, sit solitus cum
pecunia negotiari: sed illud exigitur ad hunc effe-
ctum, ut huiusmodi lucrum reddatur uerisimile: sed
si aliunde constet, esse uerisimile, utique peti pote-
rit, ut aduertit idem *Alexan. conf. 31. num. 9. lib. 6.* *Me-
noch. conf. 7. num. 16. lib. 1.* *Roland. conf. 35. num. 17. lib. 1.*
§ 1 Et sic *Antuar. in manual. c. 17. num. 21. 2. ad finem.* † Et
hinc est, quod si mulier secundum patris consuetu-
dinem possit annuos redditus emere, si pecuniam
habuisset, huiusmodi interesse tanquam lucri ces-
santis peti poterit. *Anton. Rub. conf. 108. in fine.* *Couar.*
resolut. lib. 3. c. 1. num. 3. uerbo sexto in fin. *Mench.* *conf.*
7. num. 16. lib. 1. *Molina. lib. 4. de primogen. c. 5. num. 5.*
quem uide & *Mascardus* de conclus. 933. num. 24. Et
in his terminis sub nomine interesse potest percipi
aliquid singulari annis: quidquid sentiat *Ancharan.*
conf. 150. a. num. 7. & *Baptist. Ferret. conf. 2. 47. a. nu-
mero 23. lib. 2.* & ad hunc etiam modum est limitanda
Ordinatio *Portugalliz. lib. 2. titulus 17. §. 17.* Addendo
tamen, quod non sufficit probare, quod si pecu-
niam habuisset, posset fundum emere, vel redditus
annuos: sed oportet probare, quod ille fundus ef-
fet uenalis, vel etiam annui redditus, & quod pro-
pter defectum pecunie illos non emit, ut in simi-
li tradit *Bartol. l. tutor qui reperiuntur. §. si post. ad fi-
nem.* infra de administrat. tutorum. & in specie *Roland.*
conf. 35. num. 18. lib. 1. *Natta* conf. 450. num. 7. lib. 2. *Ay-
mon. conf. 8. num. 4.* idem late *Piotus* tractat. de in litem
iurando. §. 11. numero 30. & uide omnino *Alexand. conf.*
221. num. 4. lib. 2. & *Guierrez.* de iuramento confirma-
torio. 1. part. c. 2. nu. 6. & iuxta hac explicanda sunt tra-
data per *Molinum. lib. 4. de primogen. c. 5. num. 6.* Ad-
ditur & tertium exemplum predicti interesse, quan-
do mulier allegauerit, quod potuit ponere pecu-
niam penes mercatorem ad honestum lucrum, iux-
ta c. per vestras, de donato. inter virum. Nam & huius-

modi lucrum ei erit soluendum. *Bartol. l. duobus in fine.*
infra ad legem Falcidianam. & *Alexand. conf. 200. num. 3. lib.*
6. *Novellus* de dot. 2. part. primis. 22. ad finem. *Negoss.*
de pignori. §. memb. 3. part. 2. ad fin. *Palas. repet. cap. per*
vestras. 6. notab. in princ. c. pen. ad fin. pag. 245. *Gram-
mat. decif. 103. num. 93.* *Cognoll. curabit. nu. 17. C. de ad-
em.* dummodo constet, quod si pecuniam habuisset,
eam reuera apud mercatorem effecisset depositura,
& *Aymon. conf. 39. n. 4.* & in explicandis est *Rolandus*
conf. 35. nu. 18. lib. 1. Ex quorum mente capiendum est
a traditis per *Ruin. l. duobus in princip. c. pen. ad fin. supra*
eodem. dum contenditur, quod ubi heres mariti est in
mora restituendi pecuniam dotalem, tenetur eam
ponere penes mercatorem ad honestum lucrum, a-
lias tenebitur ad interesse. Nam hanc obligationem
incumbere heredi, iure non probatur: & ut inter-
esse hoc debeat, oportet probari, quod reuera vxor
pecuniam effecisset depositura penes mercatorem, ut
constat ex supra traditis. Ad complementum autem
articuli, illud memoria tenendum est, quod inter-
esse ex se est difficilis probationis, si melius refert de pre-
tor. stipulat. & quod debet plene probari per duos
testes. † *Deci. l. unica. numero 70.* *Idem* tenent quia pro
eo quod interest. *Gammia decif. 10. numero 16.* ad eo
quod si illud petens, vnum tantum testem habet,
non debeat actori deferri iuramentum in supple-
mentum probationis. *Barb. l. unica. in fin. C. de staten.*
que pro eo quod interest. *l. ason. §. curat. numero 39.* In-
stitut. de adion. & *Aymon. conf. 320. in fine.* *Gammia* ubi
supra. *Natta* conf. 450. *Hippolyt. Riminald. conf. 52. a*
num. 34. lib. 1. declarando. ut per eundem *Nattam* conf.
510. num. 7. lib. 3. de quo est videndum omnino *Phanitus*
de in litem iurando. 4. memb. 1. part. 2. no. pag. 22. Quod
tam habet locum in interesse lucri cessantis, quam
damni emergentis. *Afflic. decif. 245. nu. 3.* Item de-
bent testes rationem sui dicti, etiam non interroga-
ti, reddere. *Roland. conf. 35. nu. 18. lib. 1.* *Prosser. Pajet.*
conf. 126. num. 18. post Dec. conf. 323. numero 6. Et re-
ca quod in casu, in quo de huiusmodi interesse con-
stet, non debet fieri plenaria condempnatio: nam quia
huiusmodi lucrum magis videtur speratum, quam
debitum, debet de summa interesse probata, aliqua
fieri diminutio, ut tradit *Rebuff. l. unica. C. de senten.*
que pro eo quod interest. *gl. 1. vlt. num. 13.* *Sylvan. conf.*
10. ad finem. *Hippolyt. Riminald. conf. 52. num. 57. lib. 1.*
Palas. repet. c. per vestras. 6. notabil. in princip. num. 6.
post med. pag. 244. *Gammia* decif. 10. a. nu. 14. notabiliter
Soto lib. 6. de iust. & iur. q. 1. artic. 3. ad fin. ita ut non de-
beat accipere totum interesse, quod uerisimiliter
speratur, sed tantum id, quod valet ea uerisimilis
spes. Nam potuit multis modis ea spes ad irritum de-
duci, & potius damnum, quam lucrum obtinere,
ut post *Soto* explicat *Ludovicus. a. Pegneria* de decif. *Cata-*
lanica. 33. num. 11. & melius & resolutius *Navarra. in ma-
nual. c. 17. n. 21. ad med.* Et hac latius in hac materia.

Succedit igitur secunda principalis limitatio ad
regulam nostri tex. ut si culpa mulieris solvatur ma-
trimonium, dos ei restitui non debet, sed potius
penes maritum remanere, *l. conf. in §. 1. Cod. de re-
putatis. l. unica. §. taceat. C. de rei uxoris actione.* Sic-
go propter adulterium uxoris fiat diuortium, dos
per maritum retinebitur, tam iure civili, quam Ca-
nonico, ut probant iura supra citata. & *l. miles. 21.*
*§. ficer. infra de adulter. & cap. plerumque. de donatio-
inter virum.* & est receptissima conclusio, ut asse-
rit *Julius Clarus in practi. §. adulterium. numero 13.*

† Solus

† Solus Camillus Plautius in rubric. C. de edendo annu-
mer. 46. contrarium tentat, ea ratione, quia adulte-
rium non est causa immediata amissionis dotis, sed
potius diuortium, quod propter illud inter coniu-
ges sicbat, vt probat *dist. l. consensu. §. 1.* Sed ho-
die certum est, propter adulterium non posse fieri
diuortium inter coniuges. *cap. ex publica. cum. i.*
hi notati. de conuersion. coniugatorum. ergo adul-
terium hodie non inducet amissionem dotis. Sed
non est recedendum a recepta conclusione. Item
ab hoc argumento defendit *Menoch. libr. 2. de ar-
bitrar. casu. 287. a. numer. 12.* & vltra cum responde-
ri potest, diuortium non esse causam amissionis
dotis, nam imo est adulterium, vt colligitur ex *Ne-
mella Leonis. §. 9. relata per Harmonopolum in promina-
rio. lib. 6. cap. 2.* & in specia aduersus Camillum pro-
bat *Cesar Costa lib. 1. variarum. dubitation. in. cap. 37.*
declarando tamen vt infra. Item admissio eius
presupposito, respondetur, quod hodie scipatio
quoad thorum permittitur propter adulterium. *ca.*
significasti. de diuortio. quæquidem separatio quoad
thorum, cum fuisset loco diuortii, quoad vin-
culum, obtinebit omnes effectus, quos iure ciuili
obtenebat diuortium quoad vinculum, vt resoluit
Tafoni. 1. numer. 2. versic. quarto. & ibi Decius numer.
10. C. unde vir. & p. h. u. num. 31. Sotus. Junior consil. 42.
num. 4. libr. 2. Atque ita pœna præscripta *dist. l. con-*
sensu. §. 1. etiam obtinebit in separatione, quæ ho-
die fit quoad thorum, propter adulterium. Illud
vtrique argumento Camilli dandum esset, quod si
vxor commisit adulterium, & maritus non cura-
uit petere separationem quoad thorum; cum nul-
lum diuortium interuenit, non amittitur dos: &
merito, quia tacendo videtur remisisse adulteri-
um, quod sciebat commissum, *argument. l. final. C.*
de renouac. donationis. propter quam remissionem ces-
sat pœna amissionis dotis. *l. si vxor. §. sed & si quis. C.*
l. quasitum. §. 1. infra de adulteriis. l. abolitionem. C. eo-
dem. tit. 15. art. 17. part. 7. probat *cap. plerumque. de do-*
nationibus inter virum. tradit Theorus decisio. 397. a.
nu. 3. † Prædictam limitationem ad regulam hu-
ius textus ita comprobata, ampliabis, vt per *Pa-*
lacios repetitur. rubrica. §. 20. a. numer. 1. & vltra cum
ampliabis, vt propter adulterium, vxor non so-
lum amittat dotem, sed & dotalitium, vt est *expres-*
sum. cap. plerumque. de donationib. inter virum. vbi
gloss. verbo, *Dotalitium*, duobus modis illud ver-
bum exponit. Primo, quod illud verbum, *Dotali-*
tium, verificetur in donatione propter nuptias,
quam mulier ex pacto debebat lucran: nam sequo-
ad adulterio, tale lucrum non obtinebit, ex ratione
l. si ab hostibus. §. 1. §. final. infra. eodem. & prosequitur Ro-
land. consil. 50. a. nu. 10. lib. 1. Vnde apud nos vxor adul-
tera amittit arras, quas alias debebat lucrari, iuxta
Ordinat. lib. 4. tit. 9. §. final. quod in specie probat. *l.*
15. tit. 17. part. 7. tradit Palas. repet. rubric. §. 20. nu-
mer. 1. & *Boignon. consil. 15. numer. 6.* Exponitur se-
cundo, vt illud verbum, *Dotalitium*, verificetur in
bonis paraphernalibus, quæ licet sint mulieris
quoad dominium, & mariti quoad custodiam, &
administrationem. *l. si ego. §. dotis. supra. de iure dotum.*
tamen etiam amittitur propter adulterium: in
quo gloss. illa singularis reputatur a Romano *fin-*
guli. §. 1. Felin. cap. pastoralis. col. 3. de iudic. fusiore in
rubric. numer. 3. Cod. de iudic. Gerard. sing. 41. C. uel-
lan. in memor. ab. lib. verb. mulier propter. & alii qui ve-

serunt *Carverius de homicidio. §. 6. numer. 233. Bori-*
us decisio. 338. num. 2. Julius Clarus in pract. libr. 5. §.
adulterium. numer. 15. vbi asserit hoc communiter
receptum post Couarru de *spensal. 2. part. cap. 7. §. 6.*
numer. 2. Idem etiam asserunt *Perez. l. 2. tit. 15. libr. 3.*
ordinamenti. pagin. 290. C. 5. a. cap. si pater. 1. part. verbo.
leganti. numer. 46. de testament. in 6. & defendit
Antonius Costanus tractatu de dotibus. cap. 6. nu. 25.
& videtur pro illis text. *l. tit. 16. libr. 3. Codic. Theo-*
dosian. Contrarium tamen opinionem, imo quod
mulier non amittat bona paraphernalia propter ad-
ulterium, tenet *Psanormitan. cap. plerumque. numer.*
penult. de donation. inter virum. & ibi Proposit. numer.
5. Dec. cap. pastoralis. numer. 7. de iudic. Angelus in sum-
ma. verb. adulterium. §. 4. & Dolioretz ita tenere asserit
Syluester verbo. adulterium. num. 8. (contra. hic. num. 14.
Anguifola consil. 9. lib. 5. & pro illis videtur text. auth.
vt liceat matri & aia. §. quia vero plerumque. collat. 8. †
vbi text. probat, propter adulterium, mulierē amitte-
re dotem & donationem propter nuptias; & si fi-
lios non habeat, amittere etiam bona propria, quæ
æquivalent tertiz parti dotis amissæ: ergo clare pro-
bat ille text. non amittere omnia paraphernalia, vt
Communis presupponit.

Neque obstat *dist. cap. plerumque. ibi: Dotalitium;*
quia illud verbum non designat bona parapherna-
lia, vt Communis exillamit, sed vel quartam partem
bonorum, quam vxor in opus debet habere ex bonis
mariti, iuxta *antient. preterea. C. unde vir & vxor.*
hanc enim vxor adultera amittet, & tradit *Bosche-*
us tractatu de legitimis nuptiis. libr. 6. a. num. 37. Vel
etiam significat doherium, id est, dimidiam partem
bonorum mariti, quam vxor videtur habere in do-
herium consuetudinarium; hoc enim dotalitium
appellari, asserit *Rebuffus. primo tomo ad leges Galli-*
cas. tit. de sententis prosonalibus. artic. 1. §. 10. §. 3. nu-
mer. 2. Hoc igitur dotalitium habendum ex bonis
mariti, amittit adultera, ex ratione. *l. si ab hostibus. hui. 16.*
§. final. infra. eod. Vel pro concordia opinionum vi-
detur dicendum, bona paraphernalia in duas di-
stribui species. Prima est, quando paraphernalia
conceduntur in administrationem mariti, & pro
quibus ipse agere potest absque aliquo mandato vxoris,
iuxta *l. final. Cod. de pactis conuentis.* Secunda
est, quando paraphernalia retinentur sub admi-
nistratione & dominio vxoris, & sunt omnino
separata a dote; ita vt pro illis maritus absque man-
dato vxoris non admittatur. *l. maritus. C. de procura-*
tatoribus. quam distinctionem prædictorum bo-
norum posuit *Baldus consil. 478. quodam sunt. nume-*
ro. 1. libr. 5. Socinus consilio 82. num. 8. ad medium. libr. 4.
Menochius consil. 56. numer. 2. libr. 1. post Tafoni. mar-
tius. n. 11. Cod. de procuratoribus. In prima igitur specie
prædictorum bonorum poterit admitti communis
opinio, vt illa etiam amittat vxor propter adulteri-
um: in secunda autem specie procedat contraria opinio,
& procedat id, quod probatur antient. vt liceat matri
& aia. §. quia vero plerumque. collat. 8. induit vt *su-*
pra. Ceterum quanuis hoc ita tentari possit, ego
verius existimo, paraphernalia indistincte non a-
mitti propter adulterium: † nam amittitur quidem
dos, cuius dominium interim est mariti. *l. doce. Cod.*
de reuocatione. & sic facilius permittitur, vt il-
lam retineat, argument. l. per retentionem. C. de vseri.
non sic amittetur paraphernalia, quorum domini-
um maritus non habet: & quanuis ius administra-

41 habet illud est fragile, & ad libitum mulieris re-
 42ocabile. l. hac lege. C. de pascuis contentis, ac proin-
 de quoad nostrum propositum, non debet esse in
 consideratione argumenti. quise infra de solut. Poterit
 sane admitti communis opinio quindo expresse
 cautum est, ut dominium paraphernalium trans-
 feratur in maritum, ut fieri posse præsupponit.
 l. si ego. §. dotis supra de iure dotum. explicat notabiliter
 Ruy. consilio 222. a. namer. septimo lib. primo. nam hu-
 iusmodi paraphernalia amittit adultera eadem ra-
 tione. qua & amittit dotem. prout & videmus, quod
 donationis propter nuptias dominium transfe-
 ritur in vxorem. *authentic. permessa. C. de donation. an-
 teneptias authentic. donationem. C. de iure dotum.* Vnde
 licet solutio matrimonio debeat reverti ad mari-
 tum. cap. fin. de donation. inter virum. tamen quia
 vxor interim domina est, illam lucrabitur propter
 adulterium mariti, ut probat cap. primo, ut vite non
 contestata. & ibi notat. gloss. 1. tradit Julius Clarus in
 pract. §. adulterium. numero 15. Sed videndum est,
 quid circa hoc sit constitutum in regno Portuga-
 lia? Ex Ordinata. lib. 5. tit. 15. §. 5. & tit. 16. §. 2. pro-
 bat, quod si maritus accusat criminaliter vxorem de
 adulterio, & illa sit conuicta & condemnata ad
 mortem naturalem, tunc lucrabitur maritus non
 solum dotem, sed & alia quæcunque bona vxoris:
 quæ Ordinatur ad plura est expendenda. *Primo*,
 quod restringendo se ad accusationem trinaleme,
 videtur sentire, quod si maritus agat civiliter de
 adulterio ad separationem thori, iuxta cap. tua. de
 procuratoribus, tunc non lucrabitur maritus do-
 tem adulteræ: quæ fuit opinio Bartol. l. miles. §. focer.
 in fin. infra de adulter. concludentis, quod maritus
 non lucrabitur dotem vxoris adulteræ, nisi eam ac-
 cuset criminaliter, & se subscribat ad penam talio-
 nis. *subscribitur & Alexand. l. rei iudicata. numer. 33. infra
 eodem.* Nihilominus hæc collectio non est vera;
 quia tamen iure civili, quam canonico receptum est,
 quod si maritus agat civiliter de adulterio, eo pro-
 bato, dotem lucrabitur. l. cum mulier. 49. infra eodem.

57 cap. plerumque de donation. inter virum. §. Quod pro-
 cedet etiam si agat de adulterio, accusando vxorem
 ad separationem thori: nam quauis ea causa vi-
 deatur esse quodammodo criminalis. cap. tua. de pro-
 curatoribus. tamen cum non agatur ad penam ordi-
 nariam delicti, magis civiliter videtur agi. cap. per
 tuu ad fin. de Simonia. & hac ratione in ea admi-
 titur procurator, neque est necessaria in scripto
 ad penam talionis. *dist. cap. tua.* Quauis igitur
 hoc casu magis civiliter videtur agi, nihilominus
 tamen maritus non solum obtinebit separationem
 thori, sed & dotem lucrabitur, ut est expressum *dist.*
 cap. plerumque tradit Romanus. l. cum mulier. numer. 13. infra
 eodem. Quinimo si bene aduertas, vtilius est ma-
 rito agere civiliter ad separationem thori propter
 vxoris adulterium, quam accusare criminaliter;
 nam primo casu dotem lucrabitur, ut supra dictum
 est; non sic accusando vxorem criminaliter; quia
 tunc non lucrabitur dotem, sed potius illa appli-
 cabitur personis expressis *auth. sed hodie C. de adulter.*
 Quod aduertit Paul. l. rei iudicata. §. 1. n. 3. infra eod. &
 consil. 147. numer. 3. lib. 2. l. mol. l. cum mulier. numer. 18. infra
 eodem & clarus Panormitan. c. gaudentes ad fin. de co-
 uersione. conuictor. & ante eos gloss. fin. d. authentic. sed ho-
 die. C. de adulter. Quauis, ut inquit Paulus *Castrensis*
 consil. 277. in causa. numer. 2. lib. 2. de adulterio vxoris, non

solet proponi querela coram iudice, nisi per viles
 homines & impotentes, qui de verecundia penes
 homines non curant, qui viles & cornutus reputant
 homines, qui per se non vindicant delictum adul-
 terii, sed recurrunt ad iudicem: & latius persequitur
 Boer. eleganter declarans, *de consilio 298. & Iacobus Ma-
 chellus patrocino. 31. per totum.* Neque repugnat Or-
 din. d. lib. 5. tit. 15. §. 5. nam quauis fecerit mentio-
 nem accusationis criminalis, non ob id sentis, mari-
 tum non lucrari dotem, si civiliter agat de adul-
 terio, ut in specie obseruat Alexand. consil. 189. numer. 3. in
 fine lib. 6. sed potius dicendum est, quod restringen-
 do se ad casum, quo adultera criminaliter accusa-
 tur, tacite relinquit dispositioni iuris communis
 alium casum, quando scilicet civiliter agitur ad se-
 parationem thori, & amissionem dotis: Nam & l. 1.
 §. 5. tit. 20. lib. 8. ordinamenti. probant, quod si mari-
 tus criminaliter accuset adulteros, illi sunt ei tra-
 dendi, ut de eorum vita disponat ad libitum: quoad
 accusationem autem civilem videtur significare,
 quod obseruetur dispositio iuris communis, ut in specie
 obseruat Antonius Gomez. l. Tauri. §. 47. ad finem.

Neque etiam obstat doctrina Bartol. d. l. miles. §.
 focer. in fine infra de adulter. nam cum vult, quod ma-
 ritus non lucratur dotem, nisi adulteram accuset
 criminaliter minime verum est: nam imo tunc de-
 mum lucrabitur, si civiliter agat, ut supra dictum est:
 & cita Bartol. in hoc communiter reprobati asse-
 rit Alexand. l. cum mulier. numer. fin. infra eodem & consil.
 189. numer. 3. lib. 6. & Menochius consil. 31. numer. 33. lib. 1. Iu-
 lius Clarus lib. 5. §. adulterium. numer. 15. ad finem. Iuxta
 hæc igitur resoluendum est, quod tamen in regno Por-
 tugaliz, quam Castellæ, si maritus agat de adulterio
 civiliter, obseruanda est dispositio iuris commu-
 nis, ut sic maritus lucratur dotem, & parapherna-
 lia vxoris, de quibus supra, non autem alia bona
 vxoris: quod satis significat Ordin. d. lib. 5. tit. 15. §.
 5. quauis Antonius Gomez. l. Tauri. §. 47. numer. 47.
 versum etiam. perperam dicat, quod maritus civil-
 iter agendo de adulterio vxoris, lucratur dotem, &
 omnia alia bona illius. Vtlierius est expendenda
 prædicta Ordin. dum in sensu directo probat, quod
 si maritus accusauit criminaliter adulteram, & eo sit
 condemnata ad mortem naturalem, tunc maritus
 non solum lucrabitur dotem, sed & omnia bona
 vxoris: quod etiam in Castellæ constitutum est per
 l. 1. §. 5. tit. 20. lib. 8. ordinamenti. quæ vtique leges
 videtur discrepare a iure communi: nam eo iure
 si adultera criminaliter accusata condemnabatur,
 maritus non lucrabatur dotem, neque bona
 vxoris, sed illa detrudebatur in monasterium: bona
 autem illius applicabantur personis expressis, *authen-
 tic. sed hodie. C. de adulteris.* tradit Paul. l. rei iudicata.
 §. 1. numer. 3. infra eodem & consil. 147. numer. 3. lib. 2. Panormi-
 tan. c. gaudentes ad finem. de conuersione. conuictor.
 & Alex. l. cum mulier. in fin. infra eodem. Cognosce in rub.
 n. 34. ad fin. C. de eadem. d. Ant. Gomez. l. Tauri. §. 47.
 ad finem. Ne autem leges illæ videantur omnino dis-
 crepare a dispositione iuris communis, aduertend-
 um est in hoc articulo duo inueniri iura, quæ sibi
 adinuicem aduersari videntur. Nam textus *authen-
 tic. de locat. matri & auia. §. quia vero plurimas.* versum
 de adulterio. collationem. v. videtur probare, quod si mul-
 ier accusetur criminaliter de adulterio, & conuin-
 catur, maritus missio libello repudiij dotem lucrabi-
 tur: quod ita ex contextu. colligit gloss. l. 1. & 2. *auth. sed*
 1100

59 *nono m. de adulter. & magis probant Bald. & Salic. v. r. q. i. ad fin. ant. sed hodie. C. de adulter. Salic. l. i. fin. num. 3. C. cod. tit. 7. & pro constanti Bart. l. miles §. fuer. ad finem, infra de adul. Bald. conf. 221. in princ. lib. 2. probat. l. 17. par. 2. 7. & ibi notat Gregor. verbo, La dote. Contrarium tamen, imo prædicto casu maritum non lucrari dotem, sed dotem, & bona mulieris adulteræ applicari certis personis, probat auct. v. nulli iudicium. §. si vera quando, collat. g. a qua defumitur auct. sed hodie C. de adulter. per quas Cuti. Junior in rub. num. 28. C. de edendo. & Socin. confil. 111. ad finem lib. 3. dixerant, maritum accusantem criminaliter uxorem de adulterio, hodie non lucrari dotem, & sic constat prædicta iura sibi aduerari. Quare varias concordias inter prædicta iura recitant gl. & Salic. d. auct. sed hodie, f. mol. l. cum mulier. a. nu. 16. infra eodem. & ibi e. Alexand. nu. fin. Roman. l. l. cum. nu. 15. infra eod. Arcin. l. v. indicate. §. i. col. 2. ad fin. & seq. infra eod. Sed illis omis, vera concordia inter prædicta iura, illa esse videtur, quod d. auct. ut liceat matri & auiæ §. quia vero plurimas. versic. si de adulterio, aperte loquitur, quando maritus conuictus, vel condemnatus uxori adulteræ repudium misit, & consequenter declarauit, quod cum illa nolebat amplius habitare, tunc enim lucrabitur dotem, modo ibi declarato. Si autem non misit repudium, vel aliter non declarauit voluntatem suam, sed passus est, eam detruddi in monasterium; quia spes est reconciliationis, expectatur biennium; quod si illam intra biennium non reconciliauerit, vel ante biennium mortuus est, tunc lucrabitur dotem, sed bona applicabuntur ex parte auct. ut nulli iudicium. §. si vera. collat. g. & in auct. sed hodie. C. de adul. que concordia est de mente Baldi Nouelli de dote. 7. par. specialis. in. num. 5. vbi fortius voluit, quod etsi maritus a principio non misit adulteræ repudium libellum, sed passus est, eam, detruddi in monasterium; & tamen ante biennium libellum repudii misit, statim lucrabitur dotem, neq; tunc habebit locum d. auct. sed hodie. C. de adulter. f. Et est ratio, quia quamdiu maritus repudium non misit uxori, nihil lucratur ex dote, vel bonis vxoris, ut supra tradidimus.*

Ex his igitur constat prædictas leges Hispanie in eo discordare a iure communi, quod muliere conuicta de adulterio, indistincte dotem, & alia bona vxoris deferunt marito, quantumcunque ei repudium non misit. Item & in eo, quod iure communi tantum maritus lucratur dotem, & ex aliis bonis tertiam partem valoris dotis amittit, ut expressum est in d. auct. ut liceat matri & auiæ §. quia vero plurimas. versic. si de adulterio, collat. 8. Prædictæ autem leges, omnia bona adulteræ adducunt marito. Denique & in eo quod iubent adulteram condemnari ad mortem naturalem; nam iure communi adulter quidem condemnabatur ad mortem naturalem. l. quantum. 2. C. de adulterio. Adulter autem non condemnabatur ad mortem naturalem, sed verberata detruddatur in monasterium d. auct. sed hodie. cap. 8. audeamus, de conversione. cominator. & ibi gloss. fin. quo modo iudicasse curiam Burdigalensem asserit Boerius decis. 297. num. 12. item & curiam Neapolitanam, affirmat Grammatic. decis. 31. & latius prosequitur Roland. conf. 33. nu. 4. lib. 2. l. cum Clar. lib. 3. §. adulterium. n. 7. & tamen leges Hispanie, etiam adulteram permittunt condemnari ad mortem naturalem.

Quinimo Ordin. lib. 3. tit. 15. §. 6. probat, quod si adultera non fuerit condemnata ad mortem naturalem, sed ad aliam penam mitiorem, maritus non lucrabitur bona vxoris; sed se sentit, quod neq; dotem. Et videtur esse ratio, quod vt amittat dotem adultera, oportet, quod sit conuicta de adulterio per veras probationes. auct. v. ut liceat matri & auiæ. §. quia vero plurimas. versic. si de adulterio, collat. 8. notat Ancharran. conf. 408. num. 4. & Zaf. hic. num. 27. Auendan. resp. 24. n. 7. Signatur mulier non condemnatur ad mortem naturalem, propter defectum verarum probationum, merito præsumponitur, quod neque dotem, neque bona lucrabitur maritus. Sed aduersus hanc declarationem virget, quod licet præsumptiones non sufficiant ad imponendam penam corporalem. l. fin. Cod. de probation. tamen videtur sufficere ad amissionem dotis, vt colligitur ex exēplis relatis. l. consensu. C. de repud. f. & in specie obseruant Parpal. hic. num. 23. & Crat. a. nu. 19. qui eleganter aduertunt, Ancharran. d. conf. 408. num. 4. loqui in adulterio sicte probato, scilicet propter absentiam, & contumaciam mulieris accusatæ de adulterio; neque enim tunc amittitur dos, quia creditur magis propter contumaciam fuisse condemnatam, quam quod de veritate adulterii constiterit. l. si ideo, & ibi Bari. supra de cunctis. Nos autem loquimur, quando adulterium præsumtiue probatur; quod videtur sufficere ad amissionem dotis; quia præsumtiue pro liquidissima probatione reputatur. gloss. l. pen. C. de periculatorum. Et in simili hanc differentiam inter fictam & præsumtam probationem obseruant Colla. l. qui duos. §. cum in bello. verbo. diuin. num. 2. infra de rebus dubis. Gamma decis. fine. 270. colum. fin. & infra latius dicemus. Pro concordia dicendum est, quod si maritus accuset uxorem criminaliter de adulterio; quia tunc videtur se obligasse ad probandum adulterium per probationes meridianam luce clariore. l. fin. C. de probation. si hoc non præstiterit, nihil lucrabitur, quantumcunque mulier propter præsumtionem in aliqua pena fuerit condemnata; & in his terminis procedet, quod sentit auct. v. ut liceat matri & auiæ. §. quia vero plurimas. versic. si de adulterio, collat. 8. & Ordin. lib. 3. tit. 15. §. 6. Si autem ciuilitur agatur de adulterio, tunc certum est, quod maritus dotem lucrabitur, etsi de adulterio tantum constet per præsumptiones. e. luerii. de presum. Nam quantum vbi agitur criminaliter, non sufficiunt etiam violentæ præsumptiones ad condemnationem corporalem. e. luerii. ad fin. de presumption. tamen si ciuilitur agatur, ad condemnationem sufficiunt præsumtiue probationes, vt receptum asserit Gratius conf. 136. nu. 22. lib. 1. saltem quando fuerint violentæ, & virgentes. Alex. resp. 20. nu. 20. & de presumption. regul. 2. presum. g. n. 5. Neque est omitendum, quod Ordin. lib. 3. tit. 15. §. 6. probat, quod si adultera condemnatur ad mortem naturalem, tunc demum maritus lucratur dotem, & bona vxoris, si ex eo matrimonio, vel alio, filii non supersint: est ergo videndum si filii prædicti non supersint, quid de bonis adulteræ sit faciendum? f. Et videtur dicendum, quod maritus illa habeat dum viuuit, sed eo mortuo, necessario relinquenda sint filiis adulteræ: ita videtur probare text. auct. v. ut liceat matri & auiæ. §. quia vero plurimas. versic. si vero, & ibi gloss. continentur. collat. 8. l. consensu. §. 1. versic. si vero. C. de repud. & ita Conarr. de sponsal. 2. par. c. 71.

§. 6. numer. 4. Gregor. l. 15. tit. 17. partita 7. verb. *Del marido*. A uendit. in re patorio, verb. *ad alterum ad finem*. Vnde dum gloss. l. 1. v. *ut litem contestata* dicit, quod predicta bona seruantur filiis, debet intelligi, scilicet post mortem mariti, vbi ibi explicat *Andr. Sicul. num. 61. Bertram. l. hac edita l. num. 53. C. de secundis nuptiis*. Petrus Tbolianus in synagmate iuris, lib. 9. c. 23. num. 12. & ad hunc modum videtur etiam explicandi *Zalbie num. 23. & Roland. conf. 30. numer. 8. libro 1. & Boerius de cons. 33. numer. 6. Palac. rep. rub. 8. c. 23. numer. 12. ad finem* dum simpliciter dicunt, quod si ad altera habeat filios, maritus non lucratur dotem; nam debent intelligi, scilicet, irreuocabiliter; nam dum viuit habebit dotis vsum fructum. Vnde pariter & quod *Cremens. sing. 86. dicit*, quod si adultera habeat filios ex alio matrimonio, maritus non lucratur dotem, allegando *Bald. l. hac edita l. numero 5. C. de secundis nuptiis*. & subscribitur *Palac. repet. rub. 8. c. 23. numer. 1. & Cassin. in consuetud. Burg. rub. 6. §. 1. nu. 2. & rubric. 4. §. 1. in gloss. Severus. numer. 25. pagina 618. Boerius de cons. 33. numer. 6. Roland. conf. 30. numero 8. libro 1. intelligendum est*, postquam maritus fuerit mortuus; nam dum viuit, obtinebit vsum fructum dotis, iuxta supra tradita, & expresse *Auend. in dictionario, verb. adulterio*. Sed cauendum est, quia Ordinatio supra citata aperte sentit, quod si super sint filii ex eodem matrimonio, vel alio, maritus nihil lucratur, sed omnia bona adultera deferuntur filiis, id quod etiam sentit *l. 1. tit. 20. lib. 8. ordinamenti*, dum dicit, quod si adultera habeat filios, illi debent succedere in bonis. Pro concordia dicendum est, quod si mulier quidem propter adulterium patitur penam mortis, bona eius statim ad filios pertinet, quoad proprietatem, & vsum fructum. Ita tamen clare probat *Ordinat. dist. lib. 5. tit. 15. §. 6. & dist. 1. tit. 20. lib. 8. ordinamenti*, expendendo verbum, *Heredes*, quod praesupponit, adulteram esse mortuam, l. 1. *supr. de hered. vel action. vend.* & in specie *Auend. respons. 24. numer. 3. & 4. in dictionario, verb. adulterio*. Si vero agatur ciuilitur, ita vt mulier non moriatur, obtinebit maritus vsum fructum illorum bonorum, dum viuit adultera; & in his terminis procedunt leges supra allegatae, quia iure ciuili adultera non occidebatur, d. *auth. sed bodie. C. de adulter.* sed adultera mortua pleno iure succedunt liberi, iuxta *supra tradita*. Quod etiam videtur admittendum in liberis alterius matrimonii; nam si adultera occidatur, vel alias moriatur, bona pertinebunt ad liberos primi matrimonii, vt sentiunt *supra allegati*; sed dum ea viuit, maritus habebit vsum fructum dotis, quod sentiunt *Bald. l. hac edita l. num. 5. & ibi clarus Bertram. nu. 53. C. de secundis nuptiis*. Florian. d. *supra l. 1. num. 12. vers. secundum promissum*. Et merito, quia iura legum ea ratione secundant, quod quemadmodum mulier, quae transiit ad secundas nuptias, non potest prauiudicare filiis primi matrimonii, donando, vel alias alienando in secundum maritum, d. *l. hac edita l. ita etiam neque delinquendo. l. Imperator. vbi. de fideicommiss. libertatibus*. Quae quidem ratio tantum euincit, postquam mulier alienans, vel delinquens fuerit mortua; nam ea viua non possunt filii reuocare donatum, vel alias alienatum in secundum maritum, *authenti. de nuptiis*, §. *quia vero haec tenus collat. & tradit Cyn. d. l. hac edita l. 9. 2. & ibi Bald. nu. 5. Bertram. d. 58. Florian. d. disput. 1. num. 12. vers. secundum promissum*. Et

expendit, quod *Ordin. d. lib. 5. tit. 15. §. 4. vult*, bona mulieris deferri in solidum ad filios primi matrimonii, quamuis iure communi maritus de bono admitti ad aequalem portionem cum filiis, iuxta *dist. d. hac edita l. vbi id clare sentit Bald. num. 5. & Bertram. num. 58. Cremens. sing. 86. & alii supra citati*. Vnde in specie dicebat *Bald. c. 1. num. 21. vbi litem contestata*, & ibi *Andr. Sicul. numer. 64. Conarr. de sponsal. 2. part. c. 7. §. 6. numer. 4. ad finem*. & *Rolan. post alios de lucro dotis. q. 27. numer. 6.* quod si propter adulterium dos deferatur marito, mortua adultera, in primis debet deduci legitima filiorum primi matrimonii, & ex aliis bonis, quae superflui, sicut diuino inter maritum, & filios primi matrimonii, ita vt maritus habeat aequalem partem cum quolibet filiorum; nam id minime procedet, quando adultera condemnatur ad mortem, vt constat ex predicta Ordinatione. Si sane ageretur ciuilitur propter adulterium, admittenda esset ea communis traditio, quae in his terminis iure regio non inuenitur correcte.

Postremo notabis, quod *l. 1. tit. 20. lib. 8. ordinamenti*, disponit, maritum etiam lucrari bona adulteri filios non habentis, in quo discrepat a iure communi; nam illo iure adulter quidem condemnabatur ad mortem, *l. quatuor. 2. C. de adulter.* non tamen condemnabatur in amissione bonorum, vt constat ex ea lege, cum qua concordat *l. 15. tit. 17. partita 7. & ita in specie notat Auend. respons. 24. in princ.* Cui tamen addere debes, quod imo iure communi etiam adulter bona amittebat, non tamen applicabantur merito, sed potius filio adulteri, si eos haberet; si minus, applicabantur filio *auth. vbi liceat matri. §. quia vero plurimas collatione 8.* In regno igitur Castellae, bona adulteri acquirerent marito; quia ita constitutum fuit per predictam legem. In regno autem Portugalliae quoad bona adulteri obseruabitur dispositio iuris communis; quia *Ordin. d. lib. 5. tit. 15. §. 6. tantum loquitur de bonis adultera*; quoad bona igitur adulteri currendum est ad ius commune, vt praecipit *Ordin. lib. 2. tit. 5.*

Vtius & secundum conclusionem, de qua supra, quod mulier propter adulterium amittat dotem, ampliabis procedere, etiam quando mortuo iam marito, vidua stuprum commisit: nam adhuc dotem amittet, vt concludit *Paul. Castrensis l. foror. C. de his quibus vt indignis. & l. fideicommissum, ad fin. C. de fideicommiss. & consil. 147. reuocatur, lib. 2.* quod consilium ad litteram recitat *Praposte. c. plerumque num. 3. de donation. inter virum. & subscribitur Iason hic num. 6. Pouan. num. 7. Zafus. num. 22. & Hippolys. sing. 234. ad finem & sing. 416. Catellian. in memorabilib. verb. mulier propter. in fine. Gerard. sing. 43. refert alios Martencol. l. 5. tit. 9. lib. 3. ordinamenti, §. gloss. numer. 8. & asserit receptum Besson. in rubr. num. 36. C. de edendo, & late comprobatur a *Antoni. Costan. de libris. cap. 6. numer. 31. & Auleis de pratorib. in procmo, pag. 10. num. 45. Duenas reg. 12. in 3. limitat. Palac. repet. rub. §. 67. num. 2. & num. 6. ea moti ratione, quia mulier vidua, adhuc electur in primo matrimonio. l. fin. C. de bonis maternis*, & hac ratione retinet privilegia, quae habet viuo marito, l. *fama supra de senariibus mulieres. C. de dignitatib. lib. 12.* Ergo etiam quoad onera debet censi esse in priori matrimonio, l. *secundum naturam infra de regul. iuris*. His tamen non obstantibus, contrarium verius &*

reco-

receptus est, imo quod mulier vidua stuprum committens, non amittat dotem, ut post multos resoluisset Pinell. l. fin. num. 9. C. de bon. matern. Padilla. l. fideicommissum. numer. 4. C. de fideicommissis. Molina lib. 1. de primogen. c. 9. num. 55. Costa. c. si pater. 1. parte. verb. legauit. numer. 41. Matienso. l. 5. tit. 9. lib. 3. ordinam. gloss. l. a. num. 10. Iulius Clarus in praxi criminali. §. stuprum. nu. 5. Et secundum hanc opinionem late conluluit Aymon conf. 205. num. 27. & a nu. 3. & conf. 304. col. fin. Roland. conf. 386. a. num. 20. lib. 2. Et hanc esse hodie magis communem opinionem asserit Socin. Junior conf. 111. nu. 7. lib. 3. Corradi hic nu. 21. Pro qua sententia videtur esse text. auth. de restitutione, & ea que parit. §. final. collat. 4. dum probat, quod si mulier vidua committat stuprum intra annum luctus, amittet illa bona que habuit a marito: ergo post annum, neque hæc amittet: intra annum autem amittet quidem ea, que habuit a marito, non autem dotem, quam non habuit a marito, sed censetur esse proprium patrimonium ipsius mulieris. l. 3. §. sed virum. in fine supra de minorib. Ex qua inductione patet, reiiciendam esse concordiam Alciati. de presumpt. regul. 2. presumpt. 9. num. 5. quod si mulier committat stuprum intra annum luctus, tunc amittat dotem; sed eo clauso, non amittat, subscritbit Couarr. de sponsal. 2. par. c. 7. §. 6. nu. 12. allegat text. in d. amb. de restit. & ea que parit. §. fin. collat. 4. & ante eos eandem concordiam assignauit Ioannes de Garçonibus. amb. de restit. nu. 21. C. de secund. nup. quem retulit Rglan. conf. 86. nu. 41. & nu. fin. lib. 2. Nam hæc concordia aperte confunditur per d. §. fin. (quem prædicti male per se allegant) Nam si committens stuprum intra annum luctus, tantum amittit donata per maritum: ergo non dotem propriam; neque enim eadem est ratio lucra amittendi, vel damni incurrendi. l. fin. Cod. de codicillis: & ita contrarium sentiant Crot. hic nu. 11. Ripa. numer. 8. & clarius Alciati. num. 4. Aymon. conf. 205. num. 27. Socin. Junior conf. 111. nu. 4. lib. 3. Iulius Clarus lib. 3. §. stuprum. nu. 5. in fine. Et in specie prædictam concordiam improbat Crot. l. 4. §. Cato. 2. de iur. num. 78. infra de verb. obligation. Anton. Gomez. l. Tauri. 80. num. 70. ad fin. Pinellus. l. fin. numer. 11. C. de bonis mater. Costa. c. si pater. 1. parte. verb. legauit. numer. 42. Molina lib. 1. de primogen. c. 9. num. 55. verbi autem. Quamuis illud verum sit, quod penæ impolitæ per l. 1. C. de secund. nup. mulieri contrahenti nuptias intra annum luctus, a fortiori locum habebunt in ea, que intra prædictum annum luctus stuprum commisit. Ibi solus Cod. de renouand. donation. iradit Palac. repet. rub. §. 67. nu. 3. & nu. 17. Iulius Clarus lib. 5. §. stuprum a. nu. 6. Pinell. l. fin. nu. 11. C. de bonis mater. Matienso. l. 5. tit. 9. lib. 3. ordinam. gloss. l. a. num. 5. & probat l. 3. tit. 12. par. 4. & notabiliter præsequitur Costa. c. si pater. 1. parte. verb. legauit. nu. 34. Adde quod Peralta. l. cum quidam. 2. infra de legat. 2. aliter concordat opinionem, quod si vidua stuprum committens, iam recuperauit dotem ab heredibus mariti, tunc illam non amittet; alias enim denegabitur ei actio ad dotem recuperandam. Ceterum neque hæc concordia amittenda est; quia iure non probatur, & contra eam vrget. l. 6. de iur. c. 3. verbi. quante, infra de adulter. ibi. Imponere & c. de fendo sine culpa non amittendo, ibi: Vnente marito, a contrariis iussu: & ita prædictam Peralta concordiam in specie impugnatur Molin. lib. 1. de primogen. c. 9. num. 55. verbi. similiter. Constat igitur, non esse recedendum a clara decisione d. auth. de restitu-

tion. & ea que parit. §. final. collat. 4. quæ vtique in regno Portugallie obseruanda est: nam cum in eodem nulla sit lex, quæ contrarium disponat, obseruanda est decisio iuris communis, & præcepti Ordinat. l. 2. tit. 5. atque ita si vidua intra annum luctus stuprum committat, priuabitur in eo regno legatis, siue donatis per maritum: post annum autem stuprum committens, nihil amittet. Costa. c. si pater. 1. parte. verb. legauit. nu. 35. Rol. conf. 86. nu. 7. lib. 2. Matienso. l. 3. tit. 9. lib. 3. ordinam. gloss. l. a. nu. 5.

Neque obstat argumentum contrariæ opinionis supra relatum, quod vidua adhuc censetur esse in primo matrimonio; quia id procedit per fictionem: & in penalibus pena impolita in casu vero, non habet locum in fictio. l. 3. §. hæc verba, supra de negot. test. & in specie aduertit Aymon late comprehens. conf. 205. a. numer. 39. Quinimo quæstio constanter matrimonio, quæ in Castella communicatur inter coniuges, non amittet vidua stuprum committens, etiam intra annum luctus; quia propter mutuam acquisitionem illa lucra non censentur acquisita ex titulo lucratiuo, sed potius ex oneroso, argument. l. de fideicommissis. C. de transaction. & in specie Couarr. de sponsal. 2. parte. ca. 7. §. 1. num. 8. ad fin. Anton. Gomez. l. Tauri. 50. num. 69. Pinell. l. fin. numer. 3. C. de bonis materis. Tellus. l. Tauri. 14. Ergo d. auth. de restit. & ea que parit. §. fin. collat. 4. prius viduam stuprum committentem intra annum luctus donatis per maritum, non debet verificari in prædictis lucris reciprocis inter coniuges, quæ non ex donatione censentur provenire. l. si pater puella, & ibi Paul. Cide in offic. testament. Ripa. l. femine. numer. 39. C. de secund. nup. faciant quæ Palac. rep. rubr. §. 67. num. 17. Vnde a fortiori neque amittet eam partem bonorum, quæ secundum regni Portugallie consuetudinem, ex bonis mariti acquisiuit ratione mutæ communicationis bonorum; quia in ea euidentius constat de titulo oneroso, proveniente ex mutua societate consuetudinaria, vt aduertit Pinell. l. 1. C. de bon. materis. l. part. 1. nu. 37. quidquid controuertat Tellus. l. Tauri. 14. ad medium. Vnde in Cantabria, vbi bona communicantur etiam inter coniuges, iudicatum fuit, medietatem acquisitam ratione prædictæ consuetudinis, viduam stuprum committentem, non amittere, vt asserit Padilla. l. fideicommissum. n. 5. C. de fideicommissis. Ceterum in regno Castellæ videtur dicendum, quod quocumque tempore vidua stuprum committat, debet amittere donata per maritum, vt videtur probare. l. 9. tit. 12. lib. 3. fori legum; in sua generalitate, quam ad id expendit Palac. rep. rubric. §. fin. n. 2. Anton. Gomez. l. Tauri. 14. num. 17. ad fin. Padilla. l. fideicommissum. numer. 6. C. de fideicommissis. Quod etiam a fortiori videtur probare. l. 5. ad fin. tit. 9. lib. 3. ordinam. vbi vidua, quæ inhoneste vixit, priuatur etiam medietate lucrorum quæsiturum constante matrimonio: quam ad id expendit etiam Anton. Gomez. l. Tauri. 50. num. 51. Couarr. de sponsal. 2. parte. c. 7. §. 6. n. 12. Sed longe verius est, etiam in regno Castellæ obseruandam esse decisionem authent. de restit. & ea que parit. §. fin. collat. 4. cum qua concordat l. 3. tit. 12. par. 4. & late defendit Costa. cap. si pater. 1. parte. verb. legauit. numer. 35. quem sequitur Matienso. l. 5. tit. 9. lib. 3. ordinam. gloss. l. a. numer. 6. Neque obstant leges Castellæ in contrarium allegatæ; quia, l. 9. tit. 12. lib. 3. fori legum, contradicit prædictæ l. part. 3. tit. 12. par. 4. & ideo prædicta lex fo-

ri non est obseruanda, nisi probetur vsu, & consuetudine fuisse receptam, iuxta resolutionem Gregorii Lopez. l. 8. tit. 12. *partia. 5. in gloss. Cada vno.* Item prædicta lex fori loquitur in vidua, quæ bonam vitam non egerit, & sic videtur loqui in ea, quæ contraxerit habitum male viuendi, & more meretricio supra admittat. *argument. l. his solis. in c. la gloss. penult. C. de renouand. donat. & ita in specie Costa d. cap. si pater. verb. legat. nu. 40. in 1. part. & sequitur Maien. vbi supra.* Neque etiam obstat l. 5. ad fin. tit. 9. lib. 5. ordinam. nam loquitur in ea, quæ luxuriose viuunt, & sic in ea, quæ viuunt more meretricio. *† argum. l. & mulieri. in fr. de curator. furios. l. fin. §. pen. C. de sententiam passu. & in material. l. his solis. in c. la gloss. pen. C. de renou. donat. & ad hunc modum prædictam legem interpretatur Costa d. verb. legat. a. nu. 38. Padilla l. fideicommissum. num. 7. C. de fideicommiss. Menchaca illustrium question. c. 104. num. 6. & Maien. l. 5. tit. 9. lib. 5. ordinam. gl. 2. n. 7. Gutierrez ad leges Regni. 2. part. q. 122.*

¶ Partia tertio conclusionem, de qua supra, vt mulier amittat dotem si probetur, cum aliquo turpiter lusuisse, scilicet amplexando & osculando; nam licet non constet, ab eo fuisse carnaliter cognitam, tamen propter prædicta poterit maritus agere ad separationem thori, & dotem lucrabitur, quod videtur probare text. cap. 1. §. 1. quibus modis feudum amittitur. 1. item l. quod ait lex. 23. in princip. in fr. de adulter. vbi probatur, patrem posse occidere filiam familias repertam in actibus Veneris, scilicet osculando, & amplexando, v. ibi exponit gloss. ergo a fortiori propter eam causam vxor dotem amittet. *l. in suis in fine. in fr. de lib. & postum. Denique adducitur l. consensu. §. 1. C. de repudiis. vbi iusta causa repudiij, & dotis amittende existimatur, si vxor, ignorante viro, conuiuium viroam aduenit; ergo a fortiori si patiatur se amplexari & osculari; & ita hanc ampliationem in specie posuit Baldus cap. 1. in memor. quarto. de procuratoribus. cui subscribunt Crotus hic numer. vigesimo. Ripanumer. nono. Pontanus numer. sexto. Felinus cap. pater. numer. 3. de testibus. Palacius in rubrica. §. 73. numer. 12. Carverius de homicidijs §. 6. numer. 254. Bernardus Diaz regula 216. Caelianus in memorabilib. verb. mulier propter. Curt. Iunior in rubrica. a numer. 28. C. de edendo. & ibi Bellon. nu. 81. asserit, hanc esse receptam sententiam, & Ripan. in rubr. 17. C. de iudicijs. Clar. lib. 5. §. ad niterum. nu. 6. late Perez. l. 2. tit. 15. lib. 2. ordinam. pag. 292. & seq. & eandem esse communem fatetur Cesar Costa lib. 1. variar. dubitation. iuris. cap. 39. & probat Lara. l. si quis alibi. §. si quis ex h. nu. 77. in fr. de liber. agno. c.*

70 Hæc ita non ampliatio tuta non est, quia ius inducit tantum amissionem dotis propter adulterium vxoris. cap. plenius, de donation. inter virum & vxorem. oicula autem & amplexus non inducunt adulterium, *argument. cap. 1. de matrimonio contra interdictum Ecclesie*, quamuis illius sint præambula, gloss. l. 1. verb. propter. in fr. de extraord. criminio. non auctor Petrus Tholefianus in synagmate iuris, lib. 9. c. 23. a numer. 13. & comprobatur ex traditis per Thomam 2. 2. quest. 151. artic. 4. in corpore, quod pudicitia & castitas duobus modis laeditur; nam pudicitia laeditur per signa venerorum, vt sunt oscula, & amplexus; castitas autem laeditur per venerem commixtionem. Ergo cum per osculum & amplexus

non laeditur castitas, neque etiam potest dici committi adulterium. Accedat, quod oscula & amplexus secundum suam speciem non solum non inducunt adulterium, sed etiam neque peccatum mortale, nisi fiant causa libidinis. *Thomas 2. 2. q. 154. artic. 4. & in multis regionibus ex consuetudine nullam videntur continere turpitudinem, vt prosequitur Petrus Tholefianus in synagmate iuris, libro 2. cap. 1. a numer. 25.* ergo non est dicendum propter illa simpliciter probata, penam amissionis dotis esse inducendam; & ita hanc opinionem aduersus Baldum & sequaces, magis probant. Decius in rubr. numer. 2. C. de eden. & ibi Bellon. num. 83. Cagnol. & ibi Berouius numer. 22. asserit receptum. subscribitur Parpal. hic numer. 25. Alciat. num. 6. Anon. Costan. de doibus. cap. 6. a numer. 36. Menoch. lib. 2. de arbit. casu 287. a numer. 7. & Corraf. hic numer. 15. & Baldi sententiam plerisque improbari asserit Alcia. lib. 4. parergon cap. 10. Quarrus de sponsalibus. 2. part. cap. 7. §. 6. numer. 3. Padilla Leranensis. num. 87. C. de transact. Petrus Gregor. in synagmate iuris, lib. 9. cap. 23. a numer. 13. & horum opinionem, attenta dispositione iuris civilis, defendit Cesar Costa lib. primo variorum dubitationum iuris, cap. 39. & videtur in specie text. l. consensu. C. de repud. & auctor. vt licet matri. §. prædictis itaque collat. & vbi enumerantur casus, propter quos vxor repudiari potest, & propter quos debet amittere dotem; & tamen inter illos non enumerantur oscula, & amplexus. Et retenta hæc opinione, non obstant adducta pro contraria; nam ad primum de cap. 1. §. 1. quibus modis feudum amittitur. 1. resp. d. etur, loqui in feudo, quod facilius amittitur, quam dos; nam feudum est feudatarii tantum quoad vile dominium, dos autem est proprium patrimonium mulieris. l. 3. §. sed vtrum. in fr. de minoribus. & quia feudatarius debet abstinere ab omni graui, & inhonesto de iniurijs. cap. primo §. porro. quæ sunt prima causa benef. amittendi, quæ iam videtur inferre, si turpiter cum vxore eius lusit; & hæc de causa speciale esse in feudo, quod propter prædictam causam feudum amittitur, tradit Alciatus lib. 4. parergon. cap. 10. & Menochius lib. 2. de arbit. casu. 287. numer. 4. & casu 287. numer. 10. Corraf. hic numer. 15. Inde igitur inferri non potest ad dotis amissionem, quia non inuenitur iure cautum, quod propter grauem iniuriam illatam marito mulier dotem perdat, eo maxime, quia feudatarius est domino adstrictus per iuramentum, tanquam vassallus, & ratione prædicta tenetur domino reuerentiam exhibere, & nullo modo eius honorem laedere; quæ obligatio in vxore non reperitur, quæ tanquam viri loca creata est. *Genesius 2. vt aduersus Nauarr. in rubr. 9. de iudic.* Et hinc est, quod mulier committens stuprum, etiam intra annum luctus, dotem non amittat; vt supra probauimus; & tamen si feudatarius stuprum committat cum vidua vxore domini, saltem intra annum luctus, feudum amittit, vt eleganter probat Ioann. de Garzonibus. l. 1. nu. 76. C. de secund. nupt. Ripa l. fin. nu. 207. C. de renouand. donation.

Non obstat secundum de l. quædam lex. 23. cum gloss. in fr. de adulter. nam respondetur, non videri veram eam gloss. expositionem; nam Vlpianus clare sentit, quod vt pater filiam suam. possit occidere, oportet, quod eam deprehendat in ipsis actibus veneris.

neris, id est, in ipsa coitus turpitudine, *ut ibi tradit Budasus, cum subscribitur Bellon in rub. nu. 91. & ibi Cagnol. n. 3. C. de edendo. Conar. de sponsalib. 2. part. c. p. 7. §. 7. num. 3. & Corra hic. nu. 15. ad finem. & Joann. Gratian. regula. 496. a. num. 1. Non obstat tertium del. consensu. §. 1. C. de repud. quia in eo text. propter circumstantiam loci, & temporis, & etiam personarum, saltem presumitur probatur adulterium, *ut aduertit Cagnol. in rub. numer. 32. C. de edendo. quod tamen neque vere, neque presumitur probatur ex solis oculis, & amplexibus. cap. 1. de matrimonio contracto contra interdictum ecclesie. & supra dictum est: quamvis per illum text. Casar Costa. lib. 1. variarum dubitatio. iuris. c. 39. teneat, quod iure civili propter oscula mulier dotem amittat. Pro concordia tamen harum opinionum videtur dicendum, quod si constat, solum amplexus, & oscula intervenisse, non amittitur dos, quia etiam tunc constat non intervenisse adulterium: quod necessarium est ad dotis amissionem. dict. cap. plerumque. de donatio. inter virum, & uxor. Aletat. lib. 4. parergon. cap. 10. & tanquam receptum tradit Gratius conf. 50. nu. 26. lib. 2. Nauarrus in rub. nu. 10. de iudic. Vnde si maritus agat ad thori separationem, & dotis lucrum, & solum uxori obicit oscula, & amplexus, non auditur, quia non inuenitur iure cautum. quod propter illam causam separaretur matrimonium, & dos amittatur: neque etiam si obicit facta sibi iniuriarum per uxorem, & animum adulterandi ex parte ipsius uxoris, quia propter hoc non inuenitur iure cautum: quod dotem amittat: quidquid existimet Bolognet. in rubric. nu. 28. C. de edendo. & penae non sunt inducende, nisi in casibus iure expressis. *aut. de non elogendo secundo nubentes. §. cum igitur. collat. 1. glof. cap. final. de iure pat. nat. & Symon. conf. 20. §. numer. 31. Vnde in specie inquit Bald. l. si quis non de cam. u. 1. ad finem. C. de episc. & cleric. quod ubi tantum interueniunt oscula & amplexus, non puniuntur mulier tanquam adultera, sed propter impudicitiam puniuntur extraordinarie alia mitiori pena, allegat gl. l. verb. propter infra de extraord. criminib. subscribit addit. Ang. de malific. verb. *Ob me ha adulterato. n. 43. ad finem. declarans id procedere, quando constat, vltimius non fuisse processum: & faciunt tradita per Iulium Clarum in praxi criminali. §. final. quest. 13. numer. 6. & vera videtur hęc conclusio, quidquid distinguat Rinald. Corfius lib. 3. indagacionum iuris. ca. 17. & contrarium defendit Corra. hic. nu. 17. in l. le. litor. & 2. lect. num. 7. Si vero sumus in dubio, neque constet, utrum vltimius fuerit processum, tunc probatis oculis & amplexibus, presumitur probatum videtur adulterium, & ut tenet Alb. l. item apud Labouem. §. appellare. n. 2. infra de iur. & tanquam receptum tradit Iulius Clarus lib. 3. §. adulterium. num. 16. & aliter tenet per Mascardum de probatio. 1. part. conclusio. 84. Contrarium tamen tenet Dec. in rub. n. 2. de edendo. inquit, quod si maritus obicit adulterium uxori, & tantum probat oscula & amplexus, non videtur probasse concludenter adulterium uxoris: quod & in casu fortiori tenuit Bald. curs. 4. §. super predictis, numer. 1. lib. 2. quod non probatur adulterium ex eo, quod iuuenis cum muliere inueniatur in camera, caligis dissolutis: quia non inde necessario inferitur, quod actum Venereis expleuerit, cum potuit sic agere, ut adulteraret, & tamen non perfecit, & sic potius videtur probatus con-****

tus, quam consummatio delicti: sequitur Symon conf. 205. nu. 21. & Mascardus de probationibus. 1. parte conclusio. 57. numer. 5. alius referens. Sed videtur concordandę opinionēs, quod probatio solum amplexuum & osculorum, non probat concludenter adulterium, nisi alie circumstantie adiciantur, ut pote loci & temporis: ut puta, quia etiam probatur in eo loco secreto fuisse repositos, & per tantum tempus ibi fuisse, ut potuissent consummare adulterium: quamvis enim tunc reperitur in solis oculis & amplexibus, presumitur probatur, iam antea adulterium commisisse: id quod aperte sentit Bart. l. quod. au. lex. in princip. & l. capite quinto. num. 2. infra de adult. dum dicit, quod si quis repositus est in loco secreto cum muliere in oculis & amplexibus, ex hoc probatur adulterium: quod etiam tenuit Panormitan. cap. cum. non ab homine. numer. 19. de iudic. & cap. praterea. cl. 2. numer. 2. de testib. Salyet. l. Gracchus. numer. 9. C. de adulter. Angel. de malific. verb. *Ob me ha adulterato. numer. 9. & tractat. de testamento. glof. 46. nu. 4. Hippolyt. l. vnic. num. 1. C. de raptu virginum; & satis Rinald. Corfius lib. 3. indagacionum iuris. cap. 17. & post eos Roland. conf. 34. num. 7. lib. 2. refolvens, quod adulterium probatur, non solum quando sit deprehensio in ipso coitu, sed etiam quando in loco secreto inueniuntur se osculantes & amplexantes: quod etiam tradit Ruin. consilio. 149. num. 4. lib. 5. Padilla. l. transigere. nu. 86. C. de transactio. Quibus addendum est, predicta non sufficere, nisi etiam addit circumstantia temporis: ut quia scilicet, probatur, per tantum tempus in loco secreto fuisse, ut possent adulterium committere: & nam tunc verum est, quod est in solis oculis & amplexibus deprehendantur, tamen presumitur censetur probatum adulterium, ut sentiunt supra allegati: & expressit Bolognet. in rub. C. de edendo. num. 19. ante finem & ante eum. Panormitan. cap. tertio loco, numer. 10. de probation. & Ruin. conf. 33. numer. 1. lib. 5. Et videtur text. caput. neque aliqua. 27. questio. 1. & cap. dixit Dominus. 32. questio. 1. dum dicit, quod ubi est fornicatio, vel fornicationis suspicio, vxor dimitti potest, & consequenter amittit dotem, dict. cap. plerumque. de donatio. inter virum. Ex hinc etiam probat cap. lueris, de presumptio. quod si inueniantur nudus cum nuda in loco secreto, etsi non probetur se commiscuisse, tamen presumitur censetur probatum adulterium, propter circumstantiam loci & temporis, ut tradit Aut. Gomez. l. Tauri. 80. numer. 50. non probata autem predicta qualitate temporis, non presumitur adulterium ex solis amplexibus & oculis in loco secreto, ut consilium Gratius conf. 50. numer. 26. lib. 2. & tradit Nauarrus in rubric. de iudic. numer. 10. atque proinde, si accusatus de adulterio restringat negatiuam, probando quod ratione loci, vel temporis non potuit perficere adulterium, debet absolui, quantumcumque probetur interuenisse oscula & amplexus: quod tradunt Bellon in rubric. C. de edendo. numer. 76. & ibi Cagnol. numer. 31. ad finem, quidquid repugnet Curt. l. un. ibi numer. 28. & Bolognet. numer. 25. Ex quibus colligitur solutio ad dictum Baldi dict. caput. 1. de procuratorib. numer. 44. ut procedat, quando probantur oscula & amplexus cum circumstantia loci & temporis; nam tunc presumitur probatur adulterium, & consequenter, mulier amittit dotem, non quidem ob id, quod*

polla consilio criminali 32. numer. 21. Angel. de maleficio. verb. quod fama publica. numer. 28. Anton. Gomez. 3. tomo. cap. 12. numer. 25. Polla. allegation. heresi 8. 1. Hippolytus in rubric. C. de probatio. numer. 241. & cons. 7. n. 26. & ita in praxi esse receptum asserit Viuius libr. 2. communium opinionum. 56. & notabiliter Luluus Clarus in praxi. libr. 5. final. quod 21. numer. 42. & Alciardus de probationib. 3. part. conclusio. 1222. & numer. 55. & numer. 73. quidquid contrarium sentiat Ioannes Andr. in additio. ad Speculum. tit. de probationib. 5. videndum res. liter. E. Verget & tertio dictum Mathesilani sing. 119. quod presumptiua illa probatio adulterii. de qua capite literis. de presumptionibus. fufficit quidem in causa ciuili ad condemnationem. non autem in causa criminali; neque enim propter eam presumptionem imponitur poena ordinaria delictis. *Barb. in Jafon. l. 1. numer. 29. C. de seruus fructuarius. & L. non hoc. numer. 15. Cod. unde legitimi.* Angelus de maleficio. verb. quod fama publica. numer. 23. Corn. consilio. 92. ad finem. lib. 4. Menoch. cons. 31. num. 25. lib. 1. Aymon cons. 205. num. 20. & Alciardus de probationib. 1. part. conclusio. 59. numer. 10. & numer. 20. & videtur pro illis text. cap. praterea. 27. de testib. qui probat. solam violentam presumptionem absque aliis ad iminulicis non fufficere. vt quis condemnatur ad poenam ordinariam adulterii. Ceterum quamuis haec videantur virgere. non tamen est recedendum a conclusione supra posita. quae magis recepta est. Pro qua facit. quod deprehensus in actu nimis propinquo adulterio. dicitur adulter. *fufficit. Bartoli. 12. numer. 1. infra de furtis. quem ita explicat Angelus de maleficio. verb. (che me ha adulterato. numer. 41. Decius cap. cum non ab homine. numer. 11. & ibi notab. Alciardus. numer. 27. de iudic. item Decius cap. tertio loco. numer. 13. de probationib.* Si ergo censetur adulter manifestus. debet puniri poena ordinaria delicti. ac si de eo esset conuictus. cap. de hoc. de Simonia. & ibi Panormitan. Item adulterium suapte natura est difficilis probationis; quia directo probari non potest. *et notabiliter persequitur Gratius consilio. 50. a numer. 1. libr. 2. & est doctrina Bartoli. l. 2. §. final. in fine. infra de adulter. Angelus de maleficio. verb. (che me ha adulterato. numer. 41. Felin. cap. praterea. numer. 2. de testib. Decius in rubric. numer. 2. Cod. de edendo & ibi Curt. Junior. num. 16. Hippolytus consilio. 1. numer. 47. Parisi. consilio. 54. numer. 62. libr. 4. Socin. Junior consilio. 22. numer. 13. lib. 2. Menoch. consilio. 31. numer. 18. lib. 1. & alia relati per Mascardum de probationib. 1. part. conclusio. 57. a numer. 3. Succedit igitur ea communis traditio. quod in his quae suapte natura sunt difficilis probationis. praesumptiones videntur inducere plenam & legitimam probationem. l. non omni. §. ab barbaris. inf. de re militari. cap. praterea. 27. de testib. *Barb. ad Angel. consilio. 21. a numer. 7. Deuz. a numer. consilio. 20. numer. 12. assessorum decisio. 7. ad fin. de dolo & contrarietate. & Rota decisio. 613. numer. 2. in 3. part. nonnullis. et non.* Adde Paul. Castrensi. consilio. 243. col. 2. in princ. libr. 2. notabiliter resolucentem. quod si agatur de negotio. in quo solent adhiberi & parari probationes per testes. vel instrumenta; ad illius negotii probationem requiritur plenae. & exactae probationes. quia tunc contra liquide non probantem; insurgit iuris praesumptio desumpta a communiter accidentibus. l. neque natales. cum gloss. C. de probato. Si vero tale in negotium. quod consuevit celebrari occulte. vel quod suapte natura li-*

quido probari non potest. tunc alleviatur onus probationis. neque ita exacta requiritur probatio. sex fufficient coniecturae. quae inducant iudicem ad credulitatem. l. non omni. §. a barbaris infra de re militari. alias enim veritas facile periret; cui tamen iura semper fauent. ne pereat. l. final. supra de probato. Et in specie. quod ad probandum adulterium fufficiant praesumptiones. propter rationem de qua supra. probat cap. literis de praesumption. cap. marius. cum gloss. de adulter. Bartoli. l. 2. §. final. in fine infra de adulter. tradit Alciardus. cap. cum non ab homine. num. 27. de iudic. prosequitur Gratius consilio 50. a numer. 3. libr. 2. dum modo sint propinqua. & inferentes delictum. & perfecte probentur. vt ipse tradit ibidem a numer. 33. Adde praedictis Bellameram decisio. 619. colum. 10. versicul. octauo. tradentem. quod probatio conueniens naturae rei. censetur fufficiens; quoniam aliter res non posset probari. licet in alia materia ea probatio non censetur fufficiens; quia lex contenta est ea probatione. ne. quae fieri potest; ne alias res reddatur improbabilis. Felin. cap. de iuris. 2. numer. 21. de testib. Et confirmatur. quia vt inquit Dec. in rubr. col. penultim. versicul. primus. de probation. quando materia est talis. quod per solas coniecturas fieri possit probatio. tunc praesumptiones censentur liquidissimae probationis. *subscribit Menoch. consilio. 5. numer. 17. libr. 1.* Et retenta hac opinione. non obstant adducta in contrarium; nam ad primum. quod ex praesumptionibus nemo est condemnandus in causa criminali. respondetur. quod *habentem. infra de poenis.* tantum dicit. neminem ex suspicionibus esse condemnandum. verbum autem. *Suspicio.* significat coniecturam sumtam ex leuibus signis. vt tradit Thomas. 2. 2. quaelion. 66. articulo. 3. in corpore. gloss. & Bald. ad finem. l. quoniam. la. 2. C. de adulter. Symonius in Enchiridio. cap. 47. numer. 1. Ex huiusmodi igitur suspicionem nemo est condemnandus in causa criminali. imo venit sentit absolueundus. *et tradit Hugronym. Gabriel. consilio. 180. numer. 21.* In quibus terminis admitti potest noua opinio Sarumienti. libr. 1. selezar. cap. 1. quod si crimen non est plene probatum. reus venit absolueundus. etiam si aduersus eum sint aliquae praesumptiones; quam repetit libr. 7. selezar. cap. 7. vbi late confirmat. Extra autem hos terminos. si praesumptiones fuerint vrgentes. potest sequi condemnatio. Bald. l. si qui in fine. Cod. de adulter. quia huiusmodi praesumptiones pro liquidissima probatione habentur. l. licet Imperator. infra de legatis. 1. tradit Alciardus. de praesumption. 3. parte. num. 3. Quam resolutionem colliges ex ca. accipias in principio. de hereticis. in 6. vt etiam dici potest. quod aut agitur de delictis. quae suapte natura clare probari possunt; & in his etiam violente praesumptiones non fufficiant ad condemnandum in causa criminali. *id est in criminali.* l. final. C. de probationib. aut agitur de delictis. quae occulto committuntur. ac ob id sua natura sunt difficilis probationis; & tunc fufficient violente praesumptiones. etiam ad condemnandum per supra tradita. Quam concordiam in specie sentit Paul. consilio. 299. colum. penult. ad medium. libr. 2. Hippolytus in rubric. Cod. de probationib. num. 238. versicul. autem tamen est. Quod receptum a Doctoribus asserit Carcerius. de homic. in principio. numer. 103. versicul. ex quibus omnium dictis. pagin. 62. & Corra. lib. 2. selezar. num. 7. ad finem. & eam observare curiam asserit

Cassan. in consuetudin. Burgun. rubric. 1. §. 2. gloss. E la prenu. num. 59. pag. 102. & late Mascardus de probationib. 3. part. consil. 1124. n. 8. & consil. 1222. num. 26. & tradit etiam Aymon. consil. 178. num. 2. Rota decif. 613. numer. 2. in 3. part. nouissimarum. Cassador. decif. 7. ad finem. de dolo & contumacia. Et prædicta quando agitur de probatione copule. admittit Paris. consil. 170. num. 73. lib. 4. Moco. consil. 31. numer. 18. lib. 1. & notabiliter Mascardus de probation. 1. part. consil. 57. a numer. 6. Quibus addit Hoffensen in summa tituli de filiis præhytorum. numer. 1. ad finem. iniquentem, quod in his, quæ occulto committuntur, & certa probatio haberi non potest, indicia probabilia, & urgentes præsumptiones habentur pro sufficiente probatione. L. nō omnia. §. a b o baris. inf. de re militari. Quod etiam tradit Paris. de Put. in tracta. de syndicato verb. testis. cap. 2. num. 7. pagin. 434. inueniens quod in his, quæ communiter solent fieri in secreto, proceditur per coniecturas & præsumptiones: & magis in specie Bald. l. quicumque. num. 25. C. de seruis fugitiuis. asserit, quod in delictis secretis, propter difficultatem probationis, deuenitur ad torturam, & nonnunquam ad condemnationem per sola indicia, si ita sint certa, ut vix ab negari valeant. l. militis. C. de question. subscribit Paris. de syndicato. verb. tortura. cap. 1. num. 9. pagin. 432. & similiter adducit Boerius decifio. 164. numer. 4. Denique regula generalis est, quod in his, quæ superte nature difficultat probari possunt, sufficit probatio per coniecturas, vel probationes, quæ in aliis causis non censerentur sufficientes. Alex. consil. 23. ad finem. lib. 2. Castilianensis consil. 21. a. n. 7. Curt. Senl. ad monenda. a. n. 102. sup. de iure iur. Neuiz. consil. 27. a. num. 12. ita vt in his delictis, habita relatione ad probationem aliorum delictorum, minores probationes videantur exigui. & Anch. cap. in fidei fauorem, in fine. de heret. in 6. Albert. in assertion. Catholic. q. 23. num. 90.

Neque huic resolutioni obstat, si obiciamus, quod etiam in his delictis, quæ superte nature occulte committuntur, requiritur probatio vera, & indubitata, neque sufficienti coniectura etiam violenta, vt in crimine falsi probatus iur. gentium. §. quod fere, cum glossa supra de pactis. tradit Dec. consil. 189. Latatus. n. 3. Curt. Inimor. consil. 132. numer. 10. & consil. 116. numer. 6. Gratius consil. 60. numer. 10. lib. 2. Socin. Inimor. consil. 39. numer. 44. & 77. & consil. 61. numer. 9. lib. 2. Boffius in praxi, tituli de consiliis. num. 46. & tit. de officiali corrupto pecunia. num. 14. ad finem. Felinus (larus in praxi, §. final. q. 20. num. 6. ad fin. Nam respondendum est, argumentum regulariter concludere: ceterum in delictis, quæ superte nature difficultat probari possunt, sufficienter etiam ad condemnandum coniectura violenta, & quæ ita ardent animum iudicis, vt non possit aliud credere. Bald. l. quicumque. num. 25. C. de seruis fugitiuis. & Panor. mit. cap. tertio loco. num. 8. de probationib. & idem Panor. mit. cap. luteris, ad finem. per illum text. de presumption. & ibi Felin. in princip. ad finem. Felin. cap. præterea. 27. num. 2. de testib. Et in his terminis hanc esse communem opinionem asserit Anton. Gomez. l. Tauri. 80. numer. 50. & colligitur ex traditis per Boerium decifio. 361. in princip. Etiam si agatur de imponenda poena corporali. Hippolytus in rubric. Cod. de probation. numero 236. versicul. fatendum. Sarmiento lib. 1. select. cap. 1. a. num. 6. quidquid relucet Aymon. consil. 73. a. numer. 19. ad finem. & dubitet Iulius Clarus lib. 5. §. adulterium. num.

16. ad finem. & §. final. questio. 20. num. 6. ad finem. Aduersus quos facit, quod in criminalibus regulariter non coniunguntur probationes diuersæ speciei ad inducendum plenam probationem. gloss. c. p. veniens. el. 1. verb. illorum. de testib. & receptam esse sententiam asserit Hippolytus consil. 38. numer. finale. Gratius consil. 47. num. 6. lib. 2. Paris. consil. 152. numer. 24. lib. 4. Anton. Gomez. 3. tomo, caput. 12. numero 26. Iulius Clarus libro. 5. §. final. questio. 63. numero 9. quia scilicet, ex coniunctione prædictarum probationum diuersi generis, non resultat vera probatio: sed tantum præsumta, quæ in criminalibus non sufficit ad condemnandum. Bald. cap. 1. §. cum autem. numer. 8. de contronerf. inuestit. f. alon. repet. l. ad monenda. numero. 219. supra de iure iur. and. Boffius in praxi, tituli de consiliis, numer. 24. & tamen receptum est huiusmodi coniunctionem admitti in delictis, quæ superte nature occulto committuntur, etiam si agatur de imponenda poena ordinaria delicti. cap. præterea. 27. de testib. & ibi Panor. mit. 1. notab. & Arctin. caput. veniens. 1. numero 25. ad finem. & ibi Felin. numero 13. de testib. Arctin. consilio 13. numer. 9. versicul. in criminibus. Dec. consilio 377. vifo. numero 12. Socin. Inimor. consilio 31. num. 32. nu. 12. lib. 2. Men. consil. 31. num. 19. lib. 1. Aymon. consil. 73. num. 20. Anton. Gabr. lib. 1. communium. tit. de de probation. conclusio. num. 30. Ergo de mente prædictorum est, in prædictis delictis urgentes, & violentas præsumptiones sufficere ad plenam condemnationem: quod in specie tenent Bald. & Roman. Lex. cipiuntur. inf. ad Syllanarum. & alia relata per Boerium decif. 164. num. 5. Denique in prædictis delictis admitti potest, quod dicit Bald. consil. 204. longum est, column. final. lib. 3. quod lex civilis habet illud pro probato, cuius contrarium non est credibile, neque potest persuaderi alicui bono viro, ad cuius arbitrium probationes referuntur. l. 3. versicul. in magis, supra de testib. quod etiam tradit Alexand. de Neuo consil. 1. a. numer. 7. inueniens, quod si in prædictis delictis iudex propter indicia & præsumptiones inducitur ad credulitatem, potest in illis procedere ad condemnationem: de quo videndus est Boerius decif. 161. num. 1.

Non obstat secundum argumentum de capit. asserere, de presumptionib. quia respondeo, text. illum minime probare, quod ex eo colligit Innoc. ca. quia versicul. de presum. Nam si bene aduertas, mulieribi agebat civiliter ad filii restitutionem, vt ibi notat Anton. numer. 7. & Boffius in praxi, tituli de consiliis, num. 43.

Et si obiciamus, quod cum in iudicio ex illa vrgenti præsumptione constiterit de plagio alterius mulieris, debuit sequi illius condemnatio: respondetur cum Panor. mit. ibi numero 6. quod cum a principio actum fuerit civiliter, et in ea causa incidenter constiterit de delicto, non tamen potuit sequi condemnatio. cap. 2. de confessio. caput. 1. de exceptio. l. Lucius, supra de his, qui notant in famia. Nam probatio facta in causa civilis, nihil nocet in criminali. gloss. l. si quis a se verb. destitutus. C. ad legem Iuliam. de vi publica. Bartolus l. 2. §. 1. num. 5. infra, et bonorum raptorum. Panor. mit. cap. qualiter. el. 2. numer. 34. de accusatio. Boffius in praxi, tituli de consiliis, num. 19. Et consequenter ex prædicta præsumptione, siue probatione ficta in causa civilis, non potuit sequi condemnatio criminalis. Quare si ea mulier, quæ

quæ vicit, & obtinuit filii restitutionem, postea eg-
gisse criminaliter de plagio, iuxta. l. 1. & l. si pater.
C. ad legem Flavianam. de plagarij. vtique faceret allam,
quæ plagij à dicitur criminaliter condemnari: nam
cum omnium consensu, presumptio, de qua in dict.
cap. afferte. sit violenta, & agatur de crimine occul-
to, & difficilis probationis, ea sufficere: ad conde-
mnationem criminalem, ex tradit. ibi per Felin. nu-
mer. 10. & supra diximus. Vnde constat circa intel-
lectum dict. cap. afferte. non bene se gessisse Sarmiento.
l. h. i. selectar. cap. 1. m. 8.

Non obstat tertium argumentum de auctoritate
Matthei. singul. 119. quia respondetur, eius dictum
regulariter admitti posse in delictis, & limitari de-
bere in delictis, quæ occulto committi solent:
nam in his sufficient violenta presumptiones, etiam
ad condemnandum in causa criminali, vt constat
ex supra tradit. Quare (quidquid ipse sentiat)
in specie cap. literis. de presumptionib. violenta præ-
sumptio, de qua ibi, sufficiens conuenit ad proba-
tionem adulteri, etiam si de eo puniendo crimina-
liter agatur, vt ibi tenet Panormitan. in fine. & Felin.
in princip. & asserti receptum Anton. Gohier. l.
Tauri. 30. numer. 30. & supra diximus. Neque pro
Mattheiano facit dict. cap. praterca. 27. de testib. quia
text. ille vocat violentam presumptionem eam,
quæ infurgit ex fama publica, quæ per se sola, minime
inducit plenam probationem in criminalibus,
iuxta notata. l. 3. §. eiusdem supra de testib. & ideo exi-
guntur alia ad minicula, vt illa coniuncta cum præ-
sumptione, quæ infurgit ex fama publica, plenam
inducant probationem, vt aduertit Aretin. con-
s. 13. numer. 9. ad medium. Repa. l. admonendi. numer.

209. supra de iurcurat. Et eadem ratione, si ibi con-
currant plures vrgentes presumptiones, vtique ex
illis censetur probatum delictum, etiam quoad
pœnam criminalem. Vnde ex eo text. vera colligitur
resolutio in hac materia, vt regulariter vnica præ-
sumptio, etiam violenta, non sufficiat ad condemnandum
in causa criminali, vt etiam probat cap. literis. ad
finem. de prescriptio. tradit Aret. cap. re. i. loco. nu-
mer. 17. de probatio. inducens. l. 3. §. effractions, supra de of-
ficio pœfetti vigiliam. subscribit Boffius in praxi, titul.
de conuictis. numer. 27. Facit, quia vbi fit probatio
per coniecturas, regulariter vna non sufficit, sed
plures requiruntur. l. militis. §. oportet. Cod. de questio.
Bald. cons. 154. instrumentum vi sine. lib. 2. Aymon. cons. 57.
numer. 3. Et quauis Aretin. ibi supra subdat, quod
potest esse iudicium adeo indubitatum, vt æquipol-
leat pluribus, & consequenter sufficiat ad condem-
nationem, ipse tamen fatetur hoc raro posse contin-
gere. Ceterum si fuerint plures presumptiones vrgen-
tes, coniunguntur & consequenter sufficient etiam
ad condemnationem in causa criminali, in
delictis, quæ occulto committuntur, vt constat ex
supra tradit. Quinimo expendo, quod in dict. cap.
praterca. ad certam, quæ ex se in criminalibus ne-
que semiplenam inducit probationem, neque in-
dicium sufficiens ad torturam, vt resolut. Iafon. rep.
l. admonendi. numer. 207. supra de iurcurat. Iulius Cla-
uius lib. 3. §. final. questio. 21. numer. 2. Item adert v-
nus testis de visu, vel auditu proprio: qui etiam
concludenter non probat adulterium. Bartol. l. 2. §.
final. ad finem. in fr. de adulter. & tamen ex his duobus
imperfectis, cum aliis ad miniculis perfecta induci-
tur probatio, etiam ad condemnandum in crimina-

libus, vt probat dict. cap. praterca. intelligendo, quod
in eo agitur de probatione copulæ: quoad omnem
effectum, & sic etiam quoad effectum puniendi ad-
ulterium: vt ibi per gloss. fin. in vltimo intellectu,
quem probat Aretin. ibidem. nu. 6. Idem cap. venient.
1. numer. 25. ad finem. & ibi Felin. numer. 13. de testib. & Aret.
cons. 13. numer. 9. versum in criminalibus. Ac ita ex dict. cap.
praterca. ita inducitur manifeste colligitur, quod
in delictis quæ occulto committuntur, probatio-
nes ex se imperfectæ coniunguntur ad plenam proba-
tionem, si ad sint alia indicia, & ad minicula: quod
tenent supra relati. Ex quibus ita resolutis infertur
vera explicatio ad d. l. fin. Cod. de probatio. dum probat,
in causa criminali requiri probationes factas
per testes idoneos, vel indici indubitata, & luce
meridiana clariora, ¶ vel etiam certa. c. sciunt. 2. quest.
8. c. excommunicamus. §. final. de heretic.

Quæstio igitur est, quæ dicantur indubitata in-
dicia, vel certa, quæ sufficient in causa criminali ad con-
demnationem? Circa quod tres diuersas Doctorum
opiniones refert Iulius Clarus. lib. 3. §. final. questio.
20. numero 6. magis tamen communis interpretatio
est, illa dici indicia indubitata in nostro proposito,
quæ lex talia esse declarat, expressè constituit
do, vt propter illa procedatur ad pœnam capitalem.
Exemplum citat. ibi qui. Cod. de adulter. cui consonat
Ordinatio. lib. 3. tit. 17. §. fin. Aliud. l. eos. in fr. de iur-
diar. eorum concordat Ordinatio. lib. 3. tit. 35. §. pen. Ali-
ud. l. si tutor. & ibi Bal. C. de interdicto matrimonii. Et
aliud ponitur apud nos in Ordinatione. lib. 3. tit. 76. &
ad hunc modum verba dict. l. final. C. de probat. inter-
pretatur Bald. ibi m. 2. Paul. ad finem. Bald. l. si qui ad-
ulterium in fine. C. de adulter. Gandinus tract. malefici-
um. tituli. de prescriptio. & iudicis. ad finem, Panormi-
tan. cap. accedens. numer. 6. de accusatio. Felin. cap. afferte. n.
7. de prescriptio. Alc. de prescriptio. reg. 2. presum. 6. nu-
mer. 2. defendit Hippolyt. in rubr. C. de probatio. nu-
mer. 239. Boffius in praxi, tit. de conuictis. a nu. 34. Ant.
Gomez. 3. tomo. ca. 12. numer. 15. post medium. Beruici. con-
s. 93. numer. 4. & numer. 12. lib. 3. & eleganter explicat
Hieronym. Gabr. consilio a nu. 20. Maffi. tractus de proba-
tione. conclusio. 1222. nu. 51. & nu. 59. in 3. par. Ex quo-
rum mente colligitur, quod licet indicia sint cogita-
ta, & specialiter approbata per legem, tamen non
sufficiant ad condemnationem in causa criminali,
quia quoad hunc effectum, vltieris requiritur,
quod lex disponat, ex illis posse procedi ad conde-
mationem criminalem: & ita Cognoll. l. n. 123. supra
scriptum petatur. Decianus cons. 88. a nu. 4. lib. 3. Et est
ratio, quia, vt inquit Bald. c. 1. §. conuenticula. numer. 8. de
pact. iuramento firmando. appellatione probationis
venit etiam coniecturalis, dummodo lex habeat
coniecturam pro veritate. Quinimo non sufficit,
quod specialiter sint approbata per legem, vt ex illis
hæat condemnatio, nisi specialiter declaratum sit, vt
ex illis procedatur ad condemnationem in causa
criminali. Matthei. singul. 119. Angel. de malef. verb.
quod fama publica. numer. 23. Corn. cons. 192. ad finem. lib.
4. Beruici. cons. 193. numer. 4. & numer. 12. lib. 3. Vincent.
de Franchis de cons. 372. numer. 2. in 2. part. Ad quem mo-
dum debet declarari gl. ab finem. verb. damari, in fi-
ne. in fr. de panis. Bald. si qui in fine. Cod. de adulter. Pa-
normitan. cap. accedens. numer. 6. de accusatio. dum di-
cunt, quod vbi delictum probatur per prescriptio-
nem legis, potest sequi condemnatio etiam in caus.
criminali: ¶ nam accipiendi sunt in presumptione.

ne legis, specialiter approbata per legem, etiam quod effectum condemnationis in causa criminali, quo casu nihil diminuetur de poena ordinaria, cap. de hoc, de Simon. & ita in specie Felin. cap. afferre. numer. 7. de presumption. Curt. Junior. l. 1. nu. 46. supra si certum petatur. Albertinus in assertionib. Catholice. question. 30. num. 41. idque merito, nam cum lex presumat, & super presumto disponat tanquam super certo, illa indicia efficiuntur indubitata legi: ergo etiam debent fieri indubitata iudici, si non vult facere licitem suam: ut aduertit Bald. dict. l. fin. num. 2. C. de probatio. Boffius in praxi tit. de conuictis, numer. 29. Adde Hippolyt. notob. ampliantem singul. 116. Sed quamuis is intellectus in se verus sit, tamen negari non potest, multum restringere d. l. fin. C. de probation. Item secundum prædictum intellectum, ea lex redditur indubitabilis cui enim esset dubium, quem condemnandum esse propter indicia indubitata, id est, propter quæ specialiter lex præcepit condemnationem fieri? imo si bene aduertas, non dicitur tunc fieri condemnationem propter indubitata indicia, sed potius propter statutum & dispositionem legis, nam ut inquit Bald. l. sine possideri. numer. 6. Cod. de probatio presumptio iuris, & de iure, transit in statutum legis: & hac ratione appellatur presumptio iuris, quia à iure inuenta est, & de iure, quia de ea factum est ius: subscribit Curt. Junior consil. 4. numer. 16. Alciad. presumptio. 2. part. numer. 3. Quare magis de mente. dict. l. final. esse videtur quod indicia indubitata sufficiunt ad condemnationem, etiam in causa criminali, quantumque per legem specialiter non inueniantur approbata ad prædictum effectum: quod ita post Ioann. And. magis probat Imol. l. final. numer. 11. intra de heredi. instituen. P. normitan. cap. tertio loco numer. 9. de probation. & cap. afferre. numer. 6. de presumptio. & cap. vestra. numer. 13. de cohabitatio. clericor. & consil. 113. numer. 3. lib. 2. Paris de P. uico trahat. Syndicatus, ver. b. iurim. a. capit. 1. numer. 7. pagina. 438. Berouus consilio. 199. numero 8. lib. 3. & alii quos refert & sequitur Felin. d. cap. afferre. num. 10. Cassan. in consuetud. Burgund. rubr. 1. §. 2. glof. Ela preuene. numer. 18. pag. 102. expendens d. l. final. C. de probatio & afferens curiam ita seruare. Iulius Clarus in praxi. §. final. questio. 20. num. 6. & multos alios refert Mascardus de probatio. 2. part. conclusio. 863. a num. 2. probat etiam propterea l. admonendi. num. 242. supr. de iure iurand. Men. l. 2. de arbit. casu. 279. a n. 2.

87 Sarmiento seclat. lib. 1. cap. 1. a num. 6. ¶ Sed quia hæc opinio repugnat magis Communi supra relatæ nu. 77. quam etiam affirmat Decian. consil. 115. num. 11. lib. 3. pro concordia videtur dicendum, cum Dec. cap. tertio loco. nu. 13. de probation. quod si indicia adeo sunt violenta, & vrgentia, ut iudex aliud credere non possit; tunc hæc indicia sufficiunt etiam in criminalibus, ad poenam ordinariam imponendam d. l. final. alias procedet communis opinio: id quod iudicis arbitrio est reliquendum. Quam concordiam ante eam posuit Aretin. dict. cap. tertio loco. num. 17. resolvens, quod iudex potest condemnare propter indicia indubitata, quando sunt talia, quæ inducunt quasi notorium, & ponunt factum quasi ante oculos: & ita etiam Berouus consil. 199. numer. 8. lib. 3. alias vero quantumcumque indicia sunt verisimilia, & vrgentia, non sufficiunt ad condemnationem in criminalibus: quam resolutionem posuit idem Aretin. cap. veniens. 1. num. 26. de testib. & est de mente

Bart. l. quod X. ena. n. 14. in ultio. m. sequent. supra de posui & Salve. l. final. num. 3. C. de probatio. & l. de Bald. l. militis. num. 5. C. de questio. Pano mit. consil. 13. num. 2. in fin. lib. 2. Et facit quia secundum Bald. l. a quidem. num. 3. C. de accusat. indicium indubitatum, est den. 5. stratio per signa differentia, per quæ animus in aliquo tanquam in existente quiescit, & plus inuestigare non curat: vel est violenta presumptio, adeo ardens mentē iudicis, ut ei contrarium persuaderi nō possit, neque eius intellectus verti possit in oppositam conscientiam: subscribit Brun. de indicio. l. part. 9. 1. num. 3. Armon. consil. 178. num. 9. & exempla proponit Menoch. lib. 2. de arbitrar. casu. 270. num. 10. & casu 276. num. 2. Talia igitur indicia sufficientia sunt ad condemnationem. Symoncas in Cathol. Instit. tit. 50. num. 5. Menoch. de arbit. 2. part. casu. 279. a nu. 4. & Macard. de probatio. 3. part. conclusio. 1386. num. 23. Et confirmatur, quia perfecta probatio, nihil aliud est, quam inductio animi iudicis ad perfectam credendum rem ita esse, l. quægentia supra de probatio. Bart. ad monendi. n. 15. supr. de iure iur. Paul. consil. 119. n. 4. lib. 2. Armon. consil. 73. nu. 20. Ergo cum ex indicio indubitatis idem effectus resultat, delictum per illa debet censi plene probatum. ¶ Alex. de Nervo consil. 18. num. 7. Ceterum quamuis hæc distinctio videatur probabilis, tamen negari non potest, esse contra mentem magis communis opinionis supra relatæ numer. 77. ut in specie aduertit Boffius in praxi tit. de tit. de conuictis, num. 42. & ultra eum Paul. Cass. consil. 299. vtrā inquisitione. n. 1. lib. 2. & notab. Mascard. de probatio. 2. part. conclusio. 865. numer. 5. Et idco verius resolendum est, regulariter indicia indubitata, etiam prædicto modo sumta, non sufficere ad condemnationem in causa criminali, per irradie supra limitari tamen, si agatur de delictis, quæ suapte natura occulto committuntur, atque propterea difficulter probari possunt: nam in his sufficient indicia indubitata, modo de quo supra accepta, etiam ad condemnationem in causa criminali: literis, secundum magis communē intellectū, de presumptio. tradit Boffius in praxi tit. de partu supposito. n. 33. ad fin. in curiam referre asserit Callan. in consuet. Burg. rubr. 1. §. 2. verba Ela preuene. n. 19. pag. 102. & ante eos Bald. l. quicquid nu. 25. C. de ferus fuga. & alii quos refert Mascard. de probat. 3. conclusio. 1222. num. 26. & idco in adulterio ad probationem sufficiunt indubitata indicia. Barrol. 2. final. in fine, infr. de adulter. & colligitur ex doctrina eiusdem Bart. l. in villa, in fine, infr. de verb. oblig. ¶ Sed in casibus, in quibus non potest dari liquida probatio, sufficit iudicem ex vehementi opinione conscientiam suam formare. Non omnis. §. a bar. h. v. infra de re militari. & pro regula constituitur, quod in his, quæ suapte natura sunt difficilis probationis, vrgentes præsumptiones habentur pro plena probatione, ut prosequitur Iscon. l. prator ait. §. ait prator a num. 20. supra de edendo. Neuz. ens. consil. 27. num. 1. 2. ita vt in his delictis plena censcantur probationes, quæ in aliis delictis probandis imperfecte censcantur. l. an. l. de pupillo. §. si quis ipse prator. num. 1. c. infr. de nouis operis. Cassan. in consuet. Burgund. rubr. 1. §. 5. versicul. S. in la. c. prator. 133. pagin. 233. Et hac ratione Anchar. cap. in fines. anor. em. in fine. de heretic. in 6. magna autoritate affirmat, in delictis occultis non requiri ita exactam probationem, ut in aliis delictis: prout aliquando leges propter immunitatem criminis cōtinent sunt, quod de eo confert

Ret per argumenta probabilia, cap. 1. de homicid. in 6. tradit Boffius in praxi tit. de comitiis, num. 55. Inl. Clara lib. 5. §. Affusum, num. 6. Placa de delictis, cap. 19. numero 10.

¶ Intelligit tamen semper, non quasque presumptiones sufficere ad condemnandum; sed oportere esse vrgentissimas. *Mench. conf. 12. num. 143.* ita vt presumptiones, quæ sufficerent ad eodem condemnandum in causa civilis, non censentur sufficientes ad condemnandum in causa criminali, quantumcumque de delictis occultis agatur. *Dec. conf. 175. num. 6. Grammat. decr. 4. num. 14.* Et merito, quia cum causa criminalis grauior censetur civilis, *in infernum, in fin. infr. de penis. Oldrad. conf. 192. in princ.* in causa criminali, semper cautius est procedendum, h. §. sed quis, *infr. de Carbon. edito.* Si tamen agatur de delictis occultis, & indicia sint indubitata, ex illis potest procedi ad imponendam ordinariam penam delicti, vt constat ex supra traditis: quidquid relictur *Auenda. respons. 35. num. 5.* Est nihilominus aduertendum, quod licet hæc in se vera sint, tamen applicata decisioni d. fin. C. de probat. multum restringunt eius generalitatem, quæ in quibuscunque delictis probat; indicia indubitata sufficere ad imponendam penam ordinariam delicti: & ideo, vt hæc fundamentalius percipiantur, sciendum est, quod credere aliquod firmiter, potest duobus modis considerari. Primo, quando credo quid ita esse, abque aliqua hesitatione actuali; & tamen cum aliqua hesitatione virtuali, ita vt si me aliquis interrogaret, verum illud habeam pro indubitato, vel quod existimem, illud posse non esse verum, verisimiliter responderem: quod forsitan non erit verum, sed pro nunc credo firmiter ita verum esse. Secundo, quando credulitas est ita firma, vt neque actualem, neque virtutalem habeam dubitationem, ita vt si quis me interrogaret, responderem: illud esse verissimum, neque alicui dubitationi locum esse relictum: quæ credulitas dicitur assertiva, vt explicat *Caiet. 2. 2. quest. 100. artic. 3. Quærit in rubric. numer. 50. de iudic. l. iuxta quæ dicendum est, quod si sumus in delictis, quæ occulto committuntur, ex prima specie credulitatis potest procedi, ad penam ordinariam; quia attempta materia, illa censetur indicia indubitata: quamuis in aliis delictis talia non censentur,*

vt constat ex supra traditis. ¶ Et quia quamuis iudex habeat in prædictis delictis credulitatem, cum aliqua hesitatione: debet tamen deponere hesitationem, conformando se cum iuris dispositione, quæ in huiusmodi delictis presumptiones vgentes iubet reputari pro plena probatione, vt supra diximus. In aliis autem delictis non sufficit prædicta credulitas: quia tunc illa indicia non debent censeri indubitata, cum aliqua adit hesitatione, saltem virtualis: & sic sumus extra terminos d. fin. C. de probat. Et confirmatur, quia in exemplis indiciorum indubitatorum, posuit per Ioan. Andre. in addito ad specul. tit. de probat. §. videndum restat, litera E. & Panor. cap. tertio loco num. 9. de probat. Bart. in num. 5. infr. de questis. & per Paridem de Syndicat. verb. tor-tura. c. 1. in num. 2. pag. 437. & per Carrerum de homicid. in princ. num. 123. pag. 72. semper fuisse aliqua sollicita dubitatio, vt per illa indicia plene, & perfecte censetur probatum delictum? saltem quoad effectum imponendi penam ordinariam, vt in specie tradit *Candinus et alii in malefic. tit. de presunt. & in-*

dictis, ad fin. Felin. c. asserit. num. 10. de presunt. Boffius in praxi, tit. de comitiis, num. 45. Gregor. l. 26. tit. 1. p. 7. in gla. Dubda. Vnde merito receptum est, propter illa non posse procedi ad eodem condemnationem ordinariam, iuxta supra tradita. Quod a fortiori admittendum erit, quando propter probationes rei debilitatur presumptiones, quæ aduersus cum vrgent. & Alex. conf. 15. num. 2. lib. 1. Sed si propter indicia indubitata perducatur iudex ad secundam speciem credulitatis, tunc in omnibus delictis potest procedi ad penam ordinariam, per tradita supra. Et in his terminis procedet generalitas d. fin. C. de probat. quam ita expressim intellexerunt Ioan. Andre. in additionib. ad Speculum tit. de probationib. §. videndum restat, litera E. Bald. l. milui, numer. 3. C. de questis. Panor. cap. tertio loco num. 8. de probat. & consil. 113. num. 2. in fine, lib. 2. Imol. in fin. num. 11. supr. de hered. instituen. Roman. l. exceptiuntur, num. 3. infr. ad Syllan. Menoch. lib. 2. de arbitrar. cap. 279. num. 4. & Mascard. de probat. 3. par. consil. 136. num. 22. & ante omnes Speculator tit. de probat. §. videndum restat, num. 16. Oldrad. de heret. q. 13. num. 2. concludens etiam in crimine hæresis, ad condemnandum sufficere indicia indubitata: & tenent etiam alii supra relati nr. 86. ad finem. Et ad hunc modum potest resolui articulus difficilissimus.

Ad cuius complementum quatuor annotanda sunt. Primum, quod vbi per indicia probatur delictum, cum aliqua tamen hesitatione, non solum non potest procedi ad penam ordinariam, sed neque ad aliquam penam corporis afflictivam, sed tantum fiet condemnatio ad penam pecuniariam, ita Hippol. post alios in præf. §. quomam, num. 95. Grammat. decr. 23. num. 3. Auenda. respons. 35. num. 2. & Ant. Gomez. 3. tom. c. 12. num. 25. Cassian. consuet. Burgun. rubr. 1. §. 1. verb. Alabritrage, num. 22. pag. 117. Carrer. de homicid. in princ. num. 103. pag. 72. Boffius in praxi, tit. de comitiis, n. 34. Tiraq. in l. de penis semper audiend. c. 27. Menoch. lib. 2. de arbitrar. cap. 279. a num. 4. ¶ Con-
trarium tamen, imo in prædictis terminis procedi posse ad penam corporis afflictivam, & tantum ad penam capitis non posse procedi, cōprobat *Auenda. lib. 2. de exsequend. mandatis, c. 16. a num. 17. & Cenci. consil. 75. num. 7.* Inuenio quod *Arctin. c. tertio loco num. 15. ad fin. de prelat. concordat opinionem, quod si agatur de imponenda pœne corporali leui, scilicet, vique ad fustigationem, sufficit delictum probari per vehementem presumptionem; §. 5. 1. supr. de offi. en. prefici. vagab. Sed si de grauiori imponenda pœna agatur, illa imponi non potest, quando per sola indicia probatur delictum: quod & tenet cap. constitut. in num. 19. de testib. sub. erubuit & Angol. de malefic. verb. quod sum a publica, num. 26. Felin. c. asserit. num. 8. de presumptionib. Carrerum de homicid. pag. 72. colum. 2. Boffius in praxi, tit. de comitiis, num. 36. Nouellus in praxi crim. pag. 49. 1. numer. 22. (laudans l. de pupillo, §. si quis ipsi prætoris, numer. 26. infr. de nomi oper. inuicariis.*

Sed longe verius est, quod imo propter vrgentes probationes commissi delicti, potest procedi ad penam corporalem grauius, si qualitas indiciorum, & presumptionum id exigat, *Aymon. consil. 78. num. 1. Inl. Clarus lib. 5. §. final. questio. 20. numer. 6. ad finem.* Nam & videmus, quod propter minorem ætatem, lex iubet mitigari penam ordinariam, *l. anxx-lum, §. in delictis, supra de minorib.* Et tamen si propter delictum potest deportari, vel etiam damna-

in metallum. §. 1. & ibi Angelus num. 1. Institut. quib. modis iudicium finitur. Ergo eadem ratione quamuis recedatur a pena ordinaria legis, quando delictum probatur per indicia: tamen potest procedi ad gravem penam, si qualitas indiciorum id exigat.

Item & secundo in hac materia memorandum est, quod supra traditum, scilicet, quod non proceditur ad penam ordinariam delicti, quando illud probatur per indicia, intelligendum est, quādo hæsitatur, utrum per illa indicia sit perfecte probatum delictum? Nam si de hoc constat, ad penam ordinariam procedi potest, et si forte dubitetur, utrum qui de indicibus deposuerunt, falsum, an verum dixerint? ↑ Nam & quando delictum probatur per duos testes omni exceptione maiores, proceditur ad penam ordinariam: quamvis possit dubitari, utrum illi falso, vel vere deposuerint? Nam vt notabiliter tradit Caietan. 2.2. quæstio. 56. artic. 3. in rebus humanis probandis, non requiritur certitudo evidentiæ, quia etsi adsit probatio testium, vel etiam propria hominis confessio; non propterea evidens sit intellectui, illud delictum per accusatum fuisse perpetratum: nam potuerunt, & testes & confessus mentiri. Sufficit igitur certitudo fidei, quoniam idonei testes, vel propria confessio sufficientes causæ sunt ad terminandum nostrum intellectum, vt fidem adhibeat prædictis probationibus, & credat indubitate ita rem gestam fuisse.

Tertio & illud in hac materia memorandum est, quod si plene constet de facto, præsumtio iuris circa animum delinquentis, sufficiens est ad penam ordinariam imponendam, vt efficaciter probat. l. r. C. ad legem Cornelia de sic. & l. si non committit. C. de iniuriis. & esse receptum asserit Cagnol. l. 1. nu. 121. & nu. 125. sup. si certum petat. Boffius in praxi. tit. de consuetudinibus. num. 56. Supra igitur tradita intelligenda sunt, quando de ipso delicto non constat, nisi per indicia, & præsumptiones: nam tunc regulariter poena ordinaria imponenda non est, Bartoll. quod Nerva. n. 15. sup. de positi. & tractat. testium minor. num. 108. Et secundum hæc explicanda est glossa Labientem. verb. condemnari ad finem. inf. de penis. Panorm. c. accedens. n. 6. de accusatio. Tiraguel. de penis temperand. causis. 27. a nu. 10. Decid. l. 1. l. 1. nu. 18. & latius 2. l. 1. a nu. 62. sup. si certi petat. Crot. locum potest. n. 13. inf. de legat. 1. Sarmiento lib. 1. Select. c. 1. a nu. 9. dum dicunt, quod si constet de delicto per iuris præsumptionem, imponenda est ordinaria poena delicti; quia præsumtio iuris censetur esse liquidissima probatio: nam accipiendi sunt, quando plene constat de facto, & præsumtio iuris versatur circa animum delinquentis: nam tunc verum est, nihil esse diminuendum de poena ordinaria. Secus si de facto, siue delicto constet tantum per præsumptiones; nam tunc recurrendum est ad distinctionem, de qua supra.

93 Quarto & ultimo, in hac materia illud memoria tenendum est, quod si delicti probetur per vnum testem, & præterea adsint indicia, & alia adminicula, poterit tunc procedi ad penam ordinariam delicti. l. 1. §. item Cornelio. & ibi Bar. in fine. inf. de quaestione. Arezi. c. tertio loco. nu. 16. de probatio. Socin. l. non vniq. col. fin. inf. de exceptio. Felin. c. veniens. n. 13. de testib. Brunus tract. de iudiciis. 4. q. 1. part. 2. Novell. in praxi crimin. pag. 491. num. 22. Et quamvis principale dictum Bartoli, de quo supra, dum loquitur de vno teste, & fama, & volentis illo casu ex his induci

plenam probationem, cōmuniter sit reprobata, vt post Jafin. asserit Boffius in praxi. tit. de consuetudinibus. 22. Tamen si vltra vnum testem, & famam, adsint alia adminicula, quod tunc censetur delictum plene probatum, saltem quando est delictum, quod suscite natura occulto committitur, probat. cap. preterea. 27. de testib. & asserit receptum Boffius eod. tract. de consuetudinibus. nu. 37. Neque in his terminis obstat regula Labientem. inf. de penis, quod ex præsumptionibus nemo est condemnandus. Nam hoc casu mixtum insurgit probatio extestibus, & præsumptionibus: quæ mixta probatio non includitur sub prædicta regula, vt in similibus tradit Bartol. l. c. veniens. §. quem am. nu. 4. sup. si certi petat. Et in his terminis Aretin. c. veniens. n. 26. ad fin. de testib. Ex quibus cavendum est a Dominico c. 5. §. 1. num. 7. de iur. in b. dum dicit, quod vnus testis, cum fama, & aliis adminiculis, non inducit plenam probationem in criminalibus, si agatur de imponenda poena totali delicti: nam id cōfunditur ex supra traditis, & in specie improbat Felin. cap. veniens. n. 13. ad fin. de testib. Anton. Gabriel lib. 1. commun. tit. de probationibus. conclusio. nu. 16.

Amplia quinto & ultimo, conclusionem, de qua supra, vt propter adulterium dos amittatur, etiam si matrimonium in veritate esset inualidum: nam si communi opinione reputatur validum, mulier adulterium committens, amittet dotem, argum. c. nuper. in fine. de bigamia. & in specie glossa. c. plerumque. de donatio. inter virum & uxorem omnes ibi sequuntur. Palac. repet. rub. §. 36. num. 3. Conat. de sponsalib. 2. part. c. 7. §. an princip. Phaulinus de laceris dotis. gloss. 3. num. 19. Tiraguel. alios refert post leges communiales. gloss. 1. num. 265. Julius Clarus lib. 3. §. adulterium. nu. 14. & asserit receptum Aymon. de antiquis temporis. 4. par. §. videamus. nu. 12. pag. 165. Contrarium tamen opinionem, imo non amitti dotem propter adulterium commissum in matrimonio putativo, ↑ tenet glossa. Leonensius §. vir quoque. verb. si habere ad medium. c. de repudiis. quem ibi probant Cyn. & Salyc. & Andreas Sicul. cap. 1. num. 63. vt lite non contestat. Corralius l. qui liberat. num. 55. sup. de ritu nuptiarum. & alii, quos refert Aymon. conf. 205. num. 39. & magis probat Tiraguel post leges conubiales. gloss. 3. num. 238. Anton. Gomez. l. Taura. §. 50. num. 56. Xarar. tit. de la ganancia. a nu. 13. Et videtur pro illis text. l. si vxor. 13. §. si de ea. infra de adulter. vbi probatur, in hac specie vxorem non posse accusari per maritum de adulterio iure mariti, sed iure extranei: ergo dotem non lucrabitur, cum id lucrum marito tantū accusanti adulterium deferatur, d. c. plerumque. de donatio. inter virum. Quia etiam ratione maritus vxorem putatiuam repertam in adulterio occidere nō potest, virtute statuti, quod quasi extraneus consideretur. l. marito. 24. §. fin. inf. de adulterio: & ibi notabiliter Bartol. num. 2. Palac. repet. rub. §. 36. numer. 4. Tiraguelius post leges conubiales. gloss. 3. num. 246. Antonius Gomez. l. Taura. numero 56. & l. Taura. §. 50. numero 48. Pro concordia tamen harum opinionum distinguendum est, quod si maritus putatiuam agat ad separationem thori, & amissionem dotis propter adulterium, & pro se obtineat sententiam, vxor postea opponens de inualiditate matrimonii, non audietur, iuxta regulam. l. res iudicate. inf. de regul. iuris. Et in his terminis procedit glossa. fin. d. c. plerumque. vt tradit Julius Clarus in praxi crim. §. adulterium. nu. 4. Ceterum si mulier

mulier accusata, ante sententiam opponat de inuoluntate matrimonii, & eam probet, non adiudicabitur marito dos; quia neque adulterium videtur commissum, cum non fuerit matrimonium, l. i. c. de condit. ob caus. & ita opiniones concordat Io. Andr. d. c. plerumque, & ibi sequuntur Anchar. nu. 7. ad fin. & Nouellus de dot. si. par. 8. hollemus, n. 36. Xueres, tit. De las ganancias, n. 16. Ant. Gomez l. Tauri, fo. n. 42.

Est tamen aduertendum, quod in Castella lex lata est, qua cauetur adulterium commissum in matrimonio putatio, perinde puniri, ac commissum in vero matrimonio, l. Tauri, si. que hodie est, l. 4. tit. 20. lib. 5. ordinamen. Quod similiter in regno Portugallie constitutum fuit per Ordinationem lib. 5. tit. 17. quod vxor putatiua possit accusari de adulterio per maritum, ac si matrimonium esset verum; & quod eo probato, mulier condemnabitur ad mortem naturalem, ac si verum fuisset adulterium: in quo tate significat, quod & illam reprobam in adulterio occidere poterit, iuxta consequentiam, qua vitur Iureconsultus, l. marito, 34. §. fin. in fin. infr. de adulterio, & quod ibi Bartol. numer. 2. Quod tamen limitat predicta Ordinatio, nisi maritus sciret impedimentum, propter quod non valeret matrimonium: nam tunc ne ex dolo suo commodum reportet, neque vxor putatiua condemnabitur ad mortem naturalem probato adulterio, sed tantum pena arbitraria punietur. Et similiter maritus reprobam in adulterio propria auctoritate occidere non poterit: quod & in his terminis admittit Tiracallus post leges connubiales glossa 8. numero 246. Aduertit tamen, Ordinationem Portugallie partim conuenire cum lege Castelle, 4. tit. 20. lib. 5. ordinamen. partim ab ea recedere: conueniunt quidem in eo, quod vtraque lege matrimonium putatiuum puniatur propter adulterium: discordant vero in eo, quod lex Portugallie distinguit inter maritum scientem impedimentum, vel ignorantem. Lex autem Castellæ indistincte adulterium punit, atque si verum esset matrimonium. Item lex Castellæ vult, quod propter predictum adulterium, vxor putatiua amittat omnia bona, atque si vera esset vxor, notat Antonius Gomez l. Tauri, fo. numero 48. post medium. Et tamen lex Portugallie constituit, quod licet maritus accuset vxorem putatiuum propter adulterium, & ob id faciat eam condemnari ad mortem naturalem, non ob id lucrabitur bona ad vxorem pertinentia: quamvis illa lucraretur, si verum esset matrimonium Ordinatio libro 5. titulo 15. §. 6.

Predicta tamen Portugallie lex tres recipit notabiles declarationes. Prima est, procedere, quando maritus putatiuus accusauit vxorem criminaliter, vt ad mortem naturalem condemnaretur. Ceterum si ciuiler agatur ad thori separationem, & dotis amissionem, obseruanda videtur distinctio supra declarata.

Declara secundo procedere, quando de matrimonio putatiuo non constat, nisi per communem reputationem vicinorum, iuxta l. si vicinis, C. de nupt. Nam si vterius maritus offendat instrumentum 96 dotale, per quod constat de matrimonio, & promissione dotis tunc maritus putatiuus faciens condemnari adulteram ad mortem naturalem, etiam eius bona lucrabitur, vt a fortiori probat Ordinatio libro 5. tit. 17. §. 1. ad finem. Et que notabilis est, quem producit instrumentum dotale, quod & iu-

re ciuili multos alios operabatur, de quibus per Angelum, §. fin. num. 7. Infr. de nupt.

Tertia declaratio sit, predictam Ordinationem procedere, quando ambo coniuges pariter sciebant impedimentum, vel etiam quando maritus solus sciebat impedimentum. Nam si ponas, mulierem sciuisse impedimentum, & maritum ignorasse, vtique mulier putatiua de adulterio conuicta, bona sua amittet; ne alius sequatur absurdum, quod mulier scienter contrahens illicitum matrimonium, & committens adulterium, efficiatur melioris conditionis, quam si sciret, & valide matrimonium contraheret, vt in simili probat, l. quis pupillam, 2. infr. de adulterio, & in specie tenet Corra. l. qui liberos, n. 55. super, de iur. nuptiar. & notabiliter Aymon. col. 205. nu. 30. Neque huic declarationi repugnat generalitas dict. Ord. lib. 5. tit. 17. Nam intelligenda est, quando mulier ignorabat impedimentum: quod in dubio in ea presumitur, saltem quoad effectum, ne dorem amittat. Vari. l. fin. nu. 4. super, de cond. sine causa, & l. si adulterium in princ. n. 1. infr. de adulterio. Si autem constet sciuisse, procedent supra tradita.

Et notabis, quod committens adulterium cum ea, quæ communi reputatione habebatur pro non nupta, non est condemnandus penis veridulteri, vt colligitur ex Ord. lib. 5. tit. 15. in princ. tradit Gama de off. 169. Ipsa tamen, quæ sciebat se esse neptam, punietur tanquam adultera: scientem enim communis reputatio nihil excusat. Tiracallus post leges connubiales glossa 8. numero 159.

Conclusionem supra positam, scilicet, quod mulier adultera amittat dotem, prædictis modis ampliatam, limitabis primo, si mulier propter seuitiam mariti ab eius domo aufugiat, & ab eo ita eiecta adulterium committat: tunc enim maritus non poterit eam accusare de illo adulterio, cuius ipse causa fuit, ut post Anchar. limitat Palas. rep. rub. 5. 20. n. 4. Tiracallus connubial. glossa 1. nu. 24. & a fortiori neque eam poterit euenire ciuiler ad dotis amissionem. Conar. de sponsalib. 2. part. c. 9. §. 1. nu. 2. post med. Ferrarius in consuetud. Burdegali lib. 1. tit. 4. §. 1. column. 2. ante medium. Sed falsa est hæc limitatio, & contra text. e. significasti, de iur. i. Neque culpa mariti potest dici commissum fuisse adulterium, cum illius culpa ad illud minime fuerit ordinata, & non omne, infr. de statu liber. l. si is qui, infr. de action. & obligatio. Et ita contrariam opinionem probat Cuman. cons. 175. num. 4. quem sequitur Deci. cons. 330. num. 4. Roland. cons. 30. num. 3. lib. 1. & nemore relato, Lara. l. si quis a liberis, §. si quis ex his, n. 210. infr. de liber. agno. cen. Et ideo neque mulier excusatur ab adulterio, si propter famem dicatur illud commississe. Menoch. de pre. 31. nu. 30. lib. 2. Et confirmatur ex notabili resolutione Panorm. c. discretionem, nu. 2. de eo, qui cognouit consanguinitatem vxoris, quam probat Præposit. c. significasti, col. 2. post medium, de divor. Nauar. in manual. c. 22. n. 24.

Limita secundo, nisi mulier adultera probet, quod eo tempore maritus habebat concubinam, vel cum aliqua alia muliere adulterium commiserat; neque enim tunc mulier propter adulterium amittet dotem, sed magis inducitur regula, leg. viro, atque vxore, infr. eodem. Et in specie colligitur ex cap. penultim. de adulter. ubi notatus gloss. penult. ad medium, & quis iniquum est, maritum exigere ab vxore eam pudicitiam, quam ipse non seruat, vt alius inquit Iureconsultus l. si vxor, 13. §. index, infr. de adulterio.

Quam limitationem posuit Ripa hic *num. 8. & Alciat. num. 7. Palac. in rubr. §. 20. nu. 3. Dec. l. semper in contr. actibus. nu. 5. infr. de regul. iur. Hippol. singular. 234. & l. 1. §. item diuini. n. 5. infr. de fidei. Carrer. de homicid. §. 6. nu. 25. Conar. de sponsalib. 2. p. c. 7. §. 6. nu. 5. Et secundum hanc limitationem consulti Paul. conf. 402. libro 1. Bologn. conf. 23. nu. 2. Roland. conf. 50. nu. 5. lib. 1. Berrou. conf. 45. nu. 5. lib. 2. & probat. l. 6. tit. 9. part. 4. & ibi notat Gregor. glo. 2. Sed circa hanc limitationem in primis est aduertendum, quod textus *authent. et liceat matri & aui. §. quia vero plurimas. vers. si quis in sua domo collation. 8. probat*, quod si maritus habeat concubinam in domo cum vxore, vel etiam extra domum, non potest ob id mulier marito repudium mittere, nisi prius eum moneat, ut a prædicto delicto desistat. & ibi notat gloss. *verb. non abstinent. Par. conf. 34. numer. 40. libro 4. Marcus Mantua conf. 64. nu. 18. lib. 2.* Ergo ante prædictam monitionem, videtur, quod habere concubinam, nihil noceat marito. ¶ Sed utique id falsum est, quia iure non probatur.*

Neque obstat prædicta auth. quia eius mens est, ut maritus adulterum vxorem, etiam non monitum repudiare possit; non sic vxor possit repudiare maritum adulterium committentem, nisi eum prius moneat: nam & l. 1. tit. 16. lib. 3. codicis Theodosiani permittit marito vxorem repudiare, si inceperit: & tamen vxor non potest repudiare maritum, quasi mulieribus deditum, notat Tiraquellus l. 1. *conubiali. gloss. 1. nu. 43.* Quæ tamen differentia hodie sublatæ est, quia, quoad diuortium, si ciuilitè agatur, masculus & femina a pari procedunt, cap. Apostolus, 32. quest. 7. cap. 2. de diuort. atque proinde propter adulterium mariti, mulier ab eo separari potest, licet non præcedat monitio, c. 1. ut lite non contestat. & ibi Panormitanus numero 3. Rolandus conf. 50. numero 5. lib. 1. Dec. l. semper in contr. actibus numero 6. infr. de regul. iur. Iulius Clarus in praxe criminali §. adulterium, nu. 15. Roas singular. 21. 4. in fine. & aduersus Parisium obseruat Hieron. Gabr. conf. 101. num. 6. Item ut ipsa amittit dotem propter adulterium, & maritus amittit donationem propter nuptias, & illam lucrabitur vxor, ut est expressum cap. 1. ut lit. non contestat. & tenet supra allegat, quidquid inaduertere contrarium dicat Guido Pap. singular. 185. in fine. & Tiraquellus l. 1. *conubiali. gloss. 1. prima part. nu. 43. ad finem.* Præterea & aduertendum est, quod ex prædictis colligebat Hippolytus l. 1. §. item diuini, numero 6. infr. de fidei. & Lpate, vel marito, numero 14. infr. de quest. quod maritus habens per legem potestatem occidendi vxorem adulteram, non poterit uti hac potestate, si confiteretur eo tempore, illum habuisse concubinam, vel alias adulterium commississe, subseribit Carrerius de homicid. §. 6. num. 243. & Conar. de sponsalib. 2. part. c. 7. §. 7. num. 7. dicens tamen, super hoc esse cogitandum: & facit pro eis ratio, l. si vxor. 13. §. si iudex. infr. de adulteris. Quid est valde notabile ad explicationem Ordinatio. lib. 5. tit. 16. Ceterum hæc collectio tuta non est, ex generalitate prædictæ Ordinationis: & quia hæc occasio vxoris propria auctoritate magis assimilatur accusationi criminali. Paulus, l. rei iudicata, §. 1. num. 4. infr. eodem. Quæ admodum igitur mulier non potest criminaliter accusare maritum de adulterio, l. 1. de adulteris, pariter neque propter mariti adulterium, poterit eum excludere a potestate occidendi vxorem propria au-

thoritate: quæ prædictæ accusationi criminali assimilatur; & ideo quoad prædictum ius occidendi propria auctoritate, maritus & vxor non procedunt a pari, ut probat, l. maritus. 24. ad finem, infr. de adulteris, tradit Tiraquellus l. 1. *conubiali. gloss. 1. numer. 43.* Neque obstat Hippolytus & sequacium ratio: quæ nam est aduertendum, in hac materia duos casus esse distinguendos. Primus est, utrum prædicta delicta inter cõiuges mutua compensatione tollantur? Secundus est, utrum vxor adultera possit excipiendo, excludere maritum ab accusatione, ex eo, quod ille habeat concubinam, vel alias adulterium commiserit? Quoad primum casum dicendum est, quod 99 si agatur ciuilitè ad thori separationem, & dotis amissionem, *in eum cap. 10. de procuratoribus, tit. lo. cum habet regula*, quod prædicta delicta mutua compensatione tollantur, cap. penult. de adulter. l. viro atque vxore. 40. infr. eodem. Si autem maritus accuset vxorem criminaliter, non habet locum prædictæ regula: sed super viroque crimine procedetur, l. neganda, §. qui accusare non possunt, l. vxor. 13. §. index, infr. de adulteris, facit l. si ambobus. 10. §. si pecuniariter, a contrario sensu, sup. de compensationibus agnosce hanc differentiam Bartol. l. viro atque vxore, numero 2. infr. eodem. communiter receptus, ut ibi asserti Vincentius numero 7. Panormitanus cap. penult. numero 5. & 6. de adulteris. & ibi Ananias numero 3. Palacius repetit rubric. §. 20. ad finem, probat. l. 3. in fine, tit. 20. libro 2. ordinamenti. Et est ratio differentia, quia quando agitur ciuilitè de adulterio, principaliter agitur ad priuam utilitatem: & ideo merito delicta mutua compensatione tollantur, *in aream. Cod. de iusticijs restantem.* Sed quando proceditur criminaliter, agitur ad interesse publicum principaliter, licetatus, §. quod illicitè, infr. de publicis, l. uti videretur, sup. ad legem Aquilam, & ideo priuatum compensatio, non debet nocere iuri publico, l. iurispentium, §. si pascitur, sup. de pascuis, & ita in specie post Tyndarum tradit Decius, cap. dilecti, numero 14. ad finem, de exceptionibus. Vnde pariter neque delictum mariti, cum debet priuare facultate occidendi vxorem propria auctoritate, cum hoc etiam ad ius publicum pertineat, quia lex facit exequutorum maritum ad puniendum adulterium vxoris, l. si maritus. 24. §. final. infr. de adulteris. & ibi Bartolum numero 2. Quoad secundum casum, distinguendum est, quod mulier opposita exceptione potest excludere maritum impudicum, etiam ab accusatione criminali, l. si vxor. 13. §. iudex, infr. de adulteris, l. cum mulier. 49. infr. eodem, & secundum legem Antonini, relatum per diuum Augustinum libro 2. ad Pollentium, & per Antonium Concium libro 2. *lectionum successuarum, cap. 7.* Inde tamen inferri non potest ad casum Hippolyti: ¶ Nam quæritur 100 mulier maritum, quasi minus legitimum accusatorem, possit repellere ab accusando; tamen semper adulterium illius erat punibile, & poterat accusari per quemlibet ex populo: adeo, quod is nouus accusator non possit repelli per exceptionem leuocantii; quia in prædicto accusatore cessat ratio repellendi, quæ est in marito. Salycetus l. 1. numero 4. & 10. Cod. qui accusare non possunt, l. inola l. si qui reus, numero 19. infr. de publicis iudiciis. & ante eum Angeb. l. si vxor. §. iudex. infr. de adulteris. & subseribit Gregorius l. 7. tit. 7. part. 7. gloss. penultima, ad finem. Ac ita constat, quod cum prædicta exceptio non

perimat

perimat delictum, sed tantum differat accusationem, tanquam dilatoria proponenda est ante litem contestatam, iuxta regulam. l. penultim. & l. fin. Codde exceptionibus. & in specie probat. l. si maritus. 15. §. prescriptio. infra. de adulterio. Quinimo in regnis Castellæ, & Portugalliz, maritus minime prætextu lenocinii per uxorem repelli poterit ab accusando. Cum enim in prædictis regnis nullus possit accusare adulterium præter maritum, exceptio lenocinii non repellit maritum ab accusatione; ne alias adulterium remaneat impunitum: sed potius super utroque crimine procedendum est, & uterque tam vxor, quam maritus leno debent puniri: quod apud nos probat Ordinatio. libro 3. tit. 13. §. fin. & usus in Hispania admittit quavis ad prædictum non advertere Gregor. l. 2. tit. 17. part. 7. in gl. pen. pro constanti tenens uxorem per maritum repelli posse prætextu lenocinii. Addens tamen, hanc exceptionem in Hispania esse peremptoriam: cum nullus alius adulterium accusare possit, præter maritum: quamvis iure communis dilatoria sit, & ante litem contestatam opponi debeat, dict. l. si maritus. §. prescriptio, infra. de adulterio. & supra dictum est. Cum igitur adulterium adhuc sit punibile, merito maritus potest vii ea potestatis, qua lex cum facit exequuto rem, & puniorem adulteri vxoris: ac ita constat, opinionem Hippolyti non subsistere. Constat etiam, regulam d. l. vxor. 13. §. index. infra. de adulterio, generaliter procedere: quia si maritus habeat concubinam, vel alias committat adulterium, repelli potest per uxorem ab accusatione, iuxta rationem illius text. & constat ex supra traditis, & tradit Cuiacius nouella 22. column. 4. quamvis glossa. l. Aberic. & Angl. num. 2. d. §. index. eum textum restringant ad eam impudicitiam mariti, quæ insurgit ex illius lenocinio: & eis subseribat Tiraguelus. l. 1. contra b. ali. glossa. 1. numer. 4. Gregor. l. y. titulus 7. part. 7. in glossa. 1. 1.

Limita tertio principalem conclusionem, quod vxor adultera amittit dotem, id non procedere, si coniuges reconciliantur: Nam sequuta reconciliatione, dos non amittitur, c. pleniusque, in fine de donatione, inter virum. Sed omnia ad pristinum statum reducuntur. l. si mulier. infra. de dote. & l. datus. supra. de iure dei. Hieron. Gabr. conf. 161. nu. 3. Hæc autem reconciliatio dupliciter potest intervenire, scilicet expressa, cum remissione adulterii commissi, de qua loquitur text. l. si maritus. 13. §. si negauerint. infra. de adulterio. probas, quod ex tunc non auditur amplius maritus, si uxorem velit accusare de adulterio, notat Alexan. l. i. in legem. §. si pacifice ad finem. supra. de pat. l. fin. Potest etiam contingere tacite, vi qua licens adulterium, eam non excludit domo, vel etiam excludam posita recepti, & cum ea conuersatur ex hoc enim inducitur tacita reconciliatio, ita vt amplius prætextu prædicti adulterii uxorem accusare non possit, l. si vxor. 13. §. fin. & l. quæstio. 40. §. final. infra. de adulterio. l. remen. 11. §. Codde. quod autem, cum seq. 23. q. 1. in gl. 2. de peremptorie. Afflict. lib. 2. sensum, rubr. 11. nu. 1. & probat. l. 1. tit. 17. part. 7. Quæ reconciliatio ad mittitur etiam post latam sententiam diuortii, v. l. postquam vxor fuerit damnata de adulterio, authenticam non iure. C. de adulterio. & etiam si adultera renouat hanc reconciliationem, ex ratione, l. emendetur. infra. de exceptis indicatis. 17. ad Pat. c. ex litteris. nu. 12. de diu. l. i. notabiliter Felin. c. lator. in g. de re iudica.

Quamvis e contra maritus inuitus non cogatur eam recipere, etiam emendatam, c. quando mu. de conuersio. coniugator. & ibi glossa. 1. Adde prædictis, quod et si non probetur, maritum in domum vxorem adulteram reuocasse; & tamen probetur rem habuisse cum ea; quia tunc eius mores videtur approbasse, non poterit amplius cum accusare de coadulterio. l. si vxor. 13. §. fin. in fine. infra. de adulterio. §. si post princip. & final. de adulterio. quam ibi dixit receptam Anan. num. 4. Panorm. num. 7. idem voluit glossa. c. 1. 32. q. 2. Aberic. l. consensu. nu. 9. C. de repud. & esse receptam sententiam asserit Couare. de sponsalib. 2. par. c. 7. §. 6. numer. 7. Iulius Clarus lib. 7. adulterium num. 18. Ca. tellan. in memorabilib. verb. vxor suspecta. ad fin. Padill. transigere. num. 4. C. de transactio. Et secundum istam opinionem consultit Bolonius. conf. 22. in. 4. & ita fuisse iudicatam asserit Gamma decisio. 273. & decis. 234. num. 6.

Sed est aduertendum, aduersus omnia supra resoluta virgenter facere, quod statutus est & inspicuus, qui uxorem adulteram retinet. Propter hanc c. 18. ad finem. & repinor. c. 1. 32. quæstio. 1. imo patronus censetur turpitudinis, qui vitium vxoris celat. c. quem admodum. §. fin. de iur. iur. d. cap. 1. 32. quæstio. 1. cap. 1. vir. de adulterio. Atque proinde, qui uxorem deprehensam in adulterio, retinet, resur nocinii censetur. l. 2. C. de adulterio. & c. apud nos iur. iur. d. verfic. crim. 23. q. 1. & tanquam leno accusari potest l. Leon. ante. au. fin. de adulterio. per quæ iura dixit Cataldini. in illi. syn. de iur. num. 29. quod pariter puniuntur retinens uxorem deprehensam in adulterio, vel eam tradens alteri ad adulterandum, quod etiam probat. l. 2. §. lenocinium. infra. de adulterio. Quod procedit, siue damnata de adulterio retinet, vel etiam eam notorie adulteram non expellat, quantumcunque simul legit ignorantiam, sine metu. 17. ad finem. C. de adulterio. Et merito, quia qui de conspecto vxoris adulterio non indignatur, vxoris leno præsumitur, l. maritus lenocinium. 29. in principio. infra. de adulterio, notat Ferrati. cautel. 14. num. 6. Sylva nuptialis lib. 1. num. 31. Bru. nius tract. de cessio. honorum. quæst. 1. ad fin. 4. quæstio. 1. principalis. Adde Caietan. in op. cuius. quæst. 26. ad fin. concludentem, quod si mulier notorie est adultera, tenetur maritus, vel eam dimittere, vel corrigere, propter scandalum actiuium: quia non facile creditur, vxorē publice adulterari, sine tacito mariti consensu. Si ergo his calibus maritus considerat tantam leno, necessario consequitur, quod etiam cessante remissione, vxorem de adulterio accusare non poterit. l. 2. §. si publico. infra. de adulterio, quod ita in specie admittit Paul. conf. 202. lib. 1. quem sequitur Bo. lognus. conf. 23. num. 3. Sylva nuptialis lib. 1. vnu. 127. Pro concordia tamen dicendum est, quod si maritus uxorem retinet persistentem in adulterio, neque volentem emendari, utique leno præsumitur, l. 2. C. de adulterio. c. penult. ad finem. 32. quæstio. 1. nisi eam retentam accuset de adulterio: quod hodie illicitum est, per auct. sed non iure. C. de adulterio, quamvis iure antiquo diuersimodum esset, c. si mulier. infra. de adulterio, notabiliter Fufios. conf. 135. numero 2. Quinimo si maritus cum prædicta vxore rem habeat, peccabit mortaliter, vt colligitur ex c. si quis vxorem. 32. quæstio. 1. Nam potius tanquam caput tenebatur eam corrigere re, & verbo, etiam debitum subtrahendo: & denique occurrere scandalo actiui, ne patronus turpitudinis videatur. Caietan. in summa.

verb. matrimonii. §. vñs matrimonialis, vers. si vero. & in opusculis quest. 26. ad finem. Couar. de sponsalib. 2. par. c. 7. §. 2. n. 4. Julius (Iarius lib. 5. §. adulterium. n. 18. declarando tamen, ut per eos, & per Navarra in manual. c. 22. n. 22. ad fin. notabiliter Matienca, tit. 1. lib. 5. ordinament. in rubr. gl. 1. num. 101. & Alfonsus de Veracruce in Speculo coniugior. 3. part. artic. 2. in 2. conclusio. Si autem adultera emendata sit, & poeniteat prioris vitæ, tunc licite maritus illam recipit, & ad reconciliationem admittit. c. si vir de adulter. c. quemadmodum. §. final. de iurcirca. & c. si quis uxorem. & c. quod autem. 32. q. 1. notabiliter Coloniense concilium. tit. de Sacramento matrimonii. §. quod si dixeris. pag. 185. Alfonsus a Veracruce in Speculo coniugior. 3. part. artic. 2. in 1. conclusio. Poteritque hanc reconciliationem sapius facere, d. c. quemadmodum. §. fin. Neque repugnat cap. si vir de adulteris. si intelligatur cum gloss. finali communit recepta. Neque est omittendum, quod qui condemnatur de adulterio ducit, vel reducit, tanquam leno punitur. d. castitati. §. C. de adulter. §. finem. 17. eodem tit. ubi tamen gloss. finalis dicit, hoc hodie esse correctum: quia maritus impune uxorem condemnatam de adulterio, reducere potest, & eam reconciliare, allegat authen. sed hodie. C. de adulter. ubi glo. 2. idem tenet.

† Sed est advertendum, d. castitati. in duobus casibus punire maritum, tanquam lenonem, qui uxorem condemnatam de adulterio recipit. Primo, quando maritus eam reducit. Secundo, quando aliquis de nouo eam ducit uxorem. Primo casu fatendum est, ius antiquum esse correctum per d. auth. sed hodie. & sic hodie licite maritus cum uxore condemnata de adulterio reconciliatur, ut etiam probat. c. gaudeamus. de conversio. coniugator & ibi notat gl. & etiam gloss. 1. c. tua. de procuratoribus. Bart. consil. 175. n. 1. ad fin. & l. transigere. num. 13. C. de transact. Gamma de consen. 233. post princip. probat Ord. lib. 5. tit. 15. §. 2. dummodo emendata sit. (yn. Alberic. & Angel. d. l. castitati. & supra diximus. In secundo autem casu concludendum est, quod si quis damnatam de adulterio ducat de nouo, punietur tanquam leno. d. l. castitati. quæ in hoc casu non inuenitur correctæ, & ita Iacobus Butrigar. & Angel. ibi concludunt, & etiam Salyc. d. ant. sed hodie. num. 2. C. de adul. & sentit gl. c. apud misericordem. verb. uxorem. 32. q. 1.

Est tamen advertendum, tam iure communi, quam regio, hunc casum raro verificari posse: nam iure communi adultera mortuo marito, qui cum ea non fuit reconciliatus, iubetur facere professionem in monasterio: & ibi perpetuo manere, d. authen. sed hodie. notat glo. d. c. gaudeamus. Vnde cum matrimonium iam contrahere non possit, frustra queritur, utrum illam ducens puniatur tanquam leno. Secundum autem leges Hispaniæ adultera condemnatur ad mortem naturalem, ut supra diximus, vnde etiam frustranea redditur predicta questio. Nisi dicas procedere posse, quando adultera aliqua occasione euasit penam mortis, ut exprimit d. l. castitati. & declarat glo. Nam tunc, si aliquis eam ducat uxorem, censetur leno. Sed neque hoc casu videtur posse procedere nam olim verificari poterat, quia sequuto diutius, vxor poterat conuolare ad alias nuptias, etiam viuo primo marito. l. consensu. C. de repud. & ideo tunc verificabatur, quod supra diximus, ut colligitur ex l. reat. sup. de ritu nuptiarum. Sed cum hodie viuo primo marito, non possit conuolare ad alias

nuptias, & ex publico. de conversio. coniugatorum. cessat decisio predictorum iurium: eo autem mortuo, impune duci potest: quamvis propter condemnationem de adulterio infamis censetur. l. palam. §. final. sup. de ritu nuptiarum. & ita vñs obierat.

† Vltimo addendum est, quod licet quando maritus uxorem non dimittit, vel alias eius probat mores, non possit illam accusare. l. si vxor. 13. §. fin. inf. de adulteris. id intelligendum est de adulterio præterito. Nam si nouum committat, poterit de eo accusari. cap. quemadmodum. §. final. de iurcirca. & Corne. consil. 102. a numero 9. lib. 1. tradit gloss. cap. plenumque de donationibus inter virum. Palac. repet. cap. per vestras. §. 9. num. 18. pag. 141. ex hoc reprobat Salycetum contrarium sententiam. Ignoramus in fine. C. de adulteris. quem licet lequatur Angelus de maleficio. verbo. si hec mea adulterio. num. 49. tamen additio ibi n. 10. reprobatur: & etiam (fuent. l. 80. Tauri. num. 7. Gregor. l. 2. tit. 17. p. 7. Villalpand. l. 22. tit. 1. part. 7. §. 14. a n. 2. Couar. de sponsalib. 2. par. c. 7. §. 6. num. 7. Qui eleganter aduertit, neque esse admittendam opinionem Palac. d. repet. cap. per vestras. §. 9. num. 22. existimantis, quod si mulier nouum committat adulterium, poterit per maritum accusari, etiam de adulterio præterito, & iam remisso. Nam id falsum est ex regula, l. qui reat. inf. de falsation. & in specie colligitur ex c. si illa. 23. q. 4. & ibi notat gloss. verbo. recidit. & ex doctrina Bart. l. non solum. §. amittitur. n. fin. inf. de iurcirca.

Vltius & circa supra resoluta advertendum est, illa magnam pati difficultatem ex regula, l. transigere. C. de transactionibus. ubi probatur, super crimine adulterii non esse licitum transigere, vel pacisci: quod & probat. l. de crimine. 10. C. de adulteris. & l. miles. 11. in princip. inf. de adulteris. & probat. l. 22. tit. 1. part. 7. & ibi Gregor. verbo. De adulterio. reddit rationem: & alius etiam Padilla d. l. transigere a numero 75. & Iulius Clarus lib. 5. §. fin. quest. 3. numero 11. Ergo male præsupponitur in supra resolutis, maritum tacite, vel expresse posse remittere crimen adulterii vxori, cum in effectu hoc sit pacisci, vel transigere super adulterio: quod iure inuenitur prohibitum. Ad veram tamen resolutionem huius difficultatis, in hac materia duo casus distinguendi sunt. Primus, quâdo maritus remisit vxori accusationem adulterii, ante litem contestatâ. Secundus, quando post litem contestationem id fecit. In primo casu. l. si maritus. 25. §. si negauerit. inf. de adulter. probat valere hanc remissionem, ita ut maritus nō possit amplius accusare uxorem de adulterio. In istius terminis insurgit dubitatio ex d. l. transigere. licinducendo: Vbi quis transigit nulliter, non obstante transactione nulla, potest iterum accusare. l. 3. §. si qui. inf. de sepulch. violato. Ergo si in nostris terminis predicta remissio non valet, obstante regula. d. l. transigere. debuit posse maritus iterum uxorem accusare. † Sed huic difficultati respondet Bart. d. l. transigere. num. 13. & d. §. si negauerit. ante num. 1. & numer. 4. Speciale esse in marito paciscente super adulterio vxoris, ut si remisit accusationem adulterii, non possit iterum accusare, quantumcumque ea remissio non valuerit: & rationem specialitatis dicit colligi ex l. miles. 11. §. fecer. inf. de adulteris. si uerberis Alex. l. inuenerunt. §. si paciscat an si. sup. de pacis. Sed clarior est responsio Cyni d. l. transigere. in 7. opposit. quod maritus duplici iure potest accusare uxorem: vel iure mariti intra sexaginta dies, computandos a die

die diuortii, intra quos præfertur omnibus aliis accusare volentibus. *l. iure mariti. §. C. de adulter. neque tenetur de calumnia, ac ob id non obligatur se subscribere ad poenā talionis, l. quāuis. 30. ad medium, C. de adulterii, notabiliter Franci. Marcus deo. 742. in 2. parte.* Id igitur ius accusandi priuilegiatum, per remissionem mariti omnino amittetur: quia ius speciale facilius tollitur. *l. eius militis. §. militis missus. infra de milit. testam. quāuis id non satis percepit Cuiacius lib. 19. observationum, cap. 39. ad finem.* Item potest maritus accusare uxorem iure extranei, id est, tanquam quilibet de populo: quo casu verum est, nō obstante remissione, vel transāctione nulla, posse nihilominus accusare uxorem, *ut sentit d. l. transigere, ubi Iason numero 16. ita resoluti, & asserunt receptum Purpurat. ibidem numero 79. Padill. numero 91.* Et ultra alios efficacior ratio differentie inter prædictos casus est, quod accusatio iure mariti defertur marito propter iniuriam priuatam, quæ illi specialiter infertur per adulterium vxoris, *l. quāuis. 30. C. de adulterii.* Priuatam autē iniuriam quilibet remittere potest, *§. final. In iudicio de iuriis. l. si tibi. §. quādam, sup. de pactis, & in specie Bartol. consil. 175. numero 1. Gregorius l. 22. titulus 1. part. 7. in gloss. Et maritudo.* Ceterum accusatio iure extranei marito competit iure publico: & ideo remissio nihil ei præiudicabit in eo, *l. iuris gentium. §. si pacificus. sup. de pactis. Bonus test. cap. quēdam admodum, §. fin. de iur. iurando, ubi glo. verbo, desistat, colligit, quod valet pactum, & iuramentum, quatenus tangit rem familiarem, vel iniuriam priuatam: non autem quatenus tangit iniuriam publicam: † subscribit Panormitanus ibi numero 14. inferens, quod non valet pactum, neque iuramentum, vt maritus non accuset criminaliter uxorem propter adulterium futurum, quāuis valeat pactum, quod propter futurum adulterium, eam non accusabit ciuili ter ad separationem thori, & amissionem dotis: quia primo casu agitur de renuntiatione iuris publici: in secundo autem agitur de renuntiatione iuris priuati, *subscribit Additio 2. Angelus de maleficiis, verbo, Che me ha adulterato, num. 50.* Ex quibus ita resolutis colligitur, quod in specie d. §. si negauerit. quāuis propter remissionem maritus non possit accusare uxorem iure mariti: tamen non obstante prædicta remissione, poterit eam accusare iure extranei, nisi per alium fuerit præuentus, *iuxta regulam, l. 3. §. si quis, infra de sepulch. violat.* Quilibet enim iniuriam publicam prosequi potest, quāuis propriam, & particularem omiserit, *l. qui ceteri, §. fin. infra ad l. fulam, de vi publica. & est de mente Cyni, & aliorum supra reletorum: quāuis contrarium colligatur ex ratione alia Bart. supra relata, & ex Cuiacio lib. 19. observationum, cap. 39. ad finem.* Colligas etiam elegantem explicationem ad materiam d. l. transigere, vt si transāctio, vel pactio fiat per maritum super adulterio, excludetur quidem maritus ab accusatione iure mariti, propter rationem, de qua supra: ceterum poterit nihilominus accusare tanquam extraneus: quia in hoc iure pactio, vel transāctio inutilis, ei nocere non potuit, ex ratione, *l. iuris gentium, §. si pacificus, sup. de pactis.* Et in his terminis accipienda est gloss. in fine, *l. accusetur, cum, C. qui accusare nō possunt, dum dicit, quod in calibus, in quibus non potest transigi, qui inutiliter transigit, nō impeditur iterum accusare. Quare si maritus exprimat, se nolle accusare etiam iure**

extranei, non obstante hac remissione, poterit nihilominus eo iure accusare. Quare & in secunda parte dict. l. transigere, dum disponitur, super criminibus non ingentibus poenam sanguinis, non esse licitam transāctionem, intelligendum est, quod si ea crimina sint publica, nō obstante inutili transāctione, poterit transigens iterum accusare, *ut tradit gloss. final. in fine, in d. accusationem, & gloss. dicta §. si pacificus, verbo, non licet, in fine, & asserit receptum Alexand. dicta l. transigere, numero 19. Partius consilio 150. numero 4. lib. 4. quidquid inuoluat Iulius Clarus, libro 3. §. fin. questio. 52. numero 3. † Quatenus autem prædicta delicta respiciunt utilitatem priuatam, volenti iterum accusare ad eundem effectum, obstat remissio, siue transāctio: Nam remissio, & transāctio non solum faciunt cessare rancorem animi, *ut admittit Bartolus d. consil. 175. num. 1. Alexander d. l. transigere, numero 5. & ibi Iason numero 6.* sed etiam impediunt processum, quatenus pertinet ad particulare interesse remittentis, vt colligitur ex supra traditis: & in simili Ordinatio lib. 3. tit. 2. §. 21.*

Et hæc de primo casu. In secundo autē, quādo maritus desistit ab accusatione adulterii, post licet contestatam, certum est, eum amplius non admitti ad accusandum, neque iure mariti, neque iure extranei: vt est expressum, *l. questio. 40. §. final. infra de adulterii. & l. 2. §. maritus, eodem titulo. l. abolitionem 16. in fine. C. de adulterii. l. 2. titulus 17. part. 7. Alexander dicta l. transigere numero 19.* Non quidem ratione remissionis, vel transāctionis, quæ etiam hoc casu nulla est: sed quia de sistens ab accusatione iam incepta, non impetrata abolitione, incidit in Turpillianum: & consequenter efficitur infamis, post licet indistincte ab accusatione repellitur, *l. 2. infra ad Turpil. l. 2. eodem titulo, tradit Bartolus dicto §. si negauerit, in fine.* Hoc tamen casu quilibet alius de populo, accusationem ab eo intermissam prosequi poterit, *l. constante 25. in fine, infra de adulterii. Grammaticus decisione 31. num. 5. quāuis hæc non satis percepit Aflicti lib. 2. consil. rader. 1. num. 4. Quod si nullus sit, qui omisam accusationem prosequi velit, tunc iudex ex officio poterit prosequi accusationem ex eisdem actis: quia delictum mariti iuri publico consistenti in puniendis delictis præiudicare non potuit, *l. 2. in fine. C. de abolitio. Gregorius l. 22. titulus 1. part. 7. §. 1. En el cuer po. columna 1. Vnde merito Boetius decis. 91. numero 2. pro regula constituit, quod post licet contestatam, non obstante transāctione, vel remissione, alius potest prosequi eandem accusationem, & instantiam, vel etiam iudex ex officio: declarando tamen cum Iulio Claro lib. 5. §. fin. questione 52. numero 4. Quinimo etiam in criminibus ingentibus poenam sanguinis, in quibus ius permittit transāctionem fieri, dicta l. transigere, in prima parte, † quāuis transigens non admittatur ad accusandum iterum: tamen si crimen fuerit publicum, quilibet alius admittetur ad accusandum, vel iudex ex officio procedet, *ut prosequatur Anton. Gomez 3. tom. 6. 3. num. 55. Padilla d. l. transigere, num. 31.* Et pariter si delictum sit priuatum, non obstante remissione, admittetur alius, cuius interest. Exemplum erit, si iniuria sit facta alii, ita vt censetur etiam illata cognatis. *l. lex Cornelia, cum gloss. infra de iur. iur. an.* Nam si principaliter offensus remittat propriam iniuriam, ea tamen remissio non nocet cognatis: qui suo iure actionem iniuriarum intendere possunt, &**

ita Bart. d. l. transgigere, numer. 18. c. Marant. in praxi, 6. part. in prin. a. nu. 94. pag. 306. vbi nu. 61. asserit id committere receptum. Sed in cōtrarium facit id, quod post alios resolut. Courru. resolut. lib. 2. c. 10. num. 5. vers. 9. quod vbi delictū deducitur in iudicium tanquam publicum, remissio, vel transactio accusantis, nihil preiudicat aliis, quo minus ex se accusare possint, iuxta supra tradita. Ceterum si tanquam priuatum crimen deducatur, vt quia quis agit de propria iniuria, si is remittat, vel transigat, alii non admittuntur; quia satis est, transactionem fuisse factam cum legitimo, & potiori accusatore, subscritbit Padilla d. l. transgigere, nu. 31. & ita consuetudine obseruati asserit Julius Clarus lib. 5. §. fin. q. 58. nu. 3. Pro resolutione dicendum est, quod pro iniuria facta vni, certæ sunt personæ, quæ ex propria persona admittuntur ad agendum, ac si eis principaliter ea iniuria fuisset facta, de quibus, l. 1. §. fin. cum l. seq. inf. de iniuriis, §. pauit. Infit. eod. Quædam vero personæ admittuntur pro iniuria illata alteri, non quidem ex propria persona, neque quasi iniuria eis principaliter facta sit, sed ex persona iniuriati: quasi in consequentiam ea iniuria ad eos refulat, l. 1. et seq. inf. de libera. causa, prout sunt fratres, vel affines iniuriati, gloss. l. lex Cornelia, inf. de iniuriis. Inter quos casus ea est notabilis differentia, quod primo casu, cum prædicti censentur esse principaliter iniuriati, non obstant remissione, vel transactione iniuriarum, possunt suo iure agere actione iniuriarum, iuxta regulam, l. 1. §. vnus, §. ante omnia, sup. de pastis. Sed in secundo casu, cum alii non censent principaliter iniuriati, neque ex persona sua agant, sed ex persona iniuriati. Bar. receptus, l. 1. ita stipulatus, §. Chrisogonus, ad fin. inf. de verbor. obligat. Si principaliter iniuriatus remittat, ipsi agere non possunt, scilicet civiliter, arg. nu. 1. §. §. final. sup. de seru. rusticor. prædior. Poterunt tamen criminaliter agere ad vindictam publicam, vt explicat Bart. l. lex Cornelia, num. 1. inf. de iniuriis. §. l. fin. num. 7. inf. de priuatis delictis, & notabiliter Maranta videndus in praxi, 6. part. num. 61. pag. 307. Vnde contra remissionem principaliter offensis, non præiudicare consanguineis, quo minus criminaliter accusare possint: & ita procedit, quod dicit Bart. d. l. transgigere, num. 18. & sentit idem l. 1. §. vsque adeo, nu. 1. inf. de iniuriis. Neque enim ille dicitur præuenisse accusationem, qui transigit. Bald. d. l. transgigere, colum. fin. & quia alias inania redderent iura, quæ dicunt, quem accusare posse pro se, & suorum iniuria, l. neganda, C. qui accusare non poss. l. §. siamina, C. ad Turpilianum, iuxta quæ cit. explicandus Julius Clarus lib. 5. §. final. q. 58. num. 4. Neque est omittenda in hoc articulo apud nos Ord. lib. 5. tit. 1. §. 3. quæ in primis declarat, qui sint illi, qui possunt prosequi iniuriā, vel offensam suorum, quod iure cōmuni erat controuersum, vt constat ex traditis per gloss. siamina, C. ad Turpilianum, Marant. in praxi, 6. part. num. 62. pag. 309. Padilla d. l. transgigere, nu. 55. Præterea & disponit prædicta Ordinatio, quod etiam si quis fuerit accusatus per aliquem, & absolutus, potest nihilominus consanguineus offensus, qui non fuit citatus, iterum accusare: quod etiam probat Ordin. lib. 5. tit. 73. §. 1. & sic apud nos non solum consanguineus, vel affinis, non excluditur ab accusatione, propter transactionem, vel remissionem per alium factam, sed etiam neque excluditur, si primis perseuerauerit in accusatione, & accusatus fuerit absolutus. Neque hoc discrepat

a iure communi: nam licet quis regulariter accusatus de delicto, & absolutus, non possit iterum accusari, l. qui de crimine, C. de accusatione, de his, de accusatione, ex ratione, l. licet, §. fin. sup. nante, etiam non consanguineus, tamen si ille, qui de nouo accusat, prosequitur suam, vel suorum iniuriā, admittendus est ad iterum accusandum, si probauerit, se fuisse abentem, vel alias ignorasse primam accusationem, vt probat l. si cui, §. eisdem, inf. de accusat. l. §. si maritus, l. §. final. inf. de adul. tradit. gl. l. 3. §. si tamen, verbo, ampium, infra de libero homine exhiben. §. gl. 2. l. qui de crimine, C. de accusat. & est recepta traditio, vt asserit Anton. Gomez. 3. tom. c. 1. nu. 26. & probat. l. 1. et ad fin. tit. 1. part. 7. In eo tamen videtur discrepare prædicta Ordinatio a iure communi: quia iura supra citata, vt consanguineus admittatur ad iterum accusandum, exigunt, quod volens accusare, probet, se ignorasse primam accusationem: & tamen prædictæ Ordinationes indistincte admittunt consanguineum ad accusandum, si non fuerit citatus, vt iterum accusare velit? Quod forsitan deductum est ex l. 3. C. de accusatione. & quia quibus competit ius accusandi, citandi sunt ad declarandum, vt iterum velint accusare. Bald. l. quemvis, 2. ad medium, C. de adulter. Bar. decis. 120. nu. 8. Sed tutius videtur, prædictas Ordinationes tantum procedere, quando agitur de accusatione homicidii. In accusatione autem aliorum delictorum obseruanda videtur decisio, l. si cui, §. eisdem, inf. de accusat. Circa quod videndus est Gregori. 1. 2. tit. 1. part. 7. nu. 60. Sobre que le onessen. Et tenebis menti, quod d. prædictæ Ordinationes admittunt consanguineum non citatum, ad iterum accusandum delinquentem alias absolutum, non idem erit recipiendum, si ille fuerit condemnatus. Nam tunc non audietur consanguineus, qui velit iterum accusare, vt est text. l. sepeletur violati, inf. de sepulch. viol. Et est ratio, quia pro vno delicto non potest quis duplici pena conteri, cui si clerici, §. de adulteris, in fin. de iudic. & ita hanc differentiam expresse constituit Bart. l. si maritus, l. §. fin. num. 1. ad fin. inf. de adulter. Ant. Gomez. 3. tom. c. 1. nu. 27. nisi accusatus sufficienter non sit punitus; tunc enim consanguineus admittetur ad iterum accusandum. Maranta videndus in praxi, pag. 320. nu. 94. Quod tamen raro verificari potest, cum præsumendum sit pro iudice, qui tulit primam sententiam, l. 2. C. de offic. iudic. iudic. His ita explicatis, ad complementum materię videndum est, qualiter decisiones, d. l. transgigere, sint receptæ in regno Castellæ, & Portugallie? Et vtique decisiones illius in regno Castellæ approbantur, l. 22. tit. 1. part. 7. vbi tamen illud nouum additur; quod facta transactione cum accusatore, accusatus pro eo delicto corporaliter puniri non potest, tñeq; condemnari ad mortem; 111 quamvis in terminis iuris cōmunis contrarium sit receptum, vt ibi late disputat Gregori. verb. Et in curpo. col. 2. & seq. Ant. Gomez. 3. tom. c. 7. nu. 56. Vbi tandem assent, conclusionē, de qua supra, in regno Castellæ consuetudine in iudiciis esse receptā, & etiam Padilla alios referens d. l. transgigere, nu. 50. & vide omnino Matienço l. 2. tit. 1. lib. 5. ordinament. gloss. 7. num. 1. In regno autem Portugallie, in praxi multum recessum est a decisionibus d. l. transgigere. Et circa hanc materiam in eo regno ita distinguitur: quod si sint talia delicta, in quibus etiam parte offensa non accusante, iudex potest procedere ex officio ad puniendum; quæ exprimentur lib. 5. tit. 42. in prin. au. 110

§. 4. In his, non obstante remissione partis, promouet iudex accusationem ex officio: ex ratione, *Liur gentium*, §. si pacificas *fupr. de pactis*. Et quidem ex eisdem actis, l. 2. *C. de abolito*. *Baran. d. l. transigere*, nu. 79. *probat. Anton. Gomez. 3. tom. c. 1. numer. 36. & Iulius Clarus lib. 5. §. fin. quasi. 3. in 3. Si vero crimina non sint huiusmodi, tunc sequuta remissione, vel transactione partis, amplius per eum, vel per alium de eo delicto tractari non potest, *argum. l. si quis deat. inf. de maiusculis*. Quæ quidem distinctio licet in cortice videatur discrepare a d. *l. transigere*: tamen a mēte illius mihi discrepat. Nam vt declarat Iulius Clarus lib. 5. §. fin. q. 3. nu. 3. ad medium. In casibus, in quibus parte nō accusante, iudex ex officio potest procedere ad accusationem, parum operatur partis remissio: quia ea nō obstante, iudex procedere potest ad punitionem delicti. In casibus autem, in quibus non potest procedere, nisi ad querelam partis, remissio partis superueniens, exstinguit omnem processum, & accusatus est omnino absolendus: & idē in effectū Padill. *d. l. transigere*, a. num. 47. Quæ resolutio optime continet practice regni Portugaliz. Ceterum, qui d. *l. transigere*, specialiter prohibet super adultero transigi. vel pacifici, videndum est, quid circa hoc in prædictis regnis sit constitutum. Et est dicendum, quod licet crimen adulterii iure communi sit publicum. §. *non lex Julia*, *Inst. de publ. indic.* & hodie nō quilibet de populo admittatur ad accusandum, sed tantum personæ expressæ, l. *quamuis*, *C. de adulter. vt ibi notat Sylvester. n. 3. Anton. Gomez. l. Tauri*, 80. num. 49. tamen in regnis Castellæ & Portugaliz, nullus prater maritum adulterium accusare potest, vt in regno Castellæ probat l. 3. tit. 7. libro 4. *furo legatus*, & in Portugallia *Ordin. lib. 5. tit. 15. §. 3.* Quod etiam in Francia obseruari, vt solus maritus adulterium accuset, asserit Rebuff. 1. *romo ad leges Gilicæ*, in præfatione, num. 180. Cum igitur secundum prædictas leges crimen adulterii potius censetur priuatum ipsius mariti, si ipse ius accusandi remittat, libera remanebit vxor: cum alius eam accusare non possit. Et ita Villalpando. l. 22. tit. 1. part. 7. §. 13. n. 2. & apud nos probat *Ordin. lib. 5. tit. 15. §. 2. & libr. 5. tit. 42. §. 3.**

Quas leges amplius procedere, etiam quando sponsa de præsentis committit adulterium: nam licet ipsa etiam possit accusari de adulterio, l. *si vxor*, 13. §. *diuus Severus*, *inf. de adulter. l. 3. tit. 20. lib. 8. ordinans*, tamen solus sponsus de præsentis eam accusare potest, & nullus alius. *Antea de prætorib. c. 1. verb. inugetur*, a. nu. 13. pag. 70. *Auendan. respons. 24. n. 6.*

Amplia secundo, vt neque iudex ex officio aduersus adulteram procedere possit, neq; per inquisitionem generalem, vel specialem: cum soli marito ius accusandi concedatur. & ita Gregor. l. 2. tit. 17. par. 7. in glof. 3. *Padilla. l. transigere*, numer. 92. *Villalpando. l. 22. tit. 1. part. 7. §. 16. num. 1. & apud nos probat Ordin. lib. 5. tit. 10. §. 1. & tit. 15. §. 3.* Quæ addit, neque etiam ipsam adulterum accusari posse per alium, quam maritum.

Limitando tamen prædicta, ex traditis per Bernard. Diaz. in præf. *crim. canonice*, c. 79.

Amplia tertio, vt quamuis maritus sit absens, vel furiosus, adhuc nullus poterit accusare adulterium vxoris, iuxta generalitatem prædictarum legum, vt in specie tradit Anton. Gomez. l. *Tauri*, 80. num. 49. & apud nos probat Ordinatio, per locum

ab speciali, l. *si. tit. 18. lib. 4. extrauagant. cuius meminit Gamma in tractat. de sacramentis præstanti. questio. 4. numero 9.*

Vltimo amplia per *Ordin. lib. 5. tit. 15. §. 2.* probantem, quod si maritus parcat vxori adulteræ: siue ante accusationem inchoatam, siue ea pendente; imo etiam post sententiam condemnatoriam, vxor libera redditur ab illo crimine: cum nullus alius eam accusare possit. Quæ quidem ordinatio ad tria valde notabilia est expendenda. Primo, dum permittit marito remittere accusationem adulterii, ante receptum nomen inter reos: concordat. l. *si maritus*, 25. §. *si negauerit*, *inf. de adulterii*. & l. 3. tit. 17. part. 7. Item & secundo, dum probat etiam pendente accusatione, maritum posse ab ea recedere: ac ita videtur corrigere. *Abolitionem*, *C. de adulter.* quæ probat, maritum hoc casu desistentem ab accusatione, incidere in Turpillianum, & reddi infamem: quod & communi opinione receptum esse affirmat Iulius Clarus libro 5. §. fin. q. 38. num. 3. n. fin. vbi tamen asserit, consuetudine contrarium esse receptum: quæ consuetudo procul dubio in Hispania obseruatur. Et est ratio, quia iure communi nō permittitur marito transigere, vel pacifici super adulterio, d. *l. transigere*, & *l. de crimine*, *C. de adulter.* Et ideo si transigebat, merito incidebat in Turpillianum. Ceterum cum leges Hispaniæ huiusmodi pacta & remissiones admittant, propter illas non debet quis penam incurrere, *argum. d. Gracchus*, *C. de adulter.* & in simili considerat lason d. *l. transigere*, num. 11. Denique & tertio ponderanda est ea Ordinatio, dum probat etiam, post sententiam condemnatoriam, posse remitti adulterium per maritum, & vxorem ipso iure liberare: quod etiam in regno Castellæ sentit, l. *5. in fine*, tit. 17. part. 7. & notat *Auendan. respons. 24. numero 6.* Quamuis iure communi hoc sit controuersum, vt reperi solus Clarus lib. 5. §. fin. q. 38. n. 1. ad fin. & in regno Neapolitano contrarium obseruetur, vt reperi *Afflict. lib. 2. constit. rubr. 11. n. 6.* Atque ita constat, in regnis Hispaniæ non esse admittenda ea, quæ tradit idem *Afflict. lib. 3. constit. rubr. 42. num. 11. & 12.* Quod si maritus remittit adulterium, postquam iam constabat de crimine, quod non obstante remissione mariti, iudex poterit nihilominus adulterium punire: quia cum de eo cōstet in iudicio, redditur notorium, *cap. super quibusdam*, de verbis significatis. & in delictis notoriis, iudex ex officio suo procedere potest ad punitionem, *c. de manifestis*, 2. q. 1. subscribitur Grammatic. decy. 3. n. 6. & declarat idem *Afflict. decy. 176.* Id enim ex supra traditis confunditur: nam si etiam post sententiam condemnatoriam, marito remittente adulterium, vxor est liberanda, vt probant prædictæ leges; a fortiori idem erit recipiendum, quando tantum de delicto constat in iudicio: Nam cum secundum prædictas leges nullus alius accusare possit adulterium præter maritum; neque iudex ex officio aduersus eam procedere potest, cum hoc remedium, nimis extraordinarium censetur. *Fulgos. conf. 135. in princ.* declarando tamen, vt *infra n. 110.* Prædictam tamen Ordinationem ita expensam limitabis primo, vt licet vxori possit remitti adulterium quoque tempore, propter fauorē matrimonii; tamen adultero nullo tempore hanc remissionem facere maritus potest, vt scilicet ea mediante, liberatus remaneat adulter, *ita expresse Ordin. lib. 5. tit. 15. §. 4.* Quam differentiā etiam in terminis

monet Fulg. confil. 135. num. 2. Vnde in prædicto casu ad accusandum adulterium, admittimus personam expressas, *l. quamvis*, 30. Cod. de adulter. Ad cuius explicationem debet advertere, quod secundum magis communem intellectum, ibi noue disponitur, quod licet iure communi quilibet de populo possit accusare adulterium, *ut ibi tradit Salye*, num. 11. & Vincent. de Franchis decis. 94. & decis. 240. n. 1. in 2. p. Item quod tunc demum illi admittuntur ad accusandum, si separatim sit matrimonium inter coniuges. Nam antea, neque prædicti admittuntur ad accusandum, ex ratione *l. constante*, infra de adulter. nam soli marito permittitur, ut constanter matrimonio uxorem accuset de adulterio, *autem sed non iure*, C. de adulter. & ita in terminis declarat Fulg. confil. 135. num. 2. sententia Bart. limitat. §. volens, infra de adulteris, quid quid contrarium pro constanti teneat Cuiacius lib. 2. observat. c. 22. Solutio autem matrimonio quacunque ratione, tantum admittuntur ad accusandum persone expresse, *d. l. quamvis*, & ibi tradit gloss. verb. *fidare*, quam sequuntur Bald. & Salye. Gregor. 13. tit. 17. part. 7. verb. *C. ad*, quid quid contrarium existimet Cuiac. supra relat. Ad hunc igitur modum potest intelligi, & exemplificari Ordinatio supra allegata, quæ etiam verificari potest in casu Ordinatio lib. 5. tit. 17. §. fin. Et ex his inferitur explicatio ad l. 3. tit. 17. part. 7. dum probat, soluto matrimonio, quilibet de populo accusare posse adulterium: nam Gregor. ibi, verb. *C. ad*, exultat, cum legem hodie non procedere; quia cum per l. 3. tit. 7. lib. 4. *si pro legem*, solus maritus accusare possit adulterium, impossibile est, quod quilibet de populo admittatur ad illud accusandum. Sed respondendum est, id verum esse, si maritus vivat: Nam si mortuus sit, observanda videtur prædicta lex Partitæ, quidquid id neget Gregor. ibi, verb. *Dispositio*, ad fin. considerans, quod cum sitante prædicta lege fori, adulterium sit crimen privatum ipsius mariti, etiam eo mortuo, nullus alius adulterium accusare poterit. Sed dicendum est, id verum esse, quando maritus decessit antelitem contestatam super adulterio; tunc enim nullus admittitur ad accusandum, ex ratione *l. constante*, infra de adulter. & *l. quamvis*, 30. unctio gloss. verb. *fidare*, C. de adulter. Sed si decessit post litem contestatam, tunc alius præter maritum ad accusandum admittitur, vel etiam iudex poterit procedere ex officio, iuxta *l. penultimam* princip. infra de public. iudic. & ita hos casus in specie distinguit Affli. c. lib. 3. consil. rubr. 42. num. 12. ad fin. & Grammat. decis. 31. num. 6. In eo tamen erit differentia, quod in regno Castellæ, in prædictis terminis, quilibet de populo admittitur ad accusandum adulterium, iuxta l. 3. tit. 17. part. 7. quæ videtur approbasse opinionem gloss. *l. quamvis*, 30. verb. *proximus*, C. de adulter. quæ interpretatur illam text. ut perzonæ ibi expresse præferantur omnibus aliis accusare volentibus: sed illis cessantibus, quilibet de populo admittitur ad accusandum. In regno autem Portugallie tantum persone expresse, *ut d. l. quamvis*, in terminis, de quibus supra, admittuntur ad accusandum, quia is est verus, & communiter approbatus intellectus, *d. l. quamvis*, *ut ibi asserti Salye*, num. 5. & supra diximus: atque proinde observandus in regno Portugallie, iuxta præceptum Ordinatio lib. 2. u. 5.

Limita quarto prædictam Ordinationem, quod, ut propter remissionem mariti adultera liberetur, oporteat, quod hæc remissio ostendatur facta per tabellionem in ipsis actis accusationis; cui & maritus remittens, & iudex causæ debent subscribere: ita disponit Ordinatio lib. 5. tit. 17. §. 2. Quod tamen non est intelligendum requiri pro forma, sed ad facilitatem probationem prædictæ remissionis: nam idem erit, si remissio ostendatur facta extra acta per publicam scripturam, vel sapius fuisse iudicatum asserit Gamma decis. 273. post prin. Vel etiam dicendum, illud requiri, ut mulier statim fiat libera a carcere, ut ea Ordinatio præcipit: nam si aliter fiat, & mulier alieget, maritum tacite, vel expresse rei conciliatum esse, non quidem statim liberabitur a carcere, sed postquam id in iudicio probaverit.

Ultimo limita prædictam Ordinationem, si ultra adulterium concurrat etiam crimen incestus, vel simile: nam licet tunc propter remissionem mariti liberetur adultera a pena adulterii; tamen de alio delicto puniri, & accusari poterit, si adulterium cum incestu, *ut in princ.* infra de adulter. & expresse Gregor. l. 2. tit. 17. part. 7. in glo. 2. Gamma decis. 273. num. 2. & apud nos probat Ordinatio lib. 5. tit. 17. §. 2. & §. 4. ad fin. Quæ omnia menti tenenda sunt.

¶ Quarto & ultimo conclusionem, de qua supra, 119 scilicet, quod mulier adultera amittat dotem, limitabis procedere, quando maritus vivus adulteram accusavit, & fecit eam cõdemnari: nam eo mortuo, heres eius uxorem de adulterio accusare minime poterit, quoad effectum lucrandi dotem; ita probat text. *l. rei indicatæ*, 16. §. 1. in fin. infra eod. cum quo concordat l. 1. tit. 13. lib. 3. *Quidam Theodofiani*. Item quia ius accusandi uxorem adulteram, & lucrandi dotem, conceditur marito propter iniuriam, quæ ei videtur illata per adulterium, *l. miles*, 1. §. *si fecerit*, infra de adulter. *l. quamvis*, 30. Cod. tit. Et certum est actionem iniuriarum ad heredes non transmitti, *l. si herem*, §. *qui iniuriarum*, supra si quis cautionem §. non autem, Inst. de perpetuis & tempor. action. item neque parum urget pro eadem sententia, *l. fin.* ad fin. C. de reuoc. donat. Quibus rationibus prædictam limitationem probavit Bald. Paul. & Duaren. *l. rei indicatæ*, §. 1. infra eod. Bald. cum mulier, num. 4. & ibi Imolus. 19. infra eod. Bald. c. tunc, n. 3. de procurator. S. *bañ*. Medus tract. *Mors omnia simit*, 2. p. a. num. 17. Octavian. decis. *Pedemontana*, 77. num. 10. Alban. confil. 25. num. 11. Roman. confil. 286. Paul. confil. 402. in fin. lib. 1. & asserit receptum Ripa hic num. 10. & *Corras*, 20. in l. *lect*, & 2. lect. num. 11. Anton. Gomez l. *Tauris*, 80. num. 68. Vincent. de Franchis decis. 184. in prin. in 1. par. Id quod etiam probavit Gregor. l. 3. tit. 17. part. 7. in gloss. *Dispositio*, ad fin. eam novam adducens rationem, quod cum per l. 3. tit. 7. lib. 4. *si pro legem*, soli marito competat ius accusandi adulteram, eo mortuo, nulli alii competere potest: cui subscribitur Aviles de prazorib. in *præam* pag. 11. colum. 1. ad fin. *Per et l. 2. tit. 15. lib. 8. ordinationem*, pag. 191. col. 2. Anton. Gomez l. *Tauris*, 80. num. 49. Adde Bald. idem tenentem consil. 221. lib. 2. Et hanc esse magis communem opinionem, multis allegatis, ostendit Anton. Gabr. lib. 7. communium, tit. de criminibus consil. 35. num. 8. & *Alcance*, l. 5. tit. 9. lib. 5. ordinam. gloss. a. num. 15. & apud nos probat Ordinatio per locum asserit, lib. 5. tit. 17. §. fin. Contrariam tamen opinionem, imo heredes mariti posse accusare uxorem de adulterio per eam commissum, dum vivebat maritus; ¶ si modo maritus adul-

terium ignorauit, & quod tunc perlata querela dote in lucentur, tenet Alex. l. rei indicata, num. 5. & ibi Aretin. §. 1. ad fin. inf. eod. Preposit. c. plerumque, num. 2. de donation. inter virum, & afferit receptum Cosar. de spons. lib. 2. part. c. 7. §. 6. num. 9. Colla. c. si pater, 1. par. verb. legauit, num. 32. de testam. in 8. & defendit Nellus tractat. barnistorum, 1. part. 2. temporis, num. 29. Anton. Costanus tract. de dotib. c. 6. a. num. 28. & Corraf. hic nu. 20. in 1. lect. & 2. lect. num. 11. Tirag. l. si inquam, verb. suscepit liberos, n. 217. Pro qua opinione facit, quod actio pœnalis solet transire ad heredem illius, in quem delictum commissum fuit. §. non autem, Instit. de perpet. & tempor. action. l. i. inf. de priuat. delictis. Item videtur text. expressus, l. final. c. de adulter. vbi mortua vxore, si heredes illius dotem repetant, potest illis obici exceptio adulterii commissi per vxorem mortuam, notat Roman. conf. 286. Ergo a fortiori transibit ea exceptio ad heredes mariti, in quem delictum commissum fuit, d. §. non autem, Instit. de perpet. & tempor. action.

Ad veram tamen cœcordiam harum opinionum distinguendum videtur, vt si maritus, dum viuebat, sciuit adulterium, & tacuit, heredes illius non possint opponere exceptionem adulterii commissi per vxorem; quia maritus sciens adulterium, & tacens, censetur illud remittere, l. fin. in fin. c. de reuoc. donat. c. fin. de donat. l. annimodo. c. de inoff. testam. & in hoc casu omnes concordare asserit Campel de dote, 7. p. q. 227. Andr. Sicul. c. fin. nu. 13. de donat. (rot. conf. 116. in 1. lib. 1. Orlan. decisi. Pedemontana 132. nu. 5. Gamma decisi. 234. num. 2. & 4. Vincent. de Franchis decisi. 184. post prin. Rogerius de dote, §. 3. nu. 76. Alex. conf. 189. a. num. 1. lib. 6. proferantur Hippol. Lonic. num. 80. c. de rapin. verginum, & Anton. Gabr. lib. 7. communium, tit. 1. de criminal. consil. 55. num. 8. Tiragu. l. si inquam, verb. suscepit liberos, num. 217. Sebast. Medicus tract.

Mors omnia soluit, 2. p. nu. 20. Quæ conclusio etiam locum habet in pœnisiis vt iure incurfis; neq; enim heres de illis opponere potest, si defunctus sciens tacuit; quia videtur eas pœnas remississe, vt tradit Ripa l. fin. num. fin. c. de reuoc. donat. In ius Clarus §. feudum, q. 64. num. 2. Carol. in consuet. Paris. §. 30. num. 127. Vincent. de Franchis decisi. 184. num. 6. Si vero maritus ignorauit adulterium vxoris, ac ita decessit, locum habet controuersia, de qua sup. a. Nam allegati pro prima opinione, in diffinitæ loquentes, sententiæ, etiam hoc casu sine accusandi adulterium non transire ad heredes, quod etiam probat Ang. de malefic. verb. Che me ha adulterato, num. 29. Roger. de dote, §. 3. num. 77. Sebastia. Medicus tract. Mors omnia soluit, 2. part. num. 20. Roman. conf. 286. & alii relati per Anton. Gabr. d. conclusio. 35. num. 10. & hanc esse communem opinionem asserit Boer. decisi. 338. num. 7. Corraf. hic num. 30. in 1. lect. & 2. lect. num. 11. Peretz. l. 2. tit.

115. lib. 8. ordinam. pag. 291. colum. 1. Sed tenentes secundam opinionem, aperte contrarium concludunt: quibus accedunt Ripa sibi contrarius, l. final. num. 205. c. de reuocand. donation. Russ. consil. 155. n. 1. lib. 3. Campel de dote, 3. part. q. 226. Gamma decisi. 234. num. 2. & 3. num. 5. ad finem. Quibus adde Bal. conf. 303. lib. 3. & plures quos refert Gabr. d. concl. 33. num. 9. & videtur probare Ordinat. bene expensa, lib. 3. tit. 17. §. final. vnde constat, articulum esse valde controuersum. Ceterum, quia vera illius resolutio pendet ex vera interpretatione d. l. rei indicata, §. 1. inf. eodem, circa illius intellectum latius inuisitum. Ad veram

igitur illius explicationem aduertendum est, quod dum text. ille probat, heredem mariti non posse obicere de moribus vxoris, quidam declarant, textum illum esse intelligendum; quando heres defuncti mariti vult opponere de malis moribus vxoris, non ludentibus tamen matrimonio: vt quia mulier sit ebriosa, vel rixosa: quamuis enim propter hos malos mores, maritus iure antiquo dotem potuisset retinere, l. unica, §. taceat, in tit. gloss. verb. mores, c. de rei vxor. att. tamen heredi mortuo coertio nõ transibat ad heredes, d. l. rei indicata, §. 1. inf. eod. & ita Petrus Tholosanus in synag. iuris, lib. 9. c. 23. nu. 16. Sed si opponatur de malis moribus ludentibus matrimonio, vt pote de adulterio; tunc ius obiciendi transibit ad heredes mariti, etiam quoad effectũ lucrandi dotem, l. fin. c. de adulter. vbi Salyc. num. 5. ita resolut. & Bald. c. tua, num. 2. de procurator. & ita etiam in effectu Græci glossatores interpretantur, d. l. rei indicata, §. 1. inf. eodem, dum ibi dicunt, heredem mariti non posse punire mores vxoris: & tamen mortuo marito recte posse insinuare accusationem adulterii, d. l. fin. c. de adulter. Sed non placet intellectus, quia confunditur auctoritate Vlpiani in Instit. tit. 6. verfic. morum nomine, iniquitatis, nomine morum grauiorum, retineri sextam partem dotis; leuiorum autem octauam: & subdit, grauiores mores appellari adulterium; leuiiores vero omnes reliquos: Ergo dum d. l. rei indicata, §. 1. probat, heredes mariti non posse accusare mores vxoris, ¶ satis probat, neque adulterium posse accusare, quod videtur pertinere ad mores grauiores: & ideo l. tit. 13. lib. 3. Codicis Theodosiani, probat, iudicium de moribus indistincte ad heredes mariti non transire, notat Renardus lib. 4. variorum, c. 13. in fin. Item admissio intellectus, de quo supra, d. l. rei indicata, §. 1. inf. eod. remaneret correctæ, cum iam hodie per Iulianum sit sublatum iudicium de moribus, l. unica, §. taceat, c. de rei vxor. att. Præterea iudicium de moribus, & accusatio adulterii, pertinent ad vindictam, vt sentit, l. unica, tit. 20. lib. 9. Cod. Theod. siiani. & pro tanta iniuria marito irogata Harmenopolis in promptuariis, lib. 6. tit. 2. Vnde vtique iudicium non debet ad heredes transire, §. non autem, & ibi Theoph. Instit. de perpet. & temp. actio. Merito igitur communiter DD. ex d. l. rei indicata, §. 1. colligunt, heredes mariti non posse accusare vxorem de adulterio commissio in vita mariti, vt ibi tradit Aretin. col. 2. ad med. & ante eum Bald. iniquitatis, quod prædicta accusatio magis ad vindictam pertinet, & ideo ad heredem non debet transire, l. 2. c. cum emancipauit, inf. de collat. bonor. id quod receptum esse asserit Greg. l. 3. tit. 17. p. 7. verbis, despons. & probat clare d. l. tit. 13. lib. 3. Cod. Theodosiani. & ibi addito Relicta igitur prædicta responsione, succedit secundo, quæ fuit Ant. Costini de dotib. c. 6. n. 29. quod d. l. rei indicata, §. 1. intelligatur, quando maritus sciuit adulterium, & tacuit: tunc enim heres nõ admittitur ad accusandum, quia illud maritus videtur remississe. Si vero maritus illud ignorauit, tunc admittitur heres ad accusandum, inquit, si per tradita. Sed neque is intellectus placet: quia si in specie d. l. rei indicata, §. 1. maritus ignorauit adulterium vxoris, non debuit per viam regulæ denegare heredibus mariti, ius opponendi de moribus vxoris, imo debuit eos admittere: quia in dubio præsumendum est, maritum ignorasse adulterium vxoris, & ob id de eo conqueſtum non fuisse, iuxta regulam, l. 2. tit.

vinus, *supr. de probatio. tradit Signorol. consil. 50. in fin. Sa-*
tyre. c. fin. num. 4. in fin. C. de adul. Proposit. c. plerumque
num. 2. ad finem. de donatio. inter virum. Præterea præ-
dictus intellectus aperte diuinat, & ideo ad veram
 125 *interpretationem dicit. l. rei iudicata. §. 1. aduertendum*
est, in eo text. proponi casum, quando heres fuit
condemnatus in solidum ad dotis restitutionem, &
ipse opposita compensatione, vult liberari ab illa
dotis restitutione in solidum: quo casu docet Iure-
reconsil. cum liberari posse, si obiciat compensa-
tionem de rebus donatis per maritum vxori, vel
de rebus amotis per ipsam vxorem: non vero pos-
se obicere compensationem, de eo quod mulier vi-
detur amittere ex dote propter malos mores, id est,
adulterium: & significat, rationem differentiar, in
eo consistere, quod prima compensatio pertinet
ad causam pecuniariam: secunda vero magis per-
tinet ad morum coercionem. Quæ ratio differ-
entiæ ita explicanda est, vt prima compensatio: quia
fit de eo, quod diminuebat patrimonium defuncti,
merito per heredem fieri potest: non sic secunda
quæ magis ad vindictam pertinet. Reccepta enim
est resolutio in hac materia, quod si actio, etiam
pœnalis, datur propter damnum illatum patrimo-
nio meo, quasi rei persequutoria transit ad here-
dem. Si vero detur propter aliam causam, tunc quia
magis pertinet ad vindictam, ad heredem non trans-
ibit: ut gl. 2. §. emancipatus. verb. magis, in fr. de colla-
tio. bonor. gl. 1. prior ait. 7. §. 6. dicitur, verb. principal-
iter, in fr. de inur. sentit. gloss. l. vñca. C. quando actio,
emulsi. aradi. Bart. l. 1. §. penult. num. 3. in fr. de priu. de-
lictis. Imol. interduo. post princip. in fr. de public. aud. c.
Alex. l. pœnalis n. 4. in fr. ad l. Falc. Soc. l. fin. §. hoc iudica-
num. n. 1. sup. ne quis eum, qui in hoc vocatus est. Iason in l.
pœnalis. num. 40. in fr. de actio. Rationem differentie
assignat Bald. l. vñca. num. 12. C. ex delict. defuncti. Sed
clariorem assignat Theoph. §. non autem. In fr. de
perpet. & tempor. actio. ubi inquit, ideo actionem in
iuriarum ad heredem non transire (vt in eo text.
probatur) quia quoties delictum fortunas defuncti
minuit, tunc & heres (vt qui læsus & ipse est) agere
ex delicto poterit: quod accidit in actione furti, &
vi bonorum raptorum: iniuria autem quæ defuncto
illata est, nullum fortunis eius damnum intulit: & sic
merito heres (vt qui non sit & ipse læsus) non habet
actioem iniuriarum: facti. l. pen. sup. de inur. vo-
 124 *cand. & ibi not. Soc. in priu. C. Facit etiam ratio Iure-*
consil. l. cum exceptione. 1. §. post annum. in fin. supra
quod metus causa. Vnde text. dicitur iudicata. §. 1. ita
explicatus, efficaciter videtur probare opinionem
illorum qui tenent, ius accusandi adulterium indi-
stincte non transire ad heredem. Item & efficaciter
impugnat opinionem Bart. l. fin. num. 8. in fr. de priu-
atis delictis. dum tenet, quod licet actionis ad vin-
dictam tententes, non transiant ad heredem offen-
si, tamen ipsi ex propria persona eas intendere pos-
sunt; quia iniuria videtur facta defuncto, quem ip-
se repræsentat: ad l. 1. §. 2. in fr. de inur. sub scribit Ca-
picius de off. 35. Et facit quia per adulterium toti fami-
liæ mariti grauis iniuria videtur illata. l. quamuis. 30.
in fr. de inur. notat per Saluete. num. 11. C. de adu. l. miles
11. §. fover. in fr. de adul. Alex. consil. 79. n. 21. lib. 3. Bolo-
gna. consil. 23. num. 1. Ergo & heredi, qui non solum
conferetur de eius familia, sed & illius personæ repræ-
sentat, & sic tuo nomine de ea iniuria agere pote-
rit. Ceterum hæc opinio aperte confunditur per

d. l. rei iudicata. §. 1. intellectam vt supra: & quia non
 est verum, pro iniuria illata defuncto, heredem ex
 propria persona agere posse: cum contrarium doceat
 Bar. receptus. l. si ita stipulatus. §. Chrysogonus, in fr.
 in fr. de verb. obligat.

Neque obstat d. l. 1. §. 2. in fr. de iniuria. quia pro-
 cedit in iniuria facta cadaueri: & non idem erit, si
 viuo defuncto iniuria illata sit: vt constat ex supra
 traditis: & ita in specie Bart. opinionem impugnant
 Baldus. l. vñca. numer. fin. C. de delict. defuncti.
 Gregor. l. 23. tituli. 1. partia. 7. in gloss. Por. in 79. Sed
 aduersus d. l. rei iudicata. §. 1. explicatam vt supra,
 illud vrgere videtur, quod text. agit de compensa-
 tione, quæ per viam exceptionis solet opponi;
 & sic videtur probare, quod heres defuncti non
 potest opponere de adulterio vxoris, etiam per
 viam exceptionis: & tamen contrarium videtur
 verius; quia si heres dotem penes se habeat, vxor-
 em adulteram repellere poterit, opposita adul-
 terii exceptione: vta fortiori videtur probare text.
 l. fin. C. de adulteris: per quem ita concludit Ro-
 man. l. rei iudicata. §. 1. numer. 12. in fr. eodem. Imol.
 l. cum mulier. numer. 1. §. infra eodem. Cratus consil. 116.
 num. 2. lib. 3. & alius relatus per Anton. Gabrielem lib. 7.
 communium, tit. de crimin. lib. consil. 35. numer. 9. & af-
 ferit receptum Costa cap. pater. 1. part. verb. legant. nu-
 mer. 32. de testam. in 6. Vincent. de Francibus decisio.
 184. num. 3. & num. 11. Hæc tamen difficultati re-
 sponderi potest, † imo verius videri, quod he-
 res defuncti, neque per viam exceptionis de adul-
 terio vxoris obicere potest, vt efficaciter videtur
 probare d. l. 1. rei iudicata. §. 1. & ibi expresse tenet
 Bald. idem. l. cum. mulier. 15. opposito, infra eodem Ro-
 man. consilio 286. Ancharam. cap. plerumque numero
 10. de donatio. inter virum. & Afflicius cap. 1. §. porro nu-
 mer. 64. quæ fuit prima causa benef. amittendi. Crot. hic
 num. 13. & alii adducti per Anton. Gabrielem vbi su-
 pra numer. 10. Quinimo hæc esse communem opi-
 nionem asserit Ripa hic numer. 10. Anton. Gomez.
 l. Tauri. 80. num. 68. Ollamanus decisio. Pedemonta-
 na 77. numer. 10. & benefacit quod R. p. l. fin. num. 208.
 C. de renouand. donationum. Sed non placet hæc re-
 sponso; quia verior est prima opinio: pro qua est
 text. d. l. fin. C. de adulter. Nam si maritus ipse potest
 excipere de adulterio aduersus heredes vxoris mortu-
 æ, a fortiori heres mariti poterit excipere de ad-
 ulterio commissio per vxorem dotem repeten-
 tem: cum scitum sit, facilius penam transire ad he-
 redes offensi, quam transeat aduersus heredes delin-
 quentis, vt probat text. §. non autem. In fr. de per-
 pet. & tempor. actio. l. huius. §. 1. infra quod falso inur.
 auctor. notat. Raimus consil. 10. a num. 5. lib. 1. & consil.
 259. num. 13. eod. lib. 1. Menoch. consil. 99. num. 153. lib.
 1. Et est ratio, quia mortuo offenso, delictum reman-
 eret impunitum: si heres illius, satisfactionem off-
 ensæ petere non posset: quæ ratio cessat, quando
 moritur delinquens; imo cum eius mortis delictum
 censetur extinctum. l. defuncti. in fr. de public. aud. Of-
 fensa ratione delicti iam extincti, aduersus eius he-
 redes non potest recursum habere. l. si pama. 20. in
 fr. de pœnis. l. vñca. C. de delict. defunctor. Et retenta
 hæc sententia, non obstat text. d. l. 1. rei iudicata.
 16. §. 1. in fr. eodem, quia aduertendum est, loqui, quan-
 do postquam heres condemnatus fuit in solidum
 dotem restituere, opponit de adulterio: nam
 tunc merito non auditur etiam excipiens; quia

post sententiam, exceptio opponi non potest. *l. peremptoria. C. sententiam rescind. non poss.*

126 Neque obstat, quod in specie dict. *l. rei iudicata* §. 1. potest etiam post sententiam opponi de rebus donatis, vel amotis, quia respondetur, quod prædictæ exceptiones non impugnant sententiam, sed tantum illius moderantur exequutionem: & ideo post sententiam opponi possunt, *intra notat. l. ex diversis. §. final. infra eod.* † Exceptio autem adulterii in effectu impugnatur sententiam, cum propter eam heres condemnatus ad restitutionem dotis in solidum, velit dotem retinere, & non restituere: & ideo talis exceptio post sententiam non admittitur. *d. l. peremptoria.* Ex qua explicatione, ex *l. rei iudicata. §. 1. infra eod.* vera colligitur resolutio in hac materia, ut heres mariti per viam actionis, non possit petere dotem quasi amissam propter adulterium; quia cum huiusmodi actio ad vindictam videatur pertinere, ad heredem offensæ mariti transire non debet, *intra supra tradita, & dicemus infra.* Sed si heres mariti penes se retineat dotem; tunc aduersus uxorem dotem retinentem, potest excipere de adulterio, & repellendo eam dotem retinere, dummodo excipiat ante sententiam, *intra dict. l. peremptoria.* & *supra tradita:* nam & in simili videmus, quod maritus si dotem possideat, potest excipere de adulterio aduersus heredes mulieris. *l. fin. C. de adulter.* & tamen si illam non possideat, prætextu adulterii illam petere non potest ab heredibus vxoris, ut post *Bald. tradit Andr. Scul. cap. penult. numer. 33. de consuetud. & infra latius dicemus.* Vnde colligitur elegans limitatio ad §. non autem. *Instit. de perpei. & tempor. actiõ.* & *l. penultim. supra de iur. vocand.* dum probant, actiones competentes ad vindictam, minime ad heredes transire; ut scilicet procedant, quando hi non possident rem, ac ita opus est illam iure actionis petere: nam si possideant, opposita exceptio, possunt excludere delinquentem, vel heredes eius, quantumcumque purgato illius delicti, magis vindictam videatur respicere: quod tenet gloss. *l. 3. §. quod autem. n. 2. solutio supra quod quisque iuris.* quam extollit ibi *Paul. numer. 3. Xuar. alleg. aione. 26. ad finem, Ripa. l. fin. numer. fin. Cod. de reuocand. donation.* Ant. Gabriel. lib. 7. communium, titul. de criminalibus, conclusio. 35. in fine. Inferitur etiam, reiiciendam esse opinionem illorum, quos supra retulimus, quod si maritus ignorauit adulterium vxoris, tunc heres illius potest accusare uxorem de adulterio: hoc enim ex supra dictis aperte confunditur: nam cum hac actio pertineat ad vindictam ex sui natura, non potest transire ad heredem: ergo ignorantia defuncti non debuit eius naturam mutare, ut aduertit *Ruin. consil. 10. numer. 6. lib. 1.* Tantum ergo saluari possunt, quando heres defuncti penes se dotem retinet: nam tunc opposita exceptio adulterii, poterit uxorem excludere, *intra supra tradita.* † Inferitur etiam falsum esse, quod post totum *Andr. tradit Alexand. l. rei iudicata. numer. 5. infra eodem.* quod licet actio competat ad vindictam, tamen data ignorantia defuncti, transibit ad heredem defuncti, *subscribit Hippolyt. l. unica. numer. 89. Cod. de rapui virginum. Ruin. consil. 157. colum. 2. post princip. lib. 3.* Qui etiam confirmant ex eo, quod si vasallus committat feloniam, dominus potest reuocare ab illo feu-

dum, ut habeat ultionem suæ iniuriæ. *capit. 1. §. denique, qua fuit prima causa benefic. amittendi.* & tamen si dominus feudi ignorans feloniam decesserit, poterit eius heres reuocare feudum a prædicto vasallo, ut tenet *Jacobus de Bellouso capit. 1. §. 1. quibus modis feudum amittitur. Salycet. l. omnimodo. numero. 6. Cod. de ineffic. testament. & l. 1. in fine Cod. de reuocand. donation.* quorum opinionem asserit receptam idem *Ruin. consil. 159. numero. 13. lib. 1. & Insul. Clarus. §. feudum, qua si. i. 64. numero. 1. ad finem. Ant. Gabriel. lib. 7. communium, titul. de criminalibus, conclusio. 35. numer. 4. Orlaman. decisio. Piedemontana. 29. numer. 13.* Et facit text. *l. final. Cod. de reuocand. donation.* ubi text. clare sentit, quod si donator ignorauerit ingratitudinem donatarii, poterit eius heres reuocare donationem: & esse receptam asserit *Ripa. l. numer. 208.* & tamen illa reuocatio donationis, propter vitium ingratitudinis conceditur, quæ ad vindictam videtur pertinere, & propter iniuriam factam donanti. *Imol. cap. final. numer. 2. & numer. 2. de donationib. Curtius Iunior consil. 142. numer. 11. Fernia capit. 1. §. porro. numer. 30. & ibi Afflicus numero. 56. qua fuit prima causa benefic. amittendi.* Ergo pari ratione quamuis actio competens propter adulterium mulieris, videatur ad vindictam pertinere, & *Ancharan. cap. tue. numer. 4. de procurat.* tamen transmittitur ad heredem mariti, qui ignorauit adulterium vxoris. Quæ ratione ita concludit *Nellus tractat. banctor. l. parte. 2. temporis, qua si. 29. Salycet. l. final. numero. 5. C. de adulteris.* Ceterum hæc opinio ex supra dictis confunditur: nam cum actio ad vindictam non transmittatur, ignorantia defuncti hanc iuris dispositionem mutare non potuit, argumento. *l. filius. 29. in princip. supra famil. erciscend. & l. final. infra de ius. & legum. heredib. & supra diximus.*

128 Neque † obstat in contrarium adducta, quia dominus feudi, repetit feudum tanquam rem propriam & familiarem: vnde ea actio magis rei persequutoria est, & ideo merito ad heredem transit, si defunctus ignorauit feloniam: nam si sciret, heres non posset reuocare, quasi defunctus tacendo eam feloniam remisit, ut supra dictum est. Sed inde inferri non potest ad dotem amissam propter adulterium: hæc enim actio cum competat ad id, quod nunquam fuit irrevocabiler mariti, tanquam ad vindictam tendens, non transmittitur ad heredem: neque est curandum de ignorantia, vel scientia defuncti, ut supra diximus: notat *Ruin. consil. 10. numer. 6. lib. 1.* Et eodem modo etiam respondetur ad *l. final. C. de reuocand. donation.* quia in eo textu reuocatur id, quod aliquando fuit donatoris, & sic videtur magis agi de actione pro re familiari competente, argumento *l. videamus. 2. §. si actionem. supra de vi surr.* & ideo merito tunc distinguitur, virum donator scierit, vel ignorauerit ingratitudinem, ob rationem de qua supra, ut explicat *Ripa. dicta. l. final. numero. 205. Antonius Gabriel dict. titul. de criminalibus, conclusio. 35. numero. 15. Rolandus consil. 81. numero. 16. lib. 3. Molina lib. 1. de primogenius capit. 9. nu. 37. Hippolytus Romanus consil. 1. n. 28. lib. 1.* Inde igitur inferretur ad actionem, qua petitur dos amissa, quia ad meram vindictam pertinet. *Ancharan. capit. tue. numer. 4. de procurator. & est expressum. l. 1. nu. 13. lib. 3. Codicis Theobaldian.*

San. cum addito. atque ob id ad heredem indistincte transmitti non potest. Et iuxta hæc venit explicanda Ordin. lib. 4. tit. 35. §. penultim. dum probat vitium ingratitudinis ex vitæque parte non transire ad heredes: nam respectu heredis donatoris debet distinguui, utrum donator sciuerit, vel ignorauerit vitium ingratitudinis: vt deducitur ex dict. l. final. Cod. de reuocand. donation. cuius hæc est recepta interpretatio, vt ibi assertit Ripa nu. 206. & Peregrinus de iure fisci lib. 2. tit. 8. num. 12. Vnde in terminis d. l. final. Cod. de reuoc. donat. item & in terminis feudi amissi propter ingratitudinem, admitti poterit ea communis traditio Doctorum, quod si dominus sciuit, & tamen constat non habuisse animum remittendi, tunc heres eius potest reuocare feudum. Inius Clarus §. secundum. 3. 6. ad finem. Mascardus de probatio. 3. part. conclusio 1263. num. 25. Quod exemplificant, quando defunctus post sciuitiam ita repente decessit, vt non habuerit tempus reuocandi. Alex. l. rei iudicate. num. 4. infr. cod. Campf. de dote. 3. par. questio 228. Boer. decif. 338. num. 8. Men. conf. 31. num. 33. lib. 1. & conf. 99. numer. 82. lib. 1. & Peregrinus de iure fisci lib. 2. tit. 8. num. 11. Marius. l. 5. tit. 9. lib. 5. ord. gloss. 8. numer. 16. Vell si superius fuit conquestus de defuncto vasalli, vel donatarii, & propter aliquam iustam causam distulit accusationem; nam tunc etiam admittitur heres ad reuocandum; quia cessat presumptio animus remittendi; ¶ argum. l. fin. infra ad Syllanum. tradit. Alexand. rei iudicate num. 5. infr. cod. & conf. 189. num. 2. lib. 6. Campf. & Boer. vbi supra. Castellanus memorabil. verb. maritus expellens. Menoch. 31. numer. 133. lib. 1. Gamma decisio. 234. colum. final. Croc. consil. 116. numer. 3. lib. 1. Vincent. de Franchis decisio. 14. num. 6. & Martene. vbi supra. num. 17. Sebastianus Medicus tradit. Mortui omnia solent. 2. p. num. 79. Inde tamen inferri non potest ad actionem cõpetentem ad dotis amissionem, propter adulterium vxoris, nam in hac non est ius speciedus animus mariti, sed tantum iuris regula, quod actio competens ad vindictam, non transmittitur ad heredem, vt supra dictum est; quamuis supra allegati etiam in terminis supra tradita male applicent, & post eos Martene. l. 5. tit. 9. lib. 5. ord. auant. gloss. 8. a. n. 16. & Vinc. de Franch. dec. 189. num. 6. & n. 11. & regren. de iure fisci lib. 2. tit. 8. num. 3. Vnde pariter corrumpit, quod tradit Bald. Nouell. de dote 7. par. special. 11. numer. 5. quod si maritus expulit adulteram a domo, vel illa propter adulterium a fugit, quod tunc cessat presumptio animus remittendi adulterium; & consequenter co mortuo, heres admittitur ad agendum pro amissione dotis: quod & tenent plures relati per Martene. d. l. 5. tit. 9. lib. 5. ord. auant. gloss. 8. num. 17. Croc. consil. 116. numer. 3. lib. 1. nam id etiam ex supra dictis manifeste confunditur, cū in hac materia ad solas iuris regulas debeat haberi respectus. Et pariter corrumpit distinctione Bald. conf. 22. lib. 1. quod heres mariti admittitur in prædictis casibus ad petendam dotem, si fuerit defuit hereditus: fecus si fuerit extraneus: quod probat Boer. decif. 338. num. 3. in fine, Martene. d. l. 8. n. 17. in fine. Nam indistincte dicendum est, ad vultum her. dem transire prædictam actionem, cum ad vindictam detur, iuxta supra resoluta: & ita Octauian. decif. Pedemon. 77. num. 10. vel si transcat omnes heredes pariter debere transire, vt possit Alexand. probat. Vincent. de Franch. decisio. 184. a numero 10. in 1. parte, & decisio. 240. numero 2. in 2. parte: de

quo est videndus omnino Bald. consilio 221. nam quandoque. lib. 1. Præterea & ex supra traditis infertur intellectus ad leg. final. Cod. de adulterii. vbi videtur probari, quod accusatio adulterii transit aduersus heredes adulteræ defunctæ: quod prima facie videtur procedere non posse: nam si actio non transit ad heredes mariti, a fortiori neque debet transire aduersus heredes adulteræ; cum certum sit, facilius actionem penalem transire ad heredes offensi, quam transcat aduersus heredes delinquentis. L. huius. §. 1. infra quod fals. iur. auctor. L. parricid. 3. §. 1. sup. ad legem Falcat. l. 1. infra de primat. def. l. 5. non autem. Infr. de perper. & tempor. actio. quia cum morte delinquentis extinctum censetur delictum. l. defuncto. infra de public. iudic. pena delicti iam extincti, non debet transire aduersus heredes, qui non deliquerunt. ¶ l. 3. Co. supendente ap. 236 pellatio. mors interueniens. Sed hinc difficultati respondendum est, verissimum quidem esse, vt neque accusatio, neque actio competens ratione adulterii, transcat aduersus heredes adulteræ, per rationem supra assignatam: per quam ita concludit Bald. cap. penult. num. 8. & ibi And. Sicul. numer. 33. de consuet. Curiam. consil. 164. n. 4. Anton. Gomez. l. Tauri. 80. numer. 69. Imo si adultera accusata criminaliter de adulterio, decessit antequam esset condemnata, heredes illius in nihilò tenebuntur, iuxta regulam. lex iudicorum, infra de accusatio. Ordin. lib. 3. tit. 65. §. pen. & ita in terminis Bald. cap. penult. num. 8. de consuetud. Palac. rep. rubr. §. 34. num. 5. Aules de prator. in promissio. pag. 11. col. ad finem. Quibus adde Almeric. l. consensu. num. 4. Cod. de repud. Si vero ciuiler agatur ad dotis amissionem, tunc vt transcat actio, requiritur saltem litis contestatio. l. unica. Cod. ex delict. defuncti. l. omnes penales 25. infra de actio. & obligatio. l. penultima, infra de regulis iuris. Neque repugnat text. dict. l. final. Cod. de adulterii, quia respondet gloss. penultim. ibi: quod in eo text. mulier delicti, postquam factum fuerat diuortium, propter adulterium inter coniuges: & hac ratione ius accusandi transit aduersus heredes mulieris: & aliud esset dicendum, si morte mulieris solueretur matrimonium: sub. rubr. Alexand. rei iudicate. num. 5. ad finem, infr. eodem, & asserti receptum Anton. Gomez. l. Tauri. 80. numer. 69. Quibus adde Imol. cap. final. numer. 27. de donationib. Ceterum hæc responsio difficultatem non tollit, neque enim video rationem, propter quam diuortium illum operetur effectum, vt accusatio adulterii transcat aduersus heredes mulieris, obstante regula. l. 1. infra de primat. delicti. & vt ea transcat, requiratur litis contestatio, vt aduertit Crocius consilio 116. num. 4. lib. 1. Præterea neque congrua videtur ratio differentie, utrum morte, vel diuortio soluat matrimonium: & adeo decisioni illius legis locus est, etiam si morte soluat matrimonium, vt tenent plures relati per Antonium Gabrielem lib. 7. communium, titul. de criminalib. conclusio. 31. numer. 11. Neque dicas, dict. l. final. loqui tantum in eo casu quo post diuortium mulier moritur; quia ideo diuortii facta est mentio, quia agebatur de impedimenda libertate, donec constaret de adulterio: quod quidem impedimentum non poterat considerari, nisi post diuortium. ¶ Sed quoad nostrum effectum nihil interest quomodo matrimonium soluat, ex Salyceto ibi numer. 4. Vnde

Secundo modo respondet Cyn. 4. l. final. Cod. de adulterio. text. illum procedere, quando maritus ignorauit adulterium, vxoris defunctæ, vel alias viua vxore fuit impeditus de illo agere, & tunc ea mortua, aduersus heredes mulieris de adulterio agere poterit, sequuntur Bald. ibi, num. Salycet. numer. 4. e. Anania capit. intelleximus. num. 7. de adulter. Campes. de dote. 3. part. questio. 229. Ripa. l. final. num. 221. Cod. de renouand. donatio. Traqueu. l. si inquam. verb. donatio. laro. num. 217. Quibus adde Roman. consilia. 286. Sed & hæc responsio falsa est ex supra resolutis: cum enim hæc accusatio pertineat ad vindictam, succedit regula. l. unica. Cod. ex delictis defunctor. supra ignorantia mariti mutare non potuit, ut supra diximus. Aliam igitur responsionem sentiunt Cyn. Alber. Ang. Fulgos. & Salycet. num. 3. d. l. fin. quod aut maritus vult accusare criminaliter vxorem; & hæc accusatio nem verum est aduersus heredes non transire, ex regula. l. defuncto, infra de publicis iudiciis. l. pena. 20. infra de penis. l. 3. (adde si pendente appellatio. etiam si mulier decedat post nomen receptum inter reos: nam si ante sententiam condemnatoria decedat, poena delicti aduersus heredes non transit. l. ex iudiciorum, infra de accusatio. quæ generaliter procedit, siue crimen sit publicum, siue priuatum, dummodo pro eo criminaliter agatur, ex gloss. penultim. ibi & Bartol. ad finem, gloss. & Bartol. l. defuncto, infra de publicis iudiciis. Angel. §. non autem. numer. 3. Institut. de perpet. & tempor. action. Sed si maritus ciuilitur velit agere ad solam dotis amissionem, iuxta practicam Bald. l. cum mulier. 13. oppositio. infra eodem. ea accusatio ciuilis transibit aduersus heredes mulieris defunctæ: & in his terminis est accipienda. dicit. l. final. Cod. de adulter. quia pecuniaria poena non extinguitur morte delinquentis. l. Caius, infra ad Syluestrianam. Sed neque hæc responsio vera est, quia etiam quando agitur de poena pecuniaria, ea non transit ad hæres delinquentis, nisi cum defuncto lis contestata sit, vel quid ex delicto ad heredem peruenit. l. unica. Cod. ex delictis defunctor. l. i. infra de primat. delictis. §. his verbis. Institut. de lege Aquil. §. non autem. Institut. de perpet. & tempor. action. tradit gloss. penultim. dicit. l. ex iudiciorum, infra de accusatio. & ibi Bartolus licet hoc iuris principium non satis perceperit Menoch. conf. 99. num. 183. lib. 1. neq; Hippolytus Riminaldus conf. i. num. 34. lib. 1. Cum igitur in specie dicit. l. final. Cod. de adulter. non conilet licem fuisse contestatam cum adultera super amissione dotis, & neque ex delicto defunctæ aliquid peruenit, ad heredem: nam dos quæ peruenit, ex adulterio quaesita non est: ergo poena amissionis dotis aduersus heredes trahere non debuit, ut aduertit Rogerius tractat. de dote. §. 8. numero. 78. Minus satis est alia responsio Salycet. d. l. final. quod in eo text. maritus præparauerit se ad accusandum vxorem de adulterio: quæ præparatio sufficiens fuit, ut aduersus heredes mulieris accusatio transiret: & ideo in heredem transmittitur accusatio: argumento. l. quemadmodum, supra de iussu testament. hæc enim responsio, vltra quod sit diuinatoria, est in se falsa: nam in hac materia iura præcise requirunt litem contestationem. l. unica. Cod. ex delictis defunctor. l. ex iudiciorum, in fine, infra de accusatio. rationem reddunt Salycet. l. unica. num. 2. Cod. ex delictis defunctor. Angel. §. non autem. numer. 3. Institut. de perpet. & tempor.

action. Ergo si lis actualiter contestata non sit, non sufficiens præparamenta, ut in specie tenet Faber, & Angel. num. 9. dicit. §. non autem. Ripa. huc numer. 10. in quo labitur idem Ripa. l. final. num. 286. post medium. Cod. de renouand. donatio. Recitetur igitur prædictis responsionibus, vera responsio est, quod in terminis l. final. Cod. de adulterio. maritus habebat penes se dotem vxoris, ut colligitur ex eo text. ibi. Restituitur. probat ergo text. quod licet maritus per viam actionis non possit quid prætere dote aduersus heredes adulteræ, ut supra probauimus: tamen si maritus penes se dotem habeat, potest repellere heredes adulteræ dotem repetentes, opposita adulterii exceptione: & ita gloss. l. unica. §. illo proculdubio. verb. pactionibus. Cod. de rei vxoris alio. Ancharan. cap. final. num. 5. de donatio. quem ibi sequitur & Andr. Sicut. num. 13. ad finem Curt. Tutor de fidei. 4. par. num. 157. ad finem. Ripa. l. final. num. 214. Cod. de renouand. donatio. & huc num. 10. Ruin. consil. 10. num. 7. lib. 1. Ba. dicit. §. non autem. Institut. de perpet. & tempor. actio. Et pariter heredes eius dotem retinentes, eadem exceptione vti possunt Guido singul. 890. vers. nam quænamque, quidquid contrariam sentiat Bald. conf. 22. post princip. lib. 2. & etiam Alberic. l. consensu. num. 4. Ciderup. & Rota decisio. 13. in 3. libro part. 3. nouissimarum Adde Ancharan. capit. plerumque. num. 11. de donatio. inter vivos. notabiliter. Anan. cap. intelleximus. num. 7. de adulter. Ex quibus colligitur elegans limitatio, ad l. unicam. Cod. ex delictis defunctor. dum probat actionem pœnalem non transire aduersus heredes delinquentis, nisi si fuerit contestata cum defuncto: hæc enim regula procedit, quando aliquid petendum est ab heredibus delinquentis, per viam actionis: nam si heredes delinquentis aliquid conueniant, potest ille excipere de delicto defuncti ciuilitur, & rem illam retinere pro quantitate poenæ, quantumcumque lis non fuerit contestata cum defuncto: quod expresse tenet gloss. l. 2. §. quod autem in 2. solutione. supra. quodque iuris, & quam ibi extollit Paul. num. 3. Xarez. allegato. 26. ad finem. Ripa. l. final. num. fin. Cod. de renouand. donatio. Anton. l. abri. lib. 7. communium, in de criminalibus. conclus. 35. ad finem. & Orlan. decisio. 29. num. 13. Quibus adde omnino Bal. consil. 221. nam quandoque lib. 2. Neque nouum est, constituit diffidentiam inter ea quæ petenda sunt iure actionis, & inter ea, quæ opposita exceptione iure retentionis obtineri possunt: nam videmus, quod adulterium ciuilitur, vel criminaliter accusari non potest, nisi intra quinquennium. l. adulter. Cod. de adulter. l. si maritus. §. hoc quinquennium, infra de adulter. In l. ius Clarus lib. 1. §. adulterium. numer. 20. & tamen per viam exceptionis, de eo perpetuo opponi potest iuxta regulam. l. pære. §. final. infra de doli exceptio. ut post Bald. tradit Menoch. conf. 31. num. 34. lib. 1. Ex vltra alios expendes, quod d. l. final. Cod. de adulter. fuit condita per Iustinianum, ex cuius constitutione dominium rerum dotalium transferbatur ipso iure in mulierem. l. in rebus. 30. de iure dotium. ita vt solam possessionem maritus sequeretur habere. Bald. Nonellus de dote. 8. part. priuile. 6. numer. 17. & tamen hæc possessio sufficit, vt opposita exceptione adulterii, maritus possit se defendere aduersus heredes mulieris dotem repetentes. Ex qua resolutione in hæc materia verissima, multa notabilia inferri possunt. Primum est, quod si in specie d. l. final. Cod. de adulter. dos non fuisse tradita marito, sed tantum promissa,

ita ve necessarium esset, maritum dotem promissam petere iure actionis, tunc non procederet ille text. sed excludendus esset maritus, ex regula l. v. nica. Cod. ex delictis defuncti. quod sentit Bald. l. final. numer. 2. C. de adulter. & cap. penult. num. 2. de consuetud. & expressit Anchar. cap. fin. numer. 5. de donation. & ibi Imol. nu. 27. & alii supra allegati quidquid inuoluit Anan. c. intelleximus. num. 7. de adult. Vnde licet sponsa de presentibus adulterium committens, amittat dotem. l. si vxor 13. vers. diuersam. C. de adult. libi. interst. Cod. de alio. verum. amolarum. Bald. cap. accedens. in fine, de procurator. Palac. repet. rubr. §. 20. numer. 1. tamen si illa moritur antequam lis sit contestata super amissione dotis, non potest maritus iure actionis petere actionem promissam sibi tradi, iuxta supra tradita. Item ex predicta resolutione inferitur elegans explicatio ad l. final. cum materia. C. de reuoc. donat. Nam dicendum est quod si ingratus, decesserit, antequam lis contestata esset cum eo super ingratitudine, aduersus eius heredes lis reuocandi minime transibit, iuxta regulam l. v. nica. Cod. ex delictis defuncti. & ita Anchar. cap. final. numer. 5. de donatio. & ibi Imola. numer. 43. Ruin. consilio. numer. 7. lib. 1. Ripa. l. final. numero 211. Cod. de reuoc. donatio. & non a ratione Imol. cap. final. numer. 43. de donatio. & Afflictus cap. 1. §. porro. num. 36. post. s. n. uiam ibi. num. 30. quia fuit prima causa benefic. amittens. In quo labitur Ruin. consilio. 167. numero 25. in fine lib. 1. dum dicit, quod licet ingrato viuente, testator non egerit de ingratitudine, eo mortuo, potest de ingratitudine agere: dicens esse text. expressum. l. final. Cod. de reuoc. donatio. ubi etiam mortuo ingrato, potest fieri reuocatio: quod etiam voluit Hippolyte Rimin. consilio. 29. lib. 1. Sed id ex supra dictis aperte confunditur: neque dicit. l. final. C. de reuoc. donatio. probat contrarium; nam in sensu quem directo probat, quod heres donatoris, qui fecit ingratitudinem, & tacuit, non potest reuocare donationem, neque ab ingrato, neque ab eius successoribus: a contrario autem sensu probabit, quod si donator ignorauit, tunc eius heres poterit reuocare ab ingrato, scilicet, generaliter: quia cum hanc actio videtur dari propter rem familiarem, transibit ad heredem, ut supra diximus: sed aduersus successores ingrati, non ita generaliter potest admitti predictum argumentum a contrario sensu, sed illud est restringendum secundum iuris regulas, iuxta notata. l. 2. Cod. de condit. instert. & sic transibit reuocatio, etiam aduersus successores ingrati, quando reuocatio prætenditur ex eo, quod ingratus non fuit, conueniens nam cum hanc reuocatio magis videatur pendere ex conuentione, quam ex delicto, transibit aduersus heredes, iuxta regulam l. v. nica. C. ut alio. ab herede. & expresse Seyhet. d. l. fin. numer. 4. C. de reuoc. donatio. & Afflictus cap. 1. §. porro. num. 36. quia fuit prima causa benefic. amittens. Oñanias. decisio. 29. num. 13. C. ad finem. quidquid repugnet Ripa. d. l. fin. numer. 269. de reuoc. donatio. Sed si reuocatio fiat ratione delicti ingratitudinis, tunc aduersus successores ingrati reuocatio non conceditur quantumcumque donator ignorauerit ingratitudinem, cum obliet regula l. v. nica. Cod. ex delictis defuncti. & colligitur ex generalitate. l. huius solus. C. de reuoc. donatio. & in specie Ruin. consilio. 10. numer. 4. lib. 1.

Neque replices, quod res semper reperiuntur

penes heredes ingrati, & ob id aduersus eum concedenda semper est reuocatio, & iuxta regulam. d. l. v. nica. C. ex delictis defuncti. quia respondetur, quod non sunt apud eum ex delicto, sed potius ex titulo donationis: & ideo cessat regula. d. l. v. nica, & aduerit. Imol. c. final. numero 44. de donatio. Ripa. d. l. fin. numer. 213. C. de reuoc. donatio. Illud sane verum est, quod si donatio per promissionem sit celebrata, & heredes ingrati eam petant per conditionem. l. si quis argenteum. §. penultim. C. de donation. opposita exceptione ingratitudinis, indistincte a petitione repelli poterunt: arguunt. l. final. C. de adulter. & supra resolutum: & in specie Faber. §. secundum. num. 1. in fine. de donatio. Anchar. cap. fin. n. 5. de donatio. Dec. l. 3. §. hoc autem ad finem. quod quique iuris. Ripa. l. fin. numer. 214. C. de reuoc. donatio. Carolus consuet. Paris. §. 50. numer. 129. Oñanias. decisio. 29. numer. 13. quod est notandum ad explicationem Ordinatio. lib. 4. tit. 55. §. penult. Et pari ratione eadem resolutio videtur admittenda in feudo, cum de reuocatione donationis propter ingratitudinem, ad reuocationem feudi propter feloniam, validum sit argumentum. c. 1. §. porro vers. praelatus. quia fuit prima causa benefic. amittens, & consequenter dicendum est, quod heres domini ignorantis feloniam, admittit ad reuocationem, per tradita supra. Ceterum aduersus successores vasalli feloniam committendis, non admittitur reuocatio, nisi si contestata fuerit cum vasallo, iuxta regulam l. v. nica. Cod. ex delictis defuncti. notabiliter. Oñanias. decisio. Pedemont. 152. num. 7. Et hoc respectu non habet locum illa distinctio, utrum dominus sciverit, vel ignorauerit? in specie Ruin. consilio. 70. num. 8. & consilio. 159. nu. 13. lib. 1. C. de reuoc. donat. & Oñanias. decisio. 29. numer. 12. & satis Oñanias. in decisione Pedemont. 152. numer. 3. quamvis Panormitan. cap. fin. numer. 2. de donatione. & Saye. d. l. final. in fine. C. de reuoc. donat. & Oñanias. decisio. 29. numer. 13. & Ruin. sibi contrarius, consilio. 70. nu. 13. ad finem. lib. 1. & Burfatius consilio. 91. lib. 1. & Alenoch. consilio. 99. nu. 12. lib. 1. & Mascardus post. alio. de probatio. conclusio. 1263. num. 24. existimauerint, quod si dominus ignorauit feloniam, aduersus heredes vasalli potest fieri reuocatio. Quinimo licet Bald. cap. Imperialem. §. in super. numer. 7. de probat. feud. alien. per Federic. hoc limitet, quando pena incurritur ipso iure: quia hanc indistincte transibit aduersus heredes delinquentis allegat. l. commissa. infra de public. l. Gaius. infra ad Syllantia. §. si recipiam. l. 3. §. quod autem, sup. quod quisque iuris. & subseruiat Soc. consilio. 66. num. 19. lib. 3. C. not. Ruin. consilio. 152. numer. 12. & idem tenent Burfatius consilio. 91. lib. 1. & Decianus post. alio. consilio. 4. a numer. 20. lib. 1. tamen neque hoc dictum videtur verum, quia predicta pena ipso iure imposita, non incurritur, nisi postquam dominus declarauerit voluntatem suam. l. 2. Cod. de iure employ. Bart. auctor. qui rem. num. 3. C. de sacrosan. eccles. Panorm. cap. potuit vltim. notat. de locato, ita vt ante domini declarationem, pena caducitatis non videatur esse in actu, sed in potentia. Bald. auctor. qui rem. num. 8. ad finem. Cod. de sacrosan. eccles. Dec. consilio. 208. numer. 2. Cumigitur ante domini declarationem videatur agi de pena de nouo committenda, si interim delinquentes decedat, inducetur regula l. v. nica. Cod. ex delictis defuncti, quod ita in specie tenet Cuman. consilio. 64. nu. 4. quem sequitur Ruin. consilio. 128. numer. 8. & consilio. 65. & n. 20. lib. 1. Benintendi decisio. 37. n. 17. Cephalius consilio. 15. 2. numer. 99. lib. 2. Celsus consilio. 23. nu. 2. Oñanias. decisio. 132. numer. 6.

& decif. 77. num. 11. notabil. Berol. conf. 49. a. num. 14. lib. 3. quod etiam his non relatis, refoluti Iulius Clarus. §. *quodam quæst.* 65. & ante eos ita etiam in specie concludit Bald. l. final. num. 4. C. de reuoc. donatio, quem sequitur Alexand. conf. 173. numer. 7. lib. 2. Iason. l. 2. num. 1. & num. 23. C. de iure emphyt. Dec. confil. 185. numer. 9. Quibus adde Caffador. decif. 2. numer. 2. & decif. 3. num. 3. de locato. *Gyant de pensio. quæstio.* 74. numer. 3. & quæst. 77. ad finem. Maccardum de probatio. 3. par. conclusio. 1263. nu. 23. C. de reuoc. donatio. asseruiss. communiter esse receptum, ius declarandi caducitatem transire aduersus heredes caducitatem incurrentis. Id enim ex supra dictis confunditur: & ita etiam contrarium magis esse receptum asserit Ant. Gabr. lib. 3. communium, tit. de iure emphyt. conclusio 3. in fine. *Gama decifion.* 175. nu. 2. & *Quædam l. tit. 4. lib. 4. ordinamentum a. num. 70.* Item constat, immérito opinionem Cumani supra relata fuisse improbatam a Ruin. conf. 167. a. nu. 28. lib. 1. & Hippol. Romin. conf. 1. num. 35. lib. 1. Menoch. conf. 99. num. 123. lib. 1. Nam imo opinio Cumani verissimam esse constat ex supra relatis: & contraria opinio tantum admitti potest in penis ita incurfis ipso iure, vt nulla sit necessaria hominis declaratio, vel factum: vt opiniones concordat Ant. Gabriel. lib. 137. communium, tit. de criminalib. conclusio. 35. numer. 18. † Vnde qui velit penam caducitatis transire aduersus heredes delinquentis, ea vtatur cautela, vt prædictas penas deducat in conventionem: nam tunc indistincte transibunt aduersus heredes; quia magis ex conventionione videntur debita: ac ita succedit regula. l. unica. C. vt actio ab heredib. & lex de postu. l. 1. ex contrariis, infra de actio & obligat. l. si hominem. §. 1. sup. de postu. & ita Bald. l. fin. numer. 1. & ibi Salycet. num. 4. C. de reuoc. donat. vbi Ripa. n. 208. ad finem. asserit receptum Orléan. decif. 29. n. 13. & Ant. Gabr. lib. 7. communium, tit. de criminalib. conclusio. 35. num. 14. Vnde licet propter feloniam vasalli decedentis, feudum non possit auferri ab eius successore, vt supra concludimus: tamen si in concessione feudi expressum est, quod vasallo feloniam committente, feudum ad dominum rediret, ratione huius conventionionis, feudum ab herede vasalli reuocari poterit: & ita Afflictus cap. 1. §. porro. num. 36. quæ sit prima causa benef. amittendi. Carol. post alios in consuetu. Paris. §. 30. num. 126. Similiter si emphyteuta cadat in commissum, & ante declarationem domini debeat, declaratio non potest fieri per dominum aduersus eius heredem. *Cuman. conf.* 164. num. 4. & supra diximus: tamen si expresse conventionum est, quod si emphyteuta non soluat pensionem, vel alienet sine domini consensu, emphyteusis amittatur, tunc ratione conventionionis potest fieri declaratio aduersus emphyteutæ heredem. *Cag. auth. qui re. numer.* 39. C. de sacrosanct. eccles. & *Decianus confil.* 4. num. 24. lib. 1. Neque huic resolutioni obstat difficultas mota per Cur. Iunior. tractat. feudorum. 4. par. num. 136. ver. alius tamen, & post eum Orléan. decif. 29. n. 13. ad finem, & Burfat. conf. 91. nu. 7. lib. 1. quod ex natura feudi, vel emphyteusis, tacite videtur conventum inter partes, quod si illi non observarent ea, ad quæ tenentur secundum naturam prædictorum contractuum, feudum, vel emphyteusis amitteretur: ergo secundum traditionem supra relata amissio debuit indistincte trāire aduersus heredem

emphyteutæ, vel feudatarii, venientium contra prædictam tacitam conventionem: quia respondetur, quod hac ratione ius declarandi caducitatem indistincte transire aduersus heredes prædictorum † concludunt Andr. de Ifern. cap. 1. §. porro. num. 30. & ibi Afflict. num. 33. quæ sit prima causa benef. amittendi. & Burfat. d. conf. 91. n. 7. lib. 1. Sed quia hoc reputat magis communi resolutioni, de qua supra, melius respondetur, quod aut ratione conventionionis quis tenetur aliquid præstare; & si non præstet, ex dispositione legis incidit in aliquam penam: & tunc licet conventio principalis transeat aduersus heredes. l. unica. C. vt actio ab hered. tamen pena legis posita aduersus contrauenientes, non transibit aduersus eos, sed observabitur regula. l. unica. C. ex delict. defunctior. vt defendit Rep. l. final. num. 208. Cod. de reuoc. donatio. Ratio colligitur ex traditis per Alciat. l. 4. §. (ato. num. 107. inf. de verb. obligat. Sed vbi pena legis expresse deducitur in conventionem, procedet communis opinio supra relata: & vide Bart. l. 1. numer. 1. inf. de priuat. delict. declarantem, vtum delictū incidens † contractū, transeat aduersus heredem?

Vltimo ex supra resolutis inferitur vera decisio illius dubie quæstionis, *virum si maritus accusauit ciuilitur uxorem ad dotis amissionem, possit postea eandem accusare criminaliter de adulterio?* In qua quæstione Anchar. cap. 1. n. 6. & ibi Panormitan. nu. 5. de procurat. exillimant, quod illam criminaliter accusare non poterit: & etiam Soto in 4. distict. 37. quæst. unica, artic. 3. colum. final. ea moti ratione, quod licet regula sit, quem posse agere ciuilitur pro vna causa, & postea pro eadem agere criminaliter, vel e contra. l. unica. C. quando actio ciuili præiudicat criminali. & notat Paulus. l. rei indicata §. 1. num. 3. ad finem, infra cod. Maranta in practica, pag. 82. n. 3. Iulius Clarus in practi. lib. 5. §. final. q. 2. n. 7. id tamen non procedit, quando vtraque actio tendit ad vindictam: nam tunc vna electa, ad aliam non possum redire; siue in prima electa obtineam, siue succumbam. l. prior edixit. 7. §. si dicatur, infra de iur. Bart. l. 2. §. 1. num. 3. inf. de honorum raptorum. Pavor. c. de his. n. 6. de accusatio. Boer. decif. 289. num. 6. & asserit receptum Cuman. resolut. lib. 2. c. 10. nu. 1. ad finem. Sed accusatio ciuilis competens pro adulterio, pertinet ad vindictam, vt supra probauimus: ergo vna electa, maritus ad aliam redire non potest: & videtur expressum. l. unica. vtrum ciuilitur, posse criminaliter. tit. 20. lib. 9. Codicis Theodosiani. vbi pro regula constituitur, quod qui ciuilitur agit, non prohibetur postea accusare criminaliter: a qua regula excipitur actio de moribus, qua factum est, non poterat maritus uxorem criminaliter accusare: Ergo idem dicendum est in actione ciuili pro adulterio, quæ succedit loco actionis de moribus. l. unica. §. iaceat. Cag. rei vxor. actio. † Contrariam tamen opinionem, 139 imo quod regula. l. unica. C. quando actio ciuili præiudicat criminali, etiam locum habeat in accusatione adulterii: pro constanti tenet Salycet. authentic. sed vide col. 2. C. de adulter. fmol. l. cum mulier. num. 18. inf. eod. Anton. cap. 1. n. 18. & ibi fmol. num. 12. de procuratorib. Sed prima opinio verior est, nam maritus agendo ciuilitur pro adulterio, in effecta petit vindictam siue iniuriæ, quam lex hoc casu pecuniariam esse voluit: ergo hæc actio magis ad vindictam competit. l. 2. §. cum emancipatus, infra de calu. l. laici.